

*Collección Antòni Nogués
de versiones en aranés*

40

CANES E HANGA

Vicente Blasco Ibáñez

PRESENTACION

Un segon libre, dera collectio Nogués, de Blasco Ibáñez. Era descripcion sociau dera epòca enes zònes costères de València ei completa e d'ua grana qualitat. Blasco Ibáñez ère capable d'immergir-se d'ua forma extraordinària enes costums dera epòca. Ei un òme d'esquèrres que descriu de forma compromesa era vida des mès desafavorits. Aguesta òbra a estat traduïda ath catalan (ena sua varianta valenciana) per Marina Zaragozà e Jaume Ortolà e ei publicada pera Companyia Austrohongaresa de Vapors.

Analism era traduccion e veiguem que Nogués a traduït Sangonera per Sangsuga, Catarroja per Catarròia, Perelló per Perelhon, er originau Cañamèl (curiosa escritura damb ñ e [é]) per Canhamèl, Tono per Tòndo tot e qu'a preservat cèrti mots e conservé Silla e Paloma (aurie produït ua estranya sensacion se s'auesse traduït per Coloma), Tonet (corrècte en aranés e donques coincident), Borda... Era traduccion de nòms pròpis ei tostemp ua dificultat, non i a un protocòl massa clar. Eth voler traduir sonque aqueri mots qu'an ua tradicion ei ua orientacion qu'en cèrtes paraules s'apròpe ara subjectivitat e alavetz produís decisions pòc ortodòxes, però que sense doble hèn a auançar es posicionaments. Dilhèu era Acadèmia poderie iniciar ua reflexion collectiva en aguest ahèr. En quinsevolh cas es decisions non son jamès finalistes en quinsevolh des lengües que mos entoren. Comprovam coma era desgraciada guèrra de Ucraïna e era denominacion tradicionau qu'auíem dera sua capital «Kiev», influïda pera denominacion rusa, e qu'ara a vengut en cambiar-se en sòn emplec mès corrent e popular damb era denominacion tradicionau ucraïnesa «Kíiv» o «Kyïv». Es decisions en aguest encastre son fòrça inestables, e pòden cambiar en quinsevolh moment. E... maugrat tot, França a decidit que seguirà escriuent Kiev.

Tot e qu'era òbra originau «cañas y barro» ei escrita en castelhan, Blasco Ibañez recuelh expressions catalanes que formen part dera colloquialitat dera epòca. Nogues a optat per traduir, tanben, aguestes expressions, tot e qu'aurie podut escuélher de preservar-les.

—Ascolta, Tonet, ascolta —decía Sangonera a su amigo con acento solemne.

- *Escota, Tonet, escota, didie Sangsuga* ath sòn amic damb accent solemne.

Las viejas protestaban: —¡Condenats...! ¡Pillaréu una pulmonía!

Es vielhes protestauen: - *Condemnadi!... Que cuelheratz ua pneumonia!*

—¡Recordóns! —gritó, como un barquero de los que concurrían a la taberna.

- *Recolhons!*, cridèc coma un barquèr des que concorrien ena tauèrnia.

—¡Buenas tardes, caballers! —gritó alegremente para darse ánimos.
- *Bona tarde cavalièrs!*, cridèc alègrament entà balhar animositat.

—¡No, redèu, no! —gritó una voz temblona con una energía que conmovió a todos.

- *Non, redena, non!* cridèc ua votz tremolosa damb ua energia qu'esmoiguec a toti.

Es traduccions de Nogués son precises e era totau adequacion ar aranés ei corrècta. Podem gaudir dera nòsta lengua ena descripcion d'un pòble de mar de hè 100ans.

En procés de valoracion dera traduccion mos ei fòrça significatiu de jutjar es prumères paraules der òbra:

«Como todas las tardes, la barca-correo anunció su llegada al Palmar con varios toques de bocina. El barquero, un hombrecillo enjuto, con una oreja amputada, iba de puerta en puerta recibiendo encargos para Valencia, y al llegar a los espacios abiertos en la única calle del pueblo, soplaban de nuevo en la bocina para avisar su presencia a las barracas desparramadas en el borde del canal. Una nube de chicuelos casi desnudos seguía al barquero con cierta admiración.»

«Coma totes es tardes, era barca-correu anoncièc era sua arribada en Palmar damb diuèrsi tòcs de claxon. Eth barquèr, un òme arraulit, damb ua aurelha amputada, anaue de pòrta en pòrta recebent encargues entà Valencia, e en arribar enes espacis dubèrts en solet carrèr deth pòble, bohaue de nauèth eth claxon pr'amor d'avivar dera sua preséncia as barraques escampilhades ena vòra deth canau. Ua bromà de mainatges, lèu despolhadi, seguie ath barquèr damb cèrta admiracion.»

E es darreres: «Y mientras el lamento del tío Tono rasgaba como un alarido de desesperación el silencio del amanecer, la Borda, viendo de espaldas a su padre, inclinóse al borde de la fossa y besó la lívida cabeza con un beso ardiente, de inmensa pasión, de amor sin esperanza, osando, ante el misterio de la muerte, revelar por primera vez el secreto de su vida.»

«E mentre eth planh der oncle Tònho esquinçaua coma un sorriscle de desesperacion eth silenci dera auba, era *Bòrdia*, en veir d'esquia ath sòn pair, s'inclinèc ath cant dera hòssa e punèc et livid cap damb un punet ardent, d'immensa passion, d'amor sense esperança, gausant, dauant deth mistèri dera mòrt, revelar per prumèr còp eth secret dera sua vida.»

Damb era lectura completa deth tèxte en aranés mos acabaram d'amplir deth gói que se desvelhe ena lectura des prumères e des darreres paraules.

Bona lectura!

Jusèp Loís Sans Sucasau

President der Institut d'Estudis Aranesi-Acadèmia aranesa dera lengua occitana

CANES E HANGA

Vicente Blasco Ibáñez

I

Coma totes es tardes, era barca-corrèu anoncièc era sua arribada en Palmar damb diuèrsi tòcs de claxon.

Eth barquèr, un òme arraulit, damb ua aurelha amputada, anaué de pòrta en pòrta recebent encargues entà Valencia, e en arribar enes espacis dubèrts en solet carrèr deth pòble, bohaue de nauèth eth claxon pr'amor d'avalar dera sua preséncia as barraques escampilhades ena vòra deth canau. Ua broma de mainatges, lèu despoltadi, seguie ath barquèr damb cèrta admiracion. Que l'auien respècte ar òme que crotzaue era Albufèra quate còps ath dia, en tot hèr-se a vier entà Valencia çò melhor dera pesca deth lac e hènt-se a seguir d'aqui es mil objèctes d'ua ciutat misteriosa e fantastica entad aqueri mainatgets elevadi en ua isla de canes e hanga.

Dera tauèrna de *Canhamèl*, qu'ère eth prumèr establiment deth Palmar, gessie un grop de segadors damb era saca ena espatla ara cèrca dera barca entà entornar enes sues tèrres. Acodien es hemnes en canau, que se retiraue a un carrèr de Venecia, damb es vòres caperades de barraques e pesquèrs a on es pescadors sauvauen es anguiles.

Ena aigua mòrta, damb ua ludentor d'estanh, s'estaué immobila era barca- corrèu: un gran taüt cargat de personnes e paquets, damb eth bòrd lèu a ras d'aigua. Era vela triangulara, damb pedaci escurs, ère acabada damb ua pelhandra descolorada qu'en d'auti tempsi auie estat ua bandèra espanhòla e delataue eth caractèr oficiau dera vielha embarcacion.

Ua pudor insuportabla s'espargie ath torn dera barca. Es sues hustes s'auien impregnat dera pudor des tistèrs d'anguiles e era lordor de centenats de passatgèrs: ua barreja pudesenca de pèths gelatinoses, escaumes de peishi elevadi ena hanga, pès lords e ròbes greishoses, que damb eth sòn heregament auien acabat per pulir e brilhantar es sètis dera barca.

Es passatgèrs, segadors ena sua majoritat, que venguien deth Perelhò, darrèr confinhs dera Albufèra, tocant ath mar, cantauen a crits en tot demanar-li ath barquèr que partisse çò mès lèu possible. Qu'era barca ja ère plia! Ja non i cabie mès gent!...

Qu'ère atau; mès et petit òme, virant entada eri er infòrme monhon dera aurelha bracada coma entà non entener-les, escampilhaue tot doç pera barca es tistèrs e es saques qu'es hemnes l'autrejauen dès era vòra. Cada un des objèctes costaué naues protèstes: es passatgèrs se sarrauen e se cambiauen de lòc e es deth Palmar qu'entrauen ena barca recebien damb reflexions evangeliques er arrai d'injúries des que ja èren acomodadi. Un shinhau de paciència! Pro que trapèssen tant det lòc en cèu!...

Era embarcacion s'en.honsaue en recéber tanta carga, sense qu'eth barquèr mostrèsse era mendre inquietud, avedat a trauessades audaces. Non demoraue en era un solet sèti. Dus òmes s'estauen de pès en bòrd, agarradi ath pau dera vela; un aute se plaçaue ena proa, coma un mascaron de vaishèth. Encara er impassible barquèr hec sonar un aute còp eth sòn claxon ath miei dera generau protèsta... Crist! Encara non n'auie pro eth

brave lairon? Anarien a passar aquiu tota era tarde jos eth solei de Seteme, que les herie de costat, en tot usclar-les era espatla?...

De ressabuda se hec eth silenci, e era gent deth corrèu vedec apressar-se pera vòra deth canau a un òme sostengut per dues hemnes, un espèctre, esblancossit, tremolós, damb es uelhs ludents, estropat en ua hlaçada de lhet. Era aigua semblaue borir peth calor d'aquera tarde d'ostiu; sudauen toti ena barca, en tot hèr esfòrci entà desliurar-se deth pegós contacte damb eth sòn vesin, e aqueith òme tremolaue, carrinclant es dents damb un caud heired lugubre, coma s'eth mon auesse queigut entada eth en ua etèrna net. Es hemnes que lo sostenguien protestauen damb paraules grossières en veir qu'es dera barca s'estauen quiets. Que les auien de deishar un sèti: ère un malaut, un trabalhador. Segant er arròs auie cuelhut es fèbres, era malautia tèrça dera Albufèra, e se n'anaue entà Ruzafa pr'amor de guarir-se ena casa d'uns parents... Non èren dilhèu cristians? Per caritat! Un lòc!

E eth tremolós hantauma dera fèbre repetie coma un resson, damb es somics deth caud heired:

- *Per caritat!, per caritat!...*

Entrèc a empossades, sense qu'era massa egoïsta les aufrisse pas, e en non trapar lòc se filèc entre es cames des passatgèrs, en tot estirar-se ath hons, damb eth ròstre pegat enes espardenhes lordes e es sabates plies de hanga, en un ambient pudesenc. Era gent semblaue avedada ad aguestes scènes. Aquera embarcacion servie entà tot, ère eth veïcul deth minjar, der espitau e deth cementèri. Cada dia embarcaue malauts, en tot transportar-les enes entorns de Ruzafa, a on es vesins deth Palmar, mancadí de medicaments, auien logadi quauqui crambòts entà guarir-se dera fèbre tèrça. Quan morie un praube sense barca pròpria, eth taüt se botaue jos un sèti deth corrèu e era embarcacion partie damb eth madeish passatge, indiferent, qu'arrie e conversaue, pataquejant damb es pès era funèbra caisha.

En amagar-se eth malaut, tornèc a campar era protèsta. Què demoraue eth desaurelhat? Encara mancaue quauquarrés?... E lèu toti es passatgèrs acuelheren damb arridalhades a ua parella que gessec pera pòrta dera tuaèrna de *Canhamèl*, pròcha ath canau.

- *Er oncle Paco!, cridèren molti. Er oncle Paco Canhamèl!*

Eth patron dera tuaèrna, un òme enòrme, holat, de vrente idropic, caminaue a petits sautets, en tot queishar-se a cada pas damb alendades de mainatge, emparant-se ena sua hemna, Neleta, petita, damb eth ròi peu esperluat e uelhs verds e viui que semblauen amorassar damb era doçor deth velot. Famós *Canhamèl!* Tostemp malaut e queishantse, mentre qu'era sua hemna, cada còp mès beròia e amabla, regnaue dèst eth taulèr sus tot eth Palmar e era Albufèra. Çò qu'auie eth, qu'ère era malautia deth ric: massa sòs e excès de bona vida. Que non calie senon veder-li eth vrente, es caròles ròies, es maishères que lèu amagauen eth sòn nas redon e es sòns uelhs estofadi pes ondades deth

greish. Pro qu'auessen toti eth sòn mau! Se s'auesse de guanhar era vida damb aigua enquiara cintura, segant arròs, non aurie temps d'èster malaut!

E *Canhamèl* auançaua ua cama laguens dera barca, de forma penibla, damb febles planhs, sense deishar a Neleta, tant que mormolhaue contra era gent que s'en burlauen dera sua salut. Pro sabie eth se com anaue! A, Senhor! E s'acomodèc en un sèti que li deishèren liure damb aguesta obsequiosa sollicitud qu'era gent deth camp a damb eth ric, tant qu'era sua hemna s'acaraue, sense hèr-se'n guaire, as badinades d'aqueri que la complimentauen, en veder-la tan beròia e coratjosa.

Ajudèc ath sòn marit a daurir un gran parasolei, botèc ath sòn costat ua cenalha damb viures entà un viatge que non se tardarie tres ores, e acabèc per recomanar ath barquèr eth màger suenh damb eth sòn Paco. Qu'anaue a passar un temps ena sua caseta de Ruzafa. Aquiu li tierien ua visita es milhors mètges: eth praube qu'estaua mau. Ac didie arrint, damb ua expression candida, amorassant ar esblancossit omenòt, que tremolaue damb es prumères oscilacions dera barca coma se siguesse de gelatina. Non hège atencion as guinhades maliciosees dera gent, as guardades ironiques e burlèsques que dempús d'esquitlar-se sus era, se fixauen en tauernèr, plegat en sòn sèti jos eth parasolei e alendant damb gronhament dolorós.

Eth barquèr apuèc era sua longa pèrga en ribàs, e era embaracion comencèc a anar peth canau seguida pes votzes de Neleta, que tostemp damb un arridolet enigmatic recomanaue a toti es amics que suenhèssen ath sòn espós.

Es garies corrien entre era bròssa deth ribàs seguint ara barca. Es volades de lits agitauen es sues ales ath torn dera proa qu'enlordie eth miralh deth canau, a on se reflectien invertides es barraques deth pòble, es neres barques amarrades enes pesquèrs damb tets de palha a ras dera aigua, ornadi enes extrèms damb crotzes de husta, coma se volessen plaçar es anguiles deth sòn sen jos era divina protecccion.

En gésser deth canau, era barca corrèu comencèc a esquitlar-se entre es arrossars, immensi camps de hanga liquida, caperadi d'espigues d'un color bronzinat. Es segadors, en.honsadi ena aigua, auançauen damb era fauç ena man, e es barquetes, neres e estretes coma gondòles, recebien en sòn sen es hèishi qu'auien d'amar entàs aires. Ath miei d'aguesta vegetacion aquàtica, qu'ère coma ua prolongacion des canaus, se quilhauen de tant en tant, sus petites isles de hanga, blanques casetes acabades damb humenèges. Qu'èren es maquines que negauen e secauen es camps, segontes es exigéncies des cultius.

Es nauti ribassi amagauen eth hilat de canaus, es amples camins per a on navegauen es vaishèths de vela cargadi d'arròs. Es sòns cascós s'estauen invisibles e es granes veles triangulares s'esquitlauen sus eth verd des camps, en silenci dera tarde, coma hantaumes que caminèssen per tàrra fèrma.

Es passatgèrs contemplauen es camps coma expòrts coneishedors, balhant era sua pensada sus es cuelhetes e planhent era sòrt d'aqueri que les auie entrat eth salnitre ena tèrra, en tot aucir-les er arròs.

Auançaue era barca per canaus tranquils, d'ua aigua auriolena, damb es dauradi reflèxi deth tè. Ath hons, es èrbes aquatiques inclinauen es sues cabeladures damb era heregada dera quilha. Eth silenci e era aigua ludenta aumentauen es sons. Enes moments que cessauen es convèrses, s'entenie clarament era planhosa respiracion deth malaut estirat jos eth banc e eth gronhament tenaç de *Canhamèl* en alendar, damb era barba en.honsada en pièch. Des barques luenhanes e lèu invisibles arribauen, agranidi pera cauma, eth patac d'ua pèrca en quèir sus era cubèrta, eth sorriscle d'un pau de vela, es votzes des barquèrs avisant-se entà non estramuncar enes virades des canaus.

Er amiaire desaurelhat abandonèc era pèrga, e sautant sus es jolhs des passatgèrs anèc d'un extrèm en aute dera embarcation apraiant era vela entà profitar era febla brisa dera tarda.

Qu'auien entrat en lac, ena part dera Albufera barrada per canets e isles, a on auien de navegar damb fòrça suenh. Er orizon s'ampliaue. En un costat era linha escura e ondulada des pins dera Devesa, que separe era Albufera deth mar; era sèuva lèu verge, que s'esten lègues e lègues, a on pèishen es taures herotges e viuen ena ombra es grani reptils, que pòca gent ve, mès que d'eri se'n parle damb terror pendent es cauhades. En costat opausat, era immensa planhèra des arrossars, perdent-se en orizon pera part de Solana e Sueca, en tot confoner-se damb es luenhanes montanhes. Dauant, es canets e es petites isles qu'amagauen eth lac liure, e per entre eri s'esquitlaue era barca, en.honsant damb era proa es plantes aquatiques, heregant era sua vela damb es canes qu'auançauen des arribes. Revolums d'èrbes escures e gelatinoses coma viscosi tentaculs pujauen ena superfícia, en tot enredar-se damb era pèrga deth barquèr, e era vista sondejaue inutilament era vegetacion ombriua e infècta, qu'en sòn sen abondauen es bèsties dera hanga. Toti es uelhs exprimien eth madeish pensament: eth que queiguesse aquiu dificilament gesserie.

Ua vegada de taures peishie ena plaja de jons e enes badines que lindauen damb era Devesa. Quauqui uns d'eri auien passat nadant entàs isles pròches, e en.honsadi ena hanga enquiathe vrente rumiauen entre es canets, botjant damb fòrt chambotadís es sues pesades pautes. Qu'èren uns animaus grani, lords, damb eth lomb caperat de crospe, es còrnies enòrmi e eth morre tostemp bauejant. Guardauen fèrament era cargada barca que passau entre eri, e en botjar era sua tèsta escampilhauen ath sòn entorn ua broma de gròssi mosquits que tornaue a quèir sus era retortilhada tèsta.

A pòca distància, en un ribàs que non ère senon ua estreta lengua d'aigua entre dues aigües, vederen es dera barca a un òme ajocat. Es deth Palmar l'arreconeisheran.

- *Qu'ei Sangsuga!, cridèren. Er embriac Sangsuga!*

E agitant es sòns chapèus, li preguntauen a crits a on auie cuelhut era peta peth maitin e se pensau dormir-la aquiu. *Sangsuga* seguie quiet; mès cansat des arridalhes e crits des dera barca, se botèc de pès, e virant en ua leugèra viroleta se fotèc ues quantes paumades ena esquia deth sòn còs damb ua expression de mesprètz, en tot tornar a ajocar-se grèument.

En veder-lo de pès ariren encara mès, excitadi peth sòn estranh aspècte. Qu'amiaue eth chapèu ornat damb un naut plumalh de flors dera Devesa e sus eth pièch e ar entorn dera sua faisha s'enroscauen quauques bandes de campanetes silvèstres des que creishien entre es canes e es ribassi.

Toti parlauen d'eth. Famós *Sangsuga*! Que non n'auie un aute de parièr enes pòbles deth lac. Qu'auie eth fèrm prepaus de non trabalhar, coma es auti òmes, dident qu'eth trabalh ère un insult contra Diu, e se passaue eth dia cercant a veir qui lo convidaue a béuer. S'embriagaue en Perelhon entà dormir en Palmar, beuie en Palmar entà desvelhar-se a londeman en Saler, e s'auie hèsta enes pòbles de terra fèrma, se lo vedie en Silla o en Catarròia cercant, entre era gent que cultivaue camps ena Albufèra, ua bona amna que lo convidèsse. Qu'ère miraculós que non campèsse eth sòn cadavre ath hons d'un canau Dempús de tanti viatges a pè, peth lac, totafèt embriac, seguint es tèrnes des arrossars, estrets coma un lama de destrau, trauessant es pontets des sèquies, e passant pes lòcs de hanga botjadissa a on arrés gausaue aventurar-se coma non siguesse damb barca. Era Albufèra qu'ère era sua casa. Eth sòn instinct de hilh deth lac lo treiguie deth perilh, e fòrça nets, quan se presentaue ena tauèrna de *Canhamèl* entà mendicar un veire, auie eth contacte viscós e era flaira dera hanga coma ua vertadèra anguila.

Eth tauernèr gasulhaue entre gronhaments en enténer era convèrsa. *Sangsuga!* *Pòca vergonha!* Que l'auie enebit mil viatges era entrada ena sua casa!... E era gent arrie rebrembant es estranhs ornamentals deth vagabond, era sua mania de caperar-se de flors e cenher-se coronas coma un sauvatge a penes començauen en sòn ahaimat estomac era fermentacion deth vin.

Era barca se calaue en lac. Entre dues masses de canets, semblables as mòles d'un pòrt, se vedie ua grana extension d'aigua ludenta, d'un blu blancós. Qu'ère *eth ludent*, era vertadèra Albufèra, eth lac liure, damb es sòns petiti bòsqui de canes escampilhadi a granes distàncies, a on se refugiauen es audèths deth lac, tan perseguidi pes caçadors dera ciutat. Era barca costejaue era Devesa, a on cèrts hangassi caperadi d'aigua s'anauen convertint de man en man en camps d'arròs.

En ua petita lacuna barrada per ribassi de hanga, un òme de fòrta musculatura lançaue cabassades de terra des dera sua barca. Es passatgèrs l'admirauen. Qu'ère er oncle Tònho, hilh der oncle *Paloma*, e pair ath sòn torn de Tonet eth *Cuban*. E en nomenatar ad aguest darrèr, molti cridèren maliciosament a *Canhamèl*, que seguie gronhint coma se non entenesse arren.

Non auie en tota era Albufera òme mès trabalhador qu'er oncle Tònho. Que s'auie calat entre celha e celha qu'auie d'èster proprietari, auer es sòns camps d'arròs, non víuer dera pesca coma er oncle *Paloma*, qu'ère eth barquèr mès vielh dera Albufera; e solet, (pr'amor qu'era sua filha sonque l'ajudaue de quan en quan, cansant-se per çò deth gran trabalh) anaue aumplint de tèrra, amiada de luenh, era badina prigonda cedida per ua rica senhora que non sabie se qué hèr damb era.

Qu'ère un trabalh de molti ans, dilhèu de tota era vida, entà un òme solet. Er oncle *Paloma* s'en burlaue d'eth; eth sòn hilh l'ajudaue de quan en quan entà mostrar-se cansat en pòqui dies, e er oncle Tònho, damb ua fe inquebrantabla, seguie entà dauant, ajudat solet pera *Borda*, ua praubeta qu'era sua defuntada hemna treiguec des mainatges trobats, timida damb toti e tenaça entath trabalh madeish qu'eth.

- Salut, oncle Tònho, e non vos cansetz! Pro que poguéssetz lèu cuelher arròs deth vòste camp!

E era barca s'aluenhèc sense qu'eth temardut trabalhador lheuèsse eth cap senon un solet moment entà respóner as ironiques salutacions.

Un shinhau mès enlà, en ua petita barca coma un taüt, vederen ar oncle *Paloma* ath cant d'ua hilèra d'estaques, lançant es sòns hilats entà recuelher-les a londeman.

Ena barca discutien s'eth vielh auie nauanta ans o ère apròp des cent. Be n'auie vist aqueth òme de causes sense gésser dera Albufera! Es personatges qu'auie tractat!... E agranidi pera credulitat populara, repetien es sues insoléncies familhaus damb eth generau Prim, ath que servie de barquèr enes sues cacères peth lac; era sua rudesa damb granes senhores e enquia e tot damb reines. Eth vielh, coma s'endonvièsse aguesti comentaris e se sentesse ar arràs de glòria, s'estaue acorbaishat, examinant es hilats, mostrant era sua esquia caperada per ua blòda d'amples quadres e eth gòrro nere calat enquias regdes aurelhes, que semblaue que se li despegauen deth cap. Quan eth corrèu passèc peth sòn costat, lheuèc eth cap, mostrant er abisme nere dera sua boca desdentada e es cercles d'arrupes roienques que se trapauen enes uelhs prigonds, animadi per un shinhau d'ironic resplendor.

Eth vent començau a refrescar. Era vela se holèc damb naues secodides e era cargada barca s'inclinèc enquia banhar es esquies des que se seiguien en bòrd dera barca. Ath torn dera proa es aigües, trincades damb violència, cantauen un *glo-glo* cada còp mès fòrt. Que ja èren ena vertadèra Albufera, en immens *ludent*, blu e estirat coma un mirall venecian, que retrataue invertidi as vaishèths e es luenhanes arribes damb eth contorn leugèrament serpentejat. Es bromes semblauen rodar peth hons deth lac coma madèishes de blanca lan; ena plaja dera Devesa uns caçadors seguits de gossets dupliqueuen era sua imatge ena aigua, caminant capenjós. Ena part dera tèrra fèrma, es grans pòbles dera Ribera, damb es sues tèrres amagades pera distància, semblauen flotar sus eth lac.

Eth vent, cada còp mès fòrt, cambièc era superfícia dera Albufera. Es ondades se heren mès sensibles, es aigües cuelheren un color mès verdós semblable ath deth mar,

s'amaguèc eth solèr deth lac e enes arribes de gròssa arena formada de cauquilhatges comencèc a depositar era ondada auriolenqui flocons d'esgluma, bambilhes sabonoses que ludien irisades peth solei.

Era barca s'esquitlèc ath long dera Devesa e passauen rapidament ath sòn dauant es ticolets arenosi, damb es barraques des gardes en sòn cimalh; es espesses cortines de matarrassi; es grops de pins retortilhadi, de formes terrorifiques, coma manats de membres torturadi. Es viatjaires, ahiscadi pera velocitat, excitadi peth perilh qu'era embaracion aufrie arrossegant un des sòns bòrds a ras deth lac, saludauen cridant as autes barques que passauen ena luenhor e estirauen era sua man entà recéber eth patac des ondades costades pera rapida marcha. Ath torn deth timon s'arremolinaue era aigua. A ua distància cuerta flotauen dus *cabussaires*, audèths escurs que se submergien e tornauen a trèir eth cap dempús dera immersion, en tot distrèir as passatgèrs damb aguestes evolucions dera sua pesca. Mès enlà, enes *mates*, enes granes isles de canets aquatics, es folques e es lits quilhauen eth vol quan s'apressau era barca, tot doç, coma s'endonvièssen qu'aquera gent ère de patz. Quauqui uns se colorejauen d'emocion en veder-les... Quina magnifica escopetada! Per qué auien de proïbir es òmes que cada un cacèsse sense permís, coma melhor li semblèsse? E mentre es bellicosi s'indignauen, sonaue ath hons dera barca eth planh deth malaut e *Canhamèl* alendaue coma un mainatge, herit pes arrais deth solei cogant que s'esquitlauen per dejós deth sòn para-solei.

Eth bòsc semblaue aluenhar-se entath mar, deishant entre eth e era Albufèra ua extensa planhèra baisha, caperada de molta vegetacion, trincada a tròci pera ludenta lama de petites lacunes.

Qu'ère era planhèra de Sancha. Un ramat de crabes susvelhades per un gojat peishie entre es matarrassi, e ara sua vista surgentèc ena memòria des hilhs dera Albufèra era tradicion que balhaue eth sòn nòm ara planhèra.

Es de tèrra interiora que tornauen enes dues cases dempús de guanhar es granes sodades dera sega preguntauen se qui ère era tau *Sancha* qu'es hemnes nomentauen damb cèrt temor, e es deth lac li condauen ath forastèr mès pròche era simpla legenda que toti aprenien de petits.

Un pastoret coma eth qu'ara caminaue pera vòra peishie en d'auti tempsi es crabes ena madeisha planhèra. Mès aquerò siguec fòrça ans abans, fòrça!... Tants, que cap des vielhs qu'encara viuien ena Albufèra coneishien ath pastor; ne eth madeish oncle *Paloma*.

Eth gojat viuie coma un sauvatge en solitud, e es barquèrs que pescauen en lac l'entenien cridar de luenh pendent es maitins de cauma.

- *Sancha! Sancha!...*

Sancha qu'ère ua sèrp petita, era soleta amiga que l'acompanhaue. Era mala bèstia acodie as crits, e eth pastor, rebasant as dues millores crabes, l'aufrie un bòl de lèit.

Dempús, enes ores de solei, eth gojat se fabricaua ua calamèla talhant canes enes canets e bohaue doçament, auent enes sòns pès ath reptil, que quilhaue part deth sòn còs e lo contreiguié coma se volesse dançar ath compàs des doci fiulets. D'auti viatges eth pastor s'entrengue des. hènt es anèths de *Sancha*, estirant-la en linha dreta sus era arena, en tot divertir-se en veir damb quina rapiditat tornaue e retortilhar-se. Quan, cansat d'aguesti jòcs, amiaue era sua vegada entar aute costat dera planhèra, era sèrp lo seguie coma un gosset, e en tot enrodar-se enes sues cames li pujaue enquiat còth, en tot estar-se aquiu coma mòrta e queiguda, damb es sòns uelhs de diamant tachadi en pastor, en tot erisar-li era borra dera cara damb eth fiulet dera sua boca triangulara.

Era gent dera Albufera l'aien coma bruishòt, e mès d'ua hemna des que panauen lenha ena Devesa, en veder-lo arribar damb era *Sancha* en còth hège eth senhau dera Crotz coma se siguesse eth diable. Atau comprenien toti se com eth pastor podie dormir ena seuva sense pòur as grani reptils que i auie enes matarrassi. *Sancha*, que deuie èster eth diable, lo protegie de toti es perilhs.

Era sèrp creishie e eth pastor ère ja tot un òme, quan es abitants dera Albufera non lo vederen mès. Se'n saberen de qué ère soldat e lutaue enes guèrres d'Italia. Cap auta vegada tornèc a pèisher ena planhèra sauvatja.

Es pescadors, en baishar en tèrra, non gausauen aventurar-se pes jons que caperauen es pudesenques lacunes. *Sancha*, mancada dera lèit que li regalaue eth pastor, li calie acaçar as innombrables conilhs dera Devesa.

Se passèrent ueit o dètz ans, e un dia es abitants deth Saler vederen arribar peth camin de Valencia, emparat en un pau e damb un morralet ena esquia, a un soldat, un granadèr prim e malenconic, damb es neres garramaches enquias jolhs, casaca blanca damb bombes de tela ròia e ua casqueta en forma de mitra sus eth pientat en trena. Era sua grana mostacha non l'empediren èster arreconeishut. Qu'ère eth pastor, que tornaue desirós de veir era tèrra dera sua mainadesa. Comencèc eth camin dera seuva costejant eth lac, e arribèc ena planhèra palunosa a on en d'auti tempsi sauvaue era sua vegada. Arrés. Es domaisèles botjauen es sues ales sus es nauti jons damb leugèr bronzinament, e enes badines amagades jos es matarrassi esposcauen es gripauds, espauridi pera proximitat deth granadèr.

- *Sancha! Sancha!*, cridèc doçament er ancian pastor.

Silenci absolut. Enquiada eth l'arribaue era somnolenta cançon d'un barquèr invisible que pescaue en centre deth lac.

- *Sancha! Sancha!*, tornèc a cridar damb tota era fòrça des sòns paumons.

E quan auec repetit era sua crida fòrça viatges, vedec qu'es nautes èrbes s'agitauen e entenec un tarrabastalh de canes trincades, coma se s'arrossegúesse un còs pesant. Entre es jons ludèren dus uelhs ara nautada des sòns e auancèc un cap aplanat, botjant era sua lengua de forqueta, damb un fiulet espaventós que li semblèc gelar-li era sang, paralisar-li era sua vida. Qu'ère *Sancha*, mès enòrma, supèrba, lheuant-se ara nautada d'un òme,

arrossegant era sua coa entre es matarrassi enquia perder-se de vista, damb era pèth multicolòra e eth còs gròs coma eth soc d'un pin.

- *Sancha!*, cridèc eth soldat arreculant possat pera pòur. Com as creishut!... Be n'ès de grana!

E sagèc de húger. Mès era anciana amiga, passat eth prumèr estonament, semblèc arreconeisher-lo e s'entornegèc ath torn des sues espates, sarrant-lo damb un anèth dera sua rugosa pèth secodida per nervioses estrementides. Eth soldat se defenec.

- Dèisha-me, *Sancha*, dèisha-me! Non m'abrases. Que ja ès massa grana entad aguesti jòcs.

Un aute anèth sarrèc es sòns braci, en tot estrenher-les. Era boca deth reptil l'amorassaua coma en d'auti tempsi, eth sòn alend l'agitaue era mostacha, en tot costar-li un caud heired angoniós, e mentretant es anèths s'anauen contreiguent, se sarrauen, enquia qu'eth soldat, asfixiat, croishint-li es uassi, queiguec en solèr enrodat entre pientadi anèths.

Uns dies Dempús uns pescadors trapèren eth sòn cadavre: ua massa infòrma, damb es uassi trincadi e era carn macada pera irresistibla sarrada dera *Sancha*. Atau moric eth pastor, víctima d'ua abraçada dera sua anciana amiga.

Ena barca corrèu arrien es forastèrs en enténer eth conde, mentre qu'es hemnes botjauen es sòns pès damb cèrta inquietud, credent qu'aquerò que borie entre es sues cames damb sordi gemecs ère era *Sancha*, refugiada ath hons dera embaracion.

Que s'acabaue eth lac. Un aute còp era barca entraue en un hilat de canaus, e luenh, fòrça luenh, sus un immens arrossar, se destacauen es cases deth Saler, eth poblet dera Albufera mès pròche a Valencia, damb eth pòrt ocupat per innombrables petits vaishèths e granes barques que talhauen er orizon damb es sòns paus de vela, semblables a pins montadi.

S'acabaue era tarde. Era barca anaua damb mens velocitat pes aigües mòrtes deth canau. Era ombra dera vela passaua coma ua bromà sus es arrossars roïents pera còga deth solei, e en ribàs se mercauen sus un hons de color taronja es siloetes des passatgers.

De contunh passauen botjant era pèrga gent que tornauen des sòns camps, de pès enes petits vaishèths neri, damb eth bòrd lèu a ras dera aigua. Aguesti esquifi qu'èren es shivaus dera Albufera. Dès era mainadesa, toti es neishudi en aquera tribú de lac aprenien a manejar-les. Qu'èren indispensables entà trabalhar en camp, entà anar ena casa deth vesin, entà guanharse era vida. Tanlèu passaua petòt canau un mainatge, coma ua hemna o un vielh, toti botjant era pèrga damb rapiditat, apuant-la en hons hangós entà hèr resquilhar sus era aigua mòrta era sabata que les servie d'embaracion.

Enes sèquies pròches s'esquitlauen d'auti petits vaishèths, invisibles darrèr des ribassi, e per dessús des matarrassi auançauen es barquèrs damb eth tronc quiet, corrent a impulsí des sòns punhs.

De quan en quan es deth corrèu vedien daurir-se enes ribassi amples henudes, que per eres s'espargien sense bronit ne movement es aigües deth canau, dormint jos ua capa de verdura viscosa e flotanta. Suspenudes d'estaques barrauen aguestes entrades es hilats entàs anguiles. Quan s'apressaue era barca, sautauen des tèrres d'arròs arrats enòrmes, despareishent ena hanga des sèquies.

Es qu'abans s'aien alugat damb entosiasme dauant des audèths deth lac, sentien renéisher era sua furia en veir es arrats enes canaus. Quina escopetada les foterien! Que serie un bon sopar entath vrespe!...

Era gent der interior escopie damb expression de hastic, entre es arridalhades e protèstes des dera Albufera. Qu'ère ua bona bocada! Com podien parlar se jamès ac aiien tastat. Es arrats dera aiguamòrta sonque minjauen arròs; qu'èren un plat de prince. Sonque calie veder-les en mercat de Sueca, espelhades, penjades a dotzenes des sues longues coes enes taules des carnissèrs. Les crompauen es rics; era aristocràcia des poblacions dera Ribera non minjauen ua auta causa. E *Canhamèl*, coma se pera sua qualitat de ric credesse indispensable díder quauquarren, deishau de gemegar entà assegurar grèument que solet coneishie en mon dus animaus sense heu: es palomes e er arrat; damb aquerò quedaue tot dit.

Era convèrsa s'animèc. Es demostracions de repugnància des forastèrs servien entà alugar as dera Albufera. Er aviliment fisic dera gent deth lac, era misèria d'un pòble privat de carn, que non coneish mès bèsties qu'es que corren ena Devesa e viu condemnat pendent tota era sua vida a neurir-se d'anguiles e peishi de hanga, se revelaue de forma bravassa, damb eth visible desir d'estonar ath forastèr laudant era valentia des sòns estomacs. Es hemnes nomentauen era excellència der arrat damb arròs ena paella; molti l'aien minyat sense saber-se'n, en tot estonar-se deth sabor d'ua carn desconeishuda. D'auti rebrembauen es aguisats de sèrp, laudant es sues lesques blanques e doces, superiores as dera anguila, e eth barquèr desaurelhat trinquèc eth mutisme de tot eth viatge entà rebrembar a cèrta gata nauèth parida qu'auie sopat eth damb d'auti amics ena tauèrna de *Canhamèl*, premanida per un marinèr que dempús de córrer fòrça mon auie ua man excellenta entà taus aguisats.

Començaue a escurir. Es camps s'ennerien. Eth canau cuelhie ua blancor d'estanh ara tèba lum deth crepuscul. Ath hons dera aigua ludien es prumères esteles, tremolant damb eth pas dera barca.

Qu'èren ja apròp deth Saler. Sus es teulades des barraques se quilhaue entre dus pilars era esquera dera casa dera *Demanà*, a on s'amassauen caçadors e barquèrs era vesilha des tirades entà escuélher es lòcs. Ath costat dera casa se vedie ua enòrma diligència, qu'auie d'amar entara ciutat as passatgèrs deth corrèu.

Cessaue era brisa, era vela queiguie estavanida ath long deth pau, e eth desaurelhat agarraue era pèrga, apuant-la enes ribassi pr'amor de possar era embarcacion.

Passèc en direcccion entath lac ua petita embarcacion cargada de tèrra. Ua gojata pergaue briosament ena proa, e en aute extrèm l'ajudaue un joen damb un gran chapèu de *jipijapa*.

Toti les arreconeisheren. Qu'èren es hilhs der oncle Tònho, qu'amiauen tèrra entath sòn camp: era *Bòrda*, aquera mainada trobada infatigabla, que valie mès qu'un òme, e Tonet eth *Cuban*, er arrèhilh der oncle *Paloma*, eth gojat mès beròi de tota era Albufera, un òme qu'auie vist mon e auie causes tà condar.

- Adishatz, *Mostacha!*, lo cridèren familhaument.

Li dauen aguest fausnòm per çò dera mostacha qu'ombrejaue era sua cara bruna, ornament non tengut ena Albufera, a on toti amiauen era cara arrasada. D'auti li preguntauen damb ironic estonament que des de quan trabalhaue.

S'aluenhèc eth petit vaishèth, sense que Tonet, qu'auie lançat ua rapida uelhada sus es passatgèrs, semblèsse enténer es trufaries.

Molti guardèren damb cèrta insoléncia a *Canhamèl*, en tot permetter-se es madeishes trufaries brutaus que se tenguien ena sua tauèrna... Compde, oncle Paco! Qu'eth anuae entà Valencia, mentre que Tonet passarie era net en Palmar!...

Eth tauernèr hec veir ara prumeria que non les entenie, enquia que, cansat de patir, se lheuèc damb nerviós impuls, passant pes sòns uelhs un bualh d'ira. Mès era massa greishosa deth còs semblèc gravitar sus era sua voluntat, e s'arraulic en banc, coma aclapat per esfòrç, gemegant un aute còp dolorosament e gasulhant entre planhs:

- *Indecents!... Indecents!...*

II

Era barraca der oncle *Paloma* se quilhaue en un extrèm deth Palmar.

Un gran incendi auie dividit ara poblacion, cambiant eth sòn aspècte. Miei Palmar siguec avalat pes ahlames. Es barraques de palha se convertiren de seguit en cendres, e es sòns patrons, volent víuer en avier sense pòur ath huec, bastiren edificis de tòchos enes solers uscladi, en tot empenhar fòrça de'eri era sua escassa fortuna entà hèr-se a vier materiaus, que resultauen costosi Dempús de trauessar eth lac. Era part deth pòble que patic er incendi se caperèc de casetes, damb es façades pintades de ròsa, verd o blu. Era auta part deth Palmar sauvèc eth primitiu caractèr, damb es teulades des sues barraques redones pes dus costats, coma vaishèths botadi ara invèrsa sus es parets de hanga.

Des dera placeta dera glèisa enquiat finau dera poblacion peth costat dera Devesa, s'estenien es barraques, separades es ues des autes per pòur der incendi, coma semiades ar edart.

Era der oncle *Paloma* qu'ère era mès anciana. L'auie bastit eth sòn pair enes tempsi que non se trapaua ena Albufèra un èsser uman que non tremolèsse de fèbre.

Es matarrassi arribauen alavetz enquias parets des barraques. Despareishien es garies ena madeisha pòrta dera casa, sivans condaue er oncle *Paloma*, e quan tornauen a presentar-se, setmanes Dempús, amiauen ath sòn darrèr ua seguida de porics nauèth neishudi. Encara se caçauen luïres enes canaus e era poblacion deth lac ère tant escassa, qu'es barquèrs non sabien se qué hèr dera pesca qu'aumplie es sòns hilats. Valencia ère entada eri er aute extrèm deth mon, e sonque venguie d'aquiu eth mariscau Suchet, nomentat peth rei José, duc dera Albufèra e senhor deth lac e dera seuva, damb totes es sues riqueses.

Eth sòn rebrembe ère çò de mès distant ena memòria der oncle *Paloma*. Eth vielh encara se pensaua veder-lo damb eth peu esperluat e es sues amples pursères, vestit damb redingòta gris e chapèu redon, enrodat d'òmes d'unifòrmes vistosi que li cargauen es escopetes. Eth mariscau caçaue ena barca deth pair der oncle *Paloma*, e eth petitet, ajocat ena proa, lo contemplaua damb admiracion. Fòrça còps arrie der escarraunhat lenguatge que s'exprimie eth capdeth planhent-se deth retard deth pais o comentaua es eveniments d'ua guèrra contra espanyòus e anglesi, que d'era en lac sonque n'auien vagues notícies.

Un viatge venguec damb sa pair en Valencia entà regalar-li ath duc dera Albufèra ua anguila de mar, notabla pera sua mida, e eth mariscau les recebec arrint, calat eth gran unifòrme, ludent de brodats d'aur, ath miei d'oficiaus que semblauen satellits deth sòn esplendor.

Quan er oncle *Paloma* siguec òme e, mòrt eth sòn pair, se vedec patron dera barraca e de dues barques, ja non existien ducs ena Albufèra, senon dignataris, que la governauen en nòm deth rei eth sòn patron; excellents senhors dera ciutat que jamès venguien en

lac, deishant as pescadors romar ena Devesa e caçar damb tota libertat es audèths que s'elevauen enes canets.

Aqueres sigueren es epòques bones, e quan er oncle *Paloma* les rebrembaue damb era sua votz macada d'ancian enes reünions dera tauèrna de *Canhamèl*, era gent joena s'estrementie d'entosiasme. Se pescaue e se caçaue ath còp, sense pòur a gardes ne a multes. Quan arribaue era net tornaue era gent ena sua casa damb dotzènes de conilhs agarradi damb furet ena Devesa, e ath delà, tistèrs de peish e rastèls d'audèths caçadi enes canets. Tot qu'ère deth rei, e eth rei ère luenh. Non ère coma ara, qu'era Albufèra pertanhie ar Estat (qui ère aguest senhor!) e i auie contractes de caça e arrendataris dera Devesa, e es praudi non podien tirar un trait ne recuélher un hèish de lenha sense que de seguit campèsse eth garda damb era bandolèra sus eth pièch e era carabina afustant.

Er oncle *Paloma* auie sauvat es preeminéncies deth sòn pair. Qu'ère eth prumèr barquèr deth lac, e non arribaue ena Albufèra un personatge que non l'amièsse eth a trauèrs des isletes de canes en tot mostrar-li es curiosèrs dera aigua e dera terra. Rebrembaue a Isabel II, joena, aumplint damb es sues amples pèlhes tota era popa der ornat vaishèth e botjant eth sòn bust de bona mossaa cada impuls dera pèrga deth barquèr. Qu'arrie era gent rebrembant eth sòn viatge peth lac damb era emperairitz Eugenia. Era ena proa, eleganta, vestida d'amazòna, damb era escopeta tostemp prèsta, hènt quèir es audèths qu'abils esquivaires hègen gésser a volades des canets damb paus e crits: e en aute extrèm, er oncle *Paloma*, sornarut, maliciós, damb era vielha escopeta entre es cames, aucint es audèths que s'escapauen dera gran dauna e avisant-la en un castelhan fantastic, dera preséncia de lits: "Majestat, compde! Peth darrèr qu'auetz un lit."

Toti es personatges demorauen satisfèts deth vielh barquèr. Qu'ère insolent, damb era rudesa d'un hilh dera lacuna; mès era adulacion que li mancaue ara sua lengua la trapaue ena escopeta, plia de pedaci, enquiat punt de non saber se qué restaue en era dera primitiu fabricacion. Er oncle *Paloma* ère un tirador prodigiós. Es mentidèrs deth lac mentien a carga d'eth, en tot arribar a afirmar que bèth còp auie aucit quate folques d'un trait. Quan volie vantat a un personatge discrèt tirador, se plaçaue ath sòn darrèr ena barca e tiraue ath còp damb tau precision, qu'es dus traits se confonien, e eth caçador, en veir quèir es pèces, s'estonaue dera sua adretia, tant qu'eth barquèr, ena sua esquia, botjaue eth morret maliciosament.

Eth sòn melhor rebrembe qu'ère eth deth generau Prim. L'auie coneishut en ua net tempestuosa en tot amiar-lo ena sua barca a trauèrs deth lac. Qu'èren es tempsi de malastre. Es soldats èren apròp; eth generau anaue desguisat d'obrèr e hugie de Valencia dempús d'auer sajat sense capitada revoutar ara garnison. Er oncle *Paloma* l'amièc entath mar, e quan lo tornèc a veir, ans dempús, ère cap deth govèrn e idòla dera nacion. Abandonant era vida politica, s'escapau de Madrid de quan en quan entà caçar en lac, e er oncle *Paloma*, audaç e familhau dempús dera aventura passada, lo repotegaue coma a un gojat se mancaue era balestada. Entada eth que non existien graneses umanes: es òmes se dividien en boni e dolents caçadors. Quan er eròi tiraue sense acertar, eth barquèr s'emmaliasiaue enquia tutejar-lo. "Generau de... mentides. E

eth ère eth valent que tantes causes auie hèt en Marròc?... Guarda, guarda e apren!” E mentre arrie eth disciple gloriós, eth barquèr tiraue damp era sua escopeta lèu sense afustar e ua folca queiguie ena aigua hèta ua pilòta.

Totes aguestes anecdòtes balhauen ar oncle *Paloma* un prestigi immens entre era gent deth lac. Què aurie estat aqueth òme s'auesse volut daurir era boca demanant quauquarren as sòns parroquians!... Mès eth, tostems temardut e mauparlat; tractant as personatges coma a companhs de tauèrna; hènt-les arrir damp es sues insoléncies enes moments de mala encolia o damp frases bilingües e retortilhades quan se volie mostrar amable.

Qu'ère content dera sua vida, encara que cada còp ère mès dura e dificila, a mida qu'entraue en ans. Barquèr, tostemp barquèr! Mespredaue ara gent que cultivaue es tèrres d'arròs. Qu'èren *lauradors*, e entada eth aguesta paraula significaue eth màger insult.

N'ère capinaut d'èster òme d'aigua, e fòrça còps s'estimaue mès seguir es virades des canaus abans qu'escuerçar distàncies vient pes ribassi. Non cauishigaue de bon voler ua auta tèrra qu'era dera Devesa, entà tirar uns quants traits d'escopeta as conilhs, hugent quan se l'apressauen es gardes, e peth sòn gust, eth, aurie minyat e dormit laguens dera barca, qu'ère entada eth coma era clòsca d'un animau aquatic. Es instints des primitius races deth lac reviuen en ancian.

Entà èster erós sonque li mancaue non auer familha, víuer coma un peish deth lac o coma un audèth des canets, en tot hèr eth nin aué en ua isleta e deman en un canet. Mès eth sòn pair s'auie entestardit en maridar-lo. Que non volie veir abandonada aquera barraca, qu'ère òbra sua, e eth boèmi des aigües se vedec obligat a víuer en societat damp es sòns semblables, a dormir jos ua teulada de palha, a pagar era sua part entath manteniment deth prèire e a aubedir ath baile pedanèu dera isla, tostemp bèth pòcavergonha (didie eth), qu'entà non travalhar cercaue era protecccion des senhors dera ciutat.

Dera sua esposa a penes n'auie ena memòria ua vaga imatge. Qu'auie passat ath sòn costat heregant-lo fòrça ans dera sua vida, sense deishar-li d'auti rebrembes qu'era sua adretia entà apraiar hilats e era manèra qu'auie d'amassar eth pan dera setmana cada diuendres, en tot amiar-lo en un horn de copòla redona e blanca, semblable a un hormiguèr african que se quilhaue en un extrèm dera isla.

Auien auut molti hilhs, plan molti; mès, exceptat d'un, toti s'auien mòrt *oportunament*. Qu'èren èssers esblancossidi e malautissi, engendradi damp eth pensament calat en minjar, per pairs que se junhien sense cap aute desir que transmeter-se eth calor, estrementidi pera tremoladera des fèbres paludeanes. Semblauen néisher amiant enes sues venes en sòrta de sang eth caud heired des tèrces. Uns auien mòrt de consompcion, aflaquidi per aliment insipid dera pesca d'aigua doça, d'auti s'estofèren en quèir enes canaus apròp dera casa, e s'un suberviuec, eth mendre, siguec perque s'auie agarrat

tенаçament ara vida, damb era ànsia hòla de víuer, acarant es fèbres e churlant enes popes moligasses dera mair era escassa substància d'un còs etèrnament malaut.

Er oncle *Paloma* trapaue aguesti malastres logics e indispensables. Que s'auie de laudar ath Senhor, que se'n brembe des praubi. Ère repugnant veir se com aumentauen es familhes ena misèria, e sense era bontat de Diu, que de quan en quan esclarie aguesta pèsta de mainatges, non restarie en lac minjar entà toti e aurien d'avalar-se es uns as auti.

Moric era hemna der oncle *Paloma* quan aguest, ja ancian, se vedie pair d'un mainatge de sèt ans. Eth barquèr e eth sòn hilh Tònho quedèren solets ena barraca. E eth gojat ère senat e trabalhador coma era sua mair. Premaie eth minjar, apraiaue es estralhs dera barraca e cuelhie leçons des vesies entà que sa pair non notèsse era abséncia dera sua hemna ena casa. Tot ac hège damb gravetat, coma s'era terribla luta tenguda entà subsistir auesse deishat en eth ua tralha inacabada de tristesa.

Eth pair se mostraue satisfèt quan se n'anaue entara barca seguit peth gojat, lèu amagat jos eth molon de hilats. Creishie rapidament, es sues forces èren cada còp mès granes, e er oncle *Paloma* ère capinaut de veir damb quina fòrça treiguie es anses de pescar dera aigua o hège esquitlar era barca peth lac.

- Qu'ei er òme mès òme de tota era Albufèra, les didie as sòns amics. Eth sòn còs se resvenge ara des malauties que patic quan ère petit.

Es hemnes deth Palmar laudauen tanben es sòns sans costums. Ne lhocaries damb es joeni que se concentrauen ena tauèrna, ne jòcs damb cèrts perdudi que, un còp acabada era pesca, s'estirauen capenjós sus es joncs, darrèr de quinsevolh barraca, e se passauen es ores manejant ua baralha de cartes greishosa.

Tostemp seriós e prèst entath travalh, Tònho non li balhaue ath sòn pair eth mès petit desengust. Er oncle *Paloma*, que non podie pescar accompanhat, pr'amor qu'ath mendre descuet s'enforismaue e sajaue de picar ath companh, jamès repotegaue ath sòn hilh, e quan, entre bohades de mala encolia, sajaue de dar-li ua orde, ja eth gojat, en tot endonviar-la, auie botat es mans ara òbra.

Quan Tònho siguec un òme, eth sòn pair, afogat pera vida erranta e rebèl contra era existència dera familia, experimentèc es madeishi desirs qu'eth primitiu oncle *Paloma*. Què hègen es dus òmes isoladi ena solitud d'ua vielha barraca? Li repugnaue veir ath sòn hilh, un omenòt ample e forçut, inclinar-se en larèr, en centre dera barraca, bohant et huec e premanint eth sopar. Fòrça còps sentie racacòrs en contemplar es sues mans cuertes e peludes, damb dits de hèr, netejant es caceròles e hènt sautar damb un guinhauet es escaumes dures, de reflèxi metallics, des peishi deth lac.

Enes nets d'iuèrn semblauen naufrags refugiadi en ua isla desèrta. Ne ua soleta paraula entre eri, ne un arridolet, ne ua votz de hemna que les alegrèsse. Era barraca qu'auie un aspècte lugubre. En centre usclauet eth hornèu a nivèu deth solèr, un petit espaci carrat damb era vòra de tòchos. Dauant eth banc dera codina, damb ua pruba hilèra de trastes

e d'ancianes rajoles. En ambdús costats es parets de dus quartos, bastidi damb canes e hanga, coma tota era barraca; e per dessús d'aguestes parets, que solet auie era nautada d'un òme, tot er interior dera teulada nera, damb capes de suèja, ahumada peth huec de molti ans, sense cap aute respiralh qu'un trauc ena teulada de palha, per a on entrauen fiulant es bohades de vent d'iüern. Deth tet penjauen es vestits impermeables deth pair e deth hilh entara pesca nueitiua: pantalons regdes e pesadi, giquetes damb un pau trauessat enes manges, era tela espessa, auriòla e reludenta pes heregades der òli. Eth vent, en penetrar pera dubertura que hège de humeneja, balançaue ad aguestes estranhes mariòtes, que reflectien ena sua greishosa superfícia era lum ròia deth larèr. Semblaue qu'es dus abitants dera barraca s'auien penjat en tet.

Er oncle *Paloma* s'engüejaue. L'agradaue parlar: ena tauèrna renegaue ath sòn gust, mauteactaue as auti pescadors, les enludernaue damb es rebrembes des grani personatges qu'auie coneishut; mès ena sua casa non sabie se qué díder, era sua convèrsa non meritaue era mendre replica deth hilh aubedient e carat, en tot perder-se es sues paraules en un silenci respectuós e aclapant. Eth barquèr ac declaraue a crits ena tauèrna damb era sua alègra brutalitat. Aqueth hilh qu'ère fòrça brave, mès que non se li retiraue; tostemp silenciós e submís. Era defuntada li deuie auer hèt bèth param.

Un dia abordèc a Tònho damb era sua expression imperiosa de pair ar usatge latin, que considère as hilhs mancadí de voluntat e dispause sense consultar deth sòn avier e dera sua vida. Que s'aifie de maridar: atau non estau ben; ena casa mancaue ua hemna. E Tònho cuelhec aguesta orde coma se l'auesse dit qu'a londeman auie d'apraiari era barca grana entà demorar en Saler a un caçador de Valencia. Fòrça ben. Complirie çò de mès lèu possible era orde deth sòn pair.

E mentre eth gojat cercaue peth sòn compde, eth vielh barquèr comunicaue es sòns prepausi a totes es comaires deth Palmar. Eth sòn Tònho volie maridar-se. Tot çò de sòn qu'ère deth gojat: era barraca, era barca grana damb era sua vela naua e damb ua auta de vielha qu'ère melhor; dues barquetes, sabi pas guairi hilats, e ath delà de tot aquerò, es condicions deth gojat, trabalhador, seriós, sense vicis e liure deth servici militar per çò d'auer artenhut un bon nombre ena tòia. En fin: que non ère un gran partit, mès despolhat coma un grapaud des sèquies non estau eth sòn Tònho; e entàs gojates que i auie en Palmar!...

Eth vielh, damb eth sòn mesprètz ara hemna, escopie vedent as joenes, qu'entre eres s'amagaue era sua futura irèua. Non, que non èren grana causa aqueres vèrges deth lac, damb era sua ròba lauada enes aigües porides deth canau, flairant a hanga e es mans impregnades d'ua viscositat que semblaue calar-se enquias uassi. Eth peu descolorat peth solei, esblancossit e praube, a penes ombrejaue es sues cares arraulides e ròies, qu'en eres es uelhs ludien damb eth huec d'ua fèbre tostemp renauida en béuer enes aigües deth lac. Eth sòn perfil angulós, era subtilitat esguitladissa deth sòn còs e era flaira des jupons, les retiraue un shinhau as anguiles, coma s'ua alimentacion monotòna e parièra de moltes generacions auesse acabat per fixar en aquera gent es tralhes der animau que les servie d'aliment.

Tònho n'alistèc a ua; quinsevolha, era que mens obstacles botèc ara sua timiditat. Se hec era nòça, e eth vielh auec ena barraca a un èsser mès damb qui parlar e a qui pelejar. Sentie ua cèrta voluptat en veir qu'es sues paraules non quedauen en uet e qu'era irèua opausaue protestes as sues exigéncies d'emmaliaciat.

Damb aguesta satisfaccion coïncidic un desengust. Eth sòn hilh semblaue desbrembar es tradicions dera familia. Mèspredaue eth lac entà cercar era vida enes camps, e en Seteme, quan recuelhien er arròs e es sodades se pagauen cares, abondonaue era barraca, en tot hèr-se segador, coma fòrça d'auti qu'ahiscauen era indignacion der oncle *Paloma*. Aguest prètzhet de trabalhar ena hanga, de martirizar es camps, corresponie as forastèrs, as que demorauen luenh dera Albufera. Es hilhs deth lac qu'èren liures de tau esclavitud. Plan per aquerò les auie botat Diu ath costat d'aquera aigua, qu'ère ua benedicion. Ath sòn laguens que i auie eth minjar, e ère ua asenada, ua vergonha, trabalhar tot eth dia damb hanga enquiara cintura, es cames minjades de sangsugues e era esquia usclada peth solei, entà cuélher ues espigues qu'a tot darrèr non èren entada eri. Se harie *laurador* eth sòn hilh?... E en hèr-se aguesta pregunta, eth vielh metie enes sues paraules tot er estonament, era immensa estranhesa d'un hèt inaudit, coma se parlasse de qué bèth dia era Albufera podesse demorar-se seca.

Tònho, per prumèr viatge ena sua vida, gausau opausar-se as paraules deth sòn pair. Que pescarie, coma tostemp, era rèsta der an. Mès ara qu'ère maridat, i auie mès besonhs ena casa, e serie ua imprudència mespredar es magnifiques sodades dera sega. E ada eth li pagauen melhor qu'as auti, per çò dera sua fòrça e dera sua assiduitat en travalh. Es tempsi s'auien de cuélher tau que venguen; cada còp se cultivuaue mès arròs enes arribes deth lac; es ancianes badines se caperauen de tèrra, es praubi se hègen rics, e eth non ère tan pèc entà pèrder era sua part ena naua vida.

Eth barquèr acceptau repotegant aguesta transformacion enes costums dera casa. Eth sen e era gravetat deth sòn hilh l'impausauen un cèrt respècte, mès protestau, emparat ena pèrga, ara vòra deth canau, parlant damb d'auti barquèrs dera sua bona epòca. Qu'anauen a transformar era Albufera! En pòqui ans arrés l'arreconeisherie. Pera part de Sueca botauen cèrts encastres gròssi de hèr laguens d'ues casetes damb granes humeneges e... Que ja li pòs meter hum! Es ancianes senhes, tranquilles e simpatiques, damb era sua arròda de husta querada e es sòns nauquets neri, serien substituidi per maquinàries infernaus que botjarien es aigües damb un tarrabastalh de mil dimònis. Que serie un miracle que tota era pesca non cuelhesse eth camin deth mar, shordada per taus innovacions! Qu'ac anauen a cultivar tot; botauen tèrra e mès tèrra sus eth lac. Per pòc qu'eth viuesse, encara veirie se com era darrèra anguila, mancada d'espaci, se n'anarie botjant era coa pera boca deth Perelhon, en tot desparéisher en mar. E Tònho calat en aguesta òbra de pirates! Que s'aurie de veir a un hilh sòn, a un *Paloma*, convertit en *laurador*... E eth vielh arrie coma se s'imaginèsse un hèt irrealizable.

Passèc eth temps e era sua irèua li balhèc un arrèhilh, un Tonet, qu'eth pairin amiaue fòrça tardes en braça enquiara arriba deth canau, botjant era pipa ena sua boca desdentada pr'amor de qué eth sòn hum non shordèsse ath petit. Dimònis de mainatge,

be n'ère de berò! Era longaruda e lèja dera sua irèua ère coma totes es hemnes dera familia; madeish qu'era sua defuntada: dauen hilhs qu'a penes se retirauen as sòns progenitors. Eth pairin, amorassant ath petit, pensau en avier. Lo mostraue as amics dera sua joenessa, cada còp mès escassi, e vaticinaue er avier.

“Aguest serà des nòsti: non aurà mès casa qu'era barca. Abans que li gesquen toti es dents ja saberà botjar era pèrga...”

Mès abans que li gessessen es dents, çò que l'arribèc ar oncle *Paloma*, siguec eth hèt mès inesperat dera sua vida. Li dideren ena tauèrna que Tònho auie cuelhut en arrendament, près deth Saler, ues tèrres d'arròs, proprietat d'ua senhora de Valencia, e quan pera net se trapèc damb eth sòn hilh, se demorèc estonat de veir que non remie arren deth crim.

Quan s'auie vist un *Paloma* damb patron? Era familia auie viscut tostemp liura, coma les cau víuer as hilhs de Diu, en tot cercar-se eth manteniment en aire o ena aigua, caçant e pescant. Es sòns senhors qu'auien estat eth rei o aqueth guerrèr francés qu'ère capitan generau de Valencia, patrons que demorauen luenh, que non pesauen e se podien tolerar per çò dera sua granesa. Mès un hilh sòn, arrendatari d'ua gomosa dera ciutat e hènt-li a vier cada an ua part sonanta deth sòn travalh? Que non, òme! Ja se'n podie anar dret entà parlar damb aquera senhora e des.hèir eth compromís. Es *Palomes* que non servien ad arrés mentre quedèsse en lac quauquarren entà hèr-se a vier ena boca: encara que siguessen gargolhes.

Mès era suspresa deth vielh anèc augmentant dauant dera inesperada resisténcia de Tònho. Qu'auie reflexionat pro ben sus er ahèr e non ère prèst a emprenaïr-se'n. Pensaue ena sua hemna, en aqueth petitet qu'amie en braça, e se sentie ambiciós. Se qué èren eri? Uns mendicants deth lac, viuent coma sauvatges ena barraca, sense mès aliment qu'es animaus des sèquies e hugent coma criminaus dauant des gardes quan aucien a bèth audèth entà autrejar-li mès gust ath caudèr. Uns parasits des caçadors, que sonque minjauen carn quan es forastèrs les permetien méter es mans enes provisions. E aguesta misèria alongant-se de pairs a hilhs, coma se viuessen estacadi entà tostemp ena hanga dera Albufèra, sense mès vida ne aspiracions qu'era deth grapaud, que se cre erós en canet pr'amor que trape insèctes a ras dera aigua!

Non, eth se revoutaue; que volie trèir ara familia dera sua miserabla postracion. Trabalhar non solet entà minjar senon entà estauviar. Qu'un s'auie de fixar enes auantatges deth cultiu der arròs: pòc travalh e molt profit. Qu'ère ua vertadèra benedicion deth cèu: arren en mon daue mès. Se plante en Junh e se recuelh en Seteme; un shinhalet de hiems e un shinhau mès de travalh, totau tres mesi: se cuelh era cuelheta, es aigüies deth lac, holades pes plages der iuèrn, curbissen es camps, e enquiar an a vier! Es guanhs se sauven, e enes mesi restants se pèsque ara lum deth solei e se cace d'amagat entà mantier ara familia. Qué mès podie desirar?... Eth pairin auie estat un praube, e Dempús d'ua vida de gosset sonque artenhec bastir aquera barraca, a on s'estauen etèrnament humejadi. Eth sòn pair, que tant respectaue, non auie artenhut sauvar un croston entara vielhesa. Que lo deishèsse ada eth trabalhar a gust, e eth sòn

hilh, eth petit Tonet, serie ric, cultivarie camps qu'es sòns limits se perderien de vista, e sus eth terren dera barraca dilhèu se lheuarie damb eth temps ua casa melhor que totes es deth Palmar. Que hège mau eth sòn pair d'indignar-se pr'amor qu'es sòns descendants cultivauen era tèrra. Que valie mès èster laurador que víuer errant en lac, passant hame fòrça còps e expausant-se a recéber eth trait d'un garda dera Devesa.

Er oncle *Paloma*, damb era sang dera cara peduda en enténer ath sòn hilh, guardaue fixament ua pèrga queiguda ath long dera paret, e es mans se n'anauen entada era pr'amor de trincar-li eth cap d'un còp. Que l'ac aurie trincat se s'auesse passat era rebellion en d'auti tempsi, donques que se consideraue damb eth dret de hè'c, dempús de tau attemptat ara sua autoritat de pair ancian.

Mès vedie ara irèua damb er arrèhilh en braça, e aguesti dus èssers semblauen agranir ath sòn hilh, en tot botar-lo ath sòn nivèu. Qu'ère un pair, un parièr ada eth. Per prumèr viatge se n'encuedèc de qué Tònho ja non ère eth gojat que codinaue eth sopar en d'auti tempsi, damb eth cap clin dauant d'ua des sues guardades. E tremolant de ràbia en non poder-li fóter coma quan cometie bèra sapastrada ena barca, exalèc era sua protèsta en bohades. Plan ben: cada un as sues causes; er un en lac e er aute a estronhar torròcs. Viuerien amassa, donques que non i auie remèdi. Es sòns ans non li permetien dormir ath miei deth lac, donques qu'amiaue ua vielhesa de reumatic; mès, a despart d'aquerò, coma se non se coneishessen. Ai, se lheuèsse eth cap eth primitiu *Paloma*, eth barquèr de Suchet, e vedesse eth desaunor dera familha!...

Eth prumèr an que siguec d'incessants torments entath vielh. Quan entraue pera net ena barraca trapaua utisi de laurança ath costat des esturments de pesca. Un dia estramunquèc damb un arair que Tònho s'auie hèt a vier de tèrra fèrma entà apraiar-lo pendent era cauhada, e li costèc eth maedish efècte qu'un dragon mostruós estirat ath miei dera barraca. Totes es lames d'acèr li causauen hered e ràbia. Qu'ère pro veir ua fauç queiguda a uns quants passi deth sòn hilat, entà que de seguit pensèsse qu'era corvada huelha l'anaue a bracar per era soleta es esturmens, e repotegaue ara sua irèua descuedada, en tot manar-li a crits que lancèsse luenh, plan luenh, aqueri utisi de... *laurador*. Pertot i auie utisi que li rebrembauen eth cultiu dera tèrra. E aquerò ena barraca des *Palomes*, a on non s'auie arreconeishut mès acèr qu'eth des cotelons entà daurir eth peish!... Tè, que se podie crebar de ràbia!

Ena epòca dera semialha, quan es tèrres èren seques e recebien er arair, Tònho arribaue sudat, dempús d'aquissar pendent tot eth dia as cavalaries logades. Eth sòn pair l'enrodaue pr'amor d'aulorar-lo damb maligna alegria, e dempús corrie entara tauèrna, a on èren miei adormidi es sòns companhs damb eth veire ena man. Cavalièrs, era grana notícia!... Eth sòn hilh flairaue a shivau. Ja, ja! Un shivau ena isla deth Palmar! Que ja auie arribat aquerò deth mon ath revés.

A despart d'aguesti esvagaments, er oncle *Paloma* sauvaue ua actitud hereda e isolada ath miei dera familha deth hilh. Entraue de nets ena barraca damb era ansa de pescar en braça, ua borsa de hilat e cercles de husta qu'en era i auie quauques anguiles, e possaue damb eth pè ara sua irèua entà que li deishèsse lòc en larèr. Eth madeish se premanie eth

sopar. A viatges enrotlaue es anguiles en tot trauessar-les dam ua vergueta e les codinaue ar *ast*, en tot tostar-les pacientament per toti es costats enes ahlames. D'auti còps anaue a cercar ena barca eth sòn ancian caudèr plen de pedaci, e codinaue en *suc* quauqua carpa enòrma o confeccionaue ua *cebollà*, barrejant cèbes damb anguiles, coma se premanisse eth minjar de miei pòble.

Era voracitat d'aqueth vielh petit e escanaulit qu'ère era de toti es ancians dera Albufèra. Sonque minjaue coma cau ena net, en tornar ena barraca, e seigut en un cornèr deth solèr, damb eth caudèr entre es jolhs, passaue ores sancères silenciós, botjant entàs dus costats era sua boca de craba vielha, avalant quantitats enòrmes d'aliments, que semblaue impossible que cabessen en un estomac uman.

Minjaue çò de sòn, çò qu'auie conquistat pendent eth dia, e non se'n hège de çò que minjauen es sòns ne les aufrie part deth sòn caudèr. Que cada un s'engrassisse damb eth sòn travalh! Es sòns uelhs ludien damb maligna satisfaccion quan vedie sus era taula dera familia, coma solet aliment, ua caceròla d'arròs, mentre eth rosigaue es uassi de bèth audèth caçat en interior d'un canet vedent luenh as gardes.

Tònho li deishaue hèr era sua voluntat ath pair. Que non s'auie de pensar en sométer ath vielh, e er isolament seguire entre eth e era familia. Eth petit Tonet qu'ère eth solet laç d'unión. Fòrça viatges eth petit s'apressaue ar oncle *Paloma*, coma se lo tirèsse era flaira deth sòn caudèr.

- *Cuelh, praubet, cuelh*, didie eth pairin damb corau pietat, coma se lo vedesse ena màger misèria.

E l'autrejaue ua cueisha de folca, greishosa e estoposa, arrint en veir se com se l'avalaueth petitet.

Quan apraiaue bèth *alh e pèbe* damb es sòns vielhs amics dera tauèrna, se hège a vier ar arrèhilh sense badar boca as sòns pairs.

Uns auti còps era hèsta qu'ère màger. Peth maitin, er oncle *Paloma*, en sénter er in des aventures, auie desembarcat damb bèth camarada, tan vielh coma eth, ena espessor dera Devesa. Longa demora, estiradi sus eth vrentre entre es matarrassi, espiant as gardes, ignorant dera sua preséncia. Tanlèu campauen es conilhs hènt sauts ath torn des tiges des matarrassi, huec contra eri!, dus ena saca e a córrer, a agarrar era barca, arrint Dempús, deth centre deth lac estant, des corses des gardes pera vòra cercant en bades as caçadors furtius. Aguestes audàcies rejuvenien ar oncle *Paloma*. Que se l'auie d'entener de nets, quan codinaue era caça ena tauèrna, entre es sòns amics que pagauen eth vin, com se vantaue dera sua hèta. Cap gojat d'ara podie hèr aquerò madeish! E quan es prudents li parlauen dera lei e des sues penalitats, eth barquèr quilhaue fèrament eth sòn ròstre, acorbaishat pes ans e per usatge dera pèrga. Es gardes qu'èren uns pigres, qu'acceptauen er emplec perque non volien travalhar, e es senhors qu'arrendauen era caça uns panaires, tot ac volien entada eri... Era Albufèra qu'ère d'eth e de toti es

pescadors. S'auessen neishut en un palai, que serien reis. Quan Diu les volec hèr néisher aquiu, que serie per bèra causa. Tot çò d'autre qu'èren mentides endonviades pes òmes.

E Dempús d'avalar-se eth sopar, quan a penes restaua vin enes porros, er oncle *Paloma* contemplaue ar arrèhilh adormit enes sòns jolhs e lo mostraue as amics. Eth petit que serie un vertadèr hilh dera Albufèra. Era sua educacion qu'ère causa sua, entà que non seguisse es maus camins deth sòn pair. Tierie era escopeta damb estonanta abiletat, coneisherie eth hons deth lac coma se siguesse ua anguila, e quan eth pairin morisse, toti es que venguessen a caçar traparien era barca de un aute *Paloma*, mès encara melhor, tau coma ère eth quan era madeisha reina venguie a sèir-se en sòn vaishèth, arrint es sues badinades.

A despart d'aguesti atrendiments, era animositat deth barquèr contra eth sòn hilh seguire latenta. Non volie veir es mespredables tèrres que cultivaue, mès les auie calades ena sua memòria e arrie damb diabolic gói quan se'n sabie qu'es negòcis de Tònho anauen mau. Eth prumèr an l'entrèc salnitre enes camps, quan ja er arròs granaue, e lèu perdec era cuelheta. Er oncle *Paloma* les condaue a toti aguest malastre damb alegria; mès quan vedie ena sua filha era tristesa e bèra estretesa per çò des despenes qu'auien estat improductives, sentec ua certa estrementida e enquia trinquèc eth mutisme damb eth sòn hilh pr'amor de conselhar-lo. Non s'auie convençut encara qu'ère òme d'aigua e non laurador? Aurie de deishar es camps ara gent de terra laguens, tenguda de tostemp a esboderar-les. Eth qu'ère hilh de pescador, e li calie tornar enes hilats.

Mès Tònho responec damb gronhaments de mala encolia, en tot manifestar era sua decision de seguir entà dauant; e eth vielh se tornèc a calar en sòn òdi silenciós. A, temardut!... D'alavetz ençà desirèc tota sòrta de malastres entàs tèrres deth hilh, coma ua manèra de adondar era sua orgulhosa resisténcia. Arren preguntaue en casa, mès quan se crotzaue era sua barqueta en lac damb es granes barques que venguien dera part deth Saler, s'en sabie dera marcha dera cuelheta e sentie certa satisfaccion quan l'anonciauen qu'er an serie dolent. Eth sòn temardut hilh se moririe de hame. Encara l'aurie de demanar de jolhs, entà minjar, era clau der ancian pesquèr de teulada de palha desfonzada qu'auie ath cant deth Palmar.

Es tronades de finau d'ostiu l'aumpliren de gói. Desiraue que se daurissen es cascades deth céu, que venguesse de costat a costat aqueth Torrent que desbocaua ena Albufèra, en tot neurir-la; que se desbordessee eth lac sus es camps, coma se passaua fòrça còps, demorant jos era aigua es espigues pròches ara sèga. Que se moririen de hame es lauradors; mès non per aquerò li mancarie ada eth era pesca en lac; e aurie eth gust de veir ath sòn hilh rosigant-se es codes e implorant-li era sua ajuda.

Erosament entà Tònho, non se complien es desirs deth marrit vielh. Es ans tornauen a èster boni; ena barraca regnaue un cert benèster, se minjaue, e eth coratjós trabalhador soniaue, coma ua felicitat irrealizabla, damb era possibilitat de cultivar bèth còp tèrres que siguessen sues, que non auesse era obligacion de vier un còp ar an ena ciutat entà autrejar eth producte de lèu tota era cuelheta.

Ena vida dera familia i auec un eveniment. Tonet creishie e era sua mair ère trista. Eth gojat anaue entath lac damb eth sòn pairin; dempús, quan siguesse gran, acompanharie ath sòn pair enes camps, e era praua hemna s'estaue soleta ena barraca.

Pensaue en sòn avier, e eth futur isolament li hège pòur. Ai, s'auesse mès hilhs!... Ua hilha ère çò que mès li demanaue a Diu. Mès era hilha non arribaue, non podie arribar, sivans didie er oncle *Paloma*. Era sua irèua ère desgahonada; causa de hemnes. L'auien assistit ena jasilha es vesies deth Palmar en tot deishar-la de manera que, segontes eth vielh, cada causa anaue peth sòn costat. Plan per aquerò semblaue tostemp malauta, damb un color palle, de papèr rosigat, non podent-se estar guaire temps de pès sense queishar-se, caminant a viatges coma se s'arrosseguèsse, damb planhs que s'avalaua entre lèrmes entà non shordar as òmes.

Tònho desiraue complir es desirs dera sua hemna. Que non li desagradaue ua mainada ena casa; servirie d'ajuda ara malauta. E es dus heren un viatge ena ciutat, en tot hèr-se a vier d'aquiu ua mainada de sies ans, ua bestieta timida, morruda e lèja, que treigueren dera casa de mainatges abandonadi. Se cridaue Vicenteta; mès toti, entà que non desbrembèsse era sua origina, damb aguesta crudeutat inconscienta dera incultura populara, la cridèren era *Bòrda*.

Eth barquèr protestèc indignat. Ua boca mès!... Eth petit Tonet, qu'auie dètz ans, trapèc fòrça deth sòn gust ad aguesta mainada entà hèr-la patir es sòns capricis e es exigéncies de hilh mimat e unenc.

Era *Bòrda* non trapèc ena barraca ua auta afeccion qu'era d'aquera hemna malauta, cada còp mès fèbla e adolorida. Era malerosa se hège era illusion de qué auie ua hilha, e pes tardes, en tot hèr-la seir ena pòrta dera barraca, de cara ath solei, pientaue es peus ròis deth sòn cap, ben onhudi d'òli.

Qu'ère coma un gosset escarrabilhat e aubedient qu'alegraue era barraca damb es dues carreteres, resignada as fatigues, sometuda a totes es maleses deth Tonet. Damb un gran esfòrç des sòns petiti braci arrossegaue un cantre tan gran coma era, plen d'aigua dera Devesa, dès eth canau enquira casa. Corrie entath pòble a totes ores entà complir es encargues dera sua naua mair, e ena taula minjaue damb es uelhs clins, sense gausar calar era culhèra enquia que toti ja èren ena mitat deth repais. Er oncle *Paloma*, damb eth sòn mutisme e es dues herotges guardades, li hège pòur. De nets, coma qu'es dues quartos èren ocupadi, un peth matrimòni e er aute per Tonet e eth sòn pairin, dormie ath cant deth larèr, ath miei dera barraca, sus era hanga que trespiraue a trauèrs des teles que li servien de jaça, en tot caperar-se, damb es hilats, des corrent d'aire qu'entrauen pera humeneja e pera pòrta desmargada, rosigada pes arrats.

Es soletes ores de plaser èren es dera tarde, quan, en cauma tot eth pòble e es òmes ena lacuna o enes camps, se seiguie era damb era sua mair entà cóser veles o téisher hilats ena pòrta dera barraca. Es dues parlauen damb es vesies, en gran silenci deth carrèr solitari e irregular, caperat d'èrba, que per eth corretejauen es garies e cacarejauen es lits estenenent entath solei es dues manges de humida blancor.

Tonet ja non anaua ena escòla deth pòble, casòta humida pagada per Ajuntament dera ciutat, a on mainatges e mainades, en pudesenc revolum, passauen eth dia cantant es taules der abecedari o entonant oracions.

Qu'ère tot un òme, sivans didie eth sòn pairin, que li paupaue es braci entà apreciar era sua duretat e li picaue damb era man en pièch. Ara sua edat er oncle *Paloma* podie minjar çò que pescaue, e auie tirat contra tota sòrta d'audeths qu'existissen ena Albufèra.

Eth gojat seguic damb gust ath pairin enes sues expedicions per tèrra e aigua. Aprenec a manejar era pèrga, passaue coma ua exalacion pes canaus sus un des petits vaishèths der oncle *Paloma*, e quan arribauen caçadors de Valencia se calaue ena proa dera barca o ajudaue ath sòn pairin a manejar era vela, sautant en ribàs enes passi difícils entà agarrar era còrda, remorcant era embarcacion.

Dempús arribèc çò d'apréner era caça. Era escopeta deth pairin, ua vertadèra arcabusa, que pera sua detonacion se distinguie de totes es escopetes dera Albufèra, l'arribèc a manejar damb grana facilitat. Er oncle *Paloma* cargoa fòrt, e es prumèrs traits heren trantalhar ath gojat, en tot mancar pòc entà qu'eth gojat queiguesse d'esquia ath hons dera barca. Mès de man en man anèc dominant era vielha bèstia e artenbie abàter as folques, damb gran góti deth pairin.

Atau s'auien d'elevaue es gojats. Peth sòn gust, Tonet, non aurie minyat ua auta causa qu'era qu'aucisse damb era sua escopeta o pesquèsse damb es sues mans.

Mès ath cap d'un an d'aguesta ruda educacion, er oncle *Paloma* notèc ua cèrta hloishèra en sòn escolan. Li shautaue tirar traits e sentie plaser pera pesca. Mès çò que non l'agradaue tant ère lheuar-se a punta de dia, passar tot eth dia damb es braci estiradi botjant era pèrga e estirar dera còrda dera remòrca coma se siguesse un shivau.

Eth barquèr qu'ac vedec clar: çò qu'eth sòn arrèhilh auie en òdi, damb ua repulsion instintiu que botaue de pès era sua voluntat, ère eth trabalh. En bades er oncle *Paloma* li parlaue dera pesca que harien a londeman en *Recatin*, eth *Cornèr dera ola* o quinsevolh aute punt dera Albufèra. A penes eth barquèr se negligie, eth sòn arrèhilh auie despareishut. S'estimaue mès córrer pera Devesa damb es mainatges vesins, estirar-se ath pè d'un pin e passar es ores escotant eth cant des audèths enes redones copes, o contemplant es alades des parpalhòles blanques e des abelhards bronzinadi sus es flors silvèstres.

Eth pairin lo menaçaua sense cap resultat. Sagèc de picar-li, e Tonet, coma ua bestiòla herotja, se metec dehòra de perilh, cercant pèires en solèr entà defener-se. Eth vielh se resignèc a seguir en lac solet, coma abans.

Qu'auie passat era sua vida trabalhant; eth sòn hilh Tòndo, encara que descaminat pes sues afeccions agricòles, ère mès fòrt qu'eth entara faena. A qui, donc, se retiraue aqueth gojatòt? Senhor! D'a on auie gessut, damb era sua resisténcia a tota fatiga, damb

eth sòn desir d'estar-se quiet, descansant pendent ores saceres ath solei coma un grapaud ath cant dera sèquia?...

Tot cambiaue en aqueth mon que d'eth jamès auie gessut eth vielh. Era Albufera la transformauen es òmes damp es sòns cultius e es familhes se desfigurauen, coma s'es tradiciones deth lac se perdessen entà tostemp. Es hilhs des barquèrs se hègen sirvents des tèrres; es arrèhilhs lheuauen eth braç armat de pèires contra es sòns pairins; en lac se vedien barcasses cargades de carbon, es camps d'arròs s'estenien pertot, auançauen en lac, s'avalauen era aigua, e rosigauen era seuva, hènt en era grani uets. Ai Senhor! Entà veir tot aquerò, entà presenciar era destruccio d'un mon qu'eth considerau etèrn, que valie mès morir-se!

Isolat des sòns, sense cap afeccion qu'er amor prigond que sentie pera sua mair era Albufera, la contemplaue, li passaue revista cada dia, coma s'enes sòns uelhs viui e astuts de vielh fòrt sauvèsse tota era aigua deth lac e es innombrables arbes dera Devesa.

Non esbauçauen un pin ena seuva sense que de seguit ac notèsse a grana distància, deth centre dera lacuna. Un aute!... Eth uet que deishauet eth queigut entre era espessor des arbes deth costat, li causaue un efècte dolorós, coma se contemplèsse eth uet d'ua hòssa. Maudidie as arrendataris dera Albufera, laironas insadorables, Era gent deth Palmar panaue lenha ena seuva, non usclauen enes sòns larèrs d'autas arrames qu'es dera Devesa, mès eth se contentauet damp es matarrassi, damp es socs queigudi e secs; e aqueri senhors invisibles, que solet se mostrauen mejançant era carabina deth garda e es embolhs dera lei, hègen quèir damp era màger tranquillitat as pairins deth bosc, uns gegants que l'aiuen vist ada eth quan anaue a quate pautes pes barques, e èren ja enòrmes quan eth sòn pair, eth prumèr *Paloma*, demoraue en ua Albufera sauvatja, aucint a traits as sèrps que s'estauen enes arribes, bèsties mès simpatiques qu'es òmes deth present.

Ena sua tristesa dauant der esbauçament de çò ancian, cercaue es cornèrs mens cultivats deth lac, aqueri a on encara non auie arribat er in dera explotacion.

Era vista d'ues senhes vielhes li costauet estrementides, e campauet damp emocion era arròda nera e querada, es arcaduses esberecadis, secs, plei de palha, d'a on gessien es arrats en revolum quan notauen era sua proximitat. Qu'èren es pardies dera mòrta Albufera; rebrembes coma eth, d'un temps melhor.

Quan volie repausar abordaue era planhèra de Sancha, damp es sues lacunes de gelatinosa superfícia e es sòns nauti jons, e contemplant eth paisatge verd e ombriu, qu'en eth semblauen croishir es anèths deth monstre dera legenda, s'alegraue en pensar qu'encara i auie quauquarren liure dera voracitat des òmes modèrns, qu'entre eri, ai!, i auie eth sòn hilh.

III

Quan renoncièc er oncle *Paloma* ara ruda educacion deth sòn arrèhilh, aguest alendèc.

S'engüejauje acompañant ath sòn pair enes térras deth Saler, e pensau damb inquietud en sòn avier vedent ar oncle Tònho calat ena hanga des arrossars, entre sangsugues e grapauds, damb es cames banhades e eth bust usclat peth solei. Eth sòn instinct de gojat guiterós se revoutaue. Non; eth que non harie çò de sòn pair; non trabalharie enes camps. Èster carabinèr entà estirar-se ena arena dera còsta o guardia civil coma es qu'arribauen dera òrta de Ruzafa damb eth forniment auriolenc e era blanca cogòtera sus eth còth, li semblaue melhor que cultivar arròs sudant laguens dera aigua, damb es cames holades de fissades.

Enes prumèrs tempsi qu'acompanhaue ath sòn pairin pera Albufèra, qu'auie trapat acceptabla aguesta vida. Li shautaue anar errant peth lac; navegar sense direcccion fixa, passant d'un canau en aute, e posar-se ath miei dera Albufèra entà parlar damb es pescadors. Quauque viatge sautaue enes isletes de canets pr'amor d'ahiscar damb es sòns fiulets as taures solitaris. D'auti còps, se calaue ena Devesa, cuelhent es mores des rominguères e furgaue es tutes des conilhs, en tot cercar a bèth conilhet ath hons. Eth pairin l'aplaudie quan vedie ua folca o un lit adormidi a ras dera aigua e se les hège sòns damb ua escopetada acertada.

Ath delà li shautaue estar-se ena barca ores saceres damb era tripa entath cèu, escotant ath pairin es causes deth passat. Er oncle *Paloma* rebrembaue es hèts mès notables dera sua vida; eth sòn tracte damb es personatges; cèrtes entrades de contrabanda ena sua joenessa, damb acompañament de traits: e remontant-se ena sua memòria, parlaue deth sòn pair, eth prumèr *Paloma*, repetint çò qu'ath sòn torn eth l'auie condat.

Aqueth barquèr de d'auti tempsi, tanben auie vist causes granes sense gésser d'aquiu. E er oncle *Paloma* condaue ath sòn arrèhilh eth viatge de Carles IV e dera sua esposa ena Albufèra, quan eth encara non auie neishut. Aquerò non l'empedie descriuer a Tonet es granes tendes damb banderòles e tapissi quilhades entre es pins dera Devesa entara taulejada reiau; es musiques, es escabòts de gossets, es lacais d'empovassada perruca susvelhant es cars de viures. Eth rei, vestit de caçador, s'enrodaue des rustics tiradors dera Albufèra, lèu despolhadi e damb vielhes arcabuses, admirant es sues hètes, mentre que Maria Loïsa passejaue pera espessor dera seuva cuelhuda deth braç de Manuel Godoy.

E eth vielh, rebrembant aguesta visita famosa, acabaue entonant era cançon que l'auie ensenhat eth sòn pair:

Dejós d'un pin verd

li didec era reina ath rei:

“T'estimi fòrça, Carlets,

encara qu'estimi mès a Manuel.”

Era sua tremolosa votz cuelhie quan cantaua ua expression maliciosa, e accompanhaue damb senhaus de uelh cada vers, coma se siguesse dies abans quan era gent dera Albufèra auie endonviat era cançon, en tot resvenjar-se d'ua expedicion que damb era sua pompa semblaue insultar era resignada misèria des pescadors.

Mès aguesta epòca, erosa entà Tonet, non siguec de longa duracion. Eth pairin comencèc a mostrar-se exigent e tiranic. Quan lo vedec damb assopliment en manejament dera barca, ja non lo deishèc vagar ath sòn caprici. L'agarraue peth maitin entà amiar-lo a pescar. Li calie recuélher es ganchos de pescar dera net anteriora, granes bosses de hilats qu'ath sòn hons s'entortilhauen es anguiles, e calar-les de nauèth: trabalh d'un cèrt esfòrç, que l'obligaue a estar-se de pès ath bòrd dera barca, damb era esquia usclant jos et solei.

Eth sòn pairin observaua era manòbra sense prestar-li cap ajuda. En tornar entath pòble, s'estiraue ath hons dera barca coma un invalid, deishant-se amiar per arrèhilh, qu'alendaue panteishant mentre manejaua era pèrga.

Es barquèrs, de luenh, saludauen er arropit cap der oncle *Paloma* pistant peth bòrd. “A, escarrabilhat! Qué comòdament passaue eth dia! Eth, repausant coma eth prèire deth Palmar, e eth praube arrèhilh, sudant e pergant.” Eth pairin responie damb era gravetat deth mestre. “Atau s'apren! D'aguesta manèra l'ensenhèc ada eth eth sòn pair!”

Dempús venguien es pesques ara *ensesa*: eth passeg peth lac des de que s'amagaue et solei enquia que gessie, tostemp ena escurina des nets iuèrnau. Tonet susvelhaue ena proa eth hèish d'èrbes seques qu'usclauen coma ua halha, escampilhant sus era nera aigua ua gran taca de sang. Eth pairin anaue ena popa emponhant era *fitora*: ua horqueta de hèr damb es puntes dentades, arma terribla, qu'un còp clauada sonque se podie trèir damb grani esfòrci e orribles estralhs. Era lum baishaue enquiat hons deth lac. Se vedie era jaça de cauquilhatges, es plantes aquatiques, un mon misteriós, invisible pendent eth dia, e era aigua ère tan clara qu'era barca semblaue flotar en aire mancada d'emparament. Es animaus deth lac, enganhadi pera lum, acodien cècs ath ròi resplendor, e er oncle *Paloma*, crac! non fotie cap còp damb era *fitora* que non treiguesse deth hons un peish gròs, botjant era coa desesperadament en extrèm der agudent trident.

Tonet s'entosiasmèc ara prumeria damb aguesta pesca; mès era diversion venguec de man en man a convertir-se en esclavitud e comencèc a odiar eth lac, guardant damb engüeg es casetes blanques deth Palmar, que destacauen sus es escures linhes des canets.

Pensaue damb enveja enes sòns prumèrs ans, quan, sense cap obligacion qu'era d'assistir ena escòla, corrie pes carrèrs deth pòble en tot entener-se cridar beròi per totes es vesies, que felicitauen ara sua mair.

AQUIU QU'ÈRE PATRON DERA SUA VIDA. Era mair, malauta, li parlaue damb un palle arridolet, en tot excusar-li totes es sues coquinaries, e era *Bòrda* lo suportau damb era paciència der èsser inferior qu'admire ath fòrt. Es mainatges que romauen pes barraques l'arreconeishien coma eth cap, e anauen amassa ath long de tot eth canau, lançant pèires as lits, que hugien coacant entre es protèstes des hemnes.

Eth trincament damb eth pairin siguec era tornada ena anciana guitèra. Ja non gesserie deth Palmar abans de trincar eth dia entà estar-se en lac enquiara net. Tot eth dia ère sòn en aqueth pòble, a on non restauen mès òmes qu'eth prèire en presbitèri, eth mèstre ena escòla e eth cap des carabinèrs de mar passejant era sua fèra mostacha e eth sòn nas ròi d'embriac pera vòra deth canau, mentre es hemnes hègen hilats ena pòrta des barraques, deishant eth carrèr a posita dera gent menuda.

Tonet, emancipat deth trabalh, reprenec es sues amistats. Qu'auie dus companhs neishudi enes barraques pròches ara sua; Neleta e *Sangsuga*.

Era gojata non auie pair, e era sua mair ère ua vielha anguilèra deth mercat dera ciutat, qu'a mieja net cargaue es sòns tistèrs ena barcassa der ordinari, cridat *eth car des anguiles*. Tath vrespe tornaue en Palmar, damb era sua mòfla e desbordada obesitat, renduda peth long viatge e es pelejes e mercandejatges dera Pescadaria. Era prauba s'ajaçaue abans d'escurir, pr'amor de lheuar-se damb es esteles e seguir aguesta vida anormau, que non li permetie atier ara sua hilha. Aguesta creishie sense mès empara qu'era des sues vesies, e especiaument dera mair de Tonet, que li balhaue minjar fòrça còps, en tot tractar-la coma a ua naua hilha. Mès era gojata ère mens docila qu'era *Bòrda* e s'estimaue mès seguir a Tonet enes sues hujudes abans qu'estar-se ores saceres aprenent es diuèrsi punts des hilats.

Sangsuga amiaue eth madeish fausnòm que sa pair, er embriac mès famós de tota era Albufèra, un vielh petit que semblaue cartonat per alcoòl de fòrça ans. En demorar-se veude, sense mès hilh qu'eth petit *Sangsugueta*, s'autregèc ara embriaguesa, e era gent, en veder-lo shurlar es liquids damb tanta ànsia, lo comparèc a ua sangsuga, en tot crear-se atau eth sòn fausnòm.

Despareishie deth Palmar pendent setmanes saceres. De quan en quan se sabie que romau pes pòbles de tèrra fèrma demandant caritat as lauradors rics de Catarròia e Masanasa e dormint era sua embriaguesa enes palhèrs. Quan s'estaua fòrça temps en Palmar despareishien pendent era net es borses de hilats calades enes canaus; es ganchos de pescar se uedauen d'anguiles abans qu'arribèssen es patrons, e mès d'ua vesia, en compdar es sòns lits, cridaue contra eth cèu en notar era manca de bèth un d'eri. Eth carabinèr de mar tossie fòrça e guardaue d'apròp ath *Sangsuga*, coma se sagèsse de botar-li era espessa mostacha pes uelhs; mès er embriac protestau, botant coma testimònies as sants, a manca de garents damb màger credit entara sua innocéncia. Era mala volontat dera gent, desir de perder-lo, coma se non n'auesse pro damb era sua misèria, que li hège abitar era pejor barraca deth pòble! E entà padegar ath herotge representant dera lei, que mès d'un còp auie begut ath sòn costat, encara que dehòra

dera tauèrna non arreconeishie as amics, començau de nauèth es sòns viatges per aute costat dera Albufera, non tornant en Palmar pendent quauques setmanes.

Eth sòn hilh se remie a seguir-lo en aguestes expedicions. Neishut en ua casa de gossets, a on jamès entraue eth pan, auie auut d'escarrabilhar-se de petit entà conquistar eth minjar, e en sòrta de seguir ath sòn pair sajaue de hèr-se enlà d'eth, pr'amor de non compartir eth producte des suas abiletats.

Quan es pescadors se seiguien ena taula, vedien passar e tornar a passar pera pòrta dera barraca ua ombra melancolica, que vengue per calar-se en un costat dera relha, damb eth cap clin e era guardada entà naut, coma un vedèth pròche a atacar. Qu'ère *Sangsugueta*, que romiaue era sua hame damb expression ipocrita d'arrauliment e vergonha, mentre ludie enes sòns uelhs de tafarèl era afogadura d'apoderar-se de tot çò que vedie.

Era aparicion costau de efèctes enes familhes. Praube gojat! E agarrant ath vol un uas de folca a miei rosigar, un tròç de tenca o un croston, aumplie era tripa de pòrta en pòrta. Se vedie as gossets cridar-se damb sord udòl e córrer entà quauqu'ua des tauèrnies deth Palmar, *Sangsugueta* corrie tanben, coma se s'en sabesse deth secret. Qu'èren caçadors que codinauen era sua *paella*, gent de Valencia qu'auien vengut en lac entà minjar un *alh e pebe*; e quan es forastèrs, seigudi dauant dera tauleta dera tauèrna, s'auien de deféner a còps de pè, entre culherada e culherada, des possades des gossets ahaimadi, se vedien ajudadi per esperrecat gojatòt, que, a truca d'arridolets e de hèr enlà as herotges gossets, acabaue per hèr-se patron des rèstes dera padena. Un carabinèr l'auie dat un gòrro vielh de quartèr; er ussièr deth pòble li regalec es pantalons d'un caçador aufegat en un canet, e es sòns pès, tostemp descauci, èren tan fòrts coma fèbles es suas mans, que jamès toquèren pèrga ne rem.

Sangsuga, lord, ahimat, metent era sua man en cada moment jos eth gorro plen de greish entà gratar-se damb mès fòrça, gaudie de gran prestigi entre era mainadesa. Tonet ère eth mès fòrt, lo repassau damb facilitat, mès se reconeishie inferior ada eth, seguint totes es suas indicacions. Qu'ère eth prestigi deth que sap subsistir per eth madeish, sense besonh d'empara. Es mainatges l'admirauen damb cèrta enveja en veder-lo víuer sense pòur a correccions pairaus e sense cap obligacion. Ath delà, era sua malicia exercie un cèrt encantament, e es gojats, qu'ena sua barraca recebien ua bona man de bohets pera mendre fauta, credien èster mès òmes acompanyant ad aqueth tafurèl, que tot ac considerau coma pròpri e ac sabie profitar entath sòn ben, sense veir un objècte abandonat enes barques deth canau que non se lo hèsse sòn.

Qu'auie era guèrra declarada as abitants der aire, pr'amor qu'era sua captura requerie mens travalh qu'era des animaus deth lac. Caçaue damb formes engenhoses dera sua invencion es parrats cridats moresqui, qu'aumplissen era Albufera e son temudi pes agricultors coma ua mala pèsta, pr'amor que s'avalen gran part dera cuelheta d'arròs. Era sua epòca melhor qu'ère er ostiu, quan èren abondosi es *fumarells*, petites gavetes deth lac, qu'agorraue mejançant un hilat.

Er arrèhilh der oncle *Paloma* l'ajudaue en aguest prètzhet. Qu'anauen a mieges en negòci, sivans didie grèument Tonet, e es dus gojats passauen es ores ara demora enes arribes deth lac, estirant era còrda e agarrant en hilat as ingenús audèths. Quan auien hèt ua bona provision, *Sangsuga*, viatjaire audaç agarraue eth camin de Valencia amiant ena esquia er borsa de hilat, qu'ath sòn laguens es *fumarells* agitauen es sues ales escures e mostrauen desesperadi es triples blanques. Eth tafurèl se passejaue pes carrèrs pròches ara Peishonaria pregonant es sòns audèths, e es gojats dera ciutat corrien a crompar-li es *fumarells* entà hèr-les volar enes crosaments de carrèrs damb un hiu estacat enes pautes.

En tornar qu'èren es desengusti entre es sòcis e eth trincament comerciau. Qu'ère impossible tréir-ne tarlat damb aguest tafurèl. Tonet se cansau de pataquejar a *Sangsuga*, sense arténher ne un ueitau dera venda; mès tostemp credul e estacat ara sua astúcia, tornaue a cercar-lo en aquera barraca roïnosa e sense pòrta a on dormie solet era màger part der an.

Quan *Sangsuga* passèc des onze ans comencèc a refusar eth tracte des sòns amics. Eth sòn instinct de parasit lo hège frequentar era glèisa, donques qu'aguesta ère eth melhor camin entà calar-se ena casa deth vicari. En ua poblacion coma eth Palmar, eth prèire ère tan praube coma quinsevolh pescador, mès *Sangsuga* sentie cèrta temptacion peth vin des garrafons, que d'eth entenie a parlar damb grani elògis ena tauèrna. Ath delà, enes dies d'ostiu, quan eth lac semblaue borir jos eth solei, era petita glèisa li semblaue coma un palai encantat, damb era sua lum crepusculara que se calaue pes verdes hièstres, es sues parets blanquejades de caudèa e eth pasiment de ròis tòchos respirant era humiditat deth solèr palunós.

Er oncle *Paloma*, que mespredaue ath tafurèl per èster enemic dera pèrga, cuelhec damb indignacion es sues naues aficions. A, plan gran pigre! Pro que sabie alistar eth sòn mestier!

Quan eth vicari anaue entà Valencia l'amiaue enquiara barca er ample mocador, d'aqueri cridadi d'èrbes, plen de ròba, e seguie pes ribassi dident adiu ath prèire damb tanta devocion coma se non l'auesse de veir mès. Ajudaue ara sirventa deth gleisèr enes travalhs dera casa; se hège a vier lenha dera Devesa e aigua des hònts que surgentauen en lac, e sentie estrementides de gat golard quan en quarto que servie de sacristia, solet e en silenci, s'avalau es rèstes dera taula deth vicari. Pes maitins, en tirar dera còrda dera campana desvehlant a tot eth pòble, se sentie capinaut deth sòn estat. Es còps que damb eri ahiscauen es vicaris era sua activitat li semblauen signes de distincion que lo plaçauen per dessús des sòns companhs.

Mès aguesta afogadura de víuer ara ombra dera glèisa s'aflaquie a viatges, deishant pas a cèrta nostalgia pera sua anciana vida erranta. Alavetz cercaue a Neleta e a Tonet, e amassa tornauen a començar es jòcs e es carrères pes ribassi, arribant enquiara Devesa, qu'as sòns companhs les semblaue era fin deth mon.

Un vrespe dera tardor era mair de Tonet les manèc ena seuva a cercar lenha. En sòrta de shordar-la laguens dera barraca la podien servir hènt-se a vier quauqui hèishi, donques que s'apressaue er iuèrn.

Es tres comencèren eth viatge. Era Devesa ère florida e perhumada coma un jardin. Es matarrassi, jos era amorassa deth solei que semblaue d'ostiu, se caperauen de flors, e per dessús d'eri ludien es insèctes coma botons d'aur, batent es ales damb un sord bronzinament. Es pins retortilhadi e seculars se botjauen damb majestuós mormolh, e jos es vòutes que formauen es sues copes s'estenie ua doça penombra que se retiraue as naus d'ua catedrau immensa. De quan en quan, a trauers de dus troncs, se filtraue un arrai de solei coma s'entrèsse pera ua hièstra.

Tonet e Neleta, tostemp qu'entrauen ena Devesa, se sentien senhorejadi pera madeisha emocion. Qu'auien pòur, sense saber a qui, se credien en palai encantat d'un gegant invisible que podie mostrar-se d'un moment en aute.

Caminauen pes retortilhades corsères dera seuva, tanlèu amagadi pes matarrassi qu'ondejauen per dessús des sòns caps, coma quilhadi naut de tot d'ua duna, que d'era, a trauers d'ua colonnada de troncs, se vedie er immens miralh deth lac, esposcat per barques petites coma mosques.

Es sòns pès s'esquitlauen en solèr, caperat de capes de umús. Ath bronit des sòns passi, ath mendre des sòns crits, s'estrementien es matarrassi damb hòles carrères d'animaus invisibles. Qu'èren es conilhs que hugien. Ena luenhor sonauen lentament es esquelhes des vaques que peishien pera part deth mar.

Es gojats semblauen embriagadi pera cauma e pes perhums d'aquera tarde serena. Quan entrauen ena seuva es dies d'iuèrn, es matarrassi arraulidi e secs, eth hered lheuant que bohaue deth mar en tot gelar-les es mans, eraspècte tragic dera Devesa ara lum grisa d'un cèu embaranat, hègen que recuelhessen ara prèssa es sòns hèishi de lenha enes madeishi limits, hugent de seguit entath Palmar. Mès aquera tarde auançauen confiadi, desirosi de córrer tota era seuva, encara qu'arribèssen ena fin deth mon.

Qu'anauen de suspresa en suspresa. Neleta, damb eth sòn in de hemna que desire emberir-se, en sòrta de cercar lenha seca bracaue arrames de mirta, en tot botar-les sus eth sòn cap despientat. Dempús hège flòcs de menta e de d'autas èrbes flairoses caperades de floretes, que la capvirauen damb era sua piquenta flaira. Tonet cuelhie campanetes silvèstres, e formant ua corona la plaçaue sus es esperluats peus dera sua amiga, arrint en veir se com se retiraue as petits caps pientats enes autars dera glèisa deth Palmar. *Sangsuga* botjaue eth sòn morre de parasit cercant quauquarren que se podesse profitar en aquera natura tant esplendida e perhumada. S'avalaua es arradims ròis des *cireretes de pastor*, e damb ua fòrça que solet podie trèir a truca des impulsí der estomac, arrincaue es paumets dera tèrra, cercant eth palmèr, er amargant trishon qu'entre es sues capes polposes trapaue es trendes semes de doç sabor.

Enes clars dera seuva, cridadi *mallaes*, terrens baishi sense arbes per çò d'èster negadi pendent er iuèrn, volatejauen es domaisèles e es parpalhòles. Quan corrien es gojats recebien ene sues cames es picades des matarrassi, es ponchades de jons agudents coma lances, mès se n'arrien des picades e seguien entà dauant estonadi dera beresa dera seuva. Enes corsères trapauen àremes cuerts, gròssi e de colors viui, coma se siguessen flors animades que s'arrossegauen damb nerviosa ondulacion. Agarrauen aguestes erugues damb es dits, en tot admirar-les coma èssers misteriosi qu'era sua natura non podien endonviar, e les entornauen en solèr en tot seguir-les a quate pautes enes sues lentes ondulacions enquia que s'amagauen en matarràs. Es domaisèles les hègen córrer d'un lòc en aute, e es tres admirauen eth vòl nerviós des mès vulgares e ròies, cridades *cavalets*, e des *marotes* vestides coma hades, damb es ales de plata, eth dors verd e eth pièch caperat d'aur.

Vagant ar edart, peth centre dera seuva, qu'ada eth james auien arribat, vederen de ressabuda transformar-se eraspècte deth paisatge. S'en. honsauen enes matarrassi des baishades enquia veder-se en ua escurina de crepuscul. S'entenie un bram contunh cada viatge mès apròp. Qu'ère eth mar que batie era plaja en aute costat dera cadia de dunes que barraue er orizon.

Es pins non èren drets e galhards coma ena part deth lac. Es sòns socs èren retortilhadi; eth ramatge ère lèu blanc e es copes s'inclinauen entà baish. Toti es arbes creishien de trauers en ua madeisha direcccion, coma se bohèsse ua ventada invisibla ena prigonda cauma dera tarde. Eth vent deth mar, enes granes tempèstes, martirizaue aguest costat dera seuva, en tot balhar-li un aspècte lugubre.

Es gojats arreculèren. Qu'auien entenut a parlar d'aguesta part dera Devesa, era mès sauvatja e perilhosa. Eth silenci e era immobilitat des matarrassi les costauen pòur. Per aquiu s'esquitlauen es granes sèrps perseguides pes gardes dera Devesa; per aquiu peishien es taures fèrs que se separauen dera vegada, obligant as caçadors a cargar damb sau gròssa es sues escopetes pr'amor d'espaurir-les sense aucir-les.

Sangsuga, coma mès coneishedor dera Devesa, guidaue as sòns companhs entath lac, mès es palmèrs que trapaue en camin lo hègen desviar, perdent eth romb. Començaue a quèir era tarde e Neleta s'espaurie en veir qu'era seuva s'escurie. Es dus gojats arrien. Es pins formauen ua immensa casa: escurie aquiu laguens coma enes sues barraques quan encara eth solei non s'auie cogat, mès dehòra dera seuva encara restauue ua ora de lum. Que non i auie prèssa. E segueie cercant palmèrs, en tot padegar-se era gojata damb es semes que li regalaue Tonet, e qu'era shurlaue, en tot arrecular-se en camin. Quan ena virada d'ua corsèra se vedie soleta, corrie entà amassar-se ada eri.

Ara plan qu'escurie de vertat... Ac didie *Sangsuga*, coma coneishedor dera Devesa. Ja non s'entenien ena luenhor es esquelhes deth bestiar. Que les calie gésser lèu dera seuva, mès dempús d'arremassar era lenha, entà evitar que les pelegèssen en arribar en casa. Cerquèren ath pè des pins, entre es matarrassi, es arrames seques. Formèren ara prèssa tres petits hèishi, e lèu a paupes comencèren era marcha. Ath cap de pòqui passi era escurina ere ja complèta. Pera part a on deuie èster era Albufera se mercaue un

resplendor d'incendi prèst a amortar-se, mès laguens dera seuva a penes es troncs e matarrassi se destacauen coma ombres mès fòrtes sus eth tenebrós hons.

Sangsuga perdie era serenitat, non sabent exactament per a on anaue. Qu'èren dehòra deth caminòu; s'en.honsauen en espinosi matarrassi que les engarrapauen es cames. Neleta alendaue de pòur, e de pic hec un crit e queiguec. Qu'auie estramuncat damb es arraïces d'un pin talhat a ras de tèrra, en tot hèr-se mau en un pè. *Sangsuga* parlaue de seguir entà dauant, deishant abandonada ad aquera guiterosa que sonque sabie gemegar. Era gojata ploraue sordament, coma se cranhesse alterar eth silenci deth bòsc, en tot atrèir es orribles bèsties que poblauen era escurina, e Tonet menaçaue en votz baisha a *Sangsuga* damb fabuloses quantitats de pernades e bohetades se non s'estaue damb eri en tot servir-les de guida.

Caminauen lentament, paupant damb es pès eth terren, enquia que còp sec non trapèren ja matarrassi, senon er esquitlós mantèl des corsères. Mès alavetz, en parlar Tonet, non recebec responsa deth sòn companh, qu'auae dauant.

- *Sangsuga! Sangsuga!*

Un bronit d'arrames trincades, de matarrassi heregadi ena hujuda, coma se s'escapèsse un animau sauvatge, siguec era soleta responsa. Tonet cridèc de ràbia. A, plan lairon! Que hugie entà gésser lèu dera seuva: non volie seguir damb es sòns companhs pr'amor de non ajudar a Neleta.

En demorar-se solets es dus gojats, senteren quèir de pic era serenitat que les restaue. *Sangsuga*, damb era sua experiéncia de vagabond, les semblaue ua grana ajuda. Neleta, espaurida, desbrembant tota prudència, ploraue a crits, e es sòns somics ressonèren en silenci dera seuva, que semblaue immensa. Era pòur dera sua companha ressuscitèc era energia de Tonet. Qu'auie passat un braç pera espatla dera gojata, la tengue, l'encoratjaue, en tot preguntar-li se podie caminar, se lo volie seguir, caminant tostemp entà dauant, sense qu'eth praube gojat sabesse entà on.

S'estèren es dus amassa pendent fòrça temps: era somicant, eth damb era tremoladera que li costaué çò desconeishut, mès qu'ad aquerò desiraue subrepausar-se.

Quauquarren viscós e hered passèc peth sòn costat en tot tacar-les era cara; dilhèu ua arrata-cauda; e aguest contacte que les costèc caud heireds, les treiguec dera sua dolorosa inercia. Seguiren era marcha ara prèssa, queiguent e lheuant-se, enredant-se enes matarrassi, tumant contra es arbes, tremolant dauant de mormolhs que semblauen esperonar-les ena hujuda. Es dus pensauen madeish, mès s'amagauen eth pensament instantiuament entà non aumentar era pòur. Eth rebrembe de *Sancha* qu'ère fix ena sua memòria. Passauen en revolum peth sòn pensament toti es condes deth lac escotadi pendent es nets ath cant deth larèr des barraques, e en estramuncar es sues mans damb es troncs, se pensauen tocar era pèth arropida e hereda d'enòrmes reptils. Es crits des folques que sonauen luenh, enes canets deth lac, les semblauen planhs de personnes assassinades. Era sua carrèra hòla a trauèrs des matarrassi, trincant es arrames, abatent

es èrbes, desvelhaue jos era escura malesa misteriosi èssers que tanben corrien entre eth tarrabastalh des huelhes seques.

Arribèren en ua gran pleta, sense endonviar en quin lòc èren dera inacabada seuva. Era escurina ère mens densa en aguest espaci descubèrt. Naut de tot se vedie eth cèu, de blu intens, esposcat de lum, coma ua gran tela estirada sus es masses neres deth bòsc qu'enrodauen era planhèra. Es dus mainatges s'arturèren en aguesta isla luminosa e tranquilla. Se sentien sense fòrça entà seguir entà dauant. Tremolauen de pòur dauant dera prigonda arberalha que se botjaue per toti es costats coma ua ondada d'ombres.

Se seigueren, estretament abraçadi, coma s'eth contacte des sòns còssi les autregèsse confiança. Neleta ja non ploraue. Renduda peth calor e peth cansament, emparaue eth cap ena espatla deth sòn amic, alendant fèblament. Tonet guardaue pertot, coma se l'espaurisse, mès encara qu'era escurina dera seuva, aquera claretat crepusculara, qu'en era se pensaue veir d'un moment en aute era siloeta d'ua bèstia herotja, enemiga des mainatges horaviadi. Eth cant deth cocut trincae eth silenci; es gargolhes d'ua badina pròcha, qu'auien carat en arribar eri, recuperauen era confiança, tornant a contunhar damb era sua melodia; es mosquits, pegosi e pesadi, bonzinauen ath torn des sòns caps. en tot mercar-se ena penombra damb un nere belguejatge.

Es dus mainatges se remetien de man en man ena sua serenitat. Que non s'estau mau aquiu: podien hèr jadilha. E eth calor des sòns còssi, caladi un en aute, semblaue dar-les naua vida, en tot hèr-les desbrembar era pòur e es hòles carrères a trauers dera seuva.

Per dessús des pins, pera part deth mar, comencèc a tenher-se er espaci d'ua blanquinosa claretat. Es esteles semblauen amortar-se negades en ua èrsa de lèit. Es gojats, excitadi per ambient misteriós dera seuva, guardauen aguest fenomèn damb ansietat, coma se quauquarrés venguesse volant ena sua ajuda enrodat en un nimbe de lum. Es arrames des pins, damb eth teishut filamentós deth sòn huelhatge, se destacauen coma diboishades en nere sus un hons luminós. Quauquarren brilhant comencèc a pistar sus es copes des arbes: prumèr siguec ua petita linha leugèrament arquejada coma ua celha de plata; dempús un semicercle ludent, e fin finau, ua cara enòrma, de suau color de mèu, qu'arrossegaue per entre es esteles immediates era sua cabeladura de resplendors. Era lua semblaue arrir as dus gojats, que la contemplauen damb adoracion de petiti sauvatges.

Era seuva se transformaue damb era aparicion d'aqueth ròstre gautut, que hège lúder coma verguetes de plata es jons dera planhèra. Ath pè de cada arbre s'escampilhaue ua inquieta taca nera e eth bòsc semblaue créisher, plegar-se, estenen sus eth luminós solèr ua dusau arberalha d'ombra. Es *buxquerots*, sauvatges rossinhòls deth lac, tant aimants dera sua libertat, que se morissen tanlèu les agarren, trinquèren a cantar en toti es limits dera pleta, e enquia e tot es mosquits bronzinauen mès doçament en espaci impregnat de lum.

Es dus gojats comencèren a trapar agradiua era sua aventura.

Neleta ja non sentie eth dolor deth pè e parlaue doçament ara aurelha deth sòn companh. Eth sòn precòç instinct de hemna, era sua astúcia de gateta abandonada e vagabonda, la hège superior a Tonet. Se demorarien ena seuva, vertat? Ja cercarien a londeman, en tornar en pòble, ua desencusa entà explicar era sua aventura. *Sangsuga* ne serie eth responsable. Eri passarien era net aquiu, vedent çò que jamès auien vist; dormirien amassa: que serien coma marit e hemna. E ena sua ignorància s'estrementien en díder aguestes paraules, en tot sarrar damb mès fòrça es sòns braci. S'abraçauen coma s'er instinct les dictèsse qu'era sua neishenta simpatia necessitèsse confóner eth calor des sòns còssi.

Tonet sentie ua embriaguesa estranha, inexplicabla. Jamès eth còs dera sua companha, pataquejat mès d'un viatge enes rudes jòcs, auie auut entada eth aqueth calor doç que semblaue calar-se enes sues venes e li pujaue en cap, en tot costar-li eth madeish trebolament qu'es veires de vin qu'eth sòn pairin l'aufrie ena tauèrna. Guardau vagament entà dauant, mès tota era sua atencion ère tachada en cap de Neleta, que pesaue sus era sua espalha; ena amorassa qu'aquera boca, en alendar, enrodaue eth sòn còth, coma se li hesse gatalhèues ena pèth ua man de velot. Es dus carauen, e eth sòn silenci aumentaue er encantament. Era daurie es sòns uelhs verds, qu'ath sòn hons se reflectie era lua coma ua gota d'arrosada, e retortilhant-se entà trapar ua postura melhor, les tornaue a barrar.

- *Tonet... Tonet...*, gasulhaue coma se sonièsse; e se sarraue contra eth sòn companh.

Quina ora ère?... Eth gojat sentie que se li barrauen es uelhs, mès que peth dromilhon, pera estranha embriaguesa que semblaue aclapar-lo. Des mormolhs deth bòsc sonque percebie eth brunzinament des mosquits que botjauen es ales coma un nimbe d'ombra sus es sues dures epidermis de hilhs deth lac. Qu'ère un estranh concèrt que les amanhagaue, en tot breçar-les sus es prumères ondades dera sòn. Cridauen uns coma violins estridents, prolongant enquiar infinit era madeisha nota; d'auti, mès grèus, modulauen ua cuerta escala, e es gròssi, es enòrmes, bronzinauen damb sorda vibracion, coma prigonds contrabaishi o luenhanes campanades de relòtge.

A londeman les desvelhèc eth solei, usclant es sues cares, e er udòl d'un gosset des gardes que les botaue es queishaus ath cant des uelhs.

Qu'èren lèu en limit dera Devesa, e eth camin siguec cuert entà arribar en Palmar.

Era mair de Tonet, tostemp bontadosa e trista, entà remeter-se d'ua net d'angonìa, correc, pèrga en man, entath sòn hilh, en tot tocar-lo damb bèri còps a maugrat dera sua leugeressa. Ath delà, coma per auança, mentre arribaue era mair de Neleta en *car des anguiles*, li fotèc ad aguesta diuèrses mòques entà que un aute còp non se perdesse ena seuva.

Dempús d'aguesta aventura, tot eth pòble, damb acòrd tacit, cridèc nòvis a Neleta e Tonet, e eri, coma estacadi entà tostemp pera net d'innocent contacte passat ena seuva,

se cerquèren e s'estimèren sense dider-s'ac damb paraules, coma se demorèsse evident que solet podien èster er un der aute.

Aguesta aventura siguec eth finau dera sua mainadesa. S'acabèren es aventures, era existéncia alègra e descuedada, sense cap obligacion. Neleta hec era madeisha vida que sa mair: gessie entà Valencia cada net damb es tistèrs d'anguiles e non tornaue enquiara tarda a vier. Tonet, que sonque la podie veir un moment en escurir, trabalhaue enes tèrres deth sòn pair o anaue a pescar damb aguest e damb eth pairin.

Er oncle Tònho, abans bontadós, qu'ère ara exigent, coma er oncle *Paloma*, en veir creishut ath sòn hilh, e Tonet coma bèstia resignada, anaue arrossegat entath trabalh. Eth sòn pair, aqueth eròi tenaç dera tèrra, ère indestructible enes sues resolucions. Quan arribaue era epòca de plantar er arròs o dera sua cuelheta, eth gojat passaue es dies enes tèrres deth Saler. Era rèsta der an pescaue en lac, uns còps damb eth sòn pair e d'auti damb eth pairin, que l'admetie de companh ena sua barca, mès renegant en cada moment contra era mala sòrt que li hège nèisher taus pigres ena sua familia.

Ath delà, eth gojat se vedie possat entath trabalh per engüeg. En pòble non restaua arrés entà entretier-se damb eth, pendent eth dia. Neleta ère en Valencia, e es sòns ancians companhs de jòcs, creishudi ja coma eth e damb era obligacion de guanhar-se eth pan, anauen enes barques des sòns pairs. Quedaue *Sangsuga*; mès aguest tafurèl, dempùs dera aventura dera Devesa, s'aluenhaue de Tonet, rebrembant era repassada que damb era l'auie arregraït eth sòn abandonament aquera net.

Eth vagabond, coma s'aguest eveniment auesse decidit eth sòn avier, s'auie refugiat ena casa deth prèire, en tot servir-lo coma mosso, dormint coma un gosset darrèr dera pòrta, sense brembar-se'n deth sòn pair, que sonque campaue de quan en quan en aquera barraca abandonada, que pera sua teulada queiguie era ploja coma en un camp ath ras.

Eth vielh *Sangsuga* auie era ua indústria: quan non ère embriac se tengue a caçar as lueires deth lac que, perseguides acarnassidament pendent sègles, non arribauen a ua dotzena.

Ua tarde que digerie eth sòn vin en un ribàs vedec cèrts remolins e borir era aigua damb granes bambolhes. Quauquarrés nadaue jos era aigua, entre es hilats que barrauen eth canau, cercant es ganchos des hilats cargadi de pesca. Calat ena aigua, damb ua pèrga que l'auien deishat, acacèc a còps de pau a un animau nere que corrie peth hons, enquia qu'artenhec aucir-lo e s'apoderèc d'eth.

Qu'ère era famosa *lueira*, que d'era se'n parlaue en Palmar coma d'un animau fantastic; era lueira qu'en d'auti tempsi romaua damb tau quantitat en lac, qu'empedie era pesca, trincant es hilats.

Eth vielh vagabond se considerèc eth prumèr òme dera Albufèra. Era Comunitat de Pescadors deth Palmar, sivans ancianes leis consignades enes libres que sauuae eth sòn cap eth Jurat, ère obligat a autrejar un duro per cada lueira que li presentèssen. Eth vielh cuelhec eth sòn prèmi, mès que non s'arturèc aquiu. Aqueth animau ère un tresaur; e se

tenguec a mostrar-lo en pòrt de Catarròia, en Sella, arribant enqua Sueca e Cullera en sòn viatge trionfau ath torn deth lac.

De pertot lo cridauen. Non i auie cap tauèrna a on non lo recebessen damb es braci dubèrts. Entà dauant, oncle *Sangsuga*! A veir er animalòt qu'auetz caçat! E eth vagabond, dempús de hèr-se obsequiar damb diuèrsi veires treiguie amorosament de dejós dera hlaçada ara prauba béstia, mofla e pudesenca, en tot mostrar era sua pèth e perméter que li passèssen era man per dessús (mès damb fòrça compde, è?, entà apreciar era finesa deth sòn peu).

Jamès eth petit *Sangsuga*, en vier en aguest mon, siguec amiat en braça peth sòn pair damb tau corau doçor coma aqueth animalòt. Mès passèren es dies, era gent se cansèc dera lueira, arrés balhaue per era ne ua mala copa d'aiguardent e non avec cap tauèrna que non li didesse adiu a *Sangsuga* coma un empestat, per çò dera pudor insofribla d'aquera béstia corrompuda qu'amiaue pertot jos era sua hlaçada. Abans d'abandonar-la encara ne treiguec quauquarren d'era, en vener-la en Valencia a un dissecador d'animaus, e a compdar d'alavetz declarèc a toti era sua vocacion: que serie caçador de lueires.

Se tenguec a trapar-ne ua auta, coma aqueth qu'acace era felicitat. Eth prèmi dera Comunitat de Pescadors e era setmana d'embriaguesa contunha e gratis, damb er erbèr a tracte de rei, non se desseparauen dera sua memòria. Mès era dusau lueira non se volie deishar agarrar. Bèth còp credec veder-la enes mès luenhanes sèquies deth lac, mès s'amagaue de seguit, coma se totes es dera familia s'auessen passat er avis deth nau mestier de *Sangsuga*. Era sua desesperacion lo hège embriagar a credit des lueires qu'auie de caçar, e ja n'auie de begudes mès de dues, quan ua net lo trapèren uns pescadors aufegat en un canau. Que s'auie esquitlat ena hanga, e incapable de lheuar-se, per çò dera embriaguesa, quedèc ena aigua ara demora entà tostemp dera sua lueira.

Era mòrt deth pair de *Sangsuga* hec qu'aguest se refugièsse entà tostemp ena casa deth vicari, e non tornèc mès ena barraca. Se succedien es prèires en Palmar, pòble de castig, a on solet i anauen es desesperadi o aqueri qu'èren en desgràcia, gessent d'aguesta misèria tanlèu podien. Toti es vicaris, en cuéller possession dera prauba glèisa, s'encargauen tanben de *Sangsuga*, coma d'un objècte indispensable entath culte. En pòble, sonque eth sabie ajudar a missa. Sauvaue ena sua memòria totes es pèces sauvades ena sacristia, damb eth nombre d'esquinci, pedaci e traucs de quèra, e sollicit en tot e desirós d'agradar, non daue eth sòn patron ua orde que non siguesse complida de seguit.

Era consideracion de qué ère eth solet en poble que non trabalhaue pèrga en man ne passaue es nets ath miei dera Albufera, li costauen un cèrt orgulh, en tot hèr que guardèsse damb vantaria a toti es auti.

Es dimenges, en hèr dia, ère eth qui daurie era marcha damb era crotz quilhada ath cap deth rosari dera Auròra. Òmes, hemnes e mainatges, en dues longues hilères, anauen cantant damb pas doç peth solet carrèr deth pòble, escampilhant-se dempús pes ribassi e

pes barraques isolades entà qu'era ceremònia siguesse mès longa. Ena penombra dera auba ludien es canaus coma lames d'ombriu acèr, en tot colorejar-se de ròi es petites bromes pera part deth mar, e es parrats volauen en bandades, gessent des tets des pesquèrs, responent damb es sòns alègres piulades de vagabonds satisfets dera vida e dera libertat ath cant trist e melancolic des fidèus.

“Desvelha-te, cristian!...” cantaue eth rosari ath long deth pòble; e çò mès graciós dera cridada ère que tot eth vesiat anaue ena processon, e enes cases, uedes, sonque desvelhauen as gossets damb es sòns udòls e es pothi, que trincauen era trista cançon damb eth sòn cant sonor coma un tòc de trompeta ara naua lum e era alegria d'un dia mès.

Tonet, quan anaue ath rosari, guardau rabiosament ath sòn ancian camarada, ath cap de toti coma un generau, arborant era crotz coma se siguesse ua bandèra. A, lairon! Aqueth pro que s'auie sabut apraiar era vida ath sòn gust!

Eth, mentretant, viuie sometut ath sòn pair, cada còp mès grèu e pòc comunicatiu: brave ath hons, mès crudèu damb es sòns, ena tenaça passion deth travalh. Es tempsi qu'èren dolents. Es tèrres deth Saler non dauen dues bones cuelhetes seguides, e era usura, ara qu'acodie er oncle Tònho coma auxiliar des sues empreses, s'avalaua era màger part des sòns esfòrzi. Ena pesca, es *Palomes* auien tostemp mala sòrt, en tot hèr-se a vier es pejors lòcs deth lac enes tòies dera Comunitat. Ath delà, era mair se consumie lentament; agonizaue, coma s'era vida se delisse ath sòn laguens coma un ciri, en tot escapar-se pera herida des sues capvirades entralhes, sense ua auta lum qu'eth lusor malautís des uelhs.

Era vida qu'ère trista entà Tonet. Ja non esmoiguiie damb es sues coquinaries ath Palmar; ja non lo punauen es vesies, en tot declarar-lo eth gojat mès beròi deth pòble; ja non ère eth preferit entre es sòns companhs, eth dia dera tòia des *redolins*, entà méter ena man ena borsa de cuèr dera Comunitat e trèir es sòrts. Ara qu'ère ja un òme. En sòrta de hèr pesar ena sua casa era sua voluntat de mainatge mimat, lo manauen ada eth; ère tan pòca causa coma era *Bòrda*, e ara mendre rebellion se quilhaue menaçaira era man der oncle Tònho, mentre eth pairin aprovaue damb arridalhades, dident qu'atau s'elege dreta ara gent.

Quan moric era mair semblèc renéisher era anciana afeccion entre eth pairin e eth sòn hilh. Er oncle *Paloma* se planhèc dera absència d'aqueith èsser docil que patie en silenci totes es sues manies; sentec que se creaue un uet ath sòn entorn e s'agarrèc ath hilh, pòc aubedient ara sua voluntat, mès que jamès gausaue contradider-lo ena sua presència.

Pesquèren amassa, madeish qu'en d'auti tempsi; anauen bèth còp ena tauèrna coma camarades, mentre ena barraca era praua *Bòrda* hège es ahèrs deth larèr damb era precocitat des creatures malerooses.

Neleta qu'ère tanben coma dera familia. Era sua mair ja non podie anar en mercat de Valencia. Era umiditat dera Albufera semblaue que se l'auie calat enquira mesolha des

uassi, paralisant eth sòn còs, e era praua hemna s'estaue immobila ena sua barraca, gemegant pes dolors de reumatica, cridant coma ua condemnada e sense poder-se guanhar eth sostentiment. Es companhes deth mercat l'autrejauen coma aumòina quauquarren des sòns tistèrs, e era petita, quan sentie hame ena sua barraca, corrie ena de Tonet, ajudant ara *Bòrda* enes sòns prètzèts damb ua autoritat de mainada màger. Er oncle Tònho l'acuelhie ben. Era sua generositat de luitaire en contunh combat damb era misèria lo hège ajudar a toti es queigudi.

Neleta s'elevaue ena barraca deth sòn nòvi. Venguie aquiu ara cèrca de sostentiment, e es sues relacions damb Tonet cuelhien un caractèr mès frairau qu'amorós.

Eth gojat non se tenguie guaire ara sua nòvia. Que n'ère segur d'era. A qui podie estimar? Auie eth dret de fixar-se en bèth aute, dempús de qué tot eth pòble les auie declarat nòvis? E tranquil pera possession de Neleta, que creishie ena misèria coma ua flor estranya, contrastant era sua beresa damb era praubetat fisica des autes hilhes deth Palmar, non l'atenguie guaire, e la tractaue damb era madeisha confiança que se ja siguessen esposi. Se passauen a viatges setmanes saceres sense qu'eth li parlèsse.

Ues autes aficions tirassauen ad aqueth petit òme, que passaue per èster eth gojat mès elegant deth Palmar. Qu'ère capinaut deth prestigi de valent qu'auie aquerit entre es sòns companhs de jòcs, òmes ara coma eth. S'auie pelejat damb quauqui uns, en èster tostemp eth vencedor. Pèrga en man n'auie nafrat a bèri uns, e ua tarde acacèc pes ribassi, damb eth trident de pescar, a un barquèr de Catarròia qu'auie fama de temible. Eth pair botjaue eth cap en saber-se'n d'aguestes aventures, mès eth pairin arrie, en tot reconciliar-se de moment damb eth sòn arrèhilh. Çò que mès laudaue er oncle *Paloma* ère qu'eth gojat, en cèrta ocasió, auie hèt cara as gardes dera Devesa, en tot hèr-se a vier ara valenta un conilh que venguie d'aucir. Que non ère trabalhador, mès auie era sua sang.

Aqueth gojatet, qu'encara non auie complit es dètz-e-ueit ans, e que d'eth s'en parlaue fòrça en pòble, auie eth sòn scenari preferit, a on corrie a penes deishaua atracada era barca deth pair o deth pairin en canau.

Qu'ère era tauèrna de *Canhamèl*, un establiment nau que s'en parlaue en tota era Albufera. Non ère coma es autes tauernetes, installada en ua barraca de tet baish e ahumat, sense mès alenador qu'era pòrta. Qu'auie casa pròpria, un edifici qu'entre es barraques de palha semblaue meravilhós, damb parets de tòcho pintades de blu, tet de teules e dues pòrtes, ua entath solet carrèr deth pòble e era auta entath canau. Er espaci entre es dues pòrtes ère tostemp plen de cultivadors d'arròs e de pescadors, gent que beuie de pès dauant deth taulèr, contemplant coma ipnotizada es dues hilères de ròis tonèls, o se seiguie enes cagirons de còrda, dauant des tauletes de pin, hènt interminables partides de brisca o de truc.

Eth luxe d'aguesta tauèrna aumplie d'orgulh as parroquians. Es parets èren placades de rajòles de Manises enquiara nautada des caps. Ath dessús s'estenien pes parets paisatges fantastics, verds o blus, damb shivaus coma arrats e arbes mès petits qu'es òmes, e des

bigues penjauen penjadisses de saucisses, espardelhes d'espart e manats de còrdes bluenques e ponchentes, que se tenguien coma hilats enes granes barques deth lac.

Toti admirauen a *Canhamèl*. Be n'auie de sòs aqueth vrentut!... Qu'auie estat Guardia Civil en Cuba e carabinèr en Espanha; dempús demorèc fòrça ans en Argelia: s'en sabie un shinhau de toti es mestiers e sabie tantes causes, tantes! que, sivans expression der oncle *Paloma*, se'n sabie pendent eth sòn saunei deth lòc a on s'ajaçaue cada pesseta, e a londeman corrie a agarrar-la.

En Palmar jamès s'auie begut un vin coma eth sòn. Tot qu'ère de çò melhor en aquera casa. Eth patron recebie ben as sòns parroquians e herie enes prètzi d'ua manèra rasonabla.

Canhamèl que non ère deth Palmar, ne tansevolh valencian. Qu'ère de fòrça luenh, d'aquiu a on parlen en castelhan. Ena sua joenessa auie estat ena Albufera coma carabinèr, en tot maridar-se damb ua gojata deth Palmar, praua e lèja. Dempús d'ua vida accidentada, en arremassar quauqui sòs, s'auie establit en pòble dera sua hemna, cedint as desirs d'aguesta. Era prauha qu'ère malauta e revelaue pòca vida: que semblaue gastada per aqueri viatges que la hègen soniar damb un tranquil cornèr en lac.

Es auti tauernèrs deth pòble cridauen contra *Canhamèl* en veir que s'apoderaue des parroquians. A, plan gran tafurèl! Plan per aquerò daue eth vin a tan baish prètz! Çò que mens l'interessaue ère era tauèrna: qu'ère en un aute lòc eth sòn negòci, e per aguest motiu auie vengut de tan luenh a establir-se aciu. Mès *Canhamèl*, en saber-se'n de taus paraules, arrie bontadosament. A tot darrèr, toti auien de víuer!

Es mès proxims de *Canhamèl* sabien que non èren sense fonament aguesti mormolhs. Era tauèrna l'importaua pòc. Eth sòn principau negòci s'estaua ena net, dempús de barrar-la: per bèra causa auie estat carabinèr e auie recorрут es plages. Toti es mesi queiguien hardèus ena plaja, redolant pera arena possadi per ues bonhes neris que les lheuauen entà naut, en tot hér-se-les a vier a trauèrs dera Devesa enquias arribes deth lac. Aquiu, es barques granes, es *llaiüts* dera Albufera, que podien cargar enquia cent saques d'arròs, s'estibauen damb es hardèus de tabac, en tot començar lentament era sua marcha ena escurina entara terra fèrma... E a londeman, ne vist ne entenut.

Alistaue era tropa entad aguestes expedicions entre es mès audaci que venguien ena sua tauèrna. Tonet, a maugrat des sòns pòqui ans, siguec escuelhut dus o tres viatges per *Canhamèl*, per çò d'èster gojat valent e reservat. En aguest trabalh nueitiu podie guanhar-se un òme de ben dus o tres duros, que dempús deishaue de nauèth enes mans de *Canhamèl* beuent ena sua tauèrna. E encara es malerosi, comentant a londeman es edarts d'ua expedicion que n'èren es principaus protagonistes, se didien admiradi: "Mès quins colhons a aguest *Canhamèl*!... Quin atreviment expausant-se a que li foten man!"...

Es causes anauen ben. Ena plaja toti èren cècs, gràcies ara bona traça deth tauernèr. Es sòns ancians amics d'Argel, li manauen puntuament es cargaments, e eth negòci rodaue

tan doçament, que *Canhamèl*, a maugrat de qué corresponie damb extraordinària generositat ath silenci d'aqueri que podien damnatjar-lo, prosperauet ath mès córrer. Ath cap d'un an d'èster en Palmar ja auie crompat tèrres d'arròs e auie en estatge naut dera tauèrna era sua saca d'argent entà trèir de compromisi ad aqueri que sollicitauen prèsti.

Era sua responsabilitat creishie rapidament. Ara prumeria l'auien dat eth fausnòm de *Canhamèl* per çò der accent doç que s'exprimie en un valencian dificil. Dempús, en veder-lo ric, era gent, sense desbrembar eth fausnòm, lo cridauen Paco, pr'amor que, sivans didie era sua hemna, atau lo cridauen en sòn país, e eth s'enforismaue sordament se lo cridauen Quico, coma as auti Franciscos deth pòble.

En morir era sua hemna, prauba companha des ans de malastre, era sua fraia mendre, ua pescadora lèja, veuda e de caractèr dominant, sagèc d'acampar ena tauèrna damb caractèr de patrona, escortada per tota era familha. Vantauen a *Canhamèl* damb es paraules qu'inspire un parent ric, en tot parlar-li de çò de mau hèr qu'ère entà un òme solet seguir ath cap dera tauèrna. Aquiu que mancaue ua hemna! Mès *Canhamèl*, qu'auie auut en òdi tostemp ara cunhada pera sua mala lengua e tremolaue dauant dera possibilitat de qué venguesse a ocupar eth lòc encara caud dera sua hemna, la botèc ena pòrta, desfisant es sues protèstes escandaloses. Entà suenhar er establiment que n'auie pro damb dues vielhes, veudes de pescadors, que codinauen er *alh e pebe* entà aficionats que venguien de Valencia, e netejauen aqueth taulèr qu'en eth rosigaue es codes tot eth pòble.

Canhamèl, en veder-se liure, parlaue en contra deth matrimòni. Un òme dera sua fortuna sonque se podie maridar per convenença damb quauqu'ua qu'auesse mès sòs qu'eth. E pes nets arrie entenenent ar oncle *Paloma*, qu'ère eloquènt quan parlaue de hemnes.

Eth vielh barquèr declaraue qu'er òme auie d'èster coma es *buxqueròts* deth lac, que canten alègrament mentre son en libertat, e quan les calen en ua gabiola s'estimen mès morir abans que veder-se embarradi.

Totes es comparacions les ac facilitauen es audèths dera Albufera. Es hemnes!... Malapèsta! Qu'èren es èssers mès ingratis e oblidosi dera creacion. Non calie senon veir as praubi lits deth lac. Tostemp vòlen en companhia dera hembra, e non saben anar sense era ne tan solet a cercar eth minjar. Tire eth caçador. Se què mòrta era femèla, eth praube mascle, en sòrta d'escapar-se, vòle e vòle ath torn deth lòc a on peric era sua companha, enquia qu'eth tirador acabe tanben damb eth. Mès se què eth praube mascle, era femèla seguís volant tan fresca, sense virar eth cap, coma s'arren, e quan se n'encuede dera manca deth sòn companh ne cèrque a un aute... Crist! Que son atau totes es femèles, madeish es qu'amiens plomes qu'es que vestissen jupons.

Tonet passaue es nets hènt ath truc ena tauèrna e desiraue era arribada deth dimenge entà estar-se aquiu tot eth dia. Li shautaue era vida d'immobilitat, damb eth porro a posita dera man, manejant es greishoses cartes sus eth tapís que caperaue era tauleta e anotant damb petites peiretes o grans de milhòc, que representauen eth valor des escomeses. Malastre que non siguesse ric coma *Canhamèl!*, entà proporcionar-se

tostemps aguesta sòrta de vida de senhor! Rabiaue quan pensaue qu'a londeman s'aurie de fatigar ena barca, e autant creishie era sua passion pera guitèra, que *Canhamèl* ja non lo cercaue entà travalhs nueitius, en veir damp quina mala cara cargaue es hardèus e com discutie damp es companhs de travalh entà evitar-se fatigues.

Sonque mostraue activitat e secodie era sua somnoléncia de guiterós dauant d'ua diversion pròcha. Ena gran hèsta deth Palmar en aunor deth Mainatge Jesús, eth tresau dia de Nadau, Tonet subgeressie entre toti es mossos deth lac. Quan ena vesilha arribaue era musica de Catarròia en ua gran barca, es joeni se calauen ena aigua deth canau, lutant per quin d'eri s'auançaue mès e cuelhie eth tambor. Qu'ère un aunor, que li hège vantar-se capinaut dauant des gojates, apoderar-se der enòrme esturment e cargar-se-lo ena esquia, passejant-lo per tot eth pòble.

Tonet se calaue enquiat pièch ena aigua, hereda coma seu liquid, disputaue a còps de punh era avantgarda as mès audaci e s'agarraue en bòrd dera barca, en tot hèr-se damp era voluminosa caisha.

Dempús, enes tres dies de hèsta, arribauen es diversions tormentoses, que soent acabauen a còps. Eth balh ena plaça dera lum de tèdes resinoes, a on obligaue a Neleta a estar-se seiguda, donques qu'ère era sua nòvia, mentre eth balhaue damp d'autes mens beròies, encara que melhor vestides: e es nets des *albaes*, serenates dera gent joena qu'anaue de pòrta en pòrta enquiar auba cantant cançons, escortada per ua bota de vin entà cuéller fòrces e acompanyant cada cançon damp un revolum d'udòls e un aute de traits.

Mès passada aguesta cuerta tempsada, Tonet tornaue a engüejar-se ena sua vida de travalh, sense cap aute orizon qu'eth lac. S'escapaue a viatges, mespredant era colèra deth sòn pair, e desbarcaue en pòrt de Catarròia, recorrent es pòbles dera terra fèrma, a on auie amics dera epòca dera sèga. D'auti còps cuelhie eth camin deth Saler, e arribaue en Valencia damp eth prepaus de demorar-se ena ciutat, enquia qu'era hame lo possaue un aute còp entara barraca deth sòn pair. Qu'auie vist d'apròp era existència des que viuen sense travalhar e abominaue dera sua mala sòrt, que li hège estar-se coma un anfibi en un país de canes e hanga, a on er òme, des de petit, s'a d'embarrassar en ua petita barca, etèrn taüt que sense eth non se pòt botjar.

Era hame de plasers se desvelhaue en eth, rabiosa e dominadora. Jogaue ena tuaèrna enquia que *Canhamèl* lo botaue ena pòrta a mieja net; qu'auie tastat toti es liquids que se beuen ena Albufèra, enquia e tot er absinti pur que se hèn a vier es caçadors dera ciutat entà barrejar-lo damp era aigua pudesenca deth lac, e mès d'ua net, en estirar-se ena jaça dera sua barraca, es uelhs deth pair l'auien seguit damp expression sevèra, vedent eth sòn pas insecur e era sua respiracion panteishanta d'alcoholizat. Eth pairin protestaue damp paraules d'indignacion. Qu'estau ben que l'agradèsse eth vin; a tot darrèr viuien etèrnament sus era aigua, e ath bon barquèr li cau conservar era tripa cauda... Mès beuendes *compausades*?... Atau comencèc eth vielh *Sangsuga*!

Tonet desbrembaue totes es dues afeccions. Pataquejaue ara *Bòrda*, en tot tractar-la coma a ua bèstia sometuda, e a penes li prestaue atencion a Neleta, en tot acuélher es dues paraules damb bohades d'impaciéncia. S'aubedie ath sòn pair ère d'ua manèra tan forçada, qu'eth gran trbalhador s'esblancossie, botjant es dues mans poderoses coma s'anèsse a esbocinar-lo. Eth gojat mespredaue a toti es deth pòble, en veir en eth a ua vegada miserabla, neishuda entara hame e era fatiga, que des dues hilades auie de gésser a quinsevolh prètz. Es que tornauen capinauti dera pesca, mostrant es sòns tistèrs d'anguiles e tenques, lo hègen arrir. Quan passaue per dauant dera casa deth vicari vedie a *Sangsuga* que, dedicat, ara, ara lectura, passaue es ores seigut ena portà liegent libres religiosi e desguisant eth sòn gèst de tafurèl damb ua expression entristesida. Pèc! Qué n'auie de hèr d'aqueri libres que li prestauen es vicaris?...

Que volie víuer, gaudir de còp de totes es doçors dera existéncia. S'imaginaue qu'es qu'abitauen en aute costat deth lac, enes pòbles rics o ena ciutat grana e rambalhosa, li panauen ua part des plasèrs que li corresponien per dret.

Ena epòca dera sèga der arròs, quan milèrs d'òmes arribauen ena Albufèra de toti es extrèms dera província, tirassadi pes granes sodades qu'aufrien es proprietaris mancadí de braci, Tonet se reconciliaue momentanèament damb era vida en aqueth cornèr deth mon. Vedie cares naues, hège amics, trapaue ua estranya alegria en aguesti vagabonds, que, damb era fauç ena man e era saca de ròba ena esquia, anauen d'un punt en aute trbalhant mentre hège solei, entà embriagar-se tanlèu arribaue era net.

L'agradaue aguesta gent d'existéncia accidentada e s'entretenguie damb es sòns relats, mès interessants qu'es condes gasulhadi ath cant deth larèr. Uns auien estat en America, e desbrembant era misèria enes luenhants païsi, parlauen d'aguesti coma d'un paradís a on toti nadauen en aur. D'auti condauen es dues longues estances ena Argelia sauvatja, enes madeishi limits deth desèrt, a on s'auien amagat fòrça temps per çò d'ua coterada hèta en sòn pòble o un panatòri que les *acumulauen* es enemics. E Tonet, en entener-les, credie percéber en aire pudesenc dera Albufèra eth perhum exotic d'aqueri païsi meravilhosi, e en lusor des rajòles dera tauèrna vedie es dues enòrmes riqueses.

Aguesta amistat damb es vagabonds s'estretie, enquiat punt de qué, en acabar era sèga e crubar eri es dues sodades, les accompanhaue Tonet en un hestau brutau a trauers de totes es poblacions pròches ath lac; carrèra hòla de tauèrna en tauèrna, *d'albaes* pera net jos cèrtes hièstres, qu'acabaue damb ua peleja generau quan, arrarint-se es sòs, semblaue eth vin mès agre e se discutie sus a qui li tocaue pagar.

Ua d'aguestes expedicions siguec famosa ena Albufèra. Se tardèc mès d'ua setmana e en tot aguest temps er oncle Tònho non vedec ath sòn hilh en Palmar. Se sabec qu'era banda de rambalhaires anaae sólta coma ua fèra pera part dera Ribera, qu'en Solana li heren ua repassada a un garda, e en Sueca auien estat escalabradi dus dera banda en ua peleja de tauèrna. Era Guardia Civil anaae ara cèrca d'aguesta expedicion de hòls.

Ua net avisèren ar oncle Tònho qu'eth sòn hilh venguie de campar ena casa de *Canhamèl* damb era ròba lorda de hanga, coma s'auesse queigut en ua sèquia, en tot

veder-se encara enes sòns uelhs era peta de sèt dies. Er ombriu trabalhador venguec aquiu, silenciós coma tostemp, damb un leugèr fiulet que botjaue es sòns pòts coma se tumèssen er un damb er aute.

Eth sòn hilh beuie ath centre dera tauèrna damb era set der embriac, enrodat d'un public atentiu, que hège arrir damb eth relat des asenades cometudes en aguesta expedicion d'esvagament.

D'un còp, er oncle Tònho li trinquèc eth porro qu'amiaue entara sua boca, en tot hèr-li quèir eth cap sus ua espatla. Tonet, aclapat peth còp e vedent ath sòn pair dauant d'eth, s'arraulic per un moment; mès Dempús, ludent enes sòns uelhs ua lum trebla e impura que hège pòur, se lancèc contra eth, cridant qu'arrés lo pataquejaue impunament, encara que siguesse eth sòn pair.

Mès que non ère aisit revoutar-se contra aqueth omenòt grèu e silenciós, fèrm coma eth déuer, e qu'amiaue enes sòns braci era energia de mès de trenta ans de batalha contunha contra era misèria. Sense badar boca tenguec era petita fera, que sajaue de nhacar-lo, damb un boèt que lo hec trantalhar, e lèu ath madeish temps, damb un còp de pè lo fotèc contra era paret, en tot hèr-lo quèir de bocadents ena tauleta d'uns jogadors.

Era gent se botèc contra eth pair, cranhen qu'ena sua colèra d'atlèta silenciós pataquegèsse a toti es concurrents dera tauèrna. Quan arribèc era cauma e deishèren ar oncle Tònho, eth sòn hilh ja non ère aquiu. Qu'auie hujut lheuant es braci damb actitud desesperada... Que l'aiuen pataquejat!... Ada eth, qu'ère tan temut!... E dauant de tot eth Palmar!...

Se passèren quauqui dies sense notícies de Tonet. De man en man se sabec bèra causa pera gent qu'anaue entath mercat de Valencia. Qu'ère en quartèr de Monte-Olivete, e lèu s'embarcarie entà Cuba. Qu'auie seigut eth cap. En húger desesperat entara ciutat, s'auie arturat enes tauèrnies immediates ath quartèr a on i auie era banderòla d'alistament entà Ultramar. Era gent que i auie per aquiu, voluntaris ara demora d'embarcament e recrutadors astuts, l'aiuen hèt cuéller tau decision.

Er oncle Tònho en prumèr moment volec protestar. Eth gojat non auie encara es vint ans; que s'auie cometut ua illegalitat. Ath delà, qu'ère eth sòn hilh, eth sòn solet hilh. Mès eth pairin lo hec desistir damb era sua abituau duretat. Qu'ère çò melhor que podie hèr eth sòn arrèhilh. Creishie torçat: que corresse mon e que patisse! Ja tierien compde d'adreçar-lo! E se morie, un guiterós mens: a tot darrèr, toti, mès lèu o mès tard auien de morir.

Eth gojat partic sense protestar. Era *Bòrda* siguec era soleta que, en tot escapar-se dera barraca, se presentèc en Monte-Olivete e li didec adiu plorant, Dempús d'autrejar-li tota era sua ròba e es sòs que podec apoderar-se sense que se'n sabesse er oncle Tònho. A Neleta ne ua paraula: eth nòvi semblaue auer-la desbrembat.

Se passèren dus ans sense qu'eth gojat dèsse senhaus de vida. Un dia arribèc ua carta entath pair, entestada damb frases dramatiques, d'un sentimentalisme faus, qu'en era

Tonet demanaue perdon, parlant Dempús dera naua existéncia. Qu'ère Guardia Civil en Guantanamo e non l'anaue mau. Se notaue en sòn estil un cèrt caractèr orgulhós, coma d'un òme que recor es camps damb ua arma ena espatla e qu'inspirauet temor e respècte. Era sua santat ère magnifica. Ne ua soleta malautia des de que desbarquèc. Era gent dera Albufèra suportaue perfectament eth clima dera isla. Aqueth que s'elevaue en aquera lacuna, beuent aquera aigua de hanga, podie anar sense pòur pertot, qu'ère ja aclimatat.

Dempús arribèc era guèrra. Ena barraca der oncle Tònho tremolaue era *Bòrda*, plorant pes cornèrs quan arribauen en Palmar notícies tristes des combats que se passauen aquiu luenh. En pòble dues hemnes anauen de dòu. Se n'anauen es gojats quan entrauen ena quinta, entre sorriscles desesperadi, coma s'es sues familhes non les auessen de veir mès.

Mès es cartes de Tonet èren tranquillizadores e hègen veir grana confiança. Ara qu'ère cap en ua guerrilha montada e semblaue fòrça content dera sua existéncia. Eth madeish se descriuie peth menut, vestit de mil regues, damb un gran chapèu, mieges bòtes de vernís, era macheta pataquejant-li era cama, era carabina màuser crotzada ena espatla e era canana plia de cartoches. Que non les calie pòur. Aquera vida qu'ère era sua: bona sodada, molt movement e era gran libertat que da eth perilh. "Que vengue era guèrra!" didie alègrament enes sues cartes. E s'endonviaue a grana distància ath soldat fanfarron, satisfèt deth sòn mestìer, encantat de patir fatigues, hame e set, a cambi de desliurar-se deth trabalh monotòn e vulgar, de víuer dehòra des leis des tempsi normaus, d'aucir sense pòur a cap castig e considerar coma sòn tot aquerò que se ve, impausant era sua voluntat ara empara des dures exigéncies dera guèrra.

Neleta se'n sabie de quan en quan des aventures deth sòn nòvi. Era sua mair s'auie mòrt. Era demoraue ara ena barraca d'ua tia sua, e entà guanhar-se eth pan servie de mossaa ena casa de *Canhamèl* es dies qu'arribauen parroquians extraordinaris e i auie moltes *paellas*.

Se presentaue ena barraca des *Palomes* preguntant ara *Bòrda* s'auie carta e escotaue era sua lectura damb era vista baishada, sarrant es pòts coma entà concentrar mès era sua atencion. Que semblaue que s'auie heredat era sua afeccion per Tonet dès que se n'anèc, e que non avec lòc ne un leugèr rebrembe entara nòvia. Li ludien es uelhs e arrie, gasulhant *gràcies* quan ath finau des cartes la nomentaue eth guerrilhèr en tot manar-li es sòns rebrembes; mès non mostraue cap desir de qué eth gojat tornèsse. Ne s'entosiasmaue quan hège castèths en aire, en tot augurar qu'encara tornarie en Palmar damb galons d'oficiau.

D'autes causes preocupauen a Neleta. Que s'auie convertit ena gojata mès beròia dera Albufèra. Ère petita, mès es sòns peus, d'un ròi clar, creishien tant abondius, que formauen sus era sua tèsta un casco d'aguest aur ancian descolorat peth temps. Auie era pèth blanca, d'ua netetat transparenta, solcada de venetes; ua pèth jamès vista enes hemnes deth Palmar, qu'era sua epidermis escaumosa e de reflèx metallic aufrie ua

retirada luenhana ara des tenques deth lac. Es sòns uelhs èren petits, d'un verd blancós, ludents, coma dues gotes d'absint que beuien es caçadors de Valencia.

Cada viatge frequentaue mès era casa de *Canhamèl*.

Que ja non prestaue era sua ajuda en circonstàncies extraordinàries. Passauet tot eth dia ena tauèrna, netejant-la, servint copes darrèr deth taulèr, susvelhant eth huec a on borien es padenes, e quan arribaue era net partie damb ostentacion entara barraca dera sua tia, escortada per aguesta, cridanet era atencion de toti, entà que se'n sabessen ben es parentes ostiles de *Canhamèl*, que ja començauen a mormolhar se Neleta vedie gésser eth solei ath costat deth sòn patron.

Canhamèl non podie estar-se sense era. Eth veude, qu'enquia alavetz auie viscut tranquil damb es sues vielhes sirventes, mespredant publicament as hemnes, ère incapable de resistir eth contacte d'aquera creatura maliciosa que lo heregaue damb gràcia felina. Eth praube *Canhamèl* se sentie alugat pes uelhs verdosi d'aquera gateta, qu'a penes lo vedie en cauma sajaue de hér que la perdesse damb estramuncades abiles que mercauen es sòns encantaments amagadi. Es sues paraules e guardades revoutauen en madur tauernèr ua castetat de diuèrsi ans. Es parroquians lo vedien a viatges damb engarrapades ena cara; d'auti damb bèra contusion ath costat des uelhs, e arrien dauant des desencuses que confusament formulaue eth tauernèr: pro sabie defener-se era gojata des irresistibles atacs de *Canhamèl*! L'alugaue damb es uelhs entà padegar-lo damb es ungles! A viatges, enes quartos interiors dera tauèrna, rodauen damb tarrabastalh es móbles, tremolauen es parets damb furioses empossades, e es beuedors arrien maliciosament... *Canhamèl* que sajaue d'amorassar ara sua gata! Solide gesserie en taulèr damb ua naua engarrapada!....

Aguesta luta que s'auie d'acabar. Neleta ère massa fèrma entà non rénder ad aqueth vrentut, que tremolaue dauant des sues menaces de non tornar mès ena tauèrna. Tot eth Palmar se'n hec damb era notícia deth maridatge de *Canhamèl*, encara qu'ère un eveniment demorat. Era cunhada deth nòvi anaue de pòrta en porta vomegant injúries. Es hemnes formauen rondèus dauant des barraques... Era mosqueta mòrta! e qué ben s'auie sabut manejar entà pescar ar òme mès ric dera Albufera! Arrés se'n brembaue ja der ancian noviatge damb Tonet. Qu'auien passat sies ans dèst que se n'anèc, e rarament se tornaue d'aquiu a on eth ère.

Neleta, en cuéller possession coma patrona legitima d'aquera tauèrna, que per era passauet tot eth pòble e a on acodien es necessitadi entà implorar era usura de *Canhamèl*, non s'enorgulhic ne volet resvenjar-se des comaires que la colomniauen ena sua epòca de servitud. A totes les tractaue coraument, mès botaue eth taulèr entre era e es visitaires, entà evitar familiaritats.

Ja non tornèc ena barraca des *Palomes*. Parlaue damb era *Bòrda* coma se siguesse ua fraia, quan aguesta vanguie a crompar-li bèra causa, e ar oncle *Paloma* li mestraue eth vin en veire mès gran, en tot sajar de desbrembar es sòns petits deutes. Er oncle Tònho venguie pòc ena tauèrna; mès Neleta, quan lo vedie, lo saludaue damb expression de

respècte, coma s'aqueth òme silenciós e pensatiu siguesse entada era quauquarren atau coma un pair que non la volie arreconéisher, mès lo veneraue en secret.

Aguestes èren es soletes afeccions deth passat que restauen en era. Amiaue eth sòn establiment coma se jamès auesse hèt ua auta causa; sabie dominar as beuedors damb ua soleta paraula; es sòns braci blancs, tostemp rebussadi, semblauen atirar ara gent de totes es arribes dera Albufera; era tauèrna anaue ben, e era se mostraue cada dia mès fresca, mès beròia, mès arroganta, coma se de pic auessen entrat en sòn còs totes es riqueses deth marit, que d'eres se'n parlaue en lac damb estonament e enveja.

Ça que la, *Canhamèl* mostraue cèrta decadéncia Dempús deth sòn matrimòni. Era santat e frescura dera sua hemna semblauen panades ada eth. En veder-se ric e patron dera millo mossà dera Albufera, s'auie pensat que l'auie arribat eth moment d'emmalaütir per prumèr viatge ena sua vida. Es tempsi que non èren boni entath contraband; es oficiaus joeni e inexperimentats encargadi dera vigilància dera còsta non admetien tractes, e coma dera tauèrna se'n sabie Neleta millo que *Canhamèl*, aguest, sense saber se qué hèr, se tenguie a èster malaut, qu'ei divertiment de ric, sivans afirmaue er oncle *Paloma*.

Eth vielh sabie millo qu'arrés a on s'estaue eth mau deth tauernèr, e parlaue d'era damb expression maliciosa. Que s'auie desvelhat en eth era bèstia amorosa, adormida pendent es ans que non auie sentut ua auta passion qu'era des guanhs. Neleta exercie en eth era madeisha influéncia que quan ère era sua mossà. Era lum des dues gotes verdes des sòns uelhs, un arridolet, ua paraula, eth heregament des sòns braci que se trapauen quan aumplien es copes en taulèr, qu'èren pro entà que perdesse era cauma. Mès ara *Canhamèl* ja non recebie engarrapades, ne s'escandalizauen es parroquians quan restaue abandonat eth taulèr... E atau passaue eth temps. *Canhamèl*, queishant-se d'estranhes malauties; hènt-li mau tan lèu eth cap coma er estomac; gròs e mofle, damb ua creishenta obesitat qu'ath sòn darrèr s'endonviaue era consuncion deth sòn organisme; e Neleta cada còp mès fòrta, coma s'en delir-se era vida deth tauernèr queiguesse sus era ua ploja feonda.

Er oncle *Paloma* comentaua aguesta situacion damb comica gravetat. Era raça des *Canhamèl* s'anaue a reproduir autant, qu'aumplirie tot eth Palmar. Mès se passèrent quate ans sense que Neleta siguesse mair, a maugrat des sòns fervents desirs. Que desiraue un hilh entà assegurar era sua posicion, abilament conquistada, e foter-les enes morres, coma era didie, as parents dera defuntada. Cada miei an circulaue peth pòble era notícia de qué ère prenhs, e es hemnes, en entrar ena tauèrna, l'examinauen damb inquisitoriau atencion, en tot arreconéisher era importància qu'aurie aguest eveniment ena luta dera tauernèra damb es sues enemigues. Mès tostemp se des.heiguie era esperança.

Es mès atròces petòfies se tenguien sus Neleta tanlèu gessie era possibilitat d'èster mair. Es enemigues pensauen maliciosament en quinsevolh proprietari de tèrras d'arròs d'aqueri que venguien des pòbles dera Ribera e descansauen ena tauèrna; en bèth caçador de Valencia; enquia e tot en tinent de carabinèrs, que, engüejat dera sua solitud

ena Tor Naua, venguie quauqui viatges a estacar eth shivau en un olivèr dauant dera casa de *Canhamèl*, Dempús de trauessar era hanga des canaus: en toti, mens en malautís tauernèr, dominat mès que jamès per aquera furia insadorabla que semblaue consumir-lo.

Neleta arrie dauant d'aguestes petòfies. Non estimaue ath sòn marit, d'aquerò n'ère segura; sentie màger afeccion per molti des que visitauen era tauèrna, mès qu'auie era prudència dera hemna egoïsta e reflexiua que se maride per çò dera utilitat e desire non comprométer era sua cauma damb infidelitats.

Un dia circulèc era notícia de qué eth hilh der oncle Tònho ère en Valencia. Era guèrra auie acabat. Es batalhons sense armes, damb er aspècte trist des vegades malautes, desbarcauen enes pòrts. Qu'èren espèctres dera hame, hantaumes dera fèbre, auriolencs coma aguesti ciris que sonque se ven enes ceremònies funèbres, damb era volontat de víuer brillant enes sòns uelhs prigonds coma ua estela ath hons d'un potz. Toti se n'anauen enes sues cases, incapables entath travalh, destinadi a morir abans d'un an en sen dera sua familha qu'auien autrejat un òme e recebien ua ombra.

Tonet siguec acuelhut en Palmar damb curiosèr e entosiasme. Qu'ère eth solet deth pòble que venguie d'aquiu. E com tornaue!... esblancossit pera misèria des darrers dies dera guèrra, donques qu'ère d'aqueri qu'auien patit eth blocatge en Santiago. Mès, ath delà d'aquerò, se mostraue fòrt, e es vielhes comaires admirauen eth sòn còs prim e elegant, es postures marciaus que cuelhie ath pè deth raquitic olivèr qu'ornaue era plaça, apraiant-se era mostacha, ornament viril qu'en tot eth Plamar sonque tenguie eth cap des carabinèrs, e hènt veir era grana collecció de chapèus, solet equipatge que s'auie hèt a vier dera guèrra. Pes nets s'aumplie era tauèrna de *Canhamèl* entà escotar eth sòn relat des causes d'aquiu delà.

Tonet anaue pertot escortat per *Sangsuga*, qu'admiraue ath sòn companh dera mainadesa. Ja non ère sacristan. Qu'auie abandonat es libres que li prestauen es vicaris. Es aficions deth sòn pair ara vida erranta e ath vin s'auien apoderat d'eth, e eth prèire lo hec enlà dera glèisa, cansat des estonantes suspreses que cometie en tot ajudar-lo a missa en plia embriaguesa. Ath delà, *Sangsuga* non ère conforme, segons afirmaue grèument, entre es arridolets de toti, damb es causes des prèires. E envielhit en plia joenessa per ua embriaguesa inacabada, trincat e greishós, viuie ar edart coma pendent era sua mainadesa, dormint ena sua barraca, pejor qu'en ua porcaria, e pistant en toti es lòcs a on se beuie era sua arraulida figura d'asceta, qu'a penes mercaue en solèr ua linha d'ombra.

Damb era ajuda de Tonet trapaue obsèquis, e eth ère eth prumèr en demanar ena tauèrna que condèsse es causes d'aquiu delà, donques que se'n sabie que Dempús des relats arribauen es veires.

Eth repatriat se mostraue satisfèt d'aguesta vida de repaus e d'admiracion. Eth Palmar li semblaue ara un lòc agradiu, rebrembant es nets passades ena trencada damb er estomac

aflaquit pera hame e era penibla trauèssa en vaishèth cargat de carn malauta, semiant eth mar de cadavres.

Ath cap d'un mes d'aguesta vida regalada, eth sòn pair li parlèc ua net, en silenci dera barraca: Què pensaue hèr? Ara qu'ère ja un òme e li calie dar per acabades es sues aventures, pensant seriosament en avier. Eth qu'auie cèrts plans, que d'eri desiraue hèr-ne participant ath sòn hilh, ath sòn solet eretèr. Trabalhant sense pòsa, damb era tenacitat d'òmes aunèsti, encara poirien crear-se ua petita fortuna. Ua senhora dera ciutat, era madeisha que l'auie balhat en arrendament es tèrres deth Saler, conquistada pera sua simplicitat e eth sòn in en travalh, venguie de regalar-li ua grana extension de terren ath cant deth lac; un *tancat* de moltes faneques.

Non i auie qu'un inconvenient entà començar eth cultiu, e ère qu'eth present ère caperat d'aigua e calie aumplir es camps en tot hèr a vier fòrça barques de tèrra, fòrça!

Que s'auien de despéner sòs o travalhar per compde pròpri. Mès, què dimònisi!, non s'auien de decoratjar, d'aguesta manèra s'auien format totes es tèrres dera Albufera. Es riques possessions d'aué èren un lac cinquanta ans abans, e dus òmes sans, coratjosi e sense pòur ath travalh pòden her grani miracles. Qu'ère melhor aquerò que pescar en lòcs dolents o travalhar en tèrres d'autrú.

A Tonet lo sedusic era nauetat dera empresa. Se l'auesse proposat cultivar es milhors e mès ancians camps pròches ath Palmar, aurie arroncilhat es celhes; mès l'agraduae batalhar en lac, convertir en tèrra laborabla aquerò qu'ère aigua, hèr surgentar cuelhetes a on se botjauen es anguiles entre es èrbes aquatiques. Ath delà, ena sua leugeresa de pensament, sonque vedie resultats, sense fixar-se en travalh. Que serien rics e eth poirie logar es tèrres, en tot balhar-se ua vida de guiterós, qu'ère era sua aspiracion.

Pair e hilh se calèren en prètzhet, ajudadi pera *Bòrda*, tostemp coratjosa entà tot aquerò que balhèsse prosperitat ara casa. Damb eth pairin que non calie compdar. Eth projècte l'auie botat deth madeish umor que quan se tenguec eth sòn hilh per prumèr viatge ath cultiu de tèrres. Uns auti que volien aflaquir era Albufera convertint era aigua en camps! E èren dera sua familia es que cometien tau asenada! Bandits!...

Tonet s'autregèc ath travalh damb era afogadura momentanèa des èssers d'escassa volontat. Eth sòn desir ère aumplir d'un solet còp aqueth cornèr deth lac a on eth sòn pair cercaue era riquesa. Abans de hèr dia, Tonet e era *Bòrda* anauen en dues barquetes a cercar tèrra entà amiar-la dempús, en un viatge de mès d'ua ora, en gran espaci d'aigua mòrta qu'es sòns limits mercauen es ribassi de hanga.

Eth travalh qu'ère penible, aclapant, ua faena de hormigues. Solet er oncle Tònho, damb era sua audàcia de travalhador infatigable, lo podie escométer sense cap auta ajuda qu'era sua familia e es sòns braci.

Anauen enes grani canaus que desboquen ena Albufera; enes pòrts de Catarròia e deth Saler. Damb pèrgues d'ampla forqueta arrincauen deth hons granes plaques de hanga, tròci de torba gelatinosa, que deishauet anar ua flaira insuportabla. Deishauen secar ena

arriba aguestes granes plaques deth hons des sèquies, e quan eth solei les convertie en torròcs blancosi, les cargauen enes dues barquetes, que s'amassauen formant ua soleta embarcacion. Pèrga darrèr pèrga, Dempús d'ua ora de contunh trabalh, amiauen entath *tancat* eth molon de tèrra tan peniblament arremassat, e era badina se l'avalaua sense cap resultat apparent, coma se se dissolesse era carga sense deishar tralha. Es pescadors vedien passar cada dia dus o tres viatges ara laboriosa familha, en tot esguitlar-se coma mosques d'aigua sus era pulida supèrficia deth lac.

Tonet se cansèc lèu d'aguesta faena d'enterrador. Era fòrça dera sua voluntat non arribaue a tant; passada era seduccio deth prumèr moment, vedec era monotonia deth trabalh e calculèc damb terror es mesi e enquia e tot es ans que mancauen entà acabar era òbra. Pensaue en tot çò qu'auie costat arrincar cada molon de tèrra e tremolaue d'emocion quan vedie se com s'entrebolie era aigua en recéber era carga, e Dempús, en esclarir-se, apareishie eth solèr tostemp parièr, tostemp prigond, sense era mès petita giba, coma se tota era tèrra s'escapèsse per un horat amagat.

Comencèc a mancar en trabalh. Se desencusaue per cèrties doléncies aquerides ena guèrra entà demorar-se ena barraca, e a penes partie eth sòn pair e era *Bòrda*, corrie ara cèrca dera fresca ena casa de *Canhamèl*, a on jamès li mancauen companhs entà hèr ath truc e eth porro a posita dera sua man. Coma molt, trabalhaue dus dies ara setmana.

Er oncle *Paloma*, en sòn òdi as enterradors que destroçauen eth lac, celebraue damb arridolets era guitèra der arrèhilh. A, a, a!... Eth sòn hilh qu'ère un pèc en fidar en Tonet. Pro ben que coneishie eth ath gojat. Qu'auie neishut damb un uas trauessat que l'empedie ajocar-se entà trabalhar. De soldat encara se l'auie enduresit, e non auie remèdi. Eth se'n sabie dera soleta medecina: aquerò se trincaue a còps!

Mès coma ath hons s'alegraue de veir ath sòn hilh patint dificultats ena empresa, acceptaua era guitèra de Tonet e enquia e tot li hège un arridolet quan lo vedie ena casa de *Canhamèl*.

En pòble començauen es mormolhs pera assiduitat que Tonet visitaue era tauèrna. Se seiguie tostemp dauant deth taulèr, e Neleta e eth se guardauen. Era tauernèra parlaue damb Tonet mens que damb es auti parroquians, mès enes estones de pòca faena, quan hège bèth trabalh seiguda dauant des tonèls, cada còp que lheuaue es uelhs, aguesti anauen instintiuament entath joen. Es parroquians tanben observauen qu'eth *Cuban*, en deishar es cartes, cercaue damb era sua guardada a Neleta.

Era anciana cunhada de *Canhamèl* parlaue de tot aquerò de pòrta en pòrta. Que s'entenien, non calie senon veder-les! Praube tauernèr! Entre es dus se minjarien tota era fortuna qu'auie amassat era prauba dera sua fraia! E quan es mens creduls parlauen dera impossibilitat d'apressar-se, en ua tauèrna tostemp plia de gent, era arpia protestaue. Que s'entenerien dehòra de casa. Neleta qu'èrè capabla de tot, e eth un enemic deth trabalh qu'auie calat hons ena tauèrna, segur de qué aquiu lo mantierien.

Canahmèl, ignorant es petòfies, tractaue ath Tonet coma ath sòn melhor amic. Hège as cartes damb eth e pelejaue ara sua hemna se non lo convidaue. Arren liegie ena guardada de Neleta, en aqueri uelhs d'estranh resplendor, leugèrament ironics, que damb eri recuelhie aguestes repotegades mentre l'aufrie un veire de vin ath sòn ancian nòvi.

Es mormolhs que circulauen peth Palmar arribèren enquiar oncle Tònho, e ua net, en tot trèir aguest ath sòn hilh dehòra dera barraca, li parlèc damb era tristesà der òme fatigat que lute inutilament damb era desgràcia.

Tonet non lo volie ajudar, pro qu'ac vedie. Qu'ère eth guiterós de d'auti tempsi, neishut entà passar era existéncia ena tauèrna. Ara qu'ère un òme: auie anat ara guèrra, e eth sòn pair non podie lheuar sus eth era man coma en d'auti tempsi. Non volie trabalhar?... Plan; eth seguirie era òbra tot solet, encara que crebèsse coma un gosset; tostemp damb era esperança de deishar en morir un tròç de pan ar ingrat que l'abandonaua.

Mès çò que non podie veir tranquil ère qu'eth sòn hilh passèsse toti es dies ena casa de *Canhamèl*, dauant dera sua anciana nòvia. Que podie anar se volie en d'autes tauèrnies; en totes mens en aquera.

Tonet protestèc damb veeméncia en enténer aquerò. Mentides, que tot èren mentides! Calomnies dera *Samarruca*; aquera bèstia maligna. cunhada de *Canhamèl*, qu'auie en òdi a Neleta, e non reparaue en petòfies! E Tonet didie aquerò damb era energia dera vertat, afirmant pera memòria dera sua mair non auer tocat un dit de Neleta, ne d'auer-li dit era mendre paraula que rebrembèsse eth sòn ancian noviatge.

Er oncle Tònho arric tristament. Lo credie, non dobtaue des dues paraules. Qu'ei mès: n'auie eth convenciment de qué tot èren calomnies. Mès eth coneishie era vida. Ara sonque èren guardades, e deman, tirassadi peth contacte contunh, queirien en dasaunor coma consequïéncia d'aguest jòc perilhós: Neleta tostemp l'auie semblat ua desgaonada, e non serie era que balhèsse exemple de prudència.

Dempús d'querò, eth coratjós trabalhador cuelhec un accent tan sincèr, tan bontadós, qu'impressionèc a Tonet.

Auie de pensar qu'ère eth hilh d'un òme aunèst, damb mala sòrt enes sòns negòcis, mès qu'arrés li podie repotegar ua mala accion en tota era Albufèra.

Neleta auie marit, e eth que cèrque ara hemna d'autrú amasse era traïson ath pecat. Ath delà, *Canhamèl* ère amic sòn; passauen eth dia amassa, jogauen e beuien coma companhs, e enganhar a un òme en aguestes condicions qu'ei ua covardia, digna de pagar-se damb un trait en cap.

Eth ton deth pair se hec solemne.

Neleta qu'ère rica, eth sòn hilh prabe, e podien creir que la volie coma un mejan entà mantier-se sense trabalhar. Aquerò ère çò que l'irritaue; çò que convertie era sua tristesa en colèra.

Abans veir mòrt ath sòn hilh qu'avergonhar-se dauant de tau desaunor. Tonet! Hilh!... Auie de pensar ena familia, enes *Palomes*, ancians coma eth Palmar: raça de trabalhadors tan malerosi coma boni; cosudi de deutes pera sua mala sòrt, mès incapables d'ua traïson.

Qu'èren hilhs deth lac, tranquilhs ena sua misèria, e en començar eth darrèr viatge, quan les cridèssse Diu, poirien arribar pergant enquias pès deth sòn tron, en tot mostrar-li ath Senhor, a manca de d'auti merits, es mans claufides de duretats coma es bèsties, mès era amna neta de tot crim.

IV

Eth dusau dimenge de Junhsèga qu'ère entath Palmar eth dia mès important der an.

Se tirauen ara sòrt es *redolins*, es lòcs de pesca dera Albufèra e es sòns canaus entre es vesins deth Palmar, ceremònìa solemna e tradicionau presidida per un delegat d'Isenda, misteriosa senhora qu'arrés auie vist, mès que d'era s'en parlaue damb respècte supersticiós, coma patrona qu'ère deth lac e dera interminabla pinada dera Devesa.

Tàs sèt, era campana dera glèisa auie hèt córrer entà missa a tot eth pòble. Qu'èren solemnes es hèstes deth Mainatge Jesús, Dempús de Nadau; mès que non ère que pura diversion, mentre qu'ena ceremònìa dera tòia se jogau ar edart eth pan der an e enquia e tot eth risc d'enquirir-se s'era pesca ère bona.

Plan per aquerò era missa d'aguest dimenge ère era que s'entenie damb mès devocion. Es hemnes non les calie vier ara cèrca des sòns marits, en tot amiar-les a empossades tà que complissen eth precèpte religiós. Toti es pescadors èren ena glèisa damb gèst de recuelhemant, pensant en lac mès qu'ena missa, e damb era imaginacion vedien era Albufèra e es sòns canaus, alistant es milhors lòc per s'un cas era sòrt les autrejaue es prumèrs numèros.

Era gleisa, petita, damb es parets pintades de caudea e es nautes hièstres damb cortines verdes, non podie contier a toti es fidèus. Era pòrta ere de land en land, e eth public s'espargie pera plaça damb eth cap caperat jos eth solei de Junhsèga. En autar mostraue era sua careta arridotenta e era sua pelha ueda eth Mainatge Jesús, patron deth pòble; ua imatge que non hège mès d'un pam, mès a maugrat dera sua petitesa, sabie aumplir d'anguiles, enes nets tempestuoses, es barques d'aqueri qu'artenhien es milhors lòcs, amassa damb d'auti miracles non mens estonants que relatauen es hemnes deth Palmar.

Enes parets se destacauen sus eth hons blanc quauqui quadres procedents d'ancians convents: taules enòrmes damb falanges de condemnadi, toti ròis, coma s'acabèssen d'èster uscladi, e angels de plumes d'agaces, aquissant-les damb espades de huec.

Sus er aiguasénher, un pannèu damb caractèrs gotics didie atau:

Se pera lei der amor

non ei licit delinquir,

non se permet escopir

ena casa deth Senhor.

Que non i auie arrés en Palmar que non admirèsse aguesti vèrsi, òbra, sivans er oncle *Paloma*, de cèrt vicari, aquiu enes tempsi qu'eth barquèr ère mosso. Toti s'autien exercitat ena lectura, en tot letrejar-lo pendent innombrables misses dera sua existència de boni cristians. Mès se s'admirauera poesia, non s'acceptaua eth conselh, e es pescadors, sense cap respècte ara “lei der amor”, tossien e escopien damb era sua

cronica roncadissa d'anfibis, en tot passar-se era ceremònia damb contunhs gargalhs qu'enlordien eth solèr e hègen virar ar oficiant era sua colerica guardada.

Jamès auie auut eth Palmar un vicari coma eth *pair Miquèu*. Se didie que l'auien manat aquiu coma castig, mès eth semblaue cuéller eth sòn malastre plan a gust. Caçador infatigable, a penes acabaue era sua missa se cauçaue es espardelhes d'espart, se calaue era casqueta de pèth, e seguit deth sòn gosset, se metie ena Devesa o hège córrer era sua barqueta entre es espèssi canets entà tirar as poretes d'aigua. Que calie ajudar-lo un shinhau ena sua miserabla posicion, sivans didie eth. Era sodada qu'ère de cinc reiaus diadèrs e ère condemnat a morir de hame coma es sòns ancestors, se non siguesse pera escopeta, que tolerauen es gardes dera seuva, e avitalhaue de carn era sua taula cada dia. Es hemnes l'admirauen era sua energia de baron fòrt, vedent se com les dirigie lèu a còps de punh. Es òmes non celebrauen mens era simplicitat que tractaue es foncions deth sòn ministèri. Qu'ère un prèire d'escopeta. Quan eth baile auie de passar era net en Valencia, deishauen era sua autoritat en mans de D. Miquèu, e aguest, satisfèt dera transformacion, cridaue ath cap des carabinèrs de mar.

- Vosté e jo qu'èm es soletes autoritats deth pòble. Susvelhem-lo.

E gessien de ronda tota era net, damb era carabina penjant dera espatla, entrant enes tauèrnes entà enviar ara gent a dormir, arturant-se en presbitèri diuèrsi còps pr'amor de béuer ua copa de canha, enquia que hège dia, e D. Miquèu, deishant era arma e eth sòn vestit de contrabandèr, se metie ena glèia entà díder era missa as pescadors.

Es dimenges, mentre realizaue eth sagrat acte, guardaue de reuelh as fidèus, en tot fixar-se en aqueri qu'escopien de contunh, enes comaires que parlauen mormolhant dera vesia, enes mainatges que s'empossauen près dera pòrta; e quan se viraue, quilhant eth sòn elegant còs entà benedir a toti, guardaue damb taus uelhs as colpables, qu'aguesti s'estrementien endonviant es pròches menaces deth *pair Miquèu*. Qu'ère eth qu'auie expulsat a còps de pè ar embriac *Sangsuga*, en agarrar-lo per quatau o cincau viatge damb era botelha de vin dera sacristia. Ena sua casa solet eth prèire podie béuer. Eth caractèr violent l'acompanahue en totes es sues foncions sagrades, e força còps, en plia missa, en encuedar-se'n qu'eth successor de *Sangsuga* s'enganhauen enes responses o se tardaue en passar er Evangèli d'un costat en aute, li fotie un còp de pè per dejós des dentèles dera auba, en tot espertar era lengua coma se cridèsse ath sòn gosset.

Era sua morau qu'ère simpla: s'estaue en estomac. Quan es penitents desencusauen es sues fautes en confessionau, era penitència qu'ere tostemp era madeisha. Çò que li calie hèr ère minjar mès! Plan per aquerò les agarraue eth diable en veder-les tant aflaquidi e auriolencs. Qu'ac didie eth: "bones nhacades e mens pecats". E se bèth un responie, allegant era sua misèria, s'emmaliaue eth prèire, deishant anar un renec redon: *Recolhons!* Praubi e demorauen ena Albufèra, eth melhor cornèr deth mon? Qu'aquiu ère eth damb es sòn cinc reiaus, e s'ac passaue melhor qu'un patriarca. Que l'auien manat en Palmar pensant-se que lo castigauen, e solet cambiarie eth sòn lòc per ua canongia en Valencia. Entà qué auie creat Diu es becades dera Devesa, que volauen en revolum coma es mosques, es conilhs tan nombrosi coma es èrbes, e toti aqueri audèths

deth lac, que non calie senon botjar es canets entà que gessessen a dotzenes? Qu'ei que demorauen qu'era carn queiguesse desplumada e damb sau enes sòns caudèrs?... Qu'auien d'auer mès aficion ath travalh e mès temor a Diu. Que non tot ère pescar anguiles, passant es ores seigudi en ua barca, coma hemnes, e minjant carn esblancossida que flairaue a hanga. Plan per aquerò èren tan pudesencs e pecadors, que hègen hastic. Er òme qu'ei òme, colhons! Li calie guanhar-se, coma eth, eth minjar... a traits!...

Dempús de Pasca Florida, quan tot eth Palmar uedaue era sua saca de pecats en confessionau, èren freqüents es traits d'escopeta ena Devesa e en lac, e es gardes anauen lhòcos d'un costat en aute, sense poder endonviar a qué aubedie aguesta ràbia sobta pera caça.

Acabèc era missa, e era gent s'escampilhèc pera placeta. Es hemnes non tornauen enes sues barraques entà premanir eth caudèr de meddia. Se demorauen damb es òmes, dauant dera escòla, a on se hège era tòia, eth melhor edifici deth Palmar, eth solet damb dus estatges, qu'auie en embaish eth departament des mainatges e naut eth des mainades. En estatge superior se realizaue era ceremònìa, e a trauèrs des hièstres dubèrtes se vedie ar ussièr, ajudat per *Sangsuga*, apraint era taula damb eth fautulh presidenciau entath senhor que virie de Valencia e es bancs des dues escòles entàs pescadors membres dera Comunitat.

Es mès vielhs deth pòble s'amassauen ath cant der olivèr retortilhat e d'escasses huelhes, solet ornament dera plaça. Aguest arbe raquitic e ancian, arrincat des montanhes entà alangorir-se en un solèr de hanga, qu'ère eth punt de reunion deth pòble, eth lòc a on se desenvolopauen toti es actes dera sua vida civila. Jos es sues arrames se hègen es tractes dera pesca, s'escambiauen es barques e se venien es anguiles as revenedors dera ciutat. Quan quauquarrés trapaue ena Albufera un hilat de pescar abandonat, ua pèrga flotant o quinsevolh aute utis de pesca, lo deishauet ath pè der olivèr e era gent desfilau dauant d'eth, enquia qu'eth patron l'arreconeishie per çò dera mèrca especiau que cada pescador botaue as sòns utisi.

Toti parlauen dera pròplèu tòia damb era emocion tremolosa d'aqueth que confie eth sòn avier ar edart. En mens d'ua ora s'anaue a decidir entà cada un era misèria der an o era abondància. Enes rondèus se parlaue des sies prumèrs lòcs, des sies *redolins* milhors, es solets que podien hèr ric a un pescador, e que corresponien as sies prumèrs nòms que gessien dera borsa. Qu'èren es lòcs dera *Sequiòta*, o es proxims ada era, eth camin que seguien es anguiles enes nets tempestuosos, hugent entath mar, pr'amor de trapar-se damb es hilats des *redolins*, a on demorauen agarrades.

Se rebrembaue damb mistèri a cèrts afortunadi pescadors, patrons d'un lòc ena *Sequiòta*, qu'en ua net de tempèsta, quan borrolada era Albufera se crespaue en ondades que deishauen ath descubèrt era hanga deth hons, auien cuelhut seishanta arròbes de pesca. Seishanta arròbes, a dètz duros!... Ludien es uelhs damb eth huec de cobesença, mès toti se parlauen ena aurelha, repetint misteriosament es chifres dera pesca, cranhent que les entenesse quauquarrés que non siguesse deth Palmar, donques que de petit cada

un aprenie damb estranya solidaritat era convenença de díder que se pescaue pòc, pr'amor de que Isenda (aquera senhora desconeishuda e voraça) non les aclapèsse damb nauí impòsti.

Er oncle *Paloma* parlaue de tempsi passadi, quan era gent non se multiplicaue coma es conilhs dera Devesa, e sonque entrauen ena tòia uns seishanta pescadors, es solets que formauen era Comunitat. Guairi èren ara? Ena tòia der an anterior n'auie figurat mès de cent cinquanta. Se seguie creishent era poblacion, i aurie mès pescadors qu'anguiles e perderie eth Palmar es auantatges deth sòn privilegi des *redolins*, que li daue ua cèrta superioritat sus es auti pescadors deth lac.

Eth rebrembe d'aguesti *auti*, des pescadors de Catarròia, que compartien damb es deth Palmar eth privilegi dera Albufera, botaue nerviós ar oncle *Paloma*. Les auie en òdi autant coma as agricultors que panauen era aigua creant nauí camps. Segons didie eth barquèr, aqueri pescadors que demorauen luenh deth lac, enes entors de Catarròia, barrejadi damb es lauradors e travalhant era tèrra quan se pagauen ben es jornaus, non èren que pescadors d'ocasió, gent que venguie ena aigua possadi pera hame, a manca de causes mès productives entà calar-se en eres.

Er oncle *Paloma* amiaue clauat ena amna er orgulh d'aguesti enemies, que se considerauen es prumèrs abitants dera Albufera. Segons eri, qu'èren es de Catarròia es pescadors mès ancians, aqueri qu'eth rei gloriós Jaime, dempús de conquistar Valencia, autregèc eth prumèr privilegi entà qu'explotèssen eth lac, damb era carga de balhar era cincau part dera pesca ara corona.

- Qué èren alavetz es deth Palmar?, preguntaue ironicamente eth vielh barquèr.

E s'indignaue rebrembant era resposta que dauen es de Catarròia. Eth Palmar amiaue aguest nòm pr'amor qu'ère ancianament ua isleta caperada de palmetes. En d'auti sègles venguie gent de Torrent e de d'auti pòbles que se tenguien ath comèrç d'escampes; s'establien ena isla e dempús de hèr provision de palmetes entà tot er an, fotien eth camp. De man en man s'anèren demorant quauques familhes. Es escampaires se convertiren en pescadors, e coma èren mès escarrabilhadi e adreits per çò dera sua vida erranta pes progrèssi deth mon, endonvièren çò des *redolins*, artenhent entad aguesti un privilegi des reis e damnatjant as de Catarròia, gent simpla, que jamès auie gessut dera Albufera...

Que calie veir era indignacion der oncle *Paloma* quan repetie era opinion des sòns enemies. Es deth Palmar, es milhors pescadors deth lac, descendants d'uns escampaires qu'auien vengut de Torrent e de d'auti lòcs, a on jamès s'auie elevat ua anguila!... Crist! Per mendre motius s'aucien es òmes en quinsevolh ribàs damb eth trident. Eth s'en sabie pro ben, e li constaue que tot ère mentida.

Un còp, de joen, lo nomentèren Jurat dera Comunitat, e se hec a vier ena sua casa eth tresaur deth pòble, er archiu des pescadors: un tirador plen de libròts, d'ordenances, de privilegis de reis e quadèrns de compdes, que passaue d'un Jurat en aute en cada nau

nomentament, e amiaue sègles rodant de barraca en barraca, tostems sauvat jos es matalassi, coma se lo podessen panar es enemics deth Palmar. Eth vielh barquèr non sabie liéger. Ena sua epòca non se pensau en aguestes causes e se minjaue milhor. Mès cèrt vicari amic sòn l'auie deschifrat pendent es nets eth contengut des pautes de mosca qu'aumplien es planes auriolenques, e eth s'ac sauvaue ena memòria plan aisidament. Prumèr eth privilègi deth gran rei Sant Jaime, qu'aucie mòros, pr'amor qu'eth barquèr, en sòn respècte peth rei conquistador, que regalèc eth lac as pescadors, credie pòc ena reialesa e lo volie sant. Dempús venguen es concessions de D. Pedro, Donha Violante, Don Martin, Don Fernando, toti es reis e uns benedits servents de Diu, que se'n brembauen des praudi; e un, eth dret a talhar troncs dera Devesa entà calar es hilats, un aute, eth privilègi de profitar-se'n des crospes deth pin entà ténher eth hiu des hilats, toti regalauen bèra causa as pescadors. Aqueri qu'èren d'auti tempsi. Es reis, excellentes personnes, damb era man tostemp dubèrta entàs praudi, se contentauen damb era cincau part dera pesca: non coma ara, qu'era Isenda e d'autes invencions des òmes se hèn a vier cada tres mesi mieja arròba de plata entà deishar-les víuer en un lac qu'ère des sòns pairins. E quan quauquarrés les didie qu'era cincau part ère fòrça mès qu'era famosa mieja arròba de plata, er oncle *Paloma* se grataue eth cap, trantalhant, per dejós deth gòrro. Plan, donc: acceptaue que siguesse mès; mès que non se pagaue en sòs e se sentie mens.

Dempús d'aquerò tornaue ara sua, contra es auti abitants deth lac. Qu'ère vertat qu'ara prumeria non existien d'auti pescadors ena Albufèra qu'es que viuien ara ombrà deth campanau de Catarròia. Alavetz non se podie hèr vida ath costat deth mar. Es pirates berberisqui podien campar ena plaja, en tot hèr-se'c a vier tot, e era gent aunèsta e travalhadora s'auie de retirar enes pòbles entà que non l'ornèssen eth còth damb ua cadea. Mès de man en man, en tempsi mès segurs, es vertadèrs pescadors, es purs, es que hugien deth travalh des tèrres coma d'ua abdicacion desaunèsta, s'auien transferit en Palmar, en tot evitar-se atau cada dia un viatge de dues ores abans de llançar es hilats. Estimauen eth lac e plan per aquerò se demorèren aquiu. Arren d'escampaires! Es deth Palmar èren tant ancians coma es auti. Ath sòn pairin l'auie entenut fòrça viatges qu'era familha venguie de Catarròia, e encara s'auien degut de demorar per aquiu quauqui parents, que d'eri non volie saber-se'n.

Era pròva de qué èren es mès ancians e es mès adreits pescadors s'estaue ena invencion des *redolins*: ua meravilha qu'es de Catarròia jamès auien pogut imaginar. Aqueri malerosi pescauen damb hilats e damb ams; era màger part des dies s'auien de hèr ua crotz en estomac, e per bon que se presentèsse eth temps non gessien de praudi. Es deth Palmar, damb era sua sabença, auien estudiat es costums des anguiles. En veir que pendent era net s'apressauen entath mar, e ena escurina tempestuosa luten coma hòles, abandonant eth lac entà calar-se enes canaus, auien trapat mès aisit barrar es sèquies damb barralhes de hilats submergidi, plaçar ath sòn costat es borses de hilats damb anses entà pescar, e era pesca per era soleta s'anarie botant ena enganha, sense mès travalh entath pescador que uedar eth sen des sòns utisi e tornar a submergir-les.

E quina admirabla organización era dera Comunitat deth Palmar! Er oncle *Paloma* s'afogaue parlant d'aguesta òbra des ancians. Eth lac qu'ère des pescadors. Tot de toti; non coma en tèrra fèrma, a on es òmes s'an endonviait aguesta porcaria deth repartiment de tèrres, e li meten limits e tàpies, e diden capinauti “aquerò ei mèn e aquerò ei tòn”, coma se tot non siguesse de Diu e coma s'en morir se podessen possedir d'auti torròcs qu'aqueri qu'aumplissen era boca entà tostemp.

Era Albufèra entà toti es hilhs deth Palmar, sense distincion de classes; madeish entà guiterosi que se passauen eth dia ena casa de *Canhamèl*, qu'entà eth baile, que manaue anguiles luenh, plan luenh, e ère lèu tan ric coma eth tauernèr. Mès coma qu'en dividir eth lac entre toti, uns lòcs èren melhor que d'auti, s'auie establit era tòia annau, e es boni bocins passauen de man en man. Eth qu'aué ère un miserable, deman poirie èster ric: aquerò ac manaue eth Senhor, en tot valer-se dera sòrt. Aqueth qu'auie d'èster praube, praube demoraue, mès damb ua hièstra dubèrta entà qu'entrèsse era Fortuna se n'auesse eth caprici. Aquiu qu'ère eth, qu'ère eth mès vielh deth Palmar, e pensaue complir eth sègle s'eth dimòni non se calaue ath miei. Qu'auie entrat en mès de ueitanta tòies: un còp treiguec eth cincau lòc, un aute eth quatau; jamès auie artenhut eth prumèr, mès que non se queishaue, pr'amor qu'auie viscut sense patir hame ne escauhar-se eth cap entà despolhar ath sòn vesin, coma hè era gent que vie de tèrra laguens. Ath delà, en acabar er iuèrn, quan enes *redolins* s'acabauen es granes pesques, eth Jurat ordenaue ua arrossegada, qu'en era cuelhien part toti es pescadors dera Comunitat, amassant es sòns hilats, es sues barques e es sòns braci. E aguesta empresa en comun entre tot eth pòble escampaue eth hons deth lac damb un gigantesc teishut de hilats, e eth producte dera enòrma pesca se repartie entre toti a parts egales. Atau deuen víuer es òmes, coma frairs, entà non convertir-se en fères. E er oncle *Paloma* acabaue dident que per bèra causa eth Senhor, quan venguec en mon, predicaue en lacs qu'èren, mès o mens, coma era Albufèra, e non s'enrodaue de travalhadors dera tèrra senon de pescadors de tenques e d'anguiles.

Era gentada ère cada còp màger ena plaça. Eth baile, damb es sòns adjunts e er ussièr, ère en canau demorant era barca que se hège a vier de Valencia ath representant d'Isenda. Arribauen es personatges der entorn entà consagrari damb era sua presència era tòia. Era gent daurie pas ath cap des carabinèrs, que venguie dera sua solitud de Tor Naua, entre era Devesa e eth mar, damb eth sòn shivau, tacat de hanga des sèquies. Se presentaue eth Jurat seguit d'un gojatòt qu'amiaue era caisha der archiu dera Comunitat, e eth *pair Miquèu*, eth bellicós vicari, damb era sotana e era tòca de costat, anaue de grop en grop assegurant qu'era sòrt virarie era esquia as pescadors.

Canhamèl, que non ère hilh deth pòble e non auie dret entà participar ena tòia, se mostraue tant interessat coma es pescadors. Jamès mancaue en aguesta ceremònìa. Que trapaue aciu eth sòn negòci entà tot er an, que lo compensaue dera decadència dera contrabanda. Lèu tostemp, eth qu'artenhie eth prumèr lòc ère un praube, sense mès bens qu'ua barqueta e quauqui hilats. Entà explotar era *Sequiòta*, s'auie besonh de grani utisi, diuèrses embarcacionis, marinèrs a sodada; e quan eth malerós, aclapat pera bona sòrt, non sabie se com començar, se l'apressaue *Canhamèl* coma un àngel brave. Eth qu'auie

tot çò que necessitaue; aufrie es dues barques, es mil pessetes de hiu nau que calie entà grani hilats qu'auien de barrar eth canau e es sòs que calie entà auançar es jornaus.

Tot coma ajuda a un amic, pera afeccion qu'eth graciós l'inspiraue, mès coma qu'era amistat ei ua causa e eth negòci ua auta, se contentarie a cambi dera sua ajuda damb era mitat dera pesca. D'aguesta manèra es tòies èren lèu tostemp en benefici de *Canhamèl*, que demoraue damb delèri eth resultat, en tot hèr vòts entà qu'es prumèrs lòcs non corresponessen a vesins deth Palmar que ja auien bèra fortuna.

Neleta tanben auie acodit ena plaça tirada per aqueth acte, qu'ère ua des milhors hèstes deth pòble. Anuae mudada, semblaue ua senhoreta de Valencia e, era *Samaruca*, era sua herotja enemiga, se'n burlaue en rondèu ostil deth sòn peu quilhat, deth vestit de color ròsa, deth cinturon damb fibèla de plata e dera sua flaira de *hemna dolenta*, qu'escandalizaue a tot eth Palmar, en tot hèr pèrder era cauma a toti es òmes. Era graciosa ròia, dès qu'ère rica, se perhumaua d'ua manèra violenta, coma se volesse isolars dera pudor de hanga qu'enrodaue eth lac. Se lauaue pòc era cara, coma totes es hemnes dera isla: era sua pèth non ère guaire neta, mès jamès mancaue sus era ua capa de povassi, e a cada pas era sua ròba deishaua anar un rabiós perhum de musc, que hège dilatar eth nas damb agradiua beatitud as parroquians dera tauèrna.

Entre era gentada se lheuèc un gran movement. Que ja èren aquiu!... era ceremònia anaue a començar! E passèrent per dauant dera gent eth baile damb eth sòn baston de glands neri, toti es sòns adjunts e er enviat d'Isenda, un praube emplegat que guardauen es pescadors damb admiracion (imaginant confusament eth sòn immens poder sus era Albufera) e ath madeish temps damb òdi. Aqueth pòcvau ère eth que s'avalaua era mieja arròba de plata.

Toti anèren pujant tot doç pera estreta escaleta dera escòla, que solet podie adméter a ua persona de cara. Ua parella de carabinèrs, fusilh en man, protegie era pòrta entà evitar era entrada des hemnes e des mainatges, qu'alterauen es deliberacions dera reunion. De quan en quan eth curiosèr dera gent menuda sajaue de passar, mès es carabinèrs presentauen es culasses e parlauen de foter-les ua repassada a toti es mainatges, que damb crits trebolauen era solemnitat der acte.

Naut ère tanta era aglomeracion, qu'es pescadors, non trapant lòc enes bancs, s'amolonauen enes balcons. Uns, es mès ancians, amiauen eth gòrro ròi des vielhs abitants dera Albufera, d'auti caperauen eth sòn cap damb eth mocador de longa coa des lauradors o damb chapèus de palma. Toti anauen vestidi de colors clars, damb espardelhes d'espart o descauci, e d'aguest revolum de gent sudorosa e sarrada gessie era etèrna pudor viscosa e hereda des anfibis elevadi ena hanga.

Sus era plataforma deth mestre i auie era taula presidenciau. En centre er enviat d'Isenda dictant ath sòn escrivere er entestament dera acta, e as sòns costats, eth prèire, eth baile e eth Jurat, eth tinent de carabinèrs e d'auti convidadi, qu'entre eri i auie eth mètge deth Palmar, un praube pària dera sciéncia, que per cinc reiaus venguie embarcat tres còps ara setmana a guarir en blòc as malauts de fèbre tèrça.

Eth Jurat se lheuèc deth sòn sèti. Ath sòn dauant i auie es libres de compdes dera Comunitat, meravilhosí jeroglífics, qu'en eri non i auie ne ua soleta letra, en èster representadi es pagaments per figures de tota sòrta. Atau ac auien endonviat es ancians Jurats, que non sabien escriuer, e atau seguie. En cada huelha i auie eth compde d'un pescador. Arren d'inscríuer eth sòn nòm ena entèsta, senon eth senhau que cada un botaue ara sua barca e as sòns hilats entà arreconeisher-les. Un qu'ère ua crotz, un aute uns estalhants e eth de mès enlà un bèc de folca, er oncle *Paloma* ua mieja lua, e atau s'entenie eth Jurat, sonque damp guardar eth jeroglific entà díder: "Aguest qu'ei eth compde de Fulano." E Dempús, ena rèsta dera plana, raies e mès raies, significant cada ua d'eres eth pagament d'un mes d'impòst.

Es vielhs barquèrs laudauen aguest sistèma de comptabilitat. Atau quinsevolh podie revisar es compdes, e non i auie params coma en aguesti libròts de numèros e sarrada escritura, que solet comprehenen es senhors.

Eth Jurat, un gojatòt escarrabilhat, de cap tonut e uelhs insolents, tossic e escopic diuèrsi còps abans de parlar. Es convidadi, qu'ocupauen era presidéncia, botèren eth còs entà darrèr e comencèren a parlar entre eri. Que s'anauen a tractar prumèr es ahèrs dera Comunitat, qu'en eri non podien intervier. Qu'èren causes que s'auien d'apraiar entre es pescadors. Eth Jurat comencèc eth sòn discors: "Cavalièrs!..."

E passegèc era sua guardada imperiosa sus era gent, demanant silenci. Dejós, ena plaça, cridauen es mainatges coma condemnadi e era parlòta des hemnes puaue damp shordaire bronit. Eth baile hec gésser ar ussièr, sautant entre era gent entà impausar silenci e qu'eth Jurat podesse seguir eth sòn discors.

Cavalièrs, es causes clares. Ada eth l'auien hèt Jurat entà crubar a cada un era sua part e autrejar toti es trimèstres a Isenda lèu mil cinc centes pessetes, era famosa mieja arròba de plata que parlaue tot eth pòble. Plan, donc; es causes non podien contunhar atau. Molti s'arreculauen en pagament, e es pescadors mes rics auien de suplir era manca. Entà evitar en avier aguest desorde, proposauet qu'es que non siguessen ath corrent de pagament non entrèssen ena tòia.

Ua part deth public acuelhec damp mormolhs de satisfaccion aguestes paraules. Qu'èren es qu'auien pagat, e en demorar-se dehòra dera tòia molti des sòns companhs, aurien mès probabilitat d'arténher es prumèrs lòcs. Mès era majoria dera reunion, era d'aspècte mès miserable, protestauet a crits, metent-se de pès, e pendent quauqui menutes eth Jurat non podec deishar-se enténer.

En hèr-se de nauèth eth silenci e ocupar toti eth sòn sèti se lheuec un òme malautís, esblancossit, damp un lusor mausan enes uelhs. Parlaue tot doç, damp votz estavanida; es sues paraules se bracauen a viatges per un caud heired. Eth qu'ère des que non auien pagat: dilhèu arrés deuie tant coma eth. Ena tòia anteriora li toquèc un des darrèrs lòcs e non auie pescat ne entà dar minjar ara sua familha. Pendent un an auie remat dus còps entà Valencia, en tot amiar ath hons dera sua barqueta dues caishes blanques, damp galons dauradi, dues moninaries que li heren demanar sòs a prèst... Mès ai! Qué mès

pòt hèr un pair qu'ornar as sòns petits quan aguesti se'n van entà tostemp!... Que se l'auien mòrt dus hilhs per minjar mau, coma didie eth *pair Miquèu*, aquiu present, e dempùs eth auie cuelhut es fèbres terceres trabalhant, e encara les arrossegau de hège mesi. Non pagaue perque non podie pagar. E per aguest motiu li volien trèir eth dret ara fortuna? Non ère eth dera Comunitat de pescadors, coma ne sigueren es sòns pairs e es sòns pairins?...

Se hec un silenci dolorós, qu'en eth se podie enténer es somics deth maledicents, queigut sense fòrça en sòn sèti damb era cara entre es mans, coma avergonhat pera sua confession.

- *Non, redena, non!* cridèc ua votz tremolosa damb ua energia qu'esmoiguec a toti.

Qu'ère er oncle *Paloma* que, botat de pès, damb era gòrra calada, es uelhs usclant d'emocion, parlaue ara prèssa, barrejant en cada paraula guaire renecs sauvaue ena sua memòria. Es vielhs companhs l'estirauen dera faisha entà cridar-li era atencion sus era manca de respècte as senhors dera presidéncia; mès eth les responie damb eth code e seguie entà dauant. Que l'importauen pòc aqueri pòcvaus a un òme coma eth, qu'auie tractat a reines e eròis!... Parlaue perque podie parlar. Crist! Eth qu'ère eth barquèr mès vielh dera Albufera, e es sues paraules s'auien de cuéller coma senténcies. Es pairs e es pairins de toti es presents parlauen pera sua boca. Era Albufera qu'ère de toti, d'acòrd? e ère ua vegonha trèir-li a un òme eth pan per s'auie o non pagat a Isenda. Qu'ei qu'aguesta senhora necessitaue entà sopar es miserables pessetes d'un pescador?...

Era indignacion deth vielh ahiscaue ath public. Molti arrien a arridalhades, desbrembant era impression de moments abans.

Er oncle *Paloma* rebrembaue qu'eth tanben auie estat Jurat. Qu'estaue ben auer man dura contra es tafurèls que hugen deth trabalh; mès as praubi que complissen eth sòn déuer e per èster victimes dera misèria non pòden pagar se les auie de daurir era man. *Colhons!* Ne que siguessen mòros es pescadors deth Palmar! Non; toti èren frairs e a toti les pertanhie eth lac. Es divisions entre rics e praubi demorauen entàs de terra fèrma, entàs *lauradors*, qu'entre eri i a patrons e sirvents. Ena Albufera qu'èren toti parièrs: eth que non pagaue ara ja pagarie mès endauant; e es qu'auessen mès que suplissen era manca des que non auien arren, pr'amor qu'atau auie estat tostemp... Toti ara tòia!

Tonet hec eth senhau ara gentada d'aclamar ath sòn pairin. Er oncle Tònho non semblaue guaire d'acòrd damb es credences deth sòn pair, mès toti es pescadors praubi s'apressèren ath vielh, en tot demostrar-li era sua afeccion damb tirassades dera blòda e paumades coraus, tan veementes, que queiguien sus eth sòn cogòt arropit coma ua ploja de patacs.

Eth Jurat barrèc es sòns libres damb expression de desalend. Cada an se passaue madeish. Damb aquera gent anciana, que semblaue tostemp joena, ère impossible botar en orde es ahèrs dera corporacion. E damb gèst engüejat anèc escotant es desencuses

des que non auien pagat e se lheuauen entà explicar era sua morositat. Qu'auien malauts ena sua familia; les auie tocat un lòc dolent; èren impossibilitadi entath trabalh pes fèbres terceres, qu'en escurir semblauen espiar des canets estant era carn deth praupe entà clauar-li en era es garres; e tota era misèria, era vida trista dera lacuna insalubra, anuae desfilant coma un planh inacabable.

Entà talhar aguesta exposicion infinita de dolors s'acordèc non exlaure ad arrés dera tòia, e eth Jurat botèc sus era taula era borsa de pèth damb es boletes.

- *Demani era paraula*, cridèc ua votz ena pòrta.

Qui desiraue parlar entà naues e aclapantes reclamacions? Se dauriren es grops e ua grana arridalhada saludèc era aparicion de *Sangsuga*, qu'auançaua grèument, en tot heregar-se es sòns uelhs roigli d'embriac, hènt esfòrci entà tier-se digne entà cuéller partida ena reunion. En veir desèrtes totes es tauèrnes deth Palmar, se n'auie anat entara escòla, e abans dera tòia volet cuéller era paraula.

- *Se qué vòs, tu?*, didec eth Jurat damb mala encolia, shordat pera intervencion deth vagabond que venguie a acabar damb era sua paciència Dempús des desencuses des deutors.

Qué volie?... Volie saber se per qué non figuraue eth sòn nòm enes tòies de toti es ans. Eth qu'auie eth madeish dret qu'es auti a gaudir deth *redolin* ena Albufèra. Qu'ère eth mès praupe de toti; mès, qu'ei que non auie neishut en Palmar? Non l'auien batiat ena parròquia de Sant Valero de Ruzafa? Non ère descendant de pescadors? Donques auie de figurar ena tòia.

E era pretension d'aguest vagabond, que jamès volet tocar un hilat e s'estimaue mès passar nadant es canaus qu'agarrar ua pèrga, semblèc tant estranya, tan grossiera entàs pescadors, que toti s'estarnèren a arrir.

Eth Jurat responie de mala encolia. Dehòra d'aciu! *mautrabalhador!* Que l'ère parièr ara Comunitat qu'es sòns pairins auessen estat aunèsti pescadors, s'eth sòn pair abandonèc era pèrga entà tostemp tient-se ara pigresa, e eth non auie de marinèr senon eth hèt d'auer neishut en Palmar? Ath delà, eth sòn pair non auie pagat jamès er impòst e eth tanpòc: era mèrca qu'en d'auti tempsi amiauen es *Sangsuga* enes sòns utisi de pesca hège fòrça ans qu'auie estat esfaçada des libres dera Comunitat.

Mès er embriac persutèc en tot alegar es sòns drets entre es arridalhades deth public, enquia qu'intervenguec er oncle *Paloma* damb es sues pregunes... E s'entrèsse fin finau ena tòia e li toquèsse un des prumèrs lòcs, qué harie? com l'explotarie, se non ère pescador ne coneishie eth mestier?

Eth vagabond arric maliciosament. Çò d'important ère arténher eth lòc; era rèsta qu'ère causa sua. Que ja s'apraiarie de sòrta que d'auti trabalhèssen per eth, en tot autrejar-li era melhor part deth producte. E en sòn ironic arridolet vibraue era maligna expression

deth prumèr òme qu'enganhèc ath sòn semblable, en tot hèr-lo trabalhar entà mantier-se ena guitèra.

Era franca confession de *Sangsuga* indignèc as pescadors. Non hège que formular en votz nauta eth pensament de molti, aquera gent simpla se sentec insultada peth cinisme deth vagabond e credec veir en eth era personificacion de toti es que sarrauen era sua praubetat. Dehòra! Dehòra! Damb empossades e pecics siguec amiat enquira pòrta, mentre es pescadors joeni formauen rambalh damb es pès e simulauen entre arridalhes ua luta entre gossets e gats.

Eth vicari D. Miquèu se lheuèc indignat, en tot auançar eth sòn còs de lutador, damb era cara rogida pera ira. Què ère aquerò? Quines fautes de respècte se permetien damb es personnes grèus e importantes que formauen era presidéncia?... A veir se baishaue eth dera estrada e li trincae eth morre a bèth escarrabilhat!...

En hèr-se de seguit eth silenci, eth prèire se seiguec, satisfèt deth sòn poder, e li didec en votz baisha ath tinent:

- Vedetz? Ad aguesta vegada arrés la compren coma jo. Que les cau mostrar eth garròt de quan en quan.

Mès, encara, qu'era menaça deth *pair Miquèu*, çò que restablic era cauma siguec veir qu'eth Jurat autrejaue ath president era lista de pescadors dera Comunitat entà assegurar-se'n de qué toti èren presents.

Toti es òmes qu'auie eth Palmar dedicadi ara pesca qu'èren aquiu. Qu'ère pro èster màger d'edat, encara que se demorèsse ath costat deth pair, entà figurar ena tòia des *redolins*.

Legie eth president eth nòm des pescadors, e cada un des cridadi responie “Ave Maria Purissima!” damb ua cèrta devucion, per èster present eth vicari. Quauqui uns, enemics deth *pair Miquèu*, responien “Auant”! gaudint deth mau gèst que botauet eth vicari.

Eth Jurat uedèc ua borsa de cuèr greishós, lèu tant anciana coma era Comunitat, e rodèren es bòles sus era taula, uns aglans uedi de husta nera, qu'ath sòn laguens se botauet un papèr damb eth nòm deth qu'entrauet era tòia.

Un darrèr der aute èren cridadi es pescadors ara presidéncia entà recéber era sua boleta e ua benda de papèr qu'en era auien botat eth sòn nòm, en prevision de qué non sabesse escriuer.

Que calie veir es precaucions qu'ua astúcia maufidada hège cuéller ara prauba gent. Es pescadors mès ignorants anauen ara cèrca des que sabien liéger entà que vedessen s'ère eth sòn nòm eth que figuraue en papèr, e sonque Dempús de moltes consultes se dauen per convençudi. Ath delà, eth costum d'èster designadi tostemp peth fausnòm les hège experimentar ua cèrta indecision. Es sòns dus cognòms solet gessien ara lum en un dia

coma aqueth, e trantalhauen coma se les manquèsse era certitud de qué siguessen es sòns.

Dempús venguien es granes precaucions. Cada un s'amagaue virant eth ròstre entara paret, e en botar eth sòn nòm en aglan metie damb eth papèr enrotlat ua brin de palha, un fosfòr de carton, quauquarren que servisse de contrasenha entà que non cambièssen era sua boleta. Era maufidança les accompanhaue enquiat moment que la calauen ena saca. Aqueth senhor que venguie de Valencia desvelhaue en eri aguesta maufidança qu'inspire tostemp eth foncionari public ara gent rurau.

Qu'anaue a començar era tòia. Eth vicari D. Miquèu se botèc de pès en trèir-se eth tòca, e toti l'imitèren. Qu'auien de pregar ua *salve*, sivans ancian costum; aquerò tiraue era bona sòrt. E pendent ua longa estona es pescadors, damb era górra ena man e era vista baisha, masculhauen era oracion sordament.

Silenci absolut. Eth president agitaue era borsa de cuèr entà que se barregèssen ben es boletes, e es sòns patacs sonauen en silenci coma luenhana peiregada. Auancèc entara estrada un mainatge, passant de braç en braç per dessús des pescadors, e metec era man ena borsa. Era ansietat qu'ère grana, toti auien era vista tachada en aglan de husta, que d'era anaue gessent peniblament eth papèr enrotlat.

Eth president liegec eth nòm e se vedec ua cèrta indecision ena concurréncia, acostumada as fausnòms e pèga en arreconéisher es cognòms, jamès tengudi. Qui ère eth número un? Mès Tonet s'autie lheuat en un bot, cridant: "Present!..." Qu'ère er arrèhilh der oncle *Paloma!* Quina sòrt era deth gojat!... Artenhie eth melhor lòc ena prumèra tòia qu'assistie!

Es mès pròches lo felicitauen damb enveja, mès eth, damb era ansietat d'aqueuth que non cre encara ena sua fortuna, solet guardaue ath president... Podie alistar eth lòc? A penes li responeren damb un senhau afirmatiu, hec era demana: que volie era *Sequidòta*. E quan vedec qu'er escrivere cuelhie nòta, gessec coma ua flècha deth locau, hènt a cuélher a toti, en tot empossar es mans que li dauen es amics entà saludar-lo.

Ena plaça era gentada demoraue damb tant de silenci coma naut. Qu'ère costum qu'es prumèrs graciats baishèssen de seguit a comunicar era sua sòrt, lançant eth chapèu entà naut coma senhau d'alegria. Plan per aquerò, a penes vederen a Tonet baishar lèu rodant era escaleta, ua exclamacion immensa lo saludèc.

- *Qu'ei eth Cuban!... Ei Tonet eth dera mostacha! Qu'a eth número un, er un!...*

Es hemnes se lançauen entada eth damb era veeméncia dera emocion, abraçant-lo, plorant, coma se les podesse tocar bèra causa dera sua bona sòrt, e rebrembant ara sua mair. Be se n'alegrarie era pruba se vedesse aquerò! E Tonet, barrejat entre pèlhes, encoratjat pera arderosa ovacion, abracèc instintiuament a Neleta, qu'arrie, ludent d'alegria es sòns verds uelhs.

Eth *Cuban* volie celebrar eth sòn trionf. Manèc que se hessen a vier caishes de cervesa e gasosa dera casa de *Canhamèl* entà totes aqueres senhores: que beuessen es òmes tot çò que volessen: eth pagaue! En un virament de uelhs era plaça se convertic en un campament. *Sangsuga*, damb era sua activitat de tostemp quan se parlaue de béuer, auie complit es desirs deth sòn generós amic, en tot hèr-se a vier de casa de *Canhamèl* toti es pastissons vielhs e durs magazemadi enes estatges des veirines; passaue de rondèu en rondèu, aumplint veires e arturant-se soent en repartiment pr'amor d'obsequiar-se ada eth madeish.

Qu'anauen baishant es graciadi damb es auti prumèrs lòcs, e lançauen eth sòn chapèu entà naut, cridan: “Vitor! Vitor!” Mès sonque acodien ada eri era familha e es sòns amics. Tota era atencion qu'ère entà Tonet, entath numero un, que tan content se mostraue.

Es pescadors abandonauen era escòla. Qu'auien gessut ja ues trenta boletes; sonque restauen es *redolins* dolents, es qu'a penes dauen entà minjar, e era gent deishaue eth locau, sense cap interès ja pera tòia.

Er oncle *Paloma* anaue de grop en grop recebent felicitacions. Per prumèr viatge se mostraue satisfèt deth sòn arrèhilh. A!, a!... Era sòrt qu'ei tostemp des tafurèls: que ja ac didie eth sòn pair. Vaquí ada eth damb es sues ueitanta tòies, sense arténher jamès eth numero un, e arribaue er arrèilh de divertir-se per tèrres luenhanes, e en prumèr an, era sòrt. Mès a tot darrèr... tot que queiguie ena familha. E s'afogaue pensant que serie pendent tot un an eth prumèr pescador dera Albufera.

Atrendit pera sòrt, s'apressèc ath sòn hilh, grèu e pensatiu coma de constum. Tònho, era fortuna auie arribat ena sua barraca e s'auie de profitar! Ajudarie ath sòn hilh, que non se'n sabie guaire des causes de pesca, e eth negòci serie gran.

Mès eth vielh se quedèc estonat en veir era heredor que li responie eth sòn hilh. Òc; aqueth prumèr lòc ère ua sòrt, se s'auessen es utisi de besonh entara explotacion. Se necessitauen mès de mil pessetes solet entàs hilats. Auien eri aguesti sòs?...

Er oncle *Paloma* arric. Que non mancarie qui les ac prestèsse. Mès Tònho, en enténer parlar de prèsti, hec un gèst dolorós. Deuien fòrça sòs. Que non ère pòc eth torment que li hègen patir uns francesi estabolidi en Catarròia, que venien cavalaries a tèrmes e auançauen sòs as lauradors. L'auie calut demanar era sua ajuda, prumèr enes ans de mala cuelheta, ara entà ajudar un shinhau ar enterrament dera sua lacuna, e enquia e tot en sòmis vedie as taus òmes, vestidi de velot, que gasulhauen menaces e treiguien a cada moment era cartèra, qu'en era anotauen es prèsti damb eth sòn complicat hilat d'interèssi. Que ja n'auie pro. Er òme, quan se ve calat en ua mala aventura, li cau sauvar-se coma sigue, sense cercar-ne ua auta. Que n'auie pro damb es deutes d'agricultor, e non volie enredar-se en naus prèsti entara pesca. Eth sòn solet desir ère trèir es tèrres a flor d'aigua, sense embolhar-se en arren mès.

Eth barquèr virèc era esquia ath hilh. E aquera ère era sua sang?... Que s'estimaue mès a Tonet damb tota era sua guitèra. Se n'anaue damb eth sòn arrèhilh, e ja s'apraiarien eri entà gesser ath pas. Ath patron dera *Sequiòta* jamès li mancaue sòs.

Tonet, enrodat d'amics, vantat pes hemnes, pera umida guardada de Neleta tachada en eth, sentec que lo cridauen en tot tocar-li era espatla.

Qu'ère *Canhamèl*, que semblaue campar-lo damb es sòns uelhs coraus. Que les calie parlar: per bèra causa auien estat tostemp boni amics, e era tauèrna ère coma era casa de Tonet. Que non ac auien de deishar entà dempús: es negòcis entre amics s'apraiien lèu. E se heren enlà uns passi, seguidi pes curioses guardades dera gent.

Eth tauernèr abordèc er ahèr. Tonet non auie çò de besonh entà explotar eth lòc que l'auie tocat ena sòrt. Non ère atau?... Donques aquiu qu'ère eth, un amic vertadèr, prèst a ajudar-lo, a associar-se entath negòci comun. Eth l'ac balharie tot.

E coma que Tonet carèsse, sense saber se qué contestar, eth tauernèr, agarrant eth sòn silenci coma ua negatiua, tornèc ara madeisha. Èren camarades o non? Qu'ei que pensaue acodir coma eth sòn pair ad aqueri estrangèrs de Catarròia que se shurlauen as praubi? Eth qu'ère eth sòn amic: enquia e tot se consideraua coma un parent, perque, qué dimònisi!, non podie desbrembar qu'era sua hemna, era sua Neleta, s'auie elevat ena barraca des *Palomes*, que fòrça viatges l'auien dat aquiu minjar, e qu'a Tonet l'estimaue era coma a un frair.

Eth cobejós tauernèr tenguie damb era màger tranquillitat aguesti rebrembes, persutant sus era afeccion frairau qu'era sua hemna sentie peth joen.

Dempús apelèc a ua resolucion mès eroïca. Se non se fidaue d'eth, se non lo volie coma companh, cridarie a Neleta entà que lo convencesse. Solide qu'era artenherie amiari-lo en bon camin. Qué?... La cridaue?

Tonet, sedusit per aguestes proposicions, trantalhèc abans d'acceptar-les. Cranhié es petòfies dera gent, pensaue en sòn pair, rebrembant es sòns sevèrs conselhs. Guardèc ath sòn entorn, coma s'er aspècte dera gent lo podesse inspirar, e vedec ath sòn pairin que de luenh li hège senhaus afirmatius damb eth cap.

Eth barquèr endonviaue es paraules de *Canhamèl*. Justament auie pensat en ric tauernèr entà que siguesse eth sòn ajudant. E ahisquèc ath sòn arrèhilh damb naui gèsti. Que non deuie remir-se: aqueth qu'ère er òme que les calie.

Se decidic Tonet, e eth marit de Neleta, endonviant enes sòns uelhs era decision, s'esdeguèc a formular es condicions. Eth l'autrejarie tot çò de besonh e Tonet e eth sòn pairin travalharien: es beneficis a repartir. Ère d'acòrd?...

D'acòrd. Es dus òmes se sarrèren es mans, e seguidi de Neleta e der oncle *Paloma* partiren entara tauèrna damb eth prepaus de minjar amassa entà celebrar eth tracte.

Pera plaça circulèc de seguit era notícia. Eth *Cuban* e *Canhamèl* s'auien amassat entà explotar era *Sequiòta*!

Ara *Samaruca* li calec hèr-se-la a vier dera plaça per orde deth baile. Escortada per d'autas hemnes, entamenèc eth camin dera sua barraca, rugint coma ua possedida, cridant a crits ara sua fraia, que s'auie mòrt hège ans, afirmant ath mès cridar que *Canhamèl* ère un pòcavergonha, donques que per realizar un negòci non trantalhaue en méter en casa ar aimant dera sua hemna.

V

Que cambièc totafèt era situacion de Tonet en establiment de *Canhamèl*. Ja non ère un parroquian: qu'ère eth sòci, eth companh deth patron dera casa, e entraue ena tauèrna desfisant damb capinaut gèst era petòfia des enemigues de Neleta.

Se passau aquiu es dies sancers, qu'ère entà parlar des negòcis. Entraue damb grana confiança enes crambes interiores, e entà demostrar qu'ère coma ena sua casa, passau en minjador, en tot sèir-se ath costat de *Canhamèl*. Fòrça còps, s'aguest e era sua hemna èren ath laguens e bèth parroquian demanaue bèra causa, sautaue eth taulèr e damb comica gravetat, entre es arridalhes des amics, servie eth gènre, en tot imitar es gèsti e era votz der oncle Paco.

Eth tauernèr ère satisfèt deth sòn sòci. Un excellent gojat, sivans declaraue dauant des concurrents dera tauèrna quan Tonet non ère present; un bon amic, que, se sauvaue bona conducta e ère trabalhador, arribarie luenh, fòrça luenh, en tot compdar damb era empara d'un protector coma eth.

Er oncle *Paloma* tanben frequentau era tauèrna mès qu'abans. Era filha, Dempús de tempestoses scènes pendent era net ena solitud dera barraca, s'auie dividit. Er oncle Tònho e era *Bòrda* anauen entàs sòns camps cada maitin entà seguir era batalha damb eth lac, en tot sajar d'estofar-lo jos es saques de tèrra amiades de luenh de forma penibla. Tonet e eth sòn pairin anauen ena casa de *Canhamèl* entà parlar dera sua pròcha empresa.

En realitat, es solets que parlauen d'aguesta èren eth tauernèr e er oncle *Paloma*. *Canhamèl* se vantaue ada eth madeish, laudant era generositat qu'auie acceptat eth negòci. Expausaue eth sòn capitau sense conéisher eth resultat dera pesca, e hège aguest sacrifici pera mitat deth producte. Que non ère coma es prestaires estrangèrs de tèrra fèrma, que solet dauen es sòs damb era seguretat de bones ipotèques e un interès creishut. E tot eth sòn òdi contra es intrusi, era rivalitat herotja en mestier d'espleitar ath pròxim, vibraue enes sues paraules. Qui ère aquera gent que de man en man s'apoderaue deth país? Francesi vengudi ena tèrra valenciana damb es sabates trincades e un vestit de velot vielh apegat ath còs. Gent d'un província de França qu'eth sòn nòm non rebrembaue, mès que venguien a èster mès o mens es galhecs deth sòn país. Ne tansevolh èren sòns es sòs que prestauen. En França, es capitaus produsien pòc interès, e aguesti gabachi les cuelhien ena sua tèrra ath dus o tres per cent entà prestar es sòs as valencians ath quinze o vint per cent, en tot realizar un negòci magnific. Ath delà, crompauen cavalaries en aute costat des Pirinèus, les passauen dilhèu de contrabanda e les venien a tèrme as lauradors, apraiant eth negòci de sòrta que eth crompador jamès auie era bèstia coma sua. Que n'auie bèth un que li costau un shivau marrit coma se siguesse eth madeish shivau de Santiago. Un panatori, oncle *Paloma*; espolicion indigna de cristians. E *Canhamèl* s'emmaliciaue parlant d'aguestes causes damb tota era indignacion e era secreta enveja der usurèr que non gause, per covardia, tier es madeishi procediments qu'es sòns rivaus.

Eth barquèr aprovaue es dues paraules. Plan per aquerò volie as sòns tengudi ara pesca, qu'ère per aguest motiu que s'enrabiaue en veir ath sòn hilh tient deutes e mès deutes, ena sua mania d'èster agricultor. Es lauradors prauibèr èren mès esclaus; rabiauen tot er an trabaulant, e entà qui ère eth producte? Tota era cuelheta se la hègen a vier es estrangèrs: eth francés que les prèste sòs e er anglés que les ven es hièms a credit... Viuer rabiant entà mantier a gent de dehòra! Non; mentre i auesses anguiles en lac podien es tèrres caperar-se trasnquillament de jons e sanhes, damb era seguretat de qué non serie eth que les artiguèsse.

Mentre parlauen eth barquèr e *Canhamèl*, Tonet e Neleta, seigudi darrèr deth taulèr, se guardauen tranquillament. Es parroquians s'autien acostumat a veder-les ores e ores damb es uelhs tachadi, coma se s'avalèssen; damb ua expression ena guardada que corresponie as dues paraules, fòrça còps insignificantes. Es comaires que venguien a crompar òli o vin s'estauen quietes ath sòn dauant, damb es uelhs baishi e era expression empeguida, deishant que baishèssen es darrères gotes der embut ena botelha, mentre avedauen era aurelha entà enténer bèra paraula dera sua convèrsa; mès eri desfisauen aguest espionatge e seguien parlant, coma se se trapèssen en un lòc desèrt.

Er oncle *Paloma*, espaurit de taus intimitats, li parlèc seriosament ath sòn arrèhilh. Qu'ei que i auie bèra causa entre eri, coma afirmaue era *Samaruca* e d'autes males lengües deth pòble? Compde, Tonet! Ath delà de qué aquerò serie indigne dera familha, les harie pèrder eth negòci! Mès er arrèhilh, damb era fermetat deth que ditz era vertat, se pataquejaue eth pièch, protestant, e eth pairin se daue per convençut, encara que damb cèrta temença de qué es amistats acabèssen mau.

Eth petit espaci darrèr deth taulèr ère entà Tonet un paradís. Rebrembaue damb Neleta es tempsi dera mainadesa; li relataue es dues aventures d'aquiu luenh, e quan carauen sentie ua doça embriaguesa (era madeisha dera net que se perderen ena seuva, encara que mès intensa, mès ardenta) damb era proximitat d'aqueth còs qu'eth sòn calor semblaue amorassar-lo a trauèrs dera ròba.

Pes nets, dempús de sopar damb *Canhamèl* e era sua hemna, Tonet treiguie dera sua barraca un acordeon, solet equipatge que damb chapèus s'autie hèt a vier de Cuba, e estonaue a toti es dera tauèrna damb nostalgiues *abanères* que li hège trèir ar esturment. Cantau *guajiras* d'ua poesia doça, qu'en eres se parlaue de vents suaus, arpes e còrs trendi coma era goiaba; e er accent melós de cuban qu'entonaue es dues cançons li hège clucar es uelhs a Neleta, hènt entà darrèr eth sòn còs coma entà espandir eth sò pièch, estrementit per arderosa opression.

A londeman d'aguestes serenades, Neleta, damb es uelhs umidi, seguie a Tonet en totes es dues evolucions pera tauèrna, de grop en grop.

Eth *Cuban* endonviaue aguesta emocion. Qu'auie soniat damb eth, vertat? Madeish l'auie arribat a Tonet ena sua barraca. Tota era net vedent-la ena escurina, estirant es dues mans coma s'anèsse a tocar-la. E dempús d'aguesta mutuau confession demorauen tranquils; segurs d'ua possession morau que non se n'encuedauen exactament; segurs de

qué bèth dia serien er un der aute fataument, per mès obstacles que se quilhèssen entre es dus.

En pòble non s'auie de pensar en ua auta intimitat qu'es convèrses dera tauèrma. Tot eth Palmar les enrodaue pendent eth dia, e *Canhamèl*, malautís e queishós, non gessie de casa. Quauqui viatges, ahiscat per un relampit passatgèr d'activitat, eth tauernèr fiulaue ara *Centelha*, ua gosseta vielha da cap enòrme, famosa en tot eth lac peth sòn olfacte, e metent-la ena sua barqueta se n'anaue entàs canets mès pròches à tirar as poretes d'aigua. Mès de seguit tornaue tossint, en tot planher-se dera umiditat, damb es cames holades coma un elefant, sivans didie eth; e non cessau de gemegar en un cornèr, enquia que Neleta li hège shurlar quauqui veires de liquids cauds, en tot nudar-li eth cap e eth còth camb diuèrsi mocadors. Es uelhs de Neleta anauen entath *Cuban* damb ua expression reveladora deth mesprètz que sentie peth sòn marit.

Que s'acabaue er ostiu e calie pensar seriosament enes preparatius dera pesca. Es patrons des auti *redolins* apraiauen dauant des sues cases es grani hilats entà barrar es sèquies. Er oncle *Paloma* qu'ère impacent. Es utisi qu'auie *Canhamèl*, rèstes dera sua passada assossiacion damb d'auti pescadors, non èren pro entara *Sequidòta*. S'auie de crompar fòrça hiu, dar trabalh a moltes hemnes des que teishien hilat, entà explotar complidament eth *redolin*.

Ua net sopèren ena tauèrma Tonet e eth sòn pairin entà tractar seriosament deth negòci. Calie crompar hiu deth melhor, d'aqueth que se fabrique ena plaja de Cabanhala entàs pescadors deth mar. Er oncle *Paloma* anarie a crompar-lo, coma coneishedor expèrt, mès l'acompanahrie eth tauernèr, que volie pagar directament, cranheit èster enganhat s'autrejaue es sòs ath vielh. Dempús, ena beatitud dera digestion, *Canhamèl* comencèc a senter-se espaurit peth viatge de londeman. Calie lheuar-se a punta de dia, calar-se ena umida broma dès eth lhet caud, trauessar eth lac, anar per tèrra entà Valencia, entath Cabanhala e dempús hèr tot eth camin de tornada. Eth sòn còs, mofle per çò dera immobilitat, s'estrementie dauant deth viatge. Aqueth òme, qu'auie passat gran part dera sua vida romant eth mon, auie calat tan prigondes arraïces ena hanga deth Palmar, que s'angoishaue pensant en un dia d'agitacion.

Eth desir de quietud li hec modificar eth sòn prepaus. Se demorarie a tier compde der establiment e Neleta acompanharie ar oncle *Paloma*. Arrés coma es hemnes entà regatejar e crompar ben es causes.

A londeman eth barquèr e era tauernèra partiren de viatge. Tonet vierie a demorar-les en pòrt de Catarròia en escurir, pr'amor de cargar ena sua barca era provision de hiu.

Encara ère fòrça naut eth solei quan eth *Cuban* entrèc ara prèssa peth canau que penetraue en tèrra fèrma en direcccion ath pòble. Es grani *llaüts* venguien des aires cargadi d'arròs, e en passar peth canau, era aigua que desplaçauen damb es sues pances formaue darrèr dera pòpa un ondatge auriolenc, qu'invidie es ribassi e alteraue era tranquillitat cristallina des sèquies affluent.

Ath costat deth canau èren amarrades centenats de barques; tota era flòta des pescadors de Catarròia, odiadi per oncle *Paloma*. Qu'èren *llaüts* neri, de diuèreses mides e husta querada. Es barquetes petites, cridades *sabates*, treiguien dehòra dera aigua es sues puntes agudentes, e es granes barques, es *llaüts* capables de cargar cent saques d'arròs, en. honsauen ena vegetacion aquatica es sòns amples vrentes, formant sus er orizon un bòsc de paus de vela sense apraiar e de punta fina, ornadi damb còrdes d'espart.

Entre aguesta flòta e era arriba opausada solet demoraue liure un estret espaci, per a on passauen ara vela es embarcations, en tot fòter damb era sua proa còps fòrts e violentes patacades damb es barques amarrades.

Tonet amarrèc era sua embarcation dauant dera tauèrna deth pòrt e baishèc en tèrra.

Vedec alavetz molons de palha d'arròs, que picotejauen es garies, en tot balhar ar embarcadèr er aspècte d'un corrau. Ena arriba bastien barquetes es hustèrs, e eth resson des sòns martèths se perdie ena cauma dera tarde. Es embarcations naues, de husta auriolenca nauèth rabotada, èren sus es bancs, demorant era man de quitran que damb era les caperauen es hustèrs des barques. Ena pòrta dera tauèrna cosien dues hemnes. Mès enlà se lheuaue ua barraca de palha, a on i auie eth pes dera Comunitat de Catarròia. Ua hemna damb ua balança formada per dus cabassi pesaue es anguiles e tenques que desbarcauen es pescadors, e acabat de pesar, lançaue ua anguila en un gran tistèr que sauvaue ath sòn costat. Qu'ère eth tribut volontari dera gent de Catarròia. Eth producte d'aguest panatge servie entà pagar era hèsta deth sòn patron Sant Pèir. Quauqui cars cargadi d'arròs s'aluenhauen, carrinclant, en direccions granes mòles.

Tonet, sense saber se qué hèr, se calèc ena tauèrna, quan entenec que quauquarrés lo cridaue. Darrèr d'un des grani palhèrs, espaurint as garies que hugien en desbandada, ua man li hège senhaus entà que s'apressèsse.

Eth *Cuban* venguec aquiu e vedec estirat, damb eth pièch ar aire e es braci crotzadi darrèr deth cap a manèra de coishin, ath vagabond *Sangsuga*. Es sòns uelhs èren umidi e auriolencs; sus era sua cara, cada còp mès esblancossida e arraulida per alcohol, volatejauen es mosques, sense qu'eth hesse eth mès leugèr movement entà espaurir-les.

Tonet s'alegrèc d'aguest encontre, que podie entretier-lo pendent era sua demora. Qué hège aquiu?... Arren: que passaue eth temps, enquia qu'arribèsse era net. Demoraue era ora d'anar a cercar as sòns companhs de Catarròia, que non lo deisharien sense sopar; repausaue, e eth repaus ère era melhor ocupacion der òme.

Qu'auie vist a Tonet des deth sòn amagader e lo cridèc, sense abandonar per aquerò era sua magnifica posicion. Eth sòn còs s'auie acomodat perfèctament ara palha, e non ère eth cas de pèrder eth sòn motle... Dempús expliquèc se per qué ère aquiu. Auie minjat ena tauèrna damb uns carretèrs, excellentes personnes, que li balhèren uns crostons, en tot passar-li eth porro en cada nhacada e arrint es sues badinades. Mès eth tauernèr, parièr a toti es dera sua classa, a penes se n'anèren es parroquians, l'auie botat ena pòrta, sabent que deth sòn compde arren podie demanar. E aquiu s'estaué passant eth

temps, qu'ei er enemic der òme... Auie amistat entre eri o non? Ère capable de convidar-lo a ua copa?

Eth gèst afirmatiu de Tonet polec mès qu'era sua guitèra, e encara que damb cèrta pena, se decidic a meter-se de pès. Beueren ena tauèrna, e Dempús, de man en man, se seigueren en un ribàs deth pòrt amagat per hustes nerdes.

Tonet non auie vist a *Sangsuga* de hège dies, e eth vagabond li condèc es sues penes.

Que non auie arren a hèr en Palmar. Neleta era de *Canhamèl*, ua orgulhosa que desbrembaue era sua origina, l'auie hèt enlà dera tauèrna damb era desencusa de qué enlordie es cagirons e es rajòles deth socle damb era hanga dera sua ròba. Enes autes tauèrnies tot qu'ère misèria: non acodie un beuedor capable de pagar ua copa, e eth se vedie forçat a gésser deth Palmar, a córrer eth lac, coma en d'auti tempsi ac hège eth sòn pair; a passar de pòble en pòble, tostemp ara cèrca de generosi amics.

Tonet, que damb era sua guitèra tant auie desengustat ara sua familia, gausèc balhar-li conselhs. Per qué non travalhaue?...

Sangsuga hec un gèst d'estonament. Tanben eth!... Tanben eth *Cuban* se permetie repetir es madeishi conselhs des vielhs deth Palmar! Li shautaue ada eth eth travalh? Per qué non ère damb eth sòn pair enterrant es camps, en sòrta de passar-se eth dia ena casa de *Canhamèl*, ath costat de Neleta, estirat coma un senhor e beuent de çò mès fin?...

Eth *Cuban* arrie, sense saber se qué contestar, e admiraue era logica der embriac en refusar es sòns conselhs.

Eth vagabond semblaue atrendit pera copa que l'auie pagat Tonet. Era cauma deth pòrt, interrompuda a estones pes còps de martèth des hustèrs e eth cacarejar des garies, ahiscaue era sua parlòta, en tot possar-lo as confidéncias.

Non, Tonet; eth que non podie travalhar; eth non travalharie encara que l'obliguèssen. Eth travalh qu'ère òbra deth diable: ua desaubediència a Diu; eth mès grèu des pecats. Sonque es amnes corrompudes, es que non pòden conformar-se damb era sua praubetat, es que viuien rosigadi peth desir d'amassar, encara que siguesse misèria, pensant cada moment en londeman, podien autrejar-se ath travalh, en tot convertir-se d'òmes en bèsties. Eth qu'auie reflexionat fòrça; sabie mès causes des que s'imaginaue eth *Cuban*, e non volie pèrder era sua amna en tot autrejar-se ath travalh regular e monotòn entà auer ua casa e ua familia e assegurar eth pan deth dia a vier. Aquerò ère madeish que dohtar dera misericòrdia de Diu, que non abandone jamès as sues creatures; e eth, sustot, ère cristian.

Arrie Tonet entenen aguestes paraules, en tot considerar-les coma divagacions dera embriaguesa, e picaue damb eth code ath sòn esperrecat companh. Se demoraue ua auta causa pes sues pegaries, que patirie ua decepcion! Çò que li passaue ada eth ère qu'auie en òdi ath travalh. Madeish les passaue as auti, mès uns mès e d'auti mens, toti plegauen era esquia, encara que siguesse a contracòr.

Sangsuga vagaue era sua vista pera superfícia deth canau, tintada de porpra damb era darrèra lum dera tarde. Eth sòn pensament semblaue volar luenh: parlaue tot doç, damb cèrt misticisme que contrastaue damb eth sòn alend aiguardentós.

Tonet qu'ère un ignorant, coma toti es deth Palmar. Ac didie eth, damb era valentia dera embriaguesa, sense pòur de què eth sòn amic, qu'auie un caracèr viu, lo fotèsse d'ua empossada en canau. Non didie que toti plegauen era esquia a contracòr? E qué demostraue aquerò senon qu'eth trabalu ei quauquarren contrari ara natura e ara dignitat der òme?... Eth sabie mès de çò que s'imaginauen en Palmar: mès que molti des vicaris que servic coma un esclau. Plan per aquerò les auie deishat entà tostemp. Possedie era vertat, e non podie víuer damb es cècs d'esperit. Mentre Tonet ère per aqueres tèrres der aute costat deth mar, calat en batalhes, eth liegie es libres des preires e passaue es tardes ara pòrta deth presbitèri reflexionant sus es dubèrtes planes, en silenci d'un pòble qu'eth sòn vesiat hugie entath lac. S'auie aprenut de memòria lèu tot eth Nau Testament, e encara semblaue estrementir-se en brembar-se'n dera impression que li costèc eth sermon dera Montanha eth prumèr viatge que lo liegec. Credec que se trincaue ua broma dauant des sòns uelhs. Qu'auie comprenut de pic se per qué era sua voluntat se revoutaue contra eth trabalu enlordinador e penible. Qu'ère era carn, eth pecat que hège víuer as òmes aclapadi coma bèsties entara satisfaccion des sùes inclinacions terrenaus. Era amna protestaue dera sua servitud, en tot dider-li ar òme: “Non trabalhes”, escampilhant pes sòns muscles era doça embriaguesa dera guitera, coma un anuançament dera felicitat qu'as bravi demore en cèu.

- *Escota, Tonet, escota, didie Sangsuga* ath sòn amic damb accent solemne.

E rebrembaue desordenadament es sues lectures evangeliques; es precèptes qu'auien quedat imprimidi ena sua memòria. Que non s'auie un de preguntar damb angonia pera sua parva, peth sòn vestit, perque, coma didie Jesús, es audèths deth cèu non sémien ne sèguen, e a maugrat d'quirerò, mingue, ne es liris deth camp an besonh de hilar entà vestir-se, pr'amor que les vestis era bontat deth Senhor. E eth ère ua creatura de Diu e ada eth se fidaue. Que non volie insultar ath Senhor trabalhant, coma se dobtèsse dera bontat divina que l'auie de secòrrer. Solet es gentils, o çò qu'ei madeish, era gent deth Palmar que se sauvauen es sòs dera sua pesca sense convidar ad arrés, èren capables d'afogar-se per estauvi, dobtant tostemp deth deman.

Eth volie ester coma es audèths deth lac, coma es flors que creishien enes canets, guit, inactiu e sense cap aute recors qu'era divina Providéncia. Ena sua misèria, jamès doptaue deth deman. “Que l'ei pro ath dia eth sòn propri afan”. Ja l'amiarie eth londeman eth sòn desengust. Peth moment, n'auie pro damb er amarum deth dia present: era misèria, que li daue eth sòn desir de sauvar-se pur, sense era mendre taca de trabalu e d'ambicion terrenau en un mon a on toti se disputauen a còps era vida, shordant e sacrificant cada un ath vesin pr'amor de panar-li un shinhau de benèster.

Tonet seguie arrint damb es paraules der embriac, dites damb creishenta exaltacion. Admiraue es sues idies damb un ton borlesc, en tot prepausar-li abandonar eth lac entà

meter-se en un convent, a on non li calerie batalhar damb era misèria. Mès *Sangsuga* protestaué indignat.

S'auie pelejat damb eth vicari, gessent deth presbitèri entà tostemp, pr'amor que li repugnaue veir enes sòns ancians patrons un esperit contrari as libres que liegien. Qu'èren parièrs as auti: viuien cuelhudi peth desir dera pesseta autrú, pensant en minjar e en vestit, planhent-se dera queiguda dera pietat quan non entraue sòs ena casa, damb era preocupacion deth deman, dobtant dera bontat de Diu, que jamès abandone as creatures.

Eth qu'auie fe e viuie damb aquerò que li dauen o trapaue a man. Cap net li mancaue un sarpat de palha a on ajaçar-se, ne sentie hame enquiat punt d'estavanir-se. Eth Senhor, en tot botar-lo en lac, auie plaçat a posita sua toti es recorsi dera vida entà que siguesse exemple d'un vertadèr credent.

Tonet se'n burlaue de *Sangsuga*. Donques qu'ère tan pur, per qué s'embriagaue? Li manaué Diu anar de tauèrna en tauèrna entà córrer Dempús es ribassi lèu a quate pautes, damb eth trantalhament dera embriaguesa?... Mès eth vagabond non perdie era sua solemna gravetat. Era sua embriaguessa non hège mau ad arrés, e eth vin ère causa santa: plan per aquerò se tie en diadèr sacrifici ara Divinitat. Eth mon ère beròi, mès campat a trauèrs d'un veire de vin semblaue mès arridolent, de colors mès viui, e s'admiraué damb màger veeméncia ath sòn poderós autor.

Cada un qu'a es sòns divertiments. Eth non trapaue melhor plaser que contemplar era beresa dera Albufera. D'auti adorauen es sòs, e eth ploraue bèth còp admirant era còga deth solei, es sòns huecs descompausadi pera umiditat der aire, aquera ora deth crepuscul, qu'ère en lac mès misteriosa e mès beròia que tèrra entà laguens. Era beresa deth paisatge se li calaue ena amna, e se la contemplaue a trauèrs de diuèrsi veires de vin, alendaue de trendesa coma un mainatge. Ac tornaue a díder: cada un gaudie ara sua manèra. *Canhamèl*, per exemple, arremassant sòs; eth contemplant era Albufera de tau sòrta que, laguens deth cap li sautauen ues cançons mès beròies que les que cantauen enes tauèrnes, e ère convençut de qué, en èster coma es senhors dera ciutat qu'escriuen enes papèrs, saberie díder causes molt notables ath miei dera embriaguesa.

Dempús d'un long silenci, *Sangsuga*, esperonat pera sua parlòta, se metie ada eth madeish objeccions entà refusar-les de seguit. Li didieren, coma cèrt vicari deth Palmar, qu'er òme ère condemnat a guanharse eth pan damb eth sudor deth sòn ròstre, Dempús deth prumèr pecat: mès entad aquerò auie vengut Jesús en mon, entà redimir-lo dera primitiu fauta, entornant ara umanitat ena vida paradisiaca, neta de tot trabalh. Mès, ai!, es pecadors, ahiscadi pera supèrbia, non ne hègen cabau des sues paraules: cada un volie víuer damb màger comoditats qu'es auti; que i auie praubi e rics, en sòrta d'èster toti òmes. Es que non escotauen ath Senhor trabaillauen fòrça, fòrça, mès era Umanitat ère malerosa e se fabricaué eth lunfèrn en mon. Li didien ada eth que s'era gent non trabaillèsse se viuerie mau. D'acòrd; serien mens en mon, mès es que quedèsssen serien erosi e sense suenhs, en tot subsistir pera inagotabla misericòrdia de Diu... E aquerò solide qu'auie d'arribar: eth mon non serie tostemp parièr. Jesús auie de tornar, entà

amiar en soquèr de nauèth as òmes. Qu'ac auie soniat fòrça viatges, e enquia e tot en certa escadença qu'ère malaut de fèbres tèrces, quan l'entraue eth hered dera fèbre, estirat en un ribàs o ajocat en un cornèr dera sua roïnosa barraca, vedie era tunica d'Eth, violeta, estreta, regda e eth vagabond estenie es sues mans entà tocar-la e guarir-se de seguit.

Sangsuga mostraue ua fe tenaça quan parlaue d'aguesta tornada ena tèrra. Que non tornarie entà mostrar-se enes granes poblacions senhorejades peth pecat dera riquesa. Er aute viatge non se presentèc ena immensa ciutat que se cride Roma, senon qu'auie predicat en poblets non mès grani qu'eth Palmar, e es sòns companhs sigueren gent de pèrga e de hilats, coma era que s'amassaue ena casa de *Canhamèl*. Aqueth lac que sus es sues ondades caminaue Jesús damb estonament des apostòls, segur que non ère mès gran ne mès beròi qu'era Albufèra. Aquiu, entre eri, vierie eth Senhor, quan tornèsse en mon entà acabar era sua òbra; cercarie es còrs simples, nets de tota cobesença; eth que serie un des sòns. E eth vagabond, damb ua exaltacion qu'en era entraue parièr era embriaguesa e era sua estranya fe, se quilhaue guardant entar orizon, e pera vòra deth canau, a on se trincauen es darrèrs arrais de solei, credie veir era figura eleganta deth Desirat, coma ua linha violeta, auançant sense botjar es pès ne heregar es èrbes, damb un alò de lum que hège brilhar era sua cabeladura daurada de suaus ondulacions.

Tonet ja non l'entenie. Un fòrt trinhanor sonaue en camin de Catarròia, e peth darrèr dera barraca deth pes des pescadors auançaue eth tendolet estarnat d'ua tartana. Qu'èren es sòns qu'arribauen. Damb era sua guardada de hilh deth lac, *Sangsuga* arreconeishec ena luenhor a Neleta ena hiestreta deth veïcul. Dempús dera sua expulsion dera tauèrna, non volie saber arren dera esposa de *Canhamèl*. Se didec adiu de Tonet e se n'anèc a estirar-se de nauèth en palhèr, en tot entretier-se damb es sòns sòmis mentre arribaue era net.

S'arturèc eth car dauant dera tauèrna deth pòrt e baishèc Neleta. Eth *Cuban* non amaguèc eth sòn estonament. E eth pairin?... L'auie deishat hèr eth viatge de tornada soleta, damb tot eth cargament de hiu, qu'aumplie era tartana. Eth vielh volie tornar entà casa peth Saler, pr'amor de parlar damb cèrta veuda que venie a bon prètz diuères *palangres*. Ja arribarie en Palmar pera net en quinsevolh barca des que trèn hanga des canaus.

Es dus, en guardar-se, aueren eth madeish pensament. Qu'anauen a hèr eth viatge solets, per prumèr còp se poirien parlar, luenh de tota guardada, ena prigonda solitud deth lac. E ambdús s'esblancossiren, tremolèren, coma en preséncia d'un perilh mil viatges desirat, mès que se presentaue còp sec, sense demorar-s'ac. Qu'ère tau era sua emocion, que non pressèren era marcha, coma se les senhoregèsses ua estranya rojor e cranhèssen es comentaris dera gent deth pòrt, qu'a penes se fixaue en eri.

Eth menaire acabèc de trèir deth veïcul es gròssi paquets de hiu, e ajudat per Tonet, les anèc lançant ena proa dera barca, a on formèren un molon auriolenc qu'espargie era flaira de cambe nauèth hilat.

Neleta li paguèc ath menaire. Santat e bon viatge! E er òme, brandint eth sorianc, hec cuéller ath sòn shivau eth camin de Catarròia.

Encara s'estèren es dus ua bona estona quiets ena arriba de hanga, sense gausar a embarcar, coma se demorèssen a quauquarrés.

Es hustèrs des barques cridauen ath *Cuban*. Li calie entamenar lèu eth viatge: eth vent anaue a quèir, e se partie entath Palmar encara l'aurie de dar ara pèrga ua bona estona. Neleta, damb visible trebolament, hège un arridolet a tota aquera gent de Catarròia, que la saludaue per çò d'auer-la vist ena sua tauèrna.

Tonet se decidic a trincar eth silenci en tot dirigir-se a Neleta. Donques qu'eth pairin non venguie, s'aurien d'embarcar coma mès lèu melhor; aqueri òmes qu'auien rason. E era sua votz ère raucosa, damb ua tremoladera d'angonia, coma se l'emocion li sarrèsse era gorja.

Neleta se seiguec en centre dera barca, ath pè deth pau, tient coma sèti un molon de camishèths, que se sarrauen jos eth sòn pes. Tonet deplegèc era vela, demorant-se ajocat ath costat deth timon, e era barca comencèc a esguilar-se, aletejant era Iona contra eth pau damb es estrementides dera brisa, suau e moribonda.

Passauen doçament peth canau, vedent ara darrèra lum dera tarde es barraques isolades des pescadors, damb garlandes de hilats botades a secar sus es barralhes des corraus, e es senhes vielhes, de husta querada, qu'ath sòn entorn començauen a volatejar es arrates-caudes. Pes ribassi caminauen es pescadors tirant peniblament des sues barquetes, en tot remolcar-les damb era faisha estacada en extrèm des cordes.

- *Adishatz*, mormolhauen en passar.
- *Adishatz!*...

E un aute còp eth silenci, accompanhat peth mormolh dera barca quan talhaue era aigua e eth monotòn cant des gargolhes. Es dus anauen damb era vista baisha, coma se cranhèsssen encuedar-se'n de qué èren solet, e s'en lheuar es uelhs se trapauen es sues guardades, les hugien de seguit.

S'agranien es vòres deth canau. Es ribassi se perdien ena aigua. Es granes lacunes des camps per enterrar s'estenien en ambdús costats. Sus era plana superfícia ondejauen es canes en crepuscul, coma era cresta d'ua seuva submergida.

Qu'èren ja ena Albufèra. Auancèren un shinhau mès damb es darrères possades dera brisa, e ath sòn entorn solet vederen aigua.

Ja non bohaue eth vent. Eth lac, tranquil, sense era mendre ondulacion, agarraue un suau color opalescent, reflectint es darrèrs resplendors deth solei darrèr des luenhanes montanhes. Eth cèu auie un color violeta e començaua a traucar-se pera part deth mar damb era lusor des prumères esteles. Enes limits dera aigua se mercauen coma hantaumes es veles estavanides e immobiles des barques.

Tonet baishèc era vela, e agarrant era pèrga, comencèc a hèr auançar era embarcation a truca de braci. Era cauma deth crepuscul trinquèc eth sòn silenci.

Neleta, damb sonora arridalha, se botaue de pès, volent ajudar ath sòn companh. Era tanben manejaue era pèrga. Tonet deuec brembar-se des tempsi dera mainadesa, e des sòns jòcs rambalhosí, quan desatelauen es barquetes deth Palmar sense saber-se'n es sòns patrons e corrien pes canaus, en tot auer fòrça talents de húger dera persecucion des pescadors. Quan se cansèsse començarie era.

- *Tè-te...* responie eth damb er alend bracat pera fatiga: e seguie pergant.

Mès Neleta non caraue. Coma se li pesèsse aqueth silenci perilhós, qu'en eth hugien es guardades coma se cranhèssen revelar es sòns pensaments, era joena parlaue damb grana volubilitat.

Ath hons se mercaue luenhana, coma ua plaja fantastica qu'ada era jamès auien d'arribar, era linha dentada dera Devesa. Neleta, damb incessanti arridolets, qu'en eri i auie quauquarren forçat, rebrembaue ath sòn amic era net passada ena seuva, damb es sues pòurs e eth sòn saunei tranquil; aquera aventura que semblaue deth dia anterior; tan fresca ère ena sua memòria.

Mès eth silenci deth companh, era sua vista tachada ath hons dera barca damb expression ansiosa, li cridèren era atencion. Alavetz vedec que Tonet avalaue damb es uelhs es sues sabates auriòles, petites e elegantes, que se mercauen sus eth cambe coma dues taques clares, e bèra causa mès que damb es movements dera barca era auie deishat ath descubèrt. S'esdeguèc a caperar-se e demorèc silenciosa, damb era boca sarrada damb un gèst dur e es uelhs lèu barradi, mentre ua arrupa dolorosa se formaue entre es sues celhes. Neleta semblaue hèr esfòrci entà véncer era sua voluntat.

Seguien auançant lentament. Qu'ère un trabalh penible trauessar era Albufèra a fòrça de braci damb era barca cargada. D'autes barquetes uedes, sense mès pes qu'eth der òme qu'agarraue era pèrga, passauen rapides ath sòn costat coma lançadores, en tot perder-se ena penombra, cada còp mes densa.

Tonet amiaue ja lèu ua ora manejant era pesada pèrga, esguitlant-se a viatges sus eth fòrt solèr de cauquilhes e enredant-se d'autes ena vegetacion deth hons, qu'es pescadors cridauen eth *peu* dera Albufèra. Pro se vedie que non ère avedat entad aqueth trabalh. S'auesse anat solet ena barca s'aurie estirat ath hons, demorant que tornèsse eth vent o lo remorquèsse ua auta embarcation. Mès era preséncia de Neleta desvelhaue en eth cèrta estimacion e non volie arturar-se enquia que queiguesse crebat pera fatiga. Eth sòn pièch alendaue en emparar-se ena pèrga empossant era barca. Sense abandonar eth long pau, amiaue de quan en quan un braç en sòn front entà netejar-se era sudor.

Neleta lo cridèc damb votz doça, qu'en era i auie quauquarren d'amorassa mairau.

Sonque se vedie era sua ombra sus es camishèths qu'aumplien era proa. Era joena volie que descansèsse: li calie arturar-se un moment; qu'ère parièr arribar mieja ora abans que Dempús.

E lo hec sèir ath sòn costat, en tot indicar qu'en molon de cambe serie mès comòde qu'ena popa.

Era barca quedèc immobila. Tonet, en remeter-se, sentec era doça proximitat d'aquera hemna, madeish que quan s'estauen en taulèr dera tauèrna.

Qu'auie barrat era net. Non i auie ua auta lum qu'eth difús resplendor des esteles, que tremolauen ena aigua nera. Eth silenci prigond ere interromput pes bronits misteriosi dera aigua, secodida pes còps de coa d'animaus invisibles. Es *lobines*, que venguen dera part deth mar, acaçauen as petiti peishi, e era nera superfícia se secodie damb un *chap-chap* contunh de desordenada hujuda. En ua mata pròcha lançauen es folques eth sòn planh coma se les aucissen e cantauen es *buxquerots* damb inacabables escales.

Tonet, en aguest silenci claufit de mormolhs e cants, se pensaue que non auie passat eth temps, qu'encara ère petit e s'estauen en un clar dera seuva, ath costat dera sua mainadenca companha, era hilha dera vendeira d'anguiles. Ara non sentie pòur: sonque l'enquimeraue eth calor misteriós dera sua companha, er ambient embriagador que semblaue gésser deth sòn còs, en tot pujar-li en cervèth coma se siguesse un licor fòrt.

Damb eth cap clin, sense gausar lheuar es uelhs, auancèc un braç, agarrant era cintura de Neleta. Lèu en madeish moment sentec ua amorassa doça, un contacte velosat, ua man que s'esquitlaue peth sòn cap e baishant enquiat front secaue era sudor que l'umidificaue.

Lheuèc era guardada e vedec apròp, ena escurina, uns uelhs que ludien tachadi en eth, en tot reflectir eth punt de lum d'ua luenhana estela. Sentec enes possi es gatalhèues des peus ròis e fini qu'enrodauen eth cap de Neleta coma ua aureòla. Aqueri perhums fòrts que s'impreganue era tauernèra semblèren entrar de còp enquia çò mès prigond deth sòn èsser.

- *Tonet, Tonet!*, gasulhèc era, damb votz estavanida, coma un trende gemèc.

Madeish qu'ena Devesa!... Mès ara ja non èren mainatges; qu'auie despareishut era innocéncia que les hège sarrar-se er un contra er aute entà remeter-se, e en amassar-se Dempús de longui ans damb ua naua abraçada, queiguaren en molon de cambe, desbrembadi de tot, damb eth desir de non lheuar-se mès.

Era barca seguic quieta en centre deth lac, coma se siguesse abandonada, sense que, sus es sòns bòrds, se merquèsse era mès leugèra siloeta.

Aprop sonaue era guiterosa cançon d'uns barquèrs. Pergauen sus era aigua poblada de mormolhs, sense sospechar qu'a cuerta distància, ena cauma dera net, amorassat peth

bresilhadís des audèths deth lac, er Amor, sobeiran deth mon, se balançau sus ues hustes.

VI

Qu'arribèc era gran hèsta deth Palmar, era deth Mainatge Jesús.

Ère en Deseme: sus era Albufèra bohaue un vent hered qu'arraulie es mans des pescadors, en tot apear-les ena pèrga. Es òmes amiauen casquetes de lan calades enquìàs aurelhes e non se treiguien er impermeable auriò, que quan caminauen hège un *fru-fru* de pèlhes uedes. Es hemnes a penes gessien des barraques: totes es familhes s'estauen ath cant deth larèr, humejant-se tranquil·lament en ua atmosfèra densa de cabana d'esquimaus.

Era Albufèra auie pujat de nivèu. Es plages d'iuèrn augmentauen era aigua, es camps e es ribassi èren caperadi per ua capa liquida, espescada a tròci pes èrbes submergides. Eth lac semblaue mès gran. Es barraques isolades, qu'abans èren en tèrra fèrma, campauen coma flotant sus es aigües, e es barques atracauen ena madeisha pòrta.

Deh solèr deth Palmar, umid e hangós, semblaue gésser un hered cru e insofrible, que possaue ara gent laguens des sues cases. Es comaires deth pòble non rebrembauen un iuèrn tan dur. Es parrats morisqui, inquieti e rapaci, queiguen des tets de palha, arraulidi peth hered, damb un crit trist que semblaue un planh mainadenc. Es gardes dera Devesa deishauen de uelh as mainatges dauant des necessitats dera misèria, e toti es maitins ua armada de mainatges s'espargie peth bòsc, cercant lenha seca entà escauhar es sues barraques.

Es parroquians de *Canhamèl* se seiguien ath torn dera humeneja, e sonque se decidien a abandonar es sues cagires d'espart ath cant deth huec entà vier en taulèr ara cèrca de nauí veires.

Eth Palmar semblaue engreposit e somnolent. Ne gent enes carrèrs, ne barques en lac. Es òmes gessien entà recuélher era pesca queiguda enes hilats pendent era net, e tornauen de seguit en pòble. Es pès se mostrauen enòrmes, damb es sues envelopes de tela gròssa laguens des espardelhes d'espart. Es barques amiauen ath hons ua capa de palha d'arròs entà combàter eth hered. Fòrça dies, en hèr dia, flotauen en canau amples lames de gèu, coma cristaus deslustradi. Toti se seiguien vençudi peth temps. Qu'èren hilhs deth calor, avedadi a veir borir eth lac e flairar des camps era sua aulor corrompuda pes amorasses deth solei. Enquia e tot es anguiles, sivans didie er oncle *Paloma*, non volien trèir eth sòn morre dehòra dera hanga en aqueth temps de gossets. E entà agreujar era situacion, queiguié plan soent ua ploja torrenciau qu'escurie eth lac e desbordaue es sèquies. Eth cèu gris daue un ambient de tristesa ara Albufèra. Es barques que navegauen jos era bromadissa semblauen taüts, damb es sòns òmes quiets botadi ena plaja e caperadi enquiat nas per gròssi liròts.

Mès en arribar Nadau, damb era sua hèsta deth Mainatge Jesús, eth Palmar semblaue revíuer, deishant de cornèr eth sopor iuèrnau qu'ère calat.

Calie divertir-se coma toti es ans, encara que se gelèsse eth lac e se podesse caminar sus eth, coma condauen que se passaue en tèrras luenhanes. Mès encara qu'eth desir de

divertir-se, les possaue eth de shordar damb era sua alegria as rivaus, ara gent de tèrra fèrma, aqueri pescadors de Catarròia que se burlauen deth Mainatge deth Palmar, mespredant era sua petitesa. Aguesti enemics sense fe ne consciéncia arribauen a díder qu'es deth Palmar submergien ath sòn divin patron enes sèquies quan era pesca non ère bona. Quin sacrilègi!... Plan per aquerò eth Mainatge Jesús castigaue era sua lengua pecadora, non permetent que gaudissen deth privilegi des *redolins*.

Tot eth Palmar se premanie entà hèstes. Es hemnes desfisauen eth hered trauessant eth lac entà vier en Valencia ena Hèira de Nadau. Quan tornauen ena barca deth marit, era impacienta mainadesa les demoraue en canau, desirosa de veir es presents. Es shivalons de carton, es sables de lhauna, es tambors e es trompetes èren acuelhudi damb exclamacions d'entosiasme pera gent menuda, mentre es hemnes mostrauren as suas amigues es crompes de màger importància.

Es hèstes se tardauen tres dies. Eth dusau dia de Nadau arribaue era musica de Catarròia e se hège ua tòia dera anguila mès gròssa de tot er an, coma ajuda des despenes. Eth tresau qu'ère era hèsta deth Mainatge Jesús, e a londeman era de Crist; tot damb misses e sermons e balhs nueitius ath son deth tamboret e dera flaüta.

Neleta se prepausaue aguest an gaudir coma jamès pendent es hèstes. Era sua felicitat qu'ère complèta. Li semblaue víuer en ua etèrna primauèra darrèr deth taulèr dera tauèrnia. Quan sopaua, auent en un costat a *Canhamèl* e en aute ath *Cuban*, toti tranquilis e satisfets, ena santa patz dera familha, se consideraua era mès erosa des hemnes e laudaue era bontat de Diu, que permet víuer eroses as bones personnes. Qu'ère era mès rica e era mès beròia deth pòble; eth sòn marit ère content; Tonet, depenent dera sua voluntat, se mostraue cada còp mès encamardat... Què li restaue per desirar? Pensaue qu'es granes senhores qu'auie vist de luenh enes sòns viatges a Valencia non èren solide tant eroses coma era en aqueth cornèr de hanga enrodat d'aigua.

Es suas enemigues mormolhauen; era *Samaruca* l'espiaue: era e Tonet, entà veder-se solets sense lheuar sospeches, les calie endonviar viatges enes poblacions pròches ath lac. Neleta ère qui agudaue er enteniment entad aquerò, damb ua parlòta que hège sospechar ath *Cuban* se serien cèrtes es petòfies sus amors anteriors ath sòn, qu'acostumèren ara tauernèra a taus astúcies. Mès aguesta se mostraue tranquilla dauant dera maudisença. Çò que parlauen ara es enemigues ère madeish que didien quan entre era e Tonet non s'escambiauen que paraules indiferentes. E damb era certitud de qué arrés podie provar era sua fauta, mespredaue es petòfies, e en plia tauèrnia badinaue damb Tonet d'ua manèra qu'escandalizaue ar oncle *Paloma*. Neleta se mostraue coma ofensada. Qu'ei que non s'aiuen elevat amassa? Non podie estimar a Tonet coma a un frair, rebrembant çò de molt qu'era sua mair auie hèt per era?

Canhamèl assentie, laudant es boni sentiments dera sua hemna. A on non ère tan d'acòrd eth tauernèr ère ena conducta de Tonet coma associat. Aguest gojat auie cuelhut era sua bona sòrt madeish que se siguesse un prèmi de lotaria, e coma aqueth que non hè mau a degun e se mingue çò de sòn, se divertie, sense hèr-ne cabau dera pesca.

Eth lòc dera *Sequiòta* daue un bon rendiment. Non èren es pesques fabuloses de d'autas épòques, mès i auie nets que s'arribaue lèu lèu ath centenat d'arròbes d'anguiles, e *Canhamèl* gaudie es satisfaccions deth bon negòci, regatejant eth prètz entre aprovedidors dera ciutat, susvelhant eth pes e presenciant er embarcament des tistèrs. Per aguest costat non anuae mau era companhia, mès ada eth l'agradaue era egalitat: que cada un complisse eth sòn déuer sense abusar des auti.

Es prumères nets anec en *redolin*, e seigut ena barca damb eth cigar ena boca, vedie se com eth sòn pairin e es pescadors a sodada uedauen ena escurina es granes borses, aumplint d'anguiles e tenques eth hons dera barca. Dempús, ne tan solet aquerò. Lo shordauen es nets escures e tempestoses, qu'en eres era aigua se botge e se realizen es granes pesques; non li shautaue er esfòrc que s'auie de hèr entà tirassar es hilats pesants e plei; li costau repugnància era viscositat des anguiles esguitant-se entre es mans, e s'estimaue mès demorar-se ena tauèrna o dormir ena barraca. *Canhamèl*, entà encoratjar-lo damb er exemple, en tot foter-li en cara era sua guitèra, se decidie quauques nets a vier en *redolin* tossint e planhent-se des sòns dolors; mès eth maudit, qu'ère pro que hesse eth aguest sacrifici, entà que mostrèsse encara mès in de quedar-se, arribant ena sua pòcavergonha a díder que Neleta aurie pòur se se vedesse soleta ena tauèrna.

Qu'ère vertat qu'er oncle *Paloma* ère pro entà amiar entà dauant eth negòci: jamès auie trabalhat damb tanta afogadura coma en veder-se patron dera *Sequiòta*; mès, qué dimònisi! eth tracte ère eth tracte, e a *Canhamèl* li semblaue qu'eth gojat li panaue quauquarren en veder-lo tan satisfèt dera vida e despegat totafèt deth sòn negòci.

Quina sòrt era d'aqueth guit! Era pòur a pèrder era *Sequiòta* ère era soleta causa que tenguie ar oncle Paco. Mentretant, Tonet, demorant ena tauèrna coma se siguesse sua, s'engrassie calat en aquera felicitat d'auer satisfèts toti es desirs sonque estirant era man. Se minjaue çò melhor dera casa, aumplie eth sòn veire en toti es tonèls, grani e petits, e bèth còp, damb lhòco e sobtat impuls, coma entà assolidar mès era sua possession, se permetie era audàcia d'amorassar a Neleta per dejós deth taulèr, dauant de *Canhamèl* e a quate passi des parroquians, qu'entre eri n'auie que non lo deishauen de uelh.

A viatges lo cuelhie un hòl desir de gésser deth Palmar, de passar un dia dehòra dera Albufèra, ena ciutat o enes pòbles deth lac, e se calaue dauant de Neleta damb expression de patron.

- *Balha-me un duro.*

Un duro! E entà qué? Es uelhs verds dera tauernèra se tachauen en eth, imperiosi e fèrs; se quilhaue damb era supèrbia dera adultera que non vò èster enganhada ath sòn torn; mès en veir ena guardada deth gojatòt solet eth desir de vagar, de desconflar-se dera sua vida de macho ben alimentat, Neleta arrie satisfèta e li daue tot çò que demanaue, en tot recomanar-li que tornèsse lèu.

Canhamèl s'indignaue. Que l'ac poirie tolerar se se tenguesse ath negòci; mès non: lo fraudaue enes sòns interèssi, e ath delà se minjaue mieja tauèrna, demanant encara sòs! Era sua hemna qu'ère massa brava: la perdie er arregraïment que professaua ad aqueri *Palomes* des dera mainadesa. E damb era sua minuciositat d'aganit anaue compdant çò que Tonet consumie en establiment e era prodigalitat que convidaue as sòns amics, tostemp a cargue deth patron. Enquia e tot *Sangsuga*, aqueth polhós expulsat dera tauèrna pr'amor qu'enlordie es cagirons, tornaue ara, emparat peth *Cuban*, que lo hège bèuer enquira embriaguesa, e tenguie entad aquerò licors de botelha, es de mès naut prètz, sonque peth gust d'enténer es asenades que s'auie format enes sues lectures de sacristan.

“Quinsevolh dia s'apoderarà deth mèn lhet”, didie eth tauernèr en tot planher-se a Neleta. E eth malerós non sabie liéger en aqueri uelhs; non vedie un arridolet diabolic ena guardada de malícia qu'era acuelhie tau disposicion.

Quan Tonet se cansaue d'estar-se ena tauèrna dies sancers, seigut ath costat de Neleta, damb era expression d'un gosset que demore eth moment avient entàs sues amorasses, agarraue era escopeta e era gosseta de *Canhamèl* e se n'anaue entàs canets. Era escopeta der oncle Paco qu'ère era melhor deth Palmar: ua arma de ric que Tonet consideraua coma sua, e que damb era lèu jamès mancaue era balestada. Era gosseta ère era famosa *Centelha*, coneishuda en tot eth lac peth sòn olfacte. Que non auie pèça que se l'escapèsse, per espés que siguesse eth canet, nadant jos era aigua coma ua lueira entà trèir deth hons des erbòts aquatics eth audèth herit.

Canhamèl afirmaue que non auie sòs en mon entà crompar-li aguest animau; mès vedie damb tristesa qu'era sua *Centelha* mostraue mès predileccion per Tonet, que l'amiaue de caça cada dia, que peth sòn ancian patron, caperat de mocadors e hlaçades ath cant deth huec. Enquia e tot dera gosseta s'apoderaue aqueth tafurèl!...

Tonet, entosiasmat peth fabulós *apraiament* qu'er oncle Paco auie entara caça, consumie er aprovediment de cartuches sauvada ena tauèrna entàs caçadors. Arrés deth Palmar auie caçat tant. Enes estrets carrerons d'aigua des mates mès pròches ath pòble sonauen de contunh es traits d'escopeta de Tonet, e era *Centelha*, ahiscada peth trabalh, s'esposcaue enes canets. Eth *Cuban* sentie ua voluptat herotja en aguest exercici, que li rebrembaue es tempsi de guerrilhèr. Se calaue ara demora des audèths damb es madeishes precaucions d'astúcia sauvatja que tenguie quan s'emboscaue en espés bòsc entà caçar as òmes. Era *Centelha* li hège a vier ena barca es folques e es lits, damb eth còth trende e eth plomatge tacat de sang. Dempús venguen es audèths deth lac mens vulgars, qu'era sua caça aumplie de satisfaccion a Tonet: e admiraua, mòrts ath hons dera embaracion, eth poth de canet, damb plomatge blu e bèc ròi; er *agró* o garça imperiau, damb eth sòn color verd e porpra e un plumalh sus eth cap; er *oroval*, damb eth sòn color falbe e eth pap ròi; eth *piuló* o lit florentin, blanc e auriolenc; eth *morelh*, damb eth cap nere de reflèxi dauradi, e eth *sanglot*, beròia cambalonga, d'esplendid plomatge d'un verd brillant.

De nets entraue ena tauèrna damb mina de vencedor, lançant en solèr eth sòn cargament de carn mòrta enrodada en un arcolan de plomes. Aquiu qu'auie er oncle Paco matèria entà aumplir eth caudèr! que l'ac regalaue generosament: a tot darrèr, era escopeta ère d'eth.

E quan, de quan en quan, caçaue bèth flamenc, cridat *bragat* pera gent dera Albufera, damb enòrmes pautes, còth long, plomatge blanc e ròsa e cèrta mina misteriosa, semblable ath des *ibis* d'Egipte, Tonet s'entestaue en que *Canhamèl* lo hesse dissecar en Valencia, entath sòn dormitòri; un ornament elegant, donques que plan per aquerò lo cercauen fòrça es senhors dera ciutat.

Eth tauernèr acceptaue aguesti presents damb mormolhs que revelauen era sua satisfaccion relatiua. Quan deisharie quieta era sua escopeta? Non sentie hered enes canets? Donques qu'ère tan fòrt, per qué non ajudaue pes nets ath pairin en trabalh deth *redolin*? Mès eth condemnat acuelhie damb arridalhes es planhs deth tauernèr malautís, e se filaue de cap ath taulèr.

- *Neleta, ua copa...*

Pro que se l'auie guanhat passant eth dia entre es canets, damb es mans gelades sus era escopeta, entà hèr-se a vier aqueth molon de carn. E encara didien que hugie deth trabalh!... En un arrancament d'impudor alègre, amorassaue es caròles de Neleta per dessús deth taulèr, sense hèr-ne cabau dera preséncia dera gent ne crànher ath marit. Qu'ei que non èren coma frairs qu'auien jogat amassa de petits?...

Er oncle Tònho non sabie ne volie saber arren deth sòn hilh. Se lheuaue abans dera auba e non tornaue enquira net. Minjaue damb era *Bòrda*, ena solitud des sòns camps submergidi, quauques sardines e còques de milhòc. Era sua luta per crear naua tèrra lo tenguiue ena praubetat, sense permetter-li milhors aliments. En tornar ena barraca, barrada ja era net, s'estirauen ena sua jaça damb es uassi adoloridi, en tot esclipsar-se peth dromilhon deth cansament, mès eth sòn pensament volaue calculant entre es bromes deth saunei es barques de tèrra qu'encara mancauen enes sòns camps e es quantitats que li calie balhar as creditors abans de considerar-se patron d'uns arrossars creadi damb era sua sudor pam a pam.

Er oncle *Paloma* passaue era majoritat des nets dehòra dera barraca, pescant ena *Sequìòta*. Tonet non minjaue damb era familha, e sonque a nautes ores, quan se barraue era tauerna de *Canhamèl*, trucaeue ena pòrta damb impacientes picades de pè, en tot lheuar-se era prauba *Bòrda*, miei adormida e cansada, entà daurir-lo.

Atau se passèc eth temps, enquia qu'arribèren es hèstes deth Palmar.

Era vesilha dera hèsta deth Mainatge, pera tarde, lèu tot eth pòble s'amolonèc entre era arriba deth canau e era pòrta deth darrèr dera tauèrna de *Canhamèl*.

Qu'ère demorada era musica de Catarròia, eth principau estimulant des hèstes, e aqueth pòble, que pendent tot er an non entenie d'auti esturments qu'era guitarra deth barbèr e

er acordeon de Tonet, s'estrementie en pensar en tarrabastalh des coires e eth bronzinadís deth tambor entre es hilades de barraques. Arrés sentie es rigors dera temperatura. Es hemnes, que ludien es sòns vestits naus, auien abandonat es mantèls de lan e mostrauen es braci rebussadi, de color violeta per çò deth hered. Es òmes amiauen faishes naues e gòrres ròies o neres qu'encara sauvauen es plecs dera botiga. En tot profitar era parlòta des sues companhes, s'esquitlauen entara tauèrna, a on er alend des beuedors e eth hum des cigars formauen un ambient dens que flairaue a lan bòrda e espardelhes lordes. Parlauen cridant dera musica de Catarròia, assegurant qu'ère era melhor deth mon. Es pescadors d'aquiu qu'èren mala gent, mès les calie arreconéisher que musica coma aquera non l'entenie ne eth rei. Quauquarren de bon auien d'auer es praudi deth lac. E en veir qu'ena arriba deth canau s'amolonaue era gent, cridant en tot anonciar era proximitat des musics, toti es parroquians gesseren en massa e era tauèrna quedèc ueda.

Per dessús des canets passaue er extrèm d'ua gran vela. En campar en ua virada deth canau eth *llaiüt* qu'amiaue ara musica, era gentada s'estarnèc a crits, coma se l'enventisse era vista des pantalons ròis e es blancs plumalhs qu'ondejauen sus es casquetes.

Era mainadesa deth pòble, seguint eth costum tradicionau, lutaue per apoderar-se deth tambor. Se calauen es mossos aigua laguens en aqueth canau de gèu liquid, en tot en. honsar-se enquiat pièch damb ua valentia que hège cassinclar es dents as que s'estauen era arriba.

Es vielhes protestauen:

- *Condemnadi!... Que cuelheratz ua pneumonia!*

Mès es gojats se lançauen contra era barca, s'agarrauen en bòrd, entre es arridalhades des musics lutant entà que les autregèsssen er enòrme esturment. “A jo! A jo!...” Enquia qu'un mès audaç, cansat de demanar, l'agorraue damb tau fòrça, que lèu anèc a parar ena aigua eth gran tambor, e calant-se-lo ena espatla, gessec dera sèquia, seguit pes sòns envejosi companhs.

Es musics, en desembarcar, se trapauen dauant dera casa de *Canhamèl*. Treiguien es sòns esturments, les templauen, e eth revolum de gent seguie as musics, silenciosi e damb grana veneracion, en tot admirar aqueth eveniment que se demoraue pendent tot er an.

En gésser a tocar eth rambalhós *pasdoble*, toti experimentauen subersaut e estranhesa. Es sues aurelhes, acostumades ath prigond silenci deth lac, s'esmoiguien dolorosament damb es rugits des esturments, que hègen tremolar es parets de hanga des barraques. Mès, remetudi d'aguesta prumèra suspresa que trebolaue era cauma conventuau deth pòble, era gent arrie doçament, amorassada pera musica, qu'arribaue entada eri coma era votz d'un mon luenhant, era majestat d'ua vida misteriosa que se desvolòpe mès enlà des aigües dera Albufèra.

Es hemnes s'atrendien, sense saber per qué, e volien plorar; es òmes, quilhant es sues espates inclinades de barquèr, se n'anauen damb pas marciau darrèr dera banda e es gojates arrien as sòns nòvis damb es uelhs brilhants e es cardòles acolorides.

Passaue era musica per ua etapa de naua vida sus aquera gent somnolenta, en tot trèir-la der engüeg des aigües mòrtes. Cridauen sense saber per qué, hègen visques ath Mainatge Jesús, corrien en grops rambalhosí dauant des musics, e enquia e tot es vielhs se mostrauen alègres e jogaires coma es petits, que damb sables e shivalons de carton formauen era escorta deth music màger, admirant es sòns galons d'aur.

Era banda passèc e repassèc diuèrsi còps eth solet carrèr deth Palmar, prolongant era carrerà entà qu'eth public quedèsse satisfèt, en tot meter-se enes carrerons que quedauen entre es barraques e gessent entath canau entà arrecular un aute còp en carrèr, e eth pòble sancer la seguie pendent aguestes evolucions cantant a crits es passatges mès vius deth *pasdoble*.

Que calec, fin finau, balhar fin ad aguest delèri musicau, e era banda s'arturèc ena plaça, dauant dera glèisa. Eth baile procedic a lotjar as musics. Se les disputauen es comaires sivans era importància des esturments, e er encargat deth tambor, precedit pera sua enòrma caisha, cuelhie eth camin dera melhor casa. Es musics, satisfèts d'auer ludut es sòns unifòrmes, se caperauen damb hlaçades de laurador, maudident era umida heredor deth Palmar.

Damb era dispersion dera banda non s'esclaric era gentada dera plaça. En un extrèm d'era comencèc a sonar era rampelada d'un tamboret, e ath cap d'ua estona s'anoncièc ua flaüta damb prolongades escales, que semblauen cabiròles musicaus. Era gentada aplaudic. Qu'ère *Dimòni*, eth famós flaütista de cada an; un alègre compaire, tan famós pes sues petes coma pera abiletat dera flaüta. *Sangsuga* qu'ère eth sòn melhor amic, e quan eth flaütista venguie enes hèstes, eth vagabond non se separaue d'eth ne un moment, sabent qu'ath finau se beuerien frairaument es sòs des encargadi dera hèsta.

Que s'anaue a hèr era tòia dera anguila mès gròssa der an coma ajuda dera hèsta. Ère un costum ancian, que respectauen toti es pescadors. Aqueth d'eri qu'agarrèsse ua anguila enòrma, se la sauvaue en sòn peishèr, sense gausar vener-la. Se bèth un ne pescaue ua auta de mès grana, se sauvaue aguesta, e eth patron dera anterior podie dispausar d'aquera. D'aguesta sòrta es encargadi dera hèsta possedien tostemp era mès enòrma que s'auie cuelhut ena Albufèra.

Aguest an, er aunor dera anguila gròssa li corresponie ar oncle *Paloma*: per bèra causa pescaue en prumèr lòc. Eth vielh experimentaue ua des màger satisfaccions dera sua vida mostrant eth beròi animau ara gent dera plaça. Aquerò ac auie pescat eth!... E sus es sòns braci tremolosi mostraue era anguila de lomb verd e vrente blanc, gròs coma ua cueisha e damb ua pèth greishosa qu'en era se trincaeua era lum. Que s'auie de passejar era saborosa pèça per tot eth pòble ath son dera flaüta, mentre es individús mès respectables dera Comunitat venien es numèros dera tòia de pòrta en pòrta.

- *Tè; trabalha bèth còp*, li didec eth barquèr en tot deishar anar er animau enes braci de *Sangsuga*.

E eth vagabond, capinaut dera confiança que botauen en eth, se metec ath cap dera marcha damb era anguila enes braci, seguit dera flaüta e deth tambor e enrodat des capviroletes e crits dera mainadesa. Corrien es hemnes entà veir d'apròp ara enòrma bèstia, entà tocar-la damb religiosa admiracion, coma se siguesse ua misteriosa divinitat deth lac, e *Sangsuga* les hège enlà damb gravetat: “Dehòra, dehòra!...” Que l'anauen a hèr maubé damb tanti tocaments!

Mès en arribar dauant dera casa de *Canhamèl*, credec que ja auie gaudit pro dera admiracion populara. Que li hègen mau es braci, aflaquidi pera guitèra; pensèc qu'era anguila non ère entada eth, e en tot autrejar-la ara mainadesa, se calèc ena tauèrna, deishant que seguisse entà dauant era tòia, amiant dauant, coma trofèu de victòria, eth vistós animau.

Ena tauèrna i auie pòca gent. Darrèr deth taulèr se trapaue Neleta, damb eth sòn marit e eth *Cuban*, parlant dera hèsta de londeman. Es escargadi èren, sivans costum, es graciadi damb es milhors lòcs ena tòia des *redolins*, e a Tonet e ath sòn consòci les corresponie eth lòc de preferéncia. S'aien hèt ena ciutat vestits neri entà assistir ena gran missa en prumèr banc, e èren ocupadi en discutir es preparatius dera hèsta.

Ena barca-corrèu arribarien a londeman es musics e cantaires e un prèire celèbre pera sua eloquència, que harie eth sermon deth Mainatge Jesús, vantant de passa era simplicitat e es vertuts des pescadors dera Albufèra.

I auie ua barcassa ena plaja dera Devesa cargant mirta e mirton entà escampilar-lo pes plages, e en un cornèr dera tauèrna sauvaue eth poverista diuèrsi cabassi de *masclets*, petards de hèr que se tirauen coma canonades.

Ena maitiada deth dia a vier eth lac s'esmoiguec damb eth tarrabastalh des *masclets*, coma s'en Palmar se hesse ua batalha. Dempús s'amolonèc era gent en canau, nhacant es sòns entrepans. Demorauen as musics que venguen de Valencia, e parlauen sense pòsa dera esplendor des encargadi dera hèsta. Be n'apraiaue de ben es causes er oncle *Paloma!* Per bèra causa auie a posita es sòs de *Canhamèl*!

Quan arribèc era barca-corrèu, baishèc en tèrra prumèr de tot eth predicator, un prèire gròs, d'entrecelha impausanta, damb ua grana borsa de damasc ròi que contenguie es sues vestidures entara cagièra. *Sangsuga*, possat pes sues ancianes afabilitats de sacristan, s'esdeguèc a encargar-se'n der equipatge der orador, en tot cargar-se-lo ena esquia. Dempús anèren sautant en tèrra es individús dera capèra musicau; es cantaires damb cara de hame e retortilhades cabeladures, es musics amiant dejós des braci es sòns violins e flaütas estropades de verd, e es tiples, adolescents auriolencs e uelhimacadi, damb gèsti de precòça malícia. Toti parlauen deth famós *alh e pebe* que se hège en Palmar, coma s'auessen hèt eth viatge sonque entà minjar.

Era gent les deishaue entrar en pòble sense botjar-se dera arriba. Que volien veir d'apròp es esturments misteriosi, botadi ath cant deth pau dera vela dera barca, e qu'uns quants gojatòts començauen a botjar. Es timbals, en èster transportadi en tèrra, costauen estonament, e toti discutien sus er emplec d'aqueri caudèrs, que se retirauen as qu'auien entà codinar eth peish. Es contrabaishi artenhèren ua ovacion, e era gent correc entara glèisa seguit as menaires des *guitarres granes*.

Tàs dètz comencèc era missa. Era plaça e era glèisa èren perhumades pera flairosa vegetacion dera Devesa. Era hanga despareishie jos ua gròssa capa de huelhes. Era glèisa ère plia de candeletes e ciris, e des dera pòrta se vedie coma un cèu esposcat per infinites esteles.

Tonet auie premanit ben es causes, en tot encargar-se enquia e tot dera musica que se cantarie ena hèsta. Arren de misses celèbres, que hègen adormir ara gent. Aquerò qu'ère bon entàs dera ciutat, acostumadi as opères. En Palmar volien era mora de Mercadante, coma en toti es pòbles valencians.

Pendent era hèsta s'estrementien es hemnes escotant as tenors que cantauen en aunor deth Mainatge Jesús cançons napolitanes, mentre qu'es òmes seguien damb movements de cap eth ritme dera orquèstra, qu'auie era voluptat deth vals. Aquerò alegraue er esperit, segons didie Neleta: que valie mès qu'ua foncion de teatre e servie entara amna. E mentretant, dehòra, ena plaça, tron va e tron ven, se tirauen es longues hilades de *masclets*, esmoiguent es parets dera gleisa e talhant fòrça còps es cants des artistes e es paraules deth predicador.

En acabar, era gentada s'arturèc ena plaça demorant era ora deth dinar. Era banda de musica, un shinhau desbrembada Dempùs des esplendors dera missa, gessec a tocar en un extrèm. Era gent se sentie satisfèta en aqueth ambient de plantes fairoses e hum de povora, e pensau en caudèr que les demoraue enes sues cases damb es milhors audèths dera Albufera.

Es misèries dera vida anteriora semblauen ara d'un mon luenhant qu'ada eth non auien de tornar.

Tot eth Palmar credie auer entrat entà tostems ena felicitat e ena abondància, e se comentauen es frases grandiloquentes deth predicador dedicades as pescadors; era mieja onza que li balhauen peth sermon e eth cabàs de sòs que solide costauen es musics, era povora, es teles damb franja d'aur tacades de cera qu'ornauen eth portau dera glèisa e aquera banda que les ensordie damb es sòns marciaus rugiments.

Es grops felicitauen ath *Cuban*, regde laguens deth sòn vestit nere, ar oncle *Paloma*, que se considerau en aqueth dia patron deth Palmar. Neleta se vantaue entre es hemnes, damb era rica mantilha sus es uelhs, mostrant eth rosari de nacre e eth devucionari de evòri deth sòn maridatge. De *Canhamèl* arrés se'n brembaue, a maugrat dera sua portadura majestuosa e dera gran cadia d'aur que sarraue eth sòn vrente. Semblaue que non èren es sòns sòs es que pagauen era hèsta: totes es felicitacions anauen entà Tonet, ena sua

condicion de patron dera *Sequiòta*. Entad aquera gent, eth que non ère dera Comunitat de pescadors non meritau cap respècte. E eth tauernèr sentie créisher ath sòn laguens er òdi entath *Cuban*, que de man en man s'apoderaue de suas causes.

Aguesta mala encolia l'acompanhèc pendent tot eth dia. Era sua hemna, endonviant er estat dera sua animositat, li calec hèr esfòrci d'amabilitat pendent eth gran dinar qu'obsequièren en estatge naut dera tauèrna ath predicator e as musics. Que parlaue dera malautia deth sòn praube Paco, que la botaue fòrça còps d'un umor dehòra de mida, demanant a toti que lo perdonèssen. A mieja tarde, quan era barca-corrèu se hec a vier ara gent de Valencia, er irritat *Canhamèl*, en veder-se solet damb era sua hemna, deishèc anar tota era sua bila.

Que ja non toleraue mès ath *Cuban*. Damb eth pairin s'entenie ben, per èster òme trabalhador, que complie es sòns compromisi; mès aqueth Tonet ère un guiterós, que se burlaue d'eth, en tot profitar-se des sòns sòs entà dar-se ua vida de prince, sense cap aute merit qu'era sua sòrt ena tòia dera Comunitat. Enquia e tot li treiguie era pòca satisfaccion que podie proporcionar-li despéner tanti sòs ena hèsta. Tot l'ac arregraïen ar aute; coma se *Canhamèl* non siguesse arrés, coma se non gessessen dera sua pòcha es sòs entara explotacion deth *redolin*, e toti es resulttats dera pesca non se deuessen ada eth. Qu'acabarie hènt enlà dera sua casa ad aqueth guit, encara que perdesse damb aquerò eth negòci.

Neleta intervengue, espaurida pera menaça. Li recomanaue cauma; qu'auie de pensar qu'ère eth qui auie cercat a Tonet. Ath delà, as *Palomes* les auie era coma dera familia: l'auien protegit ena mala epòca.

Mès *Canhamèl*, temardut coma un mainatge, repetie es suas menaces. Damb er oncle *Paloma*, ben: qu'ère prèst a anar pertot. Mès o Tonet cambiaue, o trincaue damb eth. Cada un ath sòn lòc: que non volie partir mès es sòns guanhys damb aqueth beròi que solet sabie explotar-lo ada eth e ath sòn praube pairin. Es sòs costauen fòrça de guanhys e non toleraue abusi.

Era discussion entre es esposi siguec tant acalorada, que Neleta plorèc, e pera net non volec anar ena plaça, a on se celebraue eth balh.

Granes halhes de cera, que servien ena glèisa entàs enterraments, illuminauen era plaça. *Dimòni* tocaue damb era sua flaüta es ancianes contradances valencianes, era *chaquera velha*, o eth balh ar estil de Torrent, e es gojates deth Palmar dançauen ceremoniosament, en tot balhar-se era man, crotzant-se es parelhes, coma daunes d'empovassada perruca que s'auessen desguisat de pescadores entà barar ua pavana ara lum des halhes. Dempús venguie er *un e eth dus*, balh mès viu, ahiscat per cançons, e es parelhes sautauen energicament, en tot formar-se ua tempèsta de crits e endilhades quan bèra gojata, en virar coma ua baudufa, mostraue es suas migas jos era ondejanta arroda des jupons.

Abans dera mieja net, eth hered dissolvec era hèsta. Es familhes se retirauen as suas barraques, mès quedèren ena plaça es joeni, era gent alègra e valenta deth pòble, que se passau es dies de hèsta en contunha embriaguesa. Se presentauen damb era escopeta o eth trabuc ena espatla, coma s'entà divertir-se en un pòble petit, a on toti se coneishien, siguesse de besonh auer era arma a posita dera man.

S'organizauen es *albaes*. Calie passar era net, segons eth costum tradicionau, corrent eth pòble de pòrta en pòrta, cantant en aunor de totes es hemnes joenes e vielhes deth Palmar, e entad aguest prètzhet es cantaires dispausauen d'ua bota de vin e diuèrses botelhes d'aiguardent. Quauqui musics de Catarròia, gojats de bona volontat, se comprometèren a corejar era flaüta de *Dimòni* damb es sòns esturments de metau, e era serenata des *albaes* comencèc a rodar ena net escura e hereda, guidada per ua halha deth balh.

Tota era joenessa deth Palmar, damb era sua vielha arma ena espatla, marchaue en serrat grop darrèr deth flaütista e des musics, qu'agarrauen es sòns esturments damb era hlaçada, cranhenet eth hered contacte damb eth metau. *Sangsuga* barraue era acompanhada, cargat damb ua bota de vin. Soent credie arribat eth moment de botar era carga en solèr e premanir eth veire entà *refrescar*.

Començaue eth cant un des cantaires, entonant es dus prumèrs vèrsi damb accompausada secodida deth tamboret, e li contestaue un aute completant era estròfa. Generaument, es dus darrers vèrsi èren es mès maliciosi, e mentre era flaüta e es esturments de metau saludauen er acabament dera cançon damb un rambalhós *ritornello*, era gent joena s'estarnaue en crits e agudenes endilhades e hège salves tirant ar aire es sòns trabucs.

Ne eth diable poirie dormir aquera net en Palmar! Es hemnes, des deth lhet, seguien mentaument era marcha dera serenata, en tot estrementir-se damb eth tarrabastalh e es traits, e endonviauen eth sòn pas d'ua porta en auta per çò des allusions mortificantes que saludauen a cada vesin.

En aguesta expedicion, era bota de *Sangsuga*, non s'estaua quieta guaire temps. Es veires circulauen pes grops, augmentant eth calor ath miei dera net hereda, e es uelhs èren cada còp mès brilhants, dera madeisha manèra qu'es votzes se hègen raucoses.

En un cornèr dus joeni arribèren as mans pera question de qui auie de bèuer abans, e dempús de foestar-se se separèren quauqui passi, en to afustar-se damb es escopetes. Toti intervengueren, e a còps les treigueren es armes. A dormir! Que les auie hèt mau eth vin: a dormir! E es des *albaes* seguiren entà dauant damb es sòns cants e endilhades. Aguesti incidents entrauen ena diversion; cada an se passauen.

Ath cap de tres ores de lent passeg peth pòble toti anauen embriacs. *Dimòni*, damb eth cap pesant e es uelhs barradi, semblaue esternudar ena flaüta, e er esturment gemegaue indecis e trantalhant coma es cames deth flaütista. *Sangsuga*, en veir era bota lèu ueda, volie cantar, e corejat per un contunh *dehòra, dehòra!* entre fiulets e endilhades, improvisaua cançons incoerentes contra es *rics* deth pòble.

Non quedau vin, mès toti fidauen en arribar ena casa de *Canhamèl*, a on reanuirien eth sòn aprovement.

Apròp dera tauèrna, escura e barrada, es des *albaes* trapèren a Tonet estropat ena hlaçada enquias uelhs e mostrant per dejós d'era era boca deth trabuc. Eth *Cuban* cranhie era indiscrecion d'aquera gent; rebrembaue çò qu'eth auie hèt en nets parières, e credie tier-les damb era sua preséncia.

Era acompanhada, aclapada pera embriaguesa e eth cansament, semblèc cuélher naua vida dauant dera casa de *Canhamèl*, coma s'ath trauërs des henerecles dera pòrta les arribèsse a toti eth perhum des tonèls.

Un cantèc ua cançon respectuosa ath *sinhor don Paco*, en tot vantar-lo entà que daurisse, cridan-lo “era flor des amics” e prometent es simpaties de toti s'aumplie era bota. Mès era casa s'estèc silenciosa: non se botgèc ua soleta hièstra: non sonèc eth mès leugèr bronit en sòn interior.

Ena dusau cançon ja li parlauen de tu ath praube *Canhamèl*, e era votz des cantaires tremolaue damb cèrta irritacion, que prometie ua ploja d'insoléncias.

Tonet se mostraue inquiet.

- *Che!... Non hescatz eth porcèth!*, les didie as sòns amics damb accent pairau.

Mès que non ère era gent entà escotar conselhs! Era tresau cançon siguec entà Neleta, “era hemna mès simpatica deth Palmar”, en tot planher-la per çò d'èster maridada damb er aganit *Canhamèl*, “que non servie entad arren”... e a compdar d'aguesta cançon, era serenata se convertic en un verinós boisharràs d'escandaloses allusions. Era concurréncia se divertie. Que trapauen es cançons encara mès agradiues qu'eth vin, e arrien damb aguesta preferéncia que mòstre era gent rurau divertint-se a cargue des malastres. S'emmaliciauen toti hènt causa comuna s'a un pescador li panauen es nances damb hilats de pescar que costauen uns reiaus, e arrien coma hòls quan a quauquarrés li panauen era hemna.

Tonet tremolaue d'ansia e de colèra. En cèrts moments desiraue húger, en presentir qu'es sòns amigòts arribarien massa luenh, mès lo tenguie er orgulh, damb era fausa esperança de qué era sua preséncia serie un fren.

- *Che, compde damb çò que hètz!*, didie damb un ton de menaça.

Mès es cantaires se considerauen coma es mès ben capinauts deth pòble; qu'èren es fanfarrons qu'auien gessut ara lum mentre eth romaua pes tèrres d'ultramar. Qu'auien eth desir de hèr-li veir que non l'auien pòur ath *Cuban*, e se n'arrien des sues recomandacions, endonviant ara prèssa cançons, que tirauen coma projectils contra era tauèrna.

Un gojatòt, nebot dera *Samaruca*, hec desbordar era colèra de Tonet. Cantèc ua cançon sus era associacion de *Canhamèl* e eth *Cuban*, dident que non sonque explotauen

amassa era *Sequòta*, senon que se repartien a Neleta, e acabèc en tot afirmar que lèu aurie era tauernèra era succession qu'en bades li demanaue ath sòn marit.

Eth *Cuban* se metec en un bot ath miei deth rondèu, e ara lum dera halha se lo vedec lheuar era culassa deth trabuc, pataquejant era cara deth cantaire. Coma qu'aguest se remetèsses en tot méter era man ena escopeta, Tonet hec un bot entà darrèr, tirant era sua carabina lèu sense afustar... Eth rambalh que se formèc!... Se perdec era bala en espaci, mès *Sangsuga* credec enténer eth fiulet apròp deth nas e se lancèc en solèr hènt espaventosi crits.

- *Que m'an aucit! Assassin!...*

Enes cases se daurien es hièstres damb tarrabastalh, pistant ombres blanques, quauques ues d'eres auançauen eth canon dera escopeta sus era dubertura dera hièstra.

Tonet siguec desarmat de seguit, e empossat per molti braci, serrat contra era paret, s'agitaue coma un furiós, lutant per trèir eth guinhauet que sauvaue ena faisha.

- *Deishatz-me*, cridaue entre saliuèra de ràbia. *Deishatz-me. Ad aguest tafurèl que l'aucisqui jo!*

Eth baile e era sua acompanhada, que seguien d'apròp es *albaes* en tot presentir er escandal, se calèren entre es combatents. Eth *pair Miquèu*, damb casqueta de peu e carabina, comencèc a repartir còps de culassa, damb era satisfaccion que li costaue picar impunament exercint era autoritat.

Eth cap des carabinèrs se hec a vier a Tonet entara sua barraca, en tot menaçar-lo damb eth màuser e ath nebot dera *Samaruca* lo meteren en ua casa entà lauar-li era sang deth còp de culassa.

Sangsuga que dèc mès travalh. Seguie voludant-se en solèr, assegurant entre mugiments qu'ère mòrt. Li balhauen eth darrèr vin dera dera bota entà encoratjar-lo, e eth vagabond, satisfèt deth remèdi, juraue qu'ère trauessat de costat a costat e que non podcie lheuar-se, enquia qu'er energic vicari, endonviant era sua amanhagada li fotèc dus saludables còps de pè, que de seguit lo botèren de pès.

Eth baile ordenèc qu'es *albaes* seguissen era sua marcha. Que ja l'auien cantat pro a *Canhamèl*. Eth foncionari sentie peth tauernèr aguest respècte qu'inspire enes pòbles er òme ric, e volie evitar-li naui desengusti.

S'aluenhèc era serenata coma estavanida: en bades hège escales era flaüta de *Dimòni*, donques qu'es cantaires, en veir seca era bota, sentien tapada era sua gòrja.

S'anèren barrant es hièstres, eth carrèr quedèc solitari, mès es darrèrs curiosi, en retirar-se, crederen enténer en pis naut dera tauèrna mormolh de votzes, patacs de mòbles e quauquarren coma un luenhant plor de hemna interromput pes exclamacions sordes d'ua votz furiosa.

A londeman, solet se parlaue en Palmar des eveniments des *albaes* dauant dera casa de *Canhamèl*.

Tonet non gausaue presentar-se ena tauèrna. Cranhie abordar era penibla situacion que l'auie botat era imprudència des amics. Pendent eth maitin vaguèc pera plaça dera glèisa, sense gausar passar mès endauant, guardant de luenh era pòrta dera tauèrna plia de gent. Qu'ère eth darrèr dia de rambalh e vagància entath pòble. Se celebraue era hèsta deth Crist, e pera tarde era musica s'embarcarie entà Catarròia, deishant eth Palmar calat ena sua tranquillitat de convent entà tot er an.

Tonèt dinèc ena barraca damb eth sòn pair e era *Bòrda*, que pendent es tres dies de hèsta, entà non hèr parlar as vesins, auien suspenut a racacòr eth rude travalh contra es aigües. Er oncle Tòndo non deuie saber çò que s'auie passat era net anteriora. Eth sòn gèst grèu, parièr ath de cada dia, atau ac hège veir. Ath delà, auie passat eth temps reparant es maus qu'er iuèrn costauen ara sua barraca, donques qu'eth rude travalhador non podie descansar un moment.

Era *Bòrda* que deuie saber bèra causa: se liegie enes sòns uelhs purs, que semblauen illuminar era sua lejor; ena guardada pietosa e trenda que tachaue en Tonet, en tot estrementir-se peth perilh qu'auie acarat ena net anteriora. En un moment qu'es dus joeni demorèren solets, era se planhèc damb doloroses exclamacions. Senhor! S'eth pair sabesse çò que se passèc!... Que l'anaue a aucir a desengusti!...

Er oncle *Paloma* non se presentèc ena barraca: solide deuie dinar damb *Canhamèl*. Pera tarde lo trapèc Tonet ena plaça. Eth sòn ròstre arropit non aufrie cap impression, mès li parlèc ath sòn arrèhilh secament, en tot conselhar-li qu'anèsse ena tauèrna. Er oncle Paco auie bèra causa entà dider-li.

Tonet arreculèc bèth temps era visita. S'entretenguec ena plaça vedent se com se formaue era banda entà tocar per darrèr viatge çò qu'era gent cridaue eth *passacarrèr des anguiles*. Es musics se considerauen decebudi s'en tornar deth Palmar non amiauen bèra pesca as dues familhes. Cada an, abans de partir, recorrien eth poble entonant eth darrèr pasdoble, mentre ath cap deth tambor quauqui mainatges damb tistèrs anauen recuelhent çò que cada vesia les volie dar: anguiles, tenques e lises, sense compdar eth peish *lop* (eth cercat *lop*) qu'es escargadi reservauen entath music màger.

Era musica comencèc a sonar, caminant a pas lent, entà qu'es pescadores botèssen es sus ofrendes. Alavetz siguec quan Tonet se decidic a entrar ena casa de *Canhamèl*.

- *Bona tarde cavalièrs!*, cridèc alègrament entà balhar animositat.

Neleta, darrèr deth taulèr, li tachèc ua guardada indefinibla e joquèc eth cap entà que non vedesse es uelhs macadi e es paupetes rogides pes plors.

Canhamèl li responec deth hons der establiment, senhalant majestuosament era pòrta des crambes interiores.

- *Entra, entra. Mos cau parlar.*

Es dus òmes entrèren en un *estudi* pròche ara codina, que servie a viatges de dormitòri as caçadors de Valencia.

Canhamèl non li balhèc temps ath sòn sòci entà sèir-se. Qu'ère esblancossit: es sòns uelhs ludien mès en. honsadi que jamès entre es molons de greish, e eth sòn nas cuert e redon tremolaue damb un *tic* nerviós. Er oncle Paco abordèc era question. *Aquerò* s'autie d'acabar; que ja non podien seguir amassa en negòci ne èster amics. E coma que Tonet sagèsse de protestar, eth gròs tauernèr, qu'ère en un moment de passatgèra energia, dilhèu eth darrèr dera sua existéncia, lo tenguec damb un gèst. Arren de paraules: qu'ère inutil. Qu'ère decidit a acabar; enquia e tot er oncle *Paloma* arreconeishie era sua rason. Qu'auien començat eth negòci damb eth tracte de qué eth meterie es sòs e eth *Cuban* eth trabalh. Es sòns sòs non auien mancat: er esfòrç deth sòci ère çò qu'arrés vedie. Eth *senhor* s'ac passaue fòrça ben, mentre eth sòn praube pairin s'aucie trabalhant per eth... E se solet siguese aquerò! S'autie calat ena aquera casa coma se siguesse dera sua proprietat. Semblaue eth patron dera tauèrna. Minjaue e beuie çò de melhor; dispausaue deth calaish coma se non auesse patron; se permetie libertats que non volie rebrembar; s'apoderaue dera sua gosseta, dera sua escopeta, e sivans didie ara era gent... enquia dera sua hemna.

- *Mentida! ... Mentida!* cridèc Tonet damb era ansia deth colpable.

Canhamèl lo guardèc d'ua manèra que lo hec botar ara demora, damb cèrta pòur. Òc; segurament ère mentida. Tanben eth s'ac pensaue. D'aquerò n'autien sòrt Neleta e Tonet pr'amor que s'eth arribèsse a sospechar remotament que siguessen cèrtes es porcaries qu'aqueri tafurèls cantauen era net anteriora, qu'ère òme capable de torçar-li es còth ada era e de meter-li un trait d'escopeta ada eth entre celha e celha. Què s'autie pensat? Er oncle Paco ère molt brave mès a maugrat dera sua malautia, ère tant òme coma quinsevolh aute quan li tocauen çò qu'ère sòn.

E eth tauernèr, tremolant de sorda ira, se passejaue coma eth shivau vielh e malaut, mès de raça fòrta, que se sap encabrar enquiath darrèr moment. Tonet guardaue damb admiracion ar ancian aventurèr, que, ena sua malautissa indoléncia, vrentut e parlant, trapaua encara era energia des sòns tempsi de lutaire, liure d'escrupuls.

En silenci dera cramba s'entenie eth resson luenhant des esturments de metau que recorrien eth pòble.

Canhamèl tornèc a parlar, e es sues paraules sigueren acompanhades pera musica, cada còp mès apròp.

Òc, tot ère mentida. Mès eth que non ère aquiu entà èster era burla dera gent. Ath delà, l'irritaue veir a Tonet tostemp ena tauèrna, en tot cuelher-se damb Neleta aqueres familiaritats de frair. Que non volie ena sua casa mès frairs postissi: qu'ère pro. Qu'ère d'acòrd damb er oncle *Paloma*. En avier seguirien eth negòci dera *Sequióta* eri dus solets, e eth pairin ja s'entenerie damb er arrèhilh entà que crubèsse era sua part. Tonet

que non auie arren que tractar damb *Canhamèl*. Se non ère d'acòrd, ac podie díder. Eth qu'ère eth patron dera *Sequióta* pera tòia, mès er oncle Paco retirarie es sòns hilats e eth sòn capitau, Tonet desengustarie ath sòn pairin, e ja veiríem se com s'apraiariet solet!

Tonet non protestèc ne botèc resisténcia. Çò qu'acordèssse eth sòn pairin qu'estauet ben.

Era musica arribèc dauant dera tauèrna. S'arturèc, e eth sòn armonic tarrabastalh hec estrementir es parets.

Canhamèl lheuèc era sua votz entà èster entenut. Un còp apraiat çò deth negòci, quedaue parlar es dus, d'òme a òme. E eth, damb era sua autoritat de marit que non vò que se n'arrissem e d'òme que quan ère de besonh sabie botar ena pòrta a un parroquian shordaire, l'ordenaue a Tonet que non s'apressèsse mès ena tauèrna. Ac entenie ben? S'acabèc era amistat!, qu'ère çò de melhor entà empêdir mormolhs e mentides... Era pòrta d'aquera casa auie d'èster en avier tan nauta entath *Cuban...* tan nauta coma eth Miguelete de Valencia.

E mentre es trombons lançauen es sòns rugiments ena pòrta dera casa, *Canhamèl* quilhaue era sua figura lèu esferica sus es puntes des pès e lheuaue eth braç entath tet pr'amor d'exprimir era nautada enòrma, incommensurabla, qu'en avier auie de separar ath *Cuban* deth tauernèr e dera sua hemna.

VII

En passar Tonet dus dies dehòra dera tauèrna, se n'encuedèc de guaire estimaue a Neleta.

Dilhèu influie ena sua desesperacion era pèrta der alègre benèster que gaudie abans, d'aquera abondància qu'en era se negaue coma en ua ondada de felicitat. Li mancau, ath delà d'aquerò, er encantament des amors amagadi endonviadi per tot eth pòble; era malsana felicitat d'amorassar ara sua aimanta en plen perilh, lèu ena preséncia deth sòn espós e des parroquians, expausat a ua suspresa.

Hèt enlà dera casa de *Canhamèl*, que non sabie entà on anar. Sagèc d'auer d'autas amistats enes autes tauèrnes deth Palmar, barraques miserables, sense mès fortuna qu'un tonèlet, a on sonque de tant en tant i anauen aqueri que per deutes arreculadi non podien anar ena casa de *Canhamèl*. Tonet hugec d'aguesti lòcs coma se siguesse un poderós qu'entrèsse per error en ua tauernòta.

Passèc es dies vagant pes entorns deth pòble. Quan se cansaue anaue en Saler, en Perelhon, en pòrt de Catarròia, en quinsevolh lòc, entà passar eth temps. Eth, tan guiterós, pergaue ores saceres ena sua barqueta entà veir a un amic, sense un aute prepaus que humar ua cigarreta damb eth.

Era situacion l'obligaue a víuer ena barraca deth sòn pair, examinant damb cèrta inquietut ar oncle Tònho, que beth còp, ena sua guardada fixa, semblaue revelar-li eth sòn coneishement de tot çò que l'auie arribat. Tonet cambièc de conducta possat per engüeg. En sòrta de vagar d'un costat en aute dera Albufèra coma un animau engabiat, qu'ère milhor balhar era sua ajuda ath sòn praube pair. E a compdar de londeman, damb era passatgèra furia des guiterosi quan se decidissen a trabalhar, anèc, coma en d'auti tempsi a arrincar hanga des sèquies.

Er oncle Tònho li mostrèc era sua gratitud per aguest emprenaïment en tot desarropir es celhes e dirigir-li quauques paraules ath sòn hilh.

Qu'ac sabie tot. Es causes se passauen tau qu'eth les anonciaue. Tonet non auie actuat coma un *Paloma*, e eth pair patic fòrça escotant tot çò que se didie d'eth. Lo herie dolorosament veir ath sòn hilh viuent a cargue deth tauernèr e panant-li ath delà ara sua hemna.

- *Mentida! Mentida!...* responie eth *Cuban* damb era ansia deth colpable. *Son calomnies!...*

Milhor: er oncle Tònho celebraue que siguesse atau. Çò d'important ère auer gessut deth perilh. Ara a trabalhar, a èster òme aunèst, a ajudar ath pair en prètzhet d'enterrar es sues badines. Quan aguestes se conversissem en camps e en Palmar vedessen as *Palomes* recuélher fòrça saques d'arròs, ja traparie Tonet ua companha. Que poirie alistar entre totes es gojates des pòbles vesins. A un ric arrés li respon negatiuament.

E Tonet, encoratjat pes paraules deth sòn pair, s'autrejaue ath trabalh damb vertadèra ràbia. Era prauba *Bòrda* se fatigaue ath sòn costat mès encara que quan anaua damb er oncle Tònho. Eth *Cuban* tostemp se pensaue que trabalhaue pòc; ère exigent e brutau damb era malerosa gojata; la cargaue coma se siguesse ua bèstia, mès començaua eth, balhant exemple de cansament. Era prauba *Bòrda*, panteishant jos eth pes des cabassi de tèrra e eth contunh manejament dera pèrga, arrie contenta, e pera net, quan damb es uassi adoloridi premanie eth sopar, guardaue damb arregraïment ath sòn Tonet, aqueuth hilh prodig que tant auie hèt patir ath sòn pair, e ara, damb era sua bona conducta, balhaue un aire de seguretat e confiança ath ròstre deth fòrt trabalhador.

Mès ena volontat deth *Cuban* jamès bohaue eth madeish vent. L'esmoiguien furioses seguides d'activitat e tornaue Dempús era cauma d'ua guitàra dominadora e absoluta.

Ath cap d'un mes d'aguest contunh trabalh Tonet se cansèc, coma d'auti viatges. Ua gran part des camps ère ja caperada, mès demorauen prigonds clòts, qu'èren era sua desesperacion; clòts non caperats, que per eri semblauen tornar es derrotades aigües, en tot rosigar doçament era tèrra amolonada a truca d'immensi trabalhs. Eth *Cuban* sentie pòur e desalend dauant dera magnitud dera empresa. Acostumat ara abondància dera casa de *Canhamèl*, se revoutaue pensant enes aguisats dera *Bòrda*, eth vin escàs e hloish, era dura còca de milhòc e es sardines florides, solet aliment deth sòn pair.

Era tranquillitat deth sòn pairin l'indignaue. Seguie visitant era casa de *Canhamèl*, coma s'arren s'auesse passat. Aquiu dinaue e sopaua, en tot entener-se perfectament damb eth tauernèr, que semblaue satisfèt dera sua activitat ena explotacion dera *Sequìòta*. E er arrèhilh que se'n vage a cagar ena vinha! Sense dider-li ua soleta paraula quan lo vedie pes nets ena barraca, coma se non existisse, coma se non siguesse eth vertadèr patron dera *Sequìòta*!...

Eth pairin e *Canhamèl* s'entenien entà explotar-lo, e patirien ua decebuda. Dilhèu tota era indignacion deth tauernèr non auie auut ua auta finalitat que hèr-lo enlà entà qu'es guanhos siguessen màger. E damb aguesta cobesença rurau, herotja e sense entralhes, que non arreconeish afecions ne familia en ahèrs de sòs, Tonet abordèc ar oncle *Paloma* ua net que s'embarcaue entà anar en *redolin*. Eth qu'ère eth patron dera *Sequìòta*, eth vertadèr patron, e hège fòrça temps que non vedie un sò horadat. Que ja sabie qu'era pesca non ère tant excellenta coma en d'auti ans, mès se hège negòci, e eth pairin e er oncle Paco se metien ena faisha fòrça sòs. Se'n sabie pes crompadors d'anguiles. A veir!... Eth que volie es compdes clars: que l'autregèsssen çò qu'ère sòn o se non se demorarie damb eth *redolin*, cercant sòcis mens rapaci.

Er oncle *Paloma*, damb era autoritat despotica que credie auer per dret sus tota era familia, se considerèc enes prumèrs moments obligat a daurir-li eth cap ath sòn arrèhilh damb era punta dera pèrga. Mès pensèc enes neri qu'eth *Cuban* auie aucit aquiu luenh, e *recolhonhs*! a un òme atau non se li fot, encara que sigue dera familia. Ath delà, era menaça de recuperar eth *redolin* l'espaurie.

Er oncle *Paloma* s'embarrèc ena morau. Se non li balhaue sòs ère pr'amor que coneishie eth sòn caractèr, e es sòs, en mans de joeni, qu'ei era perdicion. Se les beuerie, se les jogarie damb es tafurèls que manejauen era baralha ara ombra de quinsevolh barraca deth Saler; s'estimaue mès sauvar-lo eth, e atau li hège un favor a Tonet. A tot darrèr, quan eth morisse, entà qui serien es sues causes senon entath sòn arrèhilh?...

Mès Tonet non s'atrendie damb es esperances. Volie çò de sòn, o s'apoderaue deth *redolin*. E dempús de penibles mercandejatges, que se tarderen mès de tres dies, eth barquèr se decidic ua tarde a escorcolhar era sua faisha, en tot trèir damb gèst dolorós ua cartucha de duros. Que les podie agarrar... Judiu!... Mau còr!... Quan l'auesse despenut en pòqui dies, que tornèsse a cercar-ne mès. Que non li calie consideracions. A crebar ath pairin! Que ja vedie clar quin ère eth sòn avier en plia vielhesa. Trabalhar coma un esclau, entà qu'eth senhor se fottesse era gran vida... E s'aluenhèc de Tonet, coma se perdesse entà tostemp era escassa afeccion qu'encara sentie per eth.

Eth *Cuban*, en veder-se damb sòs, non tornèc pera barraca deth sòn pair. Que volec entretier era ociositat damb era caça, en tot hèr ua vida d'òme de guèrra, treiguent eth sòn minjar dera povora, e comencèc cromplant ua escopeta un shinhau melhor qu'es armes venerables que se sauvauen ena sua casa. *Sangsuga*, que l'auien dat eth viatge dera casa de *Canhamèl* a londeman dera expulsion de Tonet, romaué ath torn d'aguest en veder-lo ociós e desengustat dera vida loboriosa qu'amiaue ena casa deth sòn pair.

Eth *Cuban* s'associèc ath vagabond. Qu'ère un bon companh, que d'eth ne poirie trèir bèth profit. Auie ua casa que, encara que pejor qu'ua cabana de gossets, les podie servir de refugi.

Tonet serie eth caçador e *Sangsuga* eth gosset. Tot serie des dus a parts egales: era parva e eth vin. Ère d'acòrd eth vagabond? *Sangsuga* se mostrec content. Eth tanben contribuirie ath manteniment comun. Qu'auie ues mans d'aur entà trèir es hilats des canaus e apoderar-se dera pesca, entornant un aute còp es hilats ena aigua.

Que non ère coma cèrts panaires sense escrupuls, que, coma didien es pescadors deth Palmar, non sonque panauen era amna, senon que se hègen a vier eth còs, ei a díer es pòches de malha. Tonet cercarie era carn e eth, eth peish. Tracte hèt.

D'alavetz ençà, sonque de quan en quan vederen en pòble ar arrèhilh der oncle *Paloma* damb era escopeta ena espatla, fiulant-li comicament a *Sangsuga*, qu'anaue ath sòn darrèr damb eth cap clin, guardant astutament pertot per s'un cas vedie quauquarren profitable a posita des sues mans.

Se passauen setmanes saceres ena Devesa, amiant ua vida d'òmes primitius. Tonet, ath miei dera sua existéncia tranquilla en Palmar, auie pensat fòrça còps, damb malenconia, enes sòns ans de guèrra, ena libertat sense limits e plia de perilhs deth guerrilhèr, que, auent era mòrt dauant des sòns uelhs, non ve obstacles ne barralhes, e carabina en man, complís es sòns desirs sense arreconéisher ua auta lei qu'era dera necessitat.

Es costums aqueridi pedent era sua vida bellicosa en plia seuva les ressuscitaue ara ena Devesa, a quate canes de poblacions a on exitien leis e autoritat; damb arrames seques se fabricauen cabanes, eth e eth sòn companh, en quinsevolh cornèr dera seuva. Quan auien hame aucien un parelh de conilhs o palomes sauvatges des que volatejauen entre es pins, e s'auien besonh de sòs entà vin o entà cartoches, Tonet se calaue era escopeta ena cara e en un maitin arremassaue ues quantes pèces, qu'eth vagabond venie en Saler o en pòrt de Catarroia, tornant damb ua bota, qu'amagaue entre es matarrassi.

Era escopeta de Tonet, sonant damb insoléncia per tota era Devsa, siguec un rèpte entàs gardes, que les calec abandonar era sua tranquilla vida de solitaris.

Sangsuga ère ara demora, coma un gosset, mentre caçaue Tonet, e quan vedie damb era sua guardada agudenta de vagabond era aproximacion des enemics, fiulaue ath sòn companh entà que s'amaguèsse. Diuèrsi còps se trapèc er arrèhilh der oncle *Paloma* cara a cara damb es perseguidors e tenguec galhardament era sua voluntat de víuer ena Devesa. Un dia tirèc un garda contra eth; mès, moments Dempús, coma menaçadora responsa, entenec eth fiulet d'ua bala ath cant deth sòn cap. Damb er ancian guerrilhèr que non valien indicacions. Qu'ère un percut que non cranhie ne a Diu ne ath diable. Tiraue tan ben coma eth sòn pairin, e quan enviaue era bala apròp, ère perque sonque volie hèr un avvertiment. Entà acabar damb eth l'auien d'aucir. Es gardes, qu'auien nombrosa familia enes sues barraques, acabèren per transigir mudament damb er insolent caçador, e quan sonaue eth pet dera escopeta simulauen enténer mau, corrent tostemp en direccions opausada.

Sangsuga, pataquejat e despachat de pertot, se sentie fòrt e orgulhós jos era proteccio de Tonet, e quan entraue en Saler guardaue damb insoléncia a toti, coma un gosset laurador que compde damb era empara deth patron. A truca d'aguesta proteccio afinaue es sues condicions de susvelhant, e se de quan en quan bèra parelha dera Guardia Civil venguie dera òrta de Ruzafa, *Sangsuga* l'endonviaue abans de veder-la, coma se la flairèsses.

- *Es tricornis!*, li didie ath sòn companh, *que ja son aquiu!*

Es dies que se vedien pes entorns dera Devesa correges auriolenques e tricornis envernissadi, Tonet e *Sangsuga* se refugiauen ena Albufera. Caladi en ua des barquetes der oncle *Paloma*, anauen de mata en mata tirant contra es audèths, que recuelhie eth vagabond, avedat a calar-se ena aigua enquiarar barba en plen iuèrn.

Es nets de tempèsta, escures e plojoses, que demoraue er oncle *Paloma* coma ua benediccion, per èster es des granes pesques, les passauen Tonet e *Sangsuga* botadi ena barraca d'aguest, refugiadi en un cornèr, pr'amor qu'era aigua entraue a gisclets pes henerecles dera teulada.

Tonet ère a dues canes deth sòn pair, mès evitaue veder-lo, cranhent era sua guardada sevèra e trista. Era *Bòrda* venguie cautelosament a cambiar era ròba de Tonet, a prestar-li aguesti suenhs que sonque ei capabla ua hemna. Era prauba gojata, fatigada deth

trabalh deth dia, cosie es pelhòts ara lum d'un fanau, apròp des dus vagabonds, sense hèr-les un solet repotec, gausant solet tachar bèra guardada ath sòn frair damb expression de pena.

Quan es dus companhs passauen era net solets, parlauen, sense deishar de béuer, des sòns pensaments mès intims. Tonet, acostumat per exemple de *Sangsuga* a ua contunha embriaguesa, non podec tier eth pes deth sòn secret e li comunicuèc ath camarada es sòns amors per Neleta.

Eth vagabond ara prumèria volec protestar. Aquerò que non estaue ben. "Non desiraràs era hemna deth pròche". Mès, ara seguida, ahiscat per arregraïment a Tonet, trapèc desencuses e justificacions entara fauta, damb era sua casuistica d'ancian sacristan. Era vertat ère qu'auien un cèrt dret a estimar-se. Se s'auessen coneishut dempús de maridada Neleta, es sues relacions serien un gran pecat. Mès se coneishien de petits, auien estat nòvis, e eth tòrt ère de *Canhamèl*, per meter-se a on arrés lo cridaue, trebolant es sues relacions. Pro que se meritaue çò que l'auie passat. E rebrembant es còps qu'eth vrentut l'auie hèt enlà dera tauèrna, arrie satisfèt deth sòn malastre maridau e se tengue coma resvenjat.

Dempús, quan non restaua vin ena bota e començaua a amortesir-se eth fanau, *Sangsuga*, damb es uelhs barradi pera embriaguesa, parlaue desordenadament des sues credences.

Tonet, acostumat ad aguesta parlòta, s'adormie sense entener-lo, mentre era teulada de palha dera barraca se botjaue damb es empossades deth vent, en tot deishar passar era ploja.

Sangsuga non se cansaua de parlar. Per qué ère malerós eth? Per qué patie Tonet, cabossat e engüejat des de que non podie apressar-se a Neleta?... Perque en mon tot qu'ère injustícia; perque era gent, senhorejada pes sòs, s'entestaue a víuer ath revés de com Diu mane.

E apressant-se ara aurelha de Tonet, lo desvelhaue, parlant damb votz misteriosa dera proxima realization des sues esperances. Es boni tempsi s'apressauen. *Eth* qu'ère ja en mon. L'auie vist, coma vedie ara a Tonet, e l'auie tocat ada eth, praube pecador, damb era sua man, d'ua divina heredor. E per dètzau viatge relataue eth sòn encontre misteriós ena arriba dera Albufèra. Tornaue deth Saler damb un paquet de cartoches entà Tonet, e en camin qu'enròde eth lac auie sentut ua prigonda emocion, coma se s'apropèsse quauquarren que paralisaue es sues fòrces. Es cames se li pleguèren e queiguec en solèr, desirant dormir, esclipsar-se, non desvelhar-se mès.

- *Qu'ei qu'amiaues ua peta*, didie Tonet quan arribaue en aguest punt.

Mès *Sangsuga* protestaua. Non, que non ère embriac. Aqueth dia beuec pòc. Era pròva ère que se demorèc desvelhat a maugrat de qué eth còs se remie a aubedir-lo.

Acabaue era tarde: era Albufera auie un color violeta; ena luenhor, enes montanhes, se rogie eth cèu damb ondades de sang, e sus aguest hons, auançant peth camin, vedec *Sangsuga* a un òme que se posèc en arribar ath sòn costat.

Eth vagabond s'estrementie en rebrembà'c. Era guardada doça e trista, era barba partida, era cabeladura longa. Com anaue vestit? Sonque rebrembaue ua envelopa blanca, quauquarren atau coma ua tunica o ua blòda plan longa, e ena esquia, coma aclapat peth sòn pes, un endòrme encastre que *Sangsuga* non podie definir. Dilhèu ère er esturment d'un nau suplici, que damb eth se redemerien es òmes... S'inclinèc sus eth, e tota era lum deth crepuscul semblèc concentrar-se enes sòns uelhs. Estirèc ua man e hereguèc damb es sòns dits eth front de *Sangsuga*, damb un contacte hered, que l'estrementic des dera arraïc des peus enquias talons. Gasulhèc damb votz doça ues paraules armonioses e estranhes qu'eth vagabond non podec compréner, e s'aluenhèc arrint, mentre eth, ahiscat pera emocion, queiguie en un prigond saunei, enquia desvelhar-se ores dempús dera escurina dera net.

Que non l'auie vist mès, mès ère Eth, n'ère segur. Tornaue en mon entà sauvar era sua òbra, comprometuda pes òmes: qu'anaue un aute còp ara cèrca des praubi, des umils, des praubi pescadors des lacunes. *Sangsuga* que deuie èster un des alistadi; plan per aquerò l'auie tocat damb era sua man. E eth vagabond anonciaue damb eth fervor dera fe eth prepaus d'abandonar ath sòn companh un còp se presentèsse de nauèth eth doç apareishut.

Mès Tonet protestaue damb mala encolia, en veir interromput eth sòn saunei, e lo menaçaue damb votz escura. Volie carar? Que l'auie dit fòrça viatges qu'aquerò non ère senon qu'un sòmi d'embriac. S'auesse estat escarrabilhat e sense béuer, qu'ei coma li calie complir es sòns encargues, aurie vist qu'er òmne misteriós ère cèrt italian vagabond, que se passèc dus dies en Palmar ahilant guinhauets e estalhants, e amiaue ena esquia era arròda deth sòn mestìer.

Amudie *Sangsuga* per pòur ara man deth sòn protector, mès era sua fe s'escandalizaue, en tot rebelar-se en silenci contra es vulgares explicacions de Tonet... Que lo tornarie a veir! N'ère solide fòrça d'enténer de nauèth eth sòn lenguatge doç e estranh, de sénter en sòn front era man gelada, de veir eth sòn suau arridolet. Sonque l'entrantie era possibilitat de qué er encontre se repetisse en acabar eth vrespe, quan eth auesse amortat fòrça còps era sua set e vedesse paralisades es sues cames.

Atau passauen er iuèrn es dus companhs: *Sangsuga* amorassant es mès extravagantes esperances; Tonet pensant en Neleta, que non vedie jamès, pr'amor qu'eth joen, enes sòns estranhs viatges en Palmar, se posaue ena plaça dera glèisa, sense gausar apressar-se ena casa de *Canhamèl*.

Aguesta abséncia, tardant-se mesi e mesi, hège créisher ena sua memòria eth rebrembe dera passada felicitat, en tot agranir-la damb enganhosa despropucion. Era imatge de Neleta aumplie es sòns uelhs. La vedie ena seuva a on se perderen de mainatges, en lac a on s'autregèren enrodadi deth doç mistèri dera net. Non podie botjar-se en cercle

d'aigua e hanga a on se desvolopau era sua vida sense estramuncar damb bèra causa que l'ac rebrembèsse. Esperonat pera abstinéncia e afogat peth vigor dera sua vida erranta, dormie Tonet fòrça còps damb era sòn agitada, e *Sangsuga* l'entenie cridar a Neleta damb eth rugiment deth macho inquiet.

Un dia, Tonet, arrossegat per aguesta passion que l'alhocardie, sentec eth besonh de veder-la. *Canhamèl*, cada viatge mès malaut, auie anat ena ciutat. Eth *Cuban* entrèc decidit ena tauèrna tà meddia, quan toti es parroquians èren enes sues cases e podie trapar a Neleta soleta darrèr deth taulèr.

Era tauernèra, en veder-lo ena pòrta, hec un sorriscle, coma se se presentèsse un ressuscitat. Un arrai d'alegria passèc pes sòns uelhs; mès de seguit s'escuriren, coma s'era rason acodisse ada era, e baishèc eth cap damb gèst esquiu e inabordable.

- *Vè-te'n! Vè-te'n! gasulhèc. Qu'ei que me vòs pèrder?*

Perder-la eth!...e aguesta suposicion li costèc tau pena, que non gausèc protestar. Instintiuament arreculèc, e per mès lèu que se volec empenaïr dera sua feblesa, ja se trapaue ena plaça, luenh dera tauèrna.

Non sagèc de tornar. Quan pensaua anar entada era possat pera sua passion, que l'ère pro eth rebrembe d'aqueith gèst entà que de seguit l'agarrèsse ua grana heredor. Tot s'auie acabat entre es dus. *Canhamèl*, que d'eth se'n burlaue en d'auti tempsi, ère un obstacle insuperable.

Er òdi que sentie contra eth marit lo hège vier ara cèrca deth sòn pairin, credent que tot çò que hesse contra aguest ère en damnatge der espós de Neleta. Sòs! Que volie sòs! S'enriquien damb era *Sequiòta*, e ada eth, que n'ère eth patron, lo desbrembauen! Aguestes demanes produien entre eth joen e eth pairin discussions e anuègi, que miraculosament non acabauen a còps ena arriba deth canau. Es barquèrs vielhs èren estonadi dauant dera paciència que mostraue er oncle *Paloma* entà convéncer ath sòn arrèhilh. Er an qu'ère dolent; era *Sequiòta* non daue eth resultat que demorauen; ath delà, *Canhamèl* ère malaut e se mostraue intractable. Eth madeish oncle *Paloma* desiraue en bèri moments que s'acobèsse er an e arribèsse era naua tòia, entà manar ath caralh un negòci que tanti desengusti li costaue. Eth sòn ancian sistèma qu'ère eth bon: que cada un pesquèsse entada eth: companhies, ne tansvolh damb era hemna!...

Quan Tonet artenhie arrincar quauqui duros ath sòn pairin, li fiulaue alègrament a *Sangsuga*, e de tauèrna en tauèrna anauen enquia Valencia, passant diuèrsi dies de tantarra enes tauernòtes des banlègues, enquia qu'era leugeresa des pòches les obligaua a tornar ena Albufèra.

Enes convèrses damb eth sòn pairin se n'auie sabut dera malautia de *Canhamèl*. En Palmar non se parlaue de ua auta causa, per èster eth tauernèr era prumèra persona deth pòble, pr'amor que lèu toti, en moment de dificultat, li demanauen ajuda. *Canhamèl* s'agreujaue enes sòns maus; que non ère apreension, coma toti crederen ara prumeria. Era sua santat ère quebrada, mès en veder-lo cada còp mès gròs, mès holat, desbordant

greish, era gent declaraue seriosament que se moririe per un excès de salut e de bona vida.

Cada còp se queishaue mès, sense poder precisar a on ère eth sòn mau. Eth rèuma traïdor, producte d'aquera tèrra palunosa, ajudat per ua vida de pòc exercici, se passeaue peth sòn còs, jogant ara amagadera, perseguit pes cataplasmes e es remèdis casolans, que jamès lo podien arténher ena sua hòla carrèra. Eth tauernèr se queishaue peth maitin de mau de cap e pera tarde deth vrente o dera holadura des extremitats. Es nets qu'èren terribles, e mès d'un viatge sautaue deth lhet e daurie era hièstra en plen iuèrn, afirmant que s'estofaua ena cramba, en non trapar en era aire entàs sòns paumons.

I auec un moment que credec qu'auie endonviat era sua malautia. Que ja ac sabie! E s'en sabie deth nòm dera tafurèla! Quan minjaue molt, qu'ère màger era dificultat ena respiracion e sentie violentes nausèes. Era sua malautia que s'estaua en estomac. E comencèc a medicar-se, arreconeishent qu'er oncle *Paloma* ère un sabent. Çò qu'auie eth ère excès de comoditats, coma didie eth barquèr; era malautia de minjar massa e béuer ben. Era abundància qu'ère eth sòn enemic.

Era *Samaruca*, era sua terribla cunhada, s'auie apropat ada eth des de que hec enlà a Tonet dera tauèrna. Ara fin, coma afirmaue era damb feresa d'arpia, eth sòn cunhat auie auut vergonha per un còp.

Gessec ath sòn encontre quan *Canhamèl* passeaue peth pòble; lo cridaue entà dehòra dera tauèrna pr'amor que non gausaue presentar-se dauant de Neleta laguens de casa, segura de qué la botarie ena pòrta, e en aguestes entrevistes se'n sabie damb exagerat interès dera salut deth sòn cunhat, lamentant es sues llhocaries. Que s'auie d'auer estat solet Dempùs dera pèrta dera *defuntada*. Qu'auie volgut hèr de gojat en tot maridar-se damb ua gojata, e ara ac auie tot: desengusti e manca de santat. Aquera imprudència li gessie dehòra, e sòrt que non l'auie costat era vida.

Quan *Canhamèl* li parlèc dera malautia der estomac, era maliciosa comaire tachèc en eth ua guardada d'estonament, coma se peth sòn pensament passèsse ua idia qu'ada era madeisha l'espaurie. Ère reaument en estomac a on auie eth mau?... Non l'aurien dat bèra causa entà acabar damb eth? E eth tauernèr, enes marridi uelhs dera mala vielha vedec ua sospecha tan clara, tant odiosa contra Neleta, que s'emmalièc, mancant pòc entà que li fotèsse ua repassada. Dehòra d'aciu, mala bèstia! Que ja ac didie era prauba defuntada, cranbie ara sua fraia mès qu'ath dimòni. E virèc era esquia ara *Samaruca*, en tot decidir non veder-la mès.

Sospechar taus orrors de Neleta!... Jamès s'auie mostrat era sua hemna tan brava e sollicita damb eth. Se bèra causa de rancura quedaue en oncle Paco dera epòca que Tonet s'auie senhorejat dera tauèrna damb era empara silenciosa dera sua hemna, auie ja despareishut dauant dera conducta de Neleta, que desbrembaue toti es ahèrs der establiminent entà pensar solet en sòn marit.

Qu'auie dobtes era, dera sabença d'aqueth mètge lèu ambulant, (trist jornalèr dera sciéncia que vengue dus còps per setmana en Palmar, conselhant era quinina a tota maquina, coma se non coneishesse un aute medicament) e depassant era creishenta guitàra deth sòn marit, lo vestie coma a un mainatge petit, en tot plaçar-li cada pèça entre queishes e protèstes de reumatic, e l'amiaue entà Valencia pr'amor de qué l'examinèssen es mètges de fama. Era que parlaue per eth, en tot conselhar-lo coma ua mair entà que hesse tot çò que li manauen aqueri senhors.

Era responsa qu'ère tostemp era madeisha. Non auie qu'un rèuma, encara que fòrt, que non se localizaue en nunlòc, que dominaue tot er organisme coma conseqüència dera sua joenessa agitada de vagabond e dera vida guiterosa e sedentària qu'amiaue ara. Li calie botjar-se, trabalhar, hèr fòrça exercici, e, mès que mès, privar-se d'excèssi. Arren de béuer, donques que s'endonviaue en eth eth mestier de tauernèr afecionat a "trincar" damb es parroquians. Arren de d'auti abusi. Es mètges baishauen era votz, en tot completar damb guinhades de uelh significatiues es sues recomanacions, que non gausauen formular clarament dauant d'ua hemna.

Tornauen ena Albufera encoratjadi pera sobtada energia dempús d'auer entenut as mètges. Eth qu'ère prèst a tot: volie botjar-se, entà hèr enlà aqueth greish qu'enrodaue eth sòn còs aclapant as sòns paumons; anarie enes banhs que li recomanauen; aubedirie a Neleta, que sabie mès qu'eth e qu'estonaue damb era sua desinvoltura ad aqueri senhors tan grèus. Mès a penes entraue ena tauèrna, tota era sua voluntat s'esbauçaue; se sentie cuelhut pera voluptat dera inèrcia, non gausant botjar un braç senon damb queishes e grani esfòrci. Passaue es dies ath costat dera humeneja, guardant eth huec, damb eth cap uet, beuent copes a instància des sòns amics. Tè, que per ua copa mès non se moririe! E se Neleta lo guardaue sevèrament, pelejant-lo coma a un mainatge, er òme se desencusaue umilament. Eth que non podie mespredar as parroquians; les auie d'atier; eth negòci qu'ère abans qu'era salut.

En aguest desalend, damb era voluntat mòrta e eth còs agarrat peth dolor, eth sòn instant carnau semblaue créisher, en tot agudar-se de tau sòrta, que lo tormentaue a totes ores damb ponchades de huec. Qu'experimentaue cèrt alegeriment cercant a Neleta. Qu'ère ua foetada qu'esmoiguie eth sòn èsser e darrèr deth quau es nèrvis semblauen padegar-se. Era lo pelejaue. Qu'ère en tot aucir-se!, calie rebrembar es conselhs des mètges! Mès er oncle Paco se desencusaue madeish que quan beuie ua copa. Per un viatge mès que no se moririe. E era cedie damb resignacion, brilhant enes sòns uelhs de gata un bualh de maligne mistèri, coma s'ath hons deth sòn èsser sentesse un gói estranh per aguest amor de malaut qu'acceleraue era fin d'ua vida.

Canhamèl gemegaue, senhorejat peth carnau instant. Qu'ère eth sòn solet divertiment, eth sòn constant pensament ath miei dera dolorosa immobilitat deth rèuma. Pera net s'estofaue estirant-se en lhet: li calie demorar era auba seigut en un fautulh de còrda ath cant dera hièstra, damb dolorós alend d'asmatic. Pendent eth dia se sentie melhor, e quan se cansaua d'escauhar es sues cames ath huec, entraue damb pas trantalhant enes crambes interiores.

- Neleta... Neleta!, cridaue damb votz ansiosa, qu'en era, era sua hemna endonviaue ua suplica.

E Neleta venguie damb gèst resignat, abandonant eth taulèr ara sua tia, e demorant amagada mès d'ua ora, mentre arrien es parroquians, que se'n sabien de tot per çò dera sua vida lèu en comun damb es tauernèrs.

Er oncle *Paloma*, qu'a mida que s'apressau era fin dera explotacion deth *redolin* ère mens respectuós damb eth sòn sòci, didie que *Canhamèl* e era sua hemna se perseguien ena tauèrna coma gossets ath miei deth carrèr.

Era *Samaruca* afirmaue qu'ère en tot assassinar ath sòn cunhat. Era tau Neleta ère ua criminaue e era sua tia ua bruisha. Entre es dues l'aien balhat ar oncle Paco quauquarren que li capviraue eth cervèth: dilhèu es *povassi seguidors* que sabien fabricar cèrtes hemnes entà véncer eth desviament des òmes. Atau caminaue eth praube, rabiós darrèr d'era, sense padegar jamès era sua set, perdent cada dia un tròç de salut. E non auie justícia en aguesta tèrra entà castigar aguest crim!...

Er estat der oncle Paco justificaue es petòfies. Es parroquians lo vedien immobil ath cant deth larèr, enquia e tot en plen ostiu, cercant eth huec qu'en eth borien es *paelles*. Es mosques volatejauen ath cant dera sua cara, sense que mostrèsse volontat de hèr-les enlà. Enes dies de solei s'estropau damb era hlaçada, gemegant coma un mainatge, queishant-se deth hered que li costauen es dolors. Es sòns pòts cuelhien un ton violacèu; es caròles, mofles e gessudes, aiien eth pallitge dera cera, e es uelhs èren enrodadi d'ua aureòla nera, qu'en era semblauen en.honsar-se. Qu'ère un hantauma enòrme, gròs e tremolós, qu'entristie damb era sua preséncia as parroquians. Er oncle *Paloma*, qu'auie acabat damb *Canhamèl* eth negòci deth *redolin*, non passau pera tauèrna. Asseguraue qu'eth vin li semblaue mens saborós guardant aqueth hardèu de dolors e gemiments. Coma qu'eth vielh auie ara sòs, frequentaua ua tauerneta a on l'aien seguit es sòns amics, e era concurréncia de casa *Canhamèl* auie patit ua gran amendrida.

Neleta li conselhaue ath sòn marit qu'anèsse entàs banhs que li recomanauen es mètges. Era sua tia l'acompanharie.

- *Mès endauant*, responie eth malaut. *Dempús... dempús*.

E seguie quiet ena cagireta d'espart, sense voluntat de separar-se dera sua hemna e d'aqueith cornèr, qu'ada eth semblaue aganchada era sua existéncia.

Es cauilhars se li comencèren a holar, mostrant monstuoses dimensions. Neleta demoraue aquerò. Qu'ère er holament des *maleolos* (qu'ei aquerò, pro se'n brembaue deth nòm) que l'aiie anonciat un mètge en sòn darrèr viatge a Valencia.

Aguesta manifestacion dera malautia treiguec a *Canhamèl* deth sòn sopor. Que ja sabie eth se qué ère aquerò. Era umiditat maudita deth Palmar que se li calaue pes pès en estar-se quiet. E aubedic a Neleta, que l'ordenaue anar entà un aute terren. En Ruzafa aiien, coma toti es rics deth Palmar, era sua caseta logada entà cassi de malautia. Aquiu

podie servir-se des mètges e des farmàcies de Valencia. *Canhamèl* se metec en camin acompanyhat dera tia dera sua hemna, e s'estèc aquiu pendent quinze dies. Mès a penes eth holament baishèc un shinhau, er oncle Paco volet tornar, en tot afirmar que ja estau ben. Que non podie víuer sense era sua Neleta. En Ruzafa sentie eth hered dera mòrt quan, en cridar ara sua hemna, se presentaue era tia, damb era sua cara arropida e morruda d'anguila vielha.

Tornèc a tier es vielhs costums, sonant ena tauèrna eth fèble gemiment de *Canhamèl* coma un seguit planh.

A principis dera tardor li calec tornar entà Ruzafa en pejor estat. Eth holament començaua a escampilar-se pes sues cames, enòrmes, desfigurades peth rèuma, vertadères pautes d'elefant, qu'arrossegaua damb dificultat, en tot emparar-se en mès propèr e deishant anar ua queisha en botar eth pè en solèr.

Neleta acompanhèc ath sòn marit enquiarar barca-corrèu. Era tia auie anat dauant, peth maitin, en *car des anguiles*, pr'amor de premanir era caseta de Ruzafa.

Pera net, en ajaçar-se, Dempús de barrada era tauèrna, Neleta credec enténer peth costat que daue entath canau un fiulet doç que coneishie de mainada. Entredauric ua hièstra entà guardar. Eth, qu'ère aquiu! Passejaue coma un gosset trist damb era vaga esperança de qué lo daurissen. Neleta barrèc, entornant en lhet. Qu'ère ua lhocaria eth prepaus de Tonet. Que non ère pèga entà comprométer eth sòn avier en un cambiament sobte d'apassionament juvenil. Coma didie era sua enemiga era *Samaruca*, era sabie mès qu'ua vielha.

Vantada totun, per apassionament de Tonet, que corrie entada era tanlèu se'n sabie de qué ère soleta, era tauernèra s'esclipsèc pensant en sòn aimant. Qu'auie de deishar córrer eth temps. Dilhèu, quan mens s'ac demorèssen tornarie era anciana felicitat.

Era vida de Tonet auie patit un nau cambiament. Que tornaue a èster brave, a víuer damb eth sòn pair, a trabalhar enes camps, qu'èren lèu caperadi de tèrra, gràcies ara tenacitat deth oncle Tònho.

Es asenades deth *Cuban* ena Devesa s'auien acabat. Era Guardia Civil dera òrta de Ruzafa visitaue soent era seuva. Aqueri soldats de mostacha, de cara inquisitoriau, li hègen arribar era sua resolucion de respóner dsamb ua bala de *màuser* ath prumèr trait d'escopeta que tirèsse entre es pins. Eth *Cuban* profitèc er avvertiment. Era gent de correges auriòles que non ère coma es gardes de Devesa: lo podien deishar estirat ath pè d'un arbe e Dempús pagauen damb un tròç de papèr en tot balhar compdes deth hèt. Licencièc a *Sangsuga*, e un aute còp tornèc eth vagabond ena sua vida erranta, en tot coronar-se damb flors des ribassi quan ère embriac e cercant peth lac era mistica aparicion que tant l'auie impressionat.

Tonet, ath sòn torn, pengèc era escopeta ena barraca deth sòn pair e jurèc ath sòn dauant un empènaiement etèrn. Volie que l'auessen per òme seriós. Serie entar oncle Tònho respectuós e brave, çò que non auie hèt dès que tornèc de Cuba, e amassa

s'autrejarien ar enterrament des camps damb er in d'aqueth que ve era sua òbra proxima a acabar-se.

Era tristesa li daue forces a Tonet, endurint era sua voluntat. Ahiscat pera passion, que li rosigaue es entralhes, auie romat diuèrsi còps ath torn dera tauèrna, en saber-se'n de qué Neleta ère soleta. Qu'auie vist entredaurir-se leugèrament es huelhes d'ua hièstra e tornar a barrar-se. Solide que l'auie arreconeishut e a maugrat d'aquerò s'estaue muda, inabordabla. Que non auie de demorar arren. Sonque li restaue era afeccion des sòns. E cada còp ère mès junhut ar oncle Tònho e ara *Bòrda*, en tot participar des sues illusions e des sues penes, compartint damb eri era misèria e admirant-les damb era simplicitat des sòns costums, donques qu'a penes beuie e passaue es cauhades relatant ath sòn pair es sues aventures de guerrilhèr. Era *Bòrda* se mostraue radianta de felicitat, e quan parlaue damb quauqua vesia ère entà laudar ath sòn frair. Eth praua Tonet! Be n'ère de brave! Com acontentaue ath pair quan volie!...

Neleta abandonèc còp sec era tauèrna entà acodir en Ruzafa. Tan grana siguec era prèssa, que non volec demorar era barca-corrèu e cridèc ar oncle *Paloma*, entà que ena sua barqueta l'amièsse entath Saler, en pòrt de Catarròia, en quinsevolh punt de tèrra fèrma a on podesse filar-se de cap a Ruzafa.

Canhamèl qu'ère fòrça grèu: agonizaue. Entà Neleta que non ère aquerò çò de mès important. Era sua tia auie arribat peth maitin damb naues que la deishèren immobila pera suspresa darrèr deth taulèr. Era *Samaruca* ère en Ruzafa hège quate dies. S'auie calat ena casa coma parenta, e era praua tia non gausaue protestar. Ath delà, amiaue damb era a un nebot, qu'estimaue coma a un hilh, e que s'estaue damb era: eth madeish que Tonet l'auie fotut ua repassada era net des *albaes*. Ara prumeria, era infermièra carèc, damb era sua bontat de hemna simpla: qu'èren parents de *Canhamèl*, e non auie tan mau còr qu'anèsse a privar ath malaut de taus visites. Mès Dempùs entenec quauques convèrses de *Canhamèl* e era sua cunhada. Aquera bruisha s'esdegaue entà convencer-lo de qué arrés l'estimaue coma era e eth nebot. Parlaue de Neleta, assegurant que, tanlèu coma eth comencèc eth viatge, eth nebot der oncle *Paloma* entraue ena sua casa cada net. Ath delà... (aciu trantalhaue de pòur era vielha) eth dia anterior se presentèren ena casa dus senhors amiadi pera *Samaruca* e eth sòn nebot: un li preguntaue a *Canhamèl* damb votz baisha e un aute escriuie. Que deuie èster causa de testament.

Dauant d'aguesta notícia, Neleta se mostrèc tau qu'ère. Era sua votz mimosa, de doces inflexions, se tornèc rauca; brilhèren coma se siguessen de talc es clares gotes des sòns uelhs, e pera sua pèth blanca correc ua ondada de verdós pallitge.

- *Recolhons!*, cridèc coma un barquèr des que concorrien ena tauèrna.

E entad aquerò s'auie maridat era damb *Canhamèl*? Entad aquerò suportaue ua malautia interminabla, en tot esforçar-se per èster doça e corau? Que se botjaue de pès, laguens d'era, damb tota era sua immensa fòrça, er egoïsme dera gojata rustica que bote er interès per dessús der amor.

En prumèr moment volec foter-li ara tia, que li comunicaue taus notícies a darrèra ora, quan dilhèu ja non i auie remèdi. Mès era explosion de colèra li harie pèrder temps, e s'estimèc mès còrrer entara barca der oncle *Paloma* damb tanta prèssa, qu'era madeisha agarrèc era pèrga entà gésser coma mès lèu melhor deth canau e desplegar era vela.

A mieja tarde entrèc coma un auragan ena caseta de Ruzafa. En veder-la era *Samaruca* s'esblancossic, e instintiuament arreculèc d'esquia entara pòrta; mès a penes sagèc de retirar-se, l'artenhèc un bohet de Neleta, e es dues hemnes s'agarrèren des peus mudament, damb sorda ràbia, agitant-se, anant d'un costat en autre, tumant contra es parets, hènt rodar es móbles damb es mans crispades agarrades ath peu, coma dues vaques junhudes que se pelegèssen damb es caps amassa sense poder separar-se.

Era *Samaruca* qu'ère fòrta e inspiraue càrt temor as comaires deth Palmar, mes Neleta, damb eth sòn arridolet doç e era sua votz melosa, amagaue ua vivacitat de vibora e nhacaue ara sua enemiga ena cara damb ua ràbia que li hège avalar-se era sang.

- *Qué ei aquerò?*, gemegaue en ua cramba pròcha era votz de *Canhamèl*, espaurit peth rambalh. *Qué se passe?...*

Eth mètge qu'ère ath sòn costat, gessec deth dormitòri, e ajudat peth nebot de *Samaruca*, podec separar as dues hemnes, Dempús de grani esfòrci e d'auer recebut non pòques unglades. Ena pòrta s'amolonauen es vesins. Qu'admirauen era seca escometuda que se pelegen es hemnes, e laudauen eth coratge dera ròia petita, que ploraue per çò de non poder *ventar-se* mès.

Era cunhada de *Canhamèl* hugec, seguida deth sòn nebot; se barrèc era pòrta dera casa e Neleta, damb es peus en desorde e eth blanc ròstre rogit pes unglades, entrèc en quarto deth marit Dempús de netejar-se era sang autrú que tacau es sòns dents.

Canhamèl qu'ère ua roïna. Es cames holades, monstruoses: er edema, segons didie eth mètge, s'estenie ja peth vrente, e era boca auie ja eth pallitge bluenc des cadavres.

Semblaue encara mès enòrme en èster seigut en un fautulh de còrda, damb eth cap en honsat entre es espatles, calat en un sopor d'apoplectic, que d'eth sonque artenhie gésser a truca de grani esfòrci. Que non preguntèc era causa deth rambalh, coma se l'auesse desbrembat còp sec, e solet en veir ara sua hemna hec un gèst d'alegria e gasulhèc:

- *Que sò fòrça mau, fòrça mau...*

Non podie botjar-se. Tanlèu coma sajaue d'ajaçar-se s'estofaue, e s'auie de còrrer a lheuar-lo coma s'auesse arribat era sua darrèra ora.

Neleta hec es sòns preparatius entà demorar-se aquiu. Era *Samaruca* que non se'n burlarie mès. Non deisharie ath sòn marit enquia que se lo podesse hèr a vier ben en pòble.

Mès era madeisha hège un gèst d'incredulitat dauant dera esperança de qué *Canhamèl* podesse entornar ena Albufèra. Es mètges non amagauen era sua trista opinion. Que se morie d'un reumatisme cardiac, *asistòlia*. Era malautia sense remèdi; eth còr quedarie mancat de contraccion en moment mens pensat e acabarie era vida.

Neleta non abandonèc ath sòn marit. Aqueri senhors qu'auien escrit papèrs apròp d'eth non se n'anauen deth sòn pensament. L'emmaliciaue er assopiment de *Canhamèl*; que volie saber se qué ère çò qu'auie dictat jos era maudita inspiracion de *Samaruca*, e lo secodie entà hèr-lo gésser deth sòn sopor.

Mès er oncle Paco, en remeter-se un moment, responie tostemp madeish. Tot qu'ac auie dispausat ben. S'era ère brava, se l'estimaue coma tanti còps l'auie jurat, non li calie crànher arren.

Tàs dus dies moric *Canhamèl* en sòn fautulh d'espart, estofat pera asma, holat, damb es cames livides.

Neleta a penes plorèc. Ua auta causa la preocupaue. Quan eth cadavre avec gessut entath cementèri e era se vedec liura der accompanhament de dòu que li prodigauen era gent de Ruzafa, sonque pensèc en anar a cercar ath notari qu'auie redactat eth testament e saber-se'n dera volontat deth sòn espós.

Non se tardèc a arténher eth sòn desir. *Canhamèl* auie sabut hèr es causes ben, coma afirmaue enes sòns darrèrs moments.

Declaraue coma eretèra a Neleta, sense *dèishes ne legats*. Mès ordenaué que s'era volie maridar-se o demostraue damb era sua conducta sostier relacions amoroses damb bèth òme, ua part dera sua fortuna que podie dispausar passèsse ara sua cunhada e a toti es parents dera sua prumèra esposa.

VIII

Arrés sabec se com tornèc Tonet ena tauèrna deth defuntat *Canhamèl*.

Es parroquians lo vederen un maitin seigut dauant d'ua tauleta, en tot hèr ath truc damb *Sangsuga* e d'auti desocupadi deth pòble, e arrés se'n hec. Qu'ère normau que Tonet frequentèsse un establiment que d'eth n'ère Neleta era soleta patrona.

Tornèc eth *Cuban* a passar aquiu era sua vida, abandonant de nauèth ath pair, qu'auie creigut en ua totau conversion. Mès ara ja non i auie entre eth e era tauernèra aquera confiança qu'escandalizaue ath Palmar damb es sues ostentacions de frairesa sospechosa. Neleta, vestida dòu, ère darrèr deth taulèr, emberida per cèrt aire d'autoritat. Que semblaue mès grana en veder-se rica e liura. Badinaue mens damb es parroquians, se mostraue damb ua vertut morruda, acuelhie damb celhes arroncilhades e sarrant es pòts es badinades qu'èren acostumadi es concurrents, e ère pro que bèth beuedor hereguèsse, en cuéller un veire, eth sòn braç rebussat, entà que Neleta treiguesse es ungles, en tot menaçar-lo damb dar-li eth viatge.

Era concurréncia aumentaue des de qu'auie despareishut eth dolorós e holat espèctre de *Canhamèl*. Eth vin mestrat pera veuda que semblaue melhor, e es petites tauèrnes deth Palmar se tornèren a despoblar.

Tonet non gausaue tachar es sòns uelhs en Neleta, cranhent es comentaris dera gent. Que ja parlaue pro era *Samaruca*, en veder-la un aute còp ena tauèrna! Jogaue, beuie, se seiguien en un cornèr, coma ac hège *Canhamèl* en d'auti tempsi, e semblaue senhorejat a distància per aquera hemna qu'a toti guardaue mens ada eth.

Er oncle *Paloma* comprenie damb era sua abituau astúcia era situacion der arrèhilh. Qu'ère tostemp aquiu per çò de non desengustar ara veuda, que desiraue auer-lo jos era sua guardada, tier sus eth ua autoritat sense limits. Tonet “montaue era garda”, coma didie eth vielh, e encara que de quan en quan auie desirs de gésser entàs canets a tirar uns quants traits d'escopeta, caraue e s'estaue quiet, cranhent solide es recriminacions de Neleta se se vedessen solets.

Qu'auie patit fòrça, era, enes darrèrs tempsi, tient es exigéncies der adolorit *Canhamèl*, e ara qu'ère rica e liura se resquitaue, en tot hèr pesar era sua autoritat sus Tonet.

Eth praube gojat, estonat pera rapiditat qu'era mòrt apraiaue es causes, dobtaue encara dera sua bona fortuna en veder-se ena casa de *Canhamèl*, sense pòur de qué campèsse er irritat tauernèr. Contemplant aquera abondància, que d'era Neleta n'ère era soleta patrona, aubedie totes es exigéncies dera veuda.

Aquera lo susvelhaue damb dura afeccion, semblabla ara severitat d'ua mair.

- *Non beues mès*, li didie a Tonet que, ahiscat per *Sangsuga*, gausaue demanar nauí veires en taulèr.

Er arrèhilh der oncle *Paloma*, aubedient coma un mainatge, se remie a béuer e s'estaua quiet en sòn sèti, respectat per toti, donques qu'arrés ignoraue es sues relacions damb era patrona dera casa.

Es parroquians, qu'auien presenciat era sua familiaritat en tempsi de *Canhamèl*, trapauen normau qu'es dus s'entenessen. Qu'ei que non auien estat nòvis? Non s'auien estimat enquith punt d'ahiscar era gelosia deth moligàs oncle Paco?... Se maridarien ara, tanlèu coma passèssen es mesi de demora qu'era lei exigís ara veuda, e eth *Cuban* se balharie aires de legitim patron darrèr d'aqueth taulèr que ja auie assautat coma aimant.

Es solets que non acceptauen aguesta solucion èren era *Samaruca* e es sòns parents. Neleta non se maridarie: que n'èren segurs. Qu'ère massa dolenta aquera hemna de melosa lengua entà hèr es causes coma Diu vò. Abans que realizar eth sacrifici de cedir as parents dera prumèra esposa çò qu'ère plan sòn, s'estimaue mès víuer enredada damb eth *Cuban*. Que non ère nau aquerò entada era. Causes mès granes auie vist eth praube *Canhamèl* abans de morir!...

Esperonadi peth testament que les aufrie era possibilitat d'èster rics e pera conviccion de qué Neleta non les apraiarie eth camin en tot maridar-se, era *Samaruca* e es sòns exercien un espionatge peth menut ar entorn des aimants.

Pes nets, a nautes ores, quan se barraue era tauèrna, era herotja hemnòta, estropada en sòn mantèl, espiaua era gessuda des parroquians, cercant entre eri a Tonet.

Vodie a *Sangsuga* que se retiraue entara sua barraca damb pas trantalhant; es companhs lo perseguien damb es sues burles, en tot preguntar-li s'auie tornat a trapar ar ahilaire italian. Eth, ath miei dera sua embriaguesa se serenaue... Pecadors! Semblaue impossible qu'en èster cristians se burlèssen d'aqueth encontre!... Que ja arribarie aqueth que tot ac pòt, e eth sòn castig serie eth hèt de non arreconeisher-lo, non seguirlo, privant-se dera felicitat reservada as alistadi.

Quauqui viatges, en demorar-se solet *Sangsuga* dauant dera sua barraca, l'abordaue era *Samaruca*, gessent dera escurina coma ua bruisha. A on ère Tonet? Mès eth vagabond arrie maliciosament, endonviant es intencions dera hemnòta. Preguntetes ada eth! E estirant es sues mans damb un gèst vague, coma se volesse abarcar tota era Albufèra, responie:

- *Tonet? Peth mon, peth mon.*

Era *Samaruca* qu'ère infatigable enes sues investigacions. Abans de trincar eth dia ja ère dauant dera barraca des *Palomes*, e quan daurie era pòrta era *Bòrda*, parlaue damb era, mentre tachau grèus guardades en interior dera barraca entà veir se Tonet ère laguens.

Era implacable enemiga de Neleta cuelhec era conviccion de qué eth joen se quedaue pes nets ena tauèrna. Quin escandal! Quan solet hège uns mesi que s'auie mòrt

Canhamèl! ciò que mès l'irritaue d'aguesta audàcia amorosa ère qu'eth testament deth tauernèr quedèsse sense complir e era mitat des sòns bens seguisse en poder dera veuda, en sòrta de passar as parents dera prumèra hemna. Era *Samaruca* hec viatges a Valencia: s'informèc des personnes que coneishien es leis peth menut, e se passèc eth temps en contunha agitacion, en estar-se ara demora nets saceres pes entorns dera tauèrna, acompanhada de parents que l'auien de servir de testimònisi. Demoraue que Tonet gessesse dera casa abans de hèr dia, entà provar d'aguesta sòrta es sues relacions damb era veuda. Mès es pòrtes dera tauèrna non se daurien en tota era net: era casa s'estaue escura e silenciosa, coma se toti dormissen en sòn interior eth saunei dera vertut. Peth maitin, quan era tauèrna se daurie, Neleta se mostraue darrèr deth taulèr tranquilla, arridolenta, fresca, guardant a toti cara a cara, coma aqueth que non a arren que repotegar-se; e fòrça temps Dempús, Tonet, campaua coma per art d'encantament, sense qu'es parroquians sabessen exactament s'auie entrat pera pòrta que daue entath carrèr o pera deth canau.

Qu'ère de mau hèr agarrar en fauta ad aquera parelha. Era *Samaruca* se desesperaue, en tot arreconéisher era astúcia de Neleta. Entà evitar confidéncies, l'auie dat eth viatge ara sirventa dera tauèrna, en tot remplaçar-la damb era sua tia, aquera vielha sense volontat, resignada a tot, que sentie cèrt respècte non mancat de pòur dauant deth gèni violent dera sua neboda e des riqueses dera sua viduïtat.

Eth vicari D. Miquèu, en saber-se'n des lords trabalhs dera *Samaruca*, agarrèc mès d'un còp a Tonet, en tot sermonejar-lo entà qu'evitèsse es escandal. Que s'auien de maridar: quinsevolh dia les podien suspréner es deth testament e se parlarie d'aguest hèt per tota era Albufèra. Encara que Neleta perdesse ua part deth sòn eretatge, non ère melhor víuer coma Diu mane, sense trebucs ne mentides? Eth *Cuban* lheuaue es espates. Eth desiraue eth matrimòni, mès qu'ac auie de díder era. Neleta ère era soleta hemna deth Palmar que, damb era sua acostumada doçor, s'acaraue damb eth vicari: plan per aquerò s'indignaue en enténer es sòns repotecs. Tot qu'èren mentides! Era viuie sense ofensar ad arrés. Que non auie besonh de cap òme. Çò que li calie ère un vailet ena tauèrna e auie a Tonet, qu'ère eth sòn companh dera mainadesa... Qu'ei que non podie alistar en ua casa coma era sua, plia d'*interèssi*, ad aqueth que l'auesse mès confiança?. Que ja sabie era que tot èren calomnies dera *Samaruca* entà que li regalèsse es camps d'arròs deth sòn *defuntat*; era mitat d'ua fortuna qu'ara sua elaboracion auie contribuit coma esposa aunèsta e laboriosa. Mès, qu'anaue ben aquera bruisha se demoraue er eretatge! Abans se secarie era Albufèra!

Era cobesença dera hemna rurau se manifestaue en Neleta damb un afogament capable des màger accions. Que se desvelhaue en era er instant de moltes generacions de pescadors miserables rosigadi pera misèria, qu'admirauen damb enveja era riquesa des que possedissen camps e venen eth vin as praubi, en tot apoderar-se de man en man des sòs. Se'n brembaue dera sua mainadesa ahaimada, des dies d'abandonament, qu'en eri se plaçaua umilament ena pòrta des *Palomes* demorant qu'era mair de Tonet cuelhesse pietat d'era; es esfòrci que li calec hèr entà conquistar ath sòn marit e patir-lo pendent era sua malautia; e ara que se vedie era mès rica deth Palmar, auie per cèrts escrupuls de

repartir era sua fortuna damb gents que tostemp l'auien hèt mau? Qu'ère capabla d'un crim abans qu'autrejar ua esplinga as enemics. Era possibilitat de qué podesse èster dera *Samaruca* ua part des tèrres d'arròs qu'era suenhaue damb tanta passion la rogie tota de colèra, e es sues mans se crispauen damb era madeisha furia qu'en Ruzafa la lancèc contra era sua enemiga.

Era possession dera riquesa la transformaue. Qu'estimaue fòrça a Tonet, mès entre aguest e es sòns bens, non doptaue en sacrificar ar aimant. S'abandonaua a Tonet, aguest tornarie mès o mens lèu, donques qu'era sua vida ère cadeada entà tostemp ada era; mès, se deishaua anar ua petita part der eretatge, aguesta ja non la tornarie a veir.

Plan per aquerò acuelhec damb indignacion es timides proposicions que li hec Tonet pera net, en silenci der encastre naut dera tauèrna.

Ath *Cuban* li pesaue aguesta vida de hujudes e amagaderes. Desiraue èster eth patron legau dera tauèrna, enludernar a tot eth pòble damb era sua naua posicion, burlar-se'n des òmes que l'auien mespredat. Ath delà (e aquerò ac amagaue suenhosament), en èster marit de Neleta, li shordarie mens eth caractèr dominador d'aguesta, eth sòn despotisme de hemna rica que pòt botar ar aimant ena pòrta e abuse dera sua situacion. Donques que l'estimaue, per qué non se maridauen?

Mès ena escurina dera cramba, en díder aquerò Tonet, sonauen es matalassi de milhòc deth lhet damb es movements impacients de Neleta. Era sua votz qu'ère raucosa de ràbia... Eth tanben?... Non, hilh; que sabie çò qu'auie de hèr, e non volie conselhs. Qu'èren pro ben atau. Li mancaue quauquarren? Non auie de tot coma se siguesse eth patron? Entà qué dar-se eth gust de qué les maridèss D. Miquèu, e dempús, après era ceremònìa, deishar era mitat dera sua fortuna enes mans lordes dera *Samaruca*? Abans se deisharie bracar un braç que dividir er sòn eretatge. Ath delà era coneishie eth mon; gessie béri còps deth lac, anaue ena ciutat, a on es senhors admirauen ear sua desinvoltura, e non se l'amagaue qu'aquerò que semblaue en Palmar coma ua fortuna, dehòra dera Albufèra non arribaue a ua decorosa misèria. Qu'auie es sues pretensions d'ambiciosa. Non tostemp auie de servir copes e tractar damb embriacs, volie acabar es sòns dies en Valencia, en un apartament, coma ua senhora que viu des sues rendes. Prestarie es sòs melhor que *Canhamèl*, s'apraiarie entà qu'era sua fortuna se multipliquèsse damb incessanta feconditat, e quan siguesse rica de vertat, dilhèu se decidirie a transigir damb era *Samaruca*, autrejant-li çò qu'era guardarie alavetz coma ua misèria. Quan aquerò arribèsse li poirie parlar de maridatge se seguie portant-se ben e aubedint-la sense desengusti. Mès en aguest moment, non, *recolhons!* arren de maridatges ne de dar sòs ad arrés: abans se deisharie daurir peth vrente coma ua tenca.

E ère tanta era sua energia en exprimir-se d'aguesta sòrta, que Tonet non gausau replicar. Ath delà, aqueth gojat que pretenie impausar-se damb eth sòn valor a tot eth pòble se sentie senhorejat per Neleta e l'auie pòur, endonviant que non n'ère tan segur dera sua afeccion coma credec ara prumeria.

Que non ère que Neleta se cansèsse d'aqueri amors. L'estimaue, mès era sua riquesa li daue ua grana superioritat sus eth. Ath delà, era mutuau possession pendent es nets interminables d'iuèrn, ena tauèrna barrada e sense córrer cap tipe de risc, l'auie amortesit era excitación deth perilh, era tremolosa voluptat que la dominaue enes tempsi que *Canhamèl* en punar-se darrè des pòrtes o auer es sues citacions rapides enes entorns deth Palmar, tostemp expausadi a ua suspresa.

Tàs quate mesi d'aguesta vida lèu maridau, sense cap aute obstacle qu'era susvelhanca dera *Samaruca*, burlada aisidament, credec per un moment que se poirien realizar es sòns desirs matrimoniaus. Neleta se mostraue preocupada e grèu. Era arrupa verticau dera entrecelha delataue penibles pensaments. Per quinsevolh causa pelejaue a Tonet; l'insultaue, en tot hèr-lo enlà e planher-se deth sòn amor, maudident eth moment de feblesa que l'auie daurit es braci; mès Dempús, ahiscada pera carn, l'acceptaue de nauèth, en tot autrejar-se totaument, coma s'era pena que la dominaue siguesse irreparabla.

Eth sòn anament nerviós e desparièr convertie es nets d'amor en agitades convèrses, pendent es quaus alternauen es amorasses damb es repotechs, e mancaue pòc entà que se nhaquèssen es boques que moments abans se punauen. Fin finau, ua net, Neleta, damb paraules entrebracades pera ràbia, revelèc eth secret deth sòn estat. Qu'auie amudit enquia alavetz, dobtant deth sòn malastre; mès ara, Dempús de dus mesi d'observacion, n'ère segura. Qu'anaue a èster mair... Tonet se sentec espaurit e satisfèt ath còp, mentre era seguie damb es lamentacions. Aquerò que s'aurie pogut passar quan viuie *Canhamèl* sense cap perilh. Mès eth dimòni, que solide i ère ath miei, auie pensat qu'ère melhor hèr gésser er obstacle en moments de mau hèr, quan era ère interessada en amagar es sòns amors pr'amor de non balhar gust as enemies.

Tonet, passat eth prumèr moment de suspresa, li preguntèc damb timiditat se qué pensaue hèr. Ena tremoladera dera sua votz endonvièc era es amagadi pensaments der aimant e s'estarnèc a arrir damb ua arridalhada ironica, burlesca, que revelaue eth temple dera sua amna. A!, se pensaue que per aquerò s'anaue a maridar? Non la coneishie. Que ne podie èster solide fòrça de qué s'aucirie abans que cedir as sòns enemies. Çò de sòn qu'ère plan sòn; e ac defenerie. D'aguesta que non se maridaue Tonet, donques que i a remèdi entà tot, en mon!...

Que passèc aguesta explosion de ràbia pera jogalha que se permetie era Natura, en tot cuelher-les quan mès segurs se credien; e Neleta e Tonet seguiren era sua vida coma se non se passèsse arren, evitant parlar der obstacle que gessie entre eri, en tot acostumar-se ada eth, tranquilis pr'amor qu'era sua realization ère encara remòta e fidant vagament en quinsevolh circonstància inesperada que les podesse sauvar.

Neleta, sense parlar d'aquerò ar aimant, cercaue era manèra de des.hèir-se dera naua vida que sentie batanar enes sues entralhes, ua menaça entara sua avarícia.

Era tia, espaurida pes sues confidéncies, parlaue de remèdis poderosi. Rebrembaue es sues convèrses damb es vielhes deth Palmar quan se planhien dera rapiditat que se

reproduïssen es familhes ena misèria. Per conselh dera sua neboda, anaue entà Ruzafa o entraue ena ciutat pr'amor de consultar as medecinaires que gaudien d'escura fama enes darrères capes sociaus, e tornaue d'aquiu damp estranhs remèdis, que consistien en ingredients repugnats que lheuauen er estomac.

Tonet, fòrça nets susprenie en còs de Neleta emplasters pudesens, qu'ada eri era tauernèra balhaue era màger fe: cataplasmes d'èrbes silvèstres, que dauen as sues cauhades d'amor un ambient de bruisheria.

Mès toti es remèdis mostrauen era sua ineficàcia en cors deth temps. Passauen es mesi e Neleta se convencie damp grana desesperacion dera inutilitat des sòns esfòrci.

Coma didie era tia, aqueth èsser amagat qu'ère ben *agerrat*, e en bades lutaue Neleta per anular-lo laguens des sues entralhes.

Es convèrses des aimants pera net qu'èren tempestoses. Semblaue que *Canhamèl* se resvenjaue, ressuscitant entre es dus, entà empossar-les er un contra er aute.

Neleta ploraue de desesperacion, en tot acusar a Tonet dera sua desgràcia. Eth qu'ère eth colposable: peth sòn tòrt vedie comprometut eth sòn avier. E quan, per çò dera nerviositat deth sòn estat, se cansaue d'insultar ath *Cuban*, tachaue es sòns uelhs anujadi en vrente, que liure dera opression qu'ère sometut pendent eth dia entà burlar eth curiosèr des estranhs, semblaue créisher cada net damp monstruós holament. Neleta odiaue damp furor sauvatge er èsser amagat que se botjaue enes sues entralhes, e damp eth punh sarrat se picaue bestiaument, coma se lo volesse estronhar laguens dera cauda envelopa.

Tonet tanben l'auie en òdi, en veir en eth ua menaça. Contagiat pera cobesença de Neleta, pensaue damp terror ena pèrta d'ua part d'aqueith eretatge que consideraue coma sòn.

Toti es remèdis qu'auie entenut parlar confusament enes liures convèrses entre barquèrs les ac conseilhaue ara sua aimanta. Qu'èren pròves brutaus, attemptats contra era natura que chinauen es peus, o remèdis ridiculs que hègen arrir; mès era santat de Neleta se'n burlaue de tot. Aqueth còs, aparentament delicat, ère fòrt e solid e seguie en silenci complint era mès augusta foncion dera Natura, sense qu'es marridi desirs podessen tòrcer ne arrecular era santa òbra dera feconditat.

Passauen es mesi. Neleta li calie hèr grani esfòrci, patir immenses molèsties entà amagar eth sòn estat a tot eth pòble. Se sarraue eth corsièr pes maitins d'ua manèra crudèu, que hège estrementir a Tonet. Fòrça viatges li mancauen es fòrces entà contier eth desbordament dera maternitat.

- *Estira!... Estira!*, didie aufrint ar aimant es cordons deth sòn corsièr damp un gèst fèr, sarrant es pòts entà tier es alends de dolor.

E Tonet estiraue, sentent en sòn front ua sudor hereda, estrementint-se dera volontat que mostraue aquera hemna, rugint sordament e avalant-se es lèrmes dera angonia.

Se pintaue era cara e tenguie tota era perfumeria barata entà mostrar-se ena tauèrna fresca, tranquilla e beròia coma tostemp, sense qu'arrés poder-se lieger-li en sòn ròstre es simptòmes deth sòn estat. Era *Samaruca*, que flairaue coma un gosset caçaire de perdices ath torn dera casa, auie era presentida de bèra causa anormau quan lançaue es sues guardades en passar pera pòrta. Es autes hemnes, damb era experiéncia deth sèxe, endonviauen çò que l'arribaue ara tauernèra.

Un ambient de sospecha e de vigilància semblaue formar-se ar entorn de Neleta. Se mormolhaue fòrça enes pòrtes des barraques. Era *Samaruca* e es parents discutien damb es hemnes que non volien acceptar es sues afirmacions. Es comaires pachacaires, en sòrta de manar as sòns petits ena tauèrna a crompar vin o òli, venguen en persona a calar-se dauant deth taulèr, cercant damb diuèrses desencuses qu'era tauernèra se lheuèsse dera cagira, que se botgèsse entà servir-les mentre eres la seguien damb era guardada, apreciant es linhes deth sòn cossatge garrotat.

- *Òc que n'ei*, didien ues damb mina de capitada en veder-se damb es vesies.
- *Que non n'ei*, cridauen d'autas, *tot que son mentides*.

E Neleta, qu'endonviaue era causa de tants va-e-veni, acuelhie damb un arridolet burlesc as curioses... Què hèn per aciu? Quin can les laire que non podien estar-se sense veder-la?... Semblaue qu'ena sua casa se guanhau un jubilèu!...

Mès aguesta alegria insolenta, era audàcia que provocaue eth curiosèr des comaires, s'esbugassae de nets, Dempús d'ua jornada de patiments asfixiants e de forçada serenitat. En trèir-se era coirassa de balenes, queiguie còp sec eth sòn valor, coma eth deth soldat que s'a passat en un acarniment eroic e ja non pòt mès. Eth desalend s'apoderaue d'era, ath còp qu'es holades entralhes s'espargien liures d'opression. Que pensaue damb terror en suplici qu'auie de patir a londeman entà amagar eth sòn estat.

Ja non podie mès. Era, tan fòrta, l'ac declaraue a Tonet en silenci d'ues nets que ja non èren d'amor, senon d'angoisha e doloroses confidéncies. Maudita salut! Com envejaue era as hemnes malautisses qu'enes sues entralhes jamès germine era vida!...

En aguesti moments de desalend parlaue de hùger, de deishar era tauèrna encomanada ara sua tia, en tot refugiar-se en ua banlèga dera ciutat enquia que gessesse deth mau pas. Mès era reflexion li hège veir de seguit era inutilitat dera hujuda. Era imatge dera *Samaruca* surgentaue dauant d'era. Húger supausarie acreditar çò qu'enquia alavetz solet èren sospeches. Entà on anarie que non la seguisse era herotja cunhada de *Canhamèl*?...

Ath delà, èren a finaus der ostiu. Anuae a recuélher era cuelheta des sòns camps d'arròs e desvelharie eth curiosèr de tot eth pòble ua abséncia tan pòc justificada, en tractar-se d'ua hemna que damb tanta afogadura suenhaue es sòns interèssi.

Se demorarie. Se meterie cara a cara dauant deth perilh: se siguesse en sòn lòc la susvelharien mens. Pensaue damp terror ena jasilha, mistèri dolorós qu'encara campaue mès lugubre enrodat entada era ena ombra de çò desconeishut, e sajaue deishar de cornèr era sua pòur en tot tier-se as operacions dera sèga, regatejant damp es jornalèrs eth prètz deth sòn trabalh. Pelejaue a Tonet, que per encargue sòn auie de susvelhar as jornalèrs, mès amiant tostemp ena barqueta era escopeta de *Canhamèl* e era sua fidèu gosseta *Centelha*, e tient-se mès de tirar as audèths que de compdar es gabèles d'arròs.

Quauques tardes deishaue era tauèrna ara sua tia e partie entara aira, ua placeta de hanga endurida ath miei dera aigua des camps. Aguestes excursions qu'èren un aleugeriment entara sua dolorosa situacion.

Amagada darrèr des gabèles s'arrincaue eth corsièr damp gèst ansiós e se seiguie ath costat de Tonet, sus era enòrma pila de palha d'arròs, qu'espargie ua flaira ponchenta. As sòns pès hègen torns es shivaus ena monotòna faena dera batuda, e dauant d'eri estenie era Albufera era sua immensa lama verda, reflectint invertides es montanhes ròies e bluenques que talhauen er orizon.

Aguestes tardes serenes padegauen era inquietud des dus aimants. Se sentien mès erosí qu'ena barrada cramba qu'era sua escurina s'aumplie de temors. Eth lac arrie doçament en lançar des sues entralhes era cuelheta annau; es cants des bateires e des tripulants des granes barques cargades d'arròs semblauen bailinar ara Albufera mair Dempús d'aquera jasilha qu'asseguraue era vida as hilhs des dues arribes.

Era cauma dera tarde adocie eth caractèr irritat de Neleta, en tot bohar-li naues esperances. Compdaue damp es dits eth cors des mesi e eth tèrme dera gestacion que se hège enes sues entralhes. Que mancaue pòc temps entar eveniment que podie cambiar era sòrt dera sua vida. Que serie eth mes a vier, en Noveme, dilhèu quan se celebrèssen ena Albufera es granes tirades cridades de Sant Martin e de Santa Caterina. Quan compdaue, rebrembaue qu'encara non hège un an que *Canhamèl* auie mòrt; e damp eth sòn instinct de pèvèrsa inconsciente, desirosa d'apraiari era sua vida cossent damp era felicitat, se planhie de non auer-se autrejat mesi abans a Tonet. Atau aurie pogut ostentari eth sòn estat sense pòur, en tot atribuir-li ath marit era paternitat deth nau èsser.

Era possibilitat de qué era mòrt actuèsse enes sòns ahèrs remetie era sua confiança. Qui podie saber se Dempús de tanti temors era creatura neishie mòrta? Que non serie eth prumèr viatge. E es aimants, enganhadi per aguesta illusion, parlauen deth mainatge mòrt coma d'ua circonstància segura, inevitabla, e Neleta espiaue es movements des sues entralhes, en tot mostrar-se satisfèta quan er amagat èsser non daue senhaus de vida. Que se moririe! N'ère segura. Era bona sòrt, que l'auie accompanhat tostemp, non l'abandonarie.

Eth finau dera cuelheta la distreiguec d'aguestes consideracions. Es saques d'arròs s'apilerauen ena tauèrna. Era cuelheta occupaue es quartos interiors dera casa, s'apilerauen ath cant deth taulèr, treiguent lòc as parroquinas e enquia e tot occupaue es cornèrs deth dormitori de Neleta. Aguesta contemplaue era riquesa embarrada enes

saques, en tot embriagar-se damb eth povàs astringent der arròs. E pensar qu'era mitat d'aqueith tresaur podie auer estat dera *Samaruca!*... Sonque de pensar aquerò, Neleta sentie renéisher es sues forces possades pera colèra. Que patie fòrça damb era dolorosa ocultacion deth sòn estat, mès abans morir que resignar-se ara espoliation.

Pro que n'auie besonh d'aguestes resolucions energiques. Era sua situacion s'agreujaue. Se li holauen es pès, sentie un irresistible desir de non botjar-se, d'estar-se en lhet; e a maugrat d'querò baishaue en taulèr cada dia, pr'amor qu'era desencuda d'ua malautia podie ahiscar es sospeches. Se botjaue doçament quan es parroquians l'obligauen a lheuar-se, e eth sòn arridolet forçat ère ua crispacion dolorosa que hège estrementir a Tonet. Eth cossatge garrotat semblaue pròche a hèr crebar era fòrta envelopa de balenes.

- *Que non posqui mès!*... gemegaue desesperada en despolhar-se, en tot lançar-se de bocadents en lhet.

Es dus aimants, en silenci dera cramba, escambiauen es sues paraules damb cèrt temor, coma se vedessen lheuar-se entre eri eth hantauma menaçaire dera sua fauta... E s'eth mainatge non neishie mòrt?... Neleta n'ère segura d'querò. Lo sentie botjar-se enes sues entralhes damb ua fòrça qu'estavanie era sua criminau esperança.

Era sua rebellion de hemna cobejosa, incapabla de cohessar eth pecat damb prejudici dera fortuna, li bohauen era audaça resolucion des grani criminaus.

Arren d'amiar era creatura entà un pòble pròche ara Albufera, cercant a ua hemna fidèu que l'elevèsse. Que les calie crànher es indiscrecions dera hilhuquèra, era astúcia des enemics e enquia e tot era manca de prudència d'eri, que, coma pairs, cuelherien afeccion deth petit, en tot acabar per desnishar-se. Neleta rasonaue damb ua heredor espauridora, guardant es saques d'arròs amolonades en sòn dormitòri. Tanpòc s'auie de pensar en amagar-lo en Valencia. Era *Samaruca*, cercariue era vertat en madeish lunfèrn.

Neleta tachaua en aimant es sòns uelhs verds, que semblauen horaviadi pera angonia deth dolor e eth perilh dera situacion. Les calie abandonar ath nauèth neishut, siguesse coma siguesse. Qu'auie d'auer coratge. Enes perilhs se demòstren es òmes. L'amiarie de nets entara ciutat, l'abandonarie en un carrèr, ena porta d'ua glèisa, en quinsevolh lòc. Valencia qu'ère grana... e qu'endonvien a veir se qui sòn es pairs!...

Era dura hemna, dempús de prepausar eth crim, sajaue de trapar desencuses entara sua mauvestat. Dilhèu serie ua sòrt entath petit, aguest abandonment. Se se morie, melhor endada eth, e se se sauvaue, qui podie saber en quines mans podie anar a parar! Dilhèu lo demoraue era riquesa: istòries mès estonantes s'auien vist! E rebrembaue es condes dera mainadesa damb es sòns hilhs de reis abandonadi ena seuva, o es sòns bastards de pastors, que, en sòrta d'èster avaladi pes lops, arriben a èster personatges poderosi.

Tonet l'escotaue espaurit. Sagèc de resistir-se, mès era guardada de Neleta impausèc cèrta pòur ara sua voluntat tostemp febla. Ath delà, tanben eth se sentie nhacat pera cobesença: tot çò de Neleta ac consideraue coma sòn, e s'anujaue dauant dera idia de

dividir damb es enemics er eretatge dera aimanta. Era sua indecision li hège clucar es uelhs, fidant en avier. Era causa que non ère entà desesperar-se: ja sajarie d'apraià'c tot. Dilhèu era sua bona sòrt vierre a resòlver eth conflicte a darrèra ora.

E gaudie d'ua tranquillitat momentanèa, deishant passat eth temps sense pensar enes criminaus proposicions de Neleta.

Qu'ère junhut ada era entà tostemp: ère tota era sua familha. Era tauèrna qu'ère coma eth sòn solet larèr. Auie trincar damb eth sòn pair, que, en saber-se'n pes petòfies deth pòble dera sua vida maritau damb era tauernèra, e vedent que passauen es setmanes e es mesi sense qu'eth hilh dormisse ua soleta net ena barraca, auec damb aguest ua convèrsa rapida e dolorosa. Çò que hège Tonet ère vergonhós entàs *Palomes*. Eth non podie tolerar que se cridessse hilh sòn un òme que viuie publicament a cargue d'ua hemna que non ère era sua esposa. Donques que volie víuer en desaunor, aluenhat dera sua familha e sense prestar-li ajuda... harien coma se non se coneishessen!. Se demoraue sense pair: sonque lo poirie trapar un aute còp quan recuperèsse eth sòn aunor. E er oncle Tònho, Dempús d'aguesta explicacion, seguic damb era fidèu ajuda dera *Bòrda* er enterrament des camps. Ara qu'era gran empresa ja s'acabaue, se sentie desalenat: se demanaue damb tristesa qui l'auie d'arregraïr tantes fatigues, e sonque pera sua tenacitat de trabalhador seguic endauant ena òbra.

Qu'arribèc era epòca des granes tirades: Sant Martin e Santa Caterina, es hèstes deth Saler.

En totes es reünions des barquèrs se parlaue damb afogadura deth gran nombre d'audèths qu'aguest an auie ena Albufera. Es gardes dera caça, que susvelhauen de luenh es cornèrs e es mates a on s'amolonauen es folques, les vedien augmentar rapidament. Que formauen granes taques neres a ras d'aigua. Quan passaua ua barca près d'eres, daurien es ales volant en grop triangular e anauen a posar-se un shinhau mès enlà, coma ua broma de langosta, enludernadi peth lusor deth lac e incapables d'abandonar ues aigües qu'en eres les demoraue era mòrt.

Era notícia s'auie esparjut pera província, e es caçadors serien mès nombrosi que d'auti ans.

Es granes tirades dera Albufera botauen en commocion totes es escopetes valencianes. Qu'èren hèstes fòrça ancianes, qu'era sua origina coneishie er oncle *Paloma* dera epòca que sauvaue es papèrs de Jurat, en tot relatar aguestes causes as sòns amics ena tauèrna. Quan era Albufera ère des reis d'Aragon, e sonque podien caçar en era es monarques, eth rei D. Martin voiec autrejar as ciutadans de Valencia un dia de hèsta, e alistèc eth dia deth sòn sant. Dempús, era tirada se repetic parièr eth dia de Santa Caterina. En aguestes dues hèstes toti podien entrar liurament en lac damb es sues balestes, caçant as innombrables audèths des canets, e eth privilègi, convertit en tradicion, se reproduie a trauèrs des sègles. Ara es tirades a gratis auien un prològ de dus dies, qu'en eri se pagaue ar arrendatari dera Albufera entà alistar es milhors lòcs, en tot vier en eres es tiradors de toti es pòbles dera província.

S'arrarien es barquetes e es barquèrs entath servici des caçadors. Er oncle *Paloma*, coneishut tanti ans pes aficionats, non sabie se com atier es demanes. Eth qu'ère aganchat de hège fòrça temps a un senhor ric que pagaue esplendidament era sua experiéncia des causes dera Albufèra. Mès a maugrat d'aquerò, es caçadors se dirigien ath patriarcha des barquèrs, e er oncle *Paloma* anaue d'un lòc en aute cercant barquetes e òmes entà toti es que l'escriuien de Valencia.

Era vesilha dera tirada, Tonec vedec entrar ath sòn pairin ena tauèrna. Que venguie a cercar-lo. Aqueth an era Albufèra aurie mès escopetes qu'audèths. E eth ja non sabie d'a on trèir barquèrs. Toti es deth Saler, de Catarròia e enquia es deth Palmar èren comprometudi: e ara, un ancian parroquian, ath quau non li podie remir arren, l'encargaue un òme e ua barqueta entà un amic sòn que caçaue per prumèr viatge ena Albufèra. Volie Tonet èster aguest òme, treiguent ath sòn pairin d'un compromís?

Eth *Cuban* se remic. Neleta ère malauta. Peth maitin auie abandonat eth taulèr, en non poder tier es dolors. Eth moment tan temut arribarie dilhèu fòrça lèu, e li calie estar-se ena tauèrna.

Mès era sua laconica negatiua siguec interpretada coma un mesprètz peth vielh, que se mostrèc furiós. Coma qu'ara ère ric, se permetie mespredar ath sòn praube pairin, en tot deishar-lo en ua situacionridicula! Eth qu'ac toleraue tot: auie patit era sua guitèra quan espleitauen eth *redolin*, barraue es uelhs dauant dera sua conducta damb era tauernèra, que non aunoraue guaire ara sua familia; mès deishar-lo en un compromís qu'eth consideraue coma d'auenor? Crist! Què dideren d'eth es sòns amics dera ciutat quan vedessen qu'ena Albufèra, a on lo credien eth patron, non trapaue a un òme entà servir-les? E era sua tristesa ère tan grana, tan visibla, que Tonet se n'empenaïc. Remir era sua ajuda enes granes tirades qu'ère entar oncle *Paloma* un insult ath sòn prestigi e ath còp quauquarren coma ua traïson ad aqueth país de canes e hanga a on auien neishut.

Eth *Cuban* acceptèc damb resignacion eth prec deth sòn pairin. Pensèc, ath delà, que Neleta porie demorar. Que ja hège temps que l'espaurien faussi dolors, e era crisi deth moment serie parièra a d'autres.

En barrar era net Tonet arribèc en Saler. Coma barquèr auie d'assistir ara *demanà*, presenciant damb eth sòn caçador era distribucion des *lòcs*.

Eth casalon deth Saler (luenh ja deth lac, en extrèm d'un canau pera part de Valencia) presentaue un aspècte extraordinari per çò des granes tirades.

Ena replaça deth canau que cridauen eth Pòrt, s'amolonauen a dotzenes es neres barquetes, sense espaci entà botjar-se, hènt croishir es sòns primos bòrds es ues contra es autes e estrementint-se damb eth pes d'enòrmes ferrats de husta que s'auien de fixar a londeman sus estaques ena hanga. En interior d'aguesti ferrats s'amagauen es caçadors entà tirar as audèths.

Entre es cases deth Saler, quauques beròies mosses dera ciutat auien establit es sues taules de cedes tostadi e torrons floridi, en tot alugar-se damb halhes protegides per

cornets de papèr. Enes pòrtes des barraques es hemnes deth pòble hègen borir es cafetères, aufrint tasses *tocades* de licor, qu'en eres i auie mès cana que cafè; e ua poblacion extraordinària passauet peth pòble, aumentada en cada moment pes cars e tartanes qu'arribauen dera ciutat. Qu'èren borgèsi de Valencia, damb nautes bòtes e grani chapèus, coma guerrers deth Transvaal, ludent fèrament era sua blòda d'innombrables pòches, fiulant ath gosset e hènt veir damb orgull era sua escopeta modèrna laguens deth estug auriò penjant dera espatla; lauradors rics des pòbles dera província, damb vistoses hlaçades e era cartochèra sus era faisha, uns damb eth mocador estropat en forma de mitra, d'auti amiant-lo coma un turbant o deishant-lo flotar en longa coa sus eth còth, en tot hèr veir toti en pientat deth sòn cap es diuèrsi cornèrs valencians que venguen.

Era escopeta semblaue egalar as caçadors. Se tractauen damb era fraternitat des companhs d'armes, en tot encoratjar-se pensant ena hèsta de londeman; e parlauen dera povora anglesa, des escopetes bèlgues, dera excéllencia des armes de huec centrau, en tot estrementir-se damb era fèra voluptat de mòros, coma s'enes sues paraules alendèssse ja eth hum des traits. Es gossets, enòrmes e silenciosi, damb era viua guardada der instant, anauen de grop en grop flairant es mans de caçadors, enquia quedar-se immobils ath cant deth patron. En totes es barraques, convertides en ostaus, premanien eth sopar es hemnes damb era activitat pròpria d'ues hèstes qu'ajudauen a víuer gran part der an.

Tonet vedec era casa cridada des Infantes, un estatge baish de pèira, damb ua nauta teulada de teules henua per diuèrses lucanes: un casalon deth siècle XVIII, que s'anaue esbauçant de man en man dès qu'es caçadors de sang reiau non venguen ena Albufera, e qu'ena actualitat ère ocupat per ua tauèrna. Dauant i auie era casa dera *Demanà*, edifici de dus estatges, que semblaue gigantesc entre es barraques, mostrant enes sues rosigades parets diuèrses rèishes tòrtes e sus era teulada ua esquera entà cridar as caçadors ath repartiment des locs.

Tonet entrèc en aguesta casa, hènt ua guardada en estatge de baish, a on se hège era ceremònia. Un enòrme fanau deishauet anar trebla lum sus era taula e es fautulhs des arrendataris dera Albufera. Era estrada s'isolaue dera rèsta dera pèça damb ua parabanda de hèr.

Er oncle *Paloma* qu'ère aquiu, en qualitat de barquèr venerable, badinant damb es caçadors famosi, fanatics deth lac que coneishie miei siècle. Qu'èren era aristocràcia dera escopeta. N'auie de rics e de praudi: uns èren grani proprietaris e es auti carnissèrs dera ciutat o lauradors modèsti des pòbles proxims. Non se vedien ne se cercauen pendent era rèsta der an, mès en trapar-se ena Albufera toti es dissabtes, enes petites tirades, o amassar-se enes granes, s'apressauen damb afeccion de frairs, s'aufrien eth tabac, se prestauen es cartoches e s'entenien mutuaument, sense parpelejar, es polidi relats de cacères portentoses verificades ene mons pendent er ostiu. Era comunitat de gusti e era mentida les junhien frairaument. Lèu toti eri amiauen visibles en sòn còs es risqui d'aguesta aficion, que dominaue era sua vida. Es uns, en botjar es sues mans damb era fèbre deth relat, mostrauen es dits amputats pera explosion d'ua escopeta;

d'auti amiauen regades es caròles pera creta d'un trait. Es mès vielhs, es veterans, arrossegauen eth rèuma coma conseqüéncia d'ua joenessa passada en tempèri; mès enes granes tirades non podien estar-se quiets enes sues cases, e venguien, a maugrat des sòns maus, a planher-se dera turpitud des caçadors nauí.

Era reünió se dissolec. Qu'arribauen es barquèrs entà anonciar-les qu'eth sopar ère prèst, e gessien en grops, en tot esparger-se pes illuminades barraques, que mercauen es taques ròies des sues pòrtes sus eth solèr de hanga.

En ambient flotaue ua fòrta aulor d'alcoòl. Es caçadors cranhiens er aigua dera Albufera; non podien béuer eth liquid deth lac coma era gent deth país, per pòur as febres, e se hègen a vier damp eri un vertadèr cargament d'absinti e ròm, qu'en destapar-se impregnaue er aire damp fòrtes aròmes.

Tonet, en veir tant animat eth Saler, coma s'en eth acampèsse ua armada, rebrembaue es relats deth sòn pairin: es hèstes organizades en d'auti tempsi pes caçadors rics dera ciutat, damp hemnes que corrien despolhades, acaçades pes gossets; es fortunes que s'autien des. Hèt enes miserables barraques pendent longues nets de jòc, entre tirada e tirada: toti es plasers estupids d'ua borgesia de rapida fortuna, qu'en veder-se luenh dera familha, en un cornèr lèu sauvatge, ahiscada pera vista dera sang e eth hum dera povora, sentie renéisher en era, era umana bestialitat.

Er oncle *Paloma* cerquèc ar arrèhilh entà presentar-li eth sòn caçador. Qu'ère un senhor gròs, de mina brava e pacifica; un industriau dera ciutat, que, dempús d'ua vida de travalh, credie arribat eth moment de divertir-se coma es rics e copiaue es plasers des sòns nauí amics. Que semblaue shordat peth gran revolum de causes qu'amiaue: li pesauen es borses entara caça, era escopeta, es nautes bòtes, tot nauèth, recent crompat. Mès en fixar-se ena cartochèra en forma de bandolièra que li crotzaue eth pièch, arrie jos er enòrme chapèu, en tot creder-se parièr a un d'aqueri eròis boërs qu'es sòns retrats admirauen enes jornaus. Qu'ère eth prumèr còp que caçaue en lac, e se fidaue dera experiéncia deth barquèr entà alistar eth lòc quan arribèsse eth sòn número.

Es tres sopèren en ua barraca damp d'auti caçadors. Era sobretaula qu'ère rambalhosa en cauhades coma aquera. Se mesuraue eth ròm a veires, e ath torn dera taula, coma gossets ahaimats, s'agropauen es vesins deth pòble, arrint es badinades des senhors, acceptant tot çò que les aufrien e beuent-se un de solet aquerò qu'es caçadors credien pro entà toti.

Tonet a penes minjaue, escotant coma a trauèrs d'un sòmi es crits e arridalhes d'aquera gent, era alègra protèsta qu'acuelhien es mentidères hètes des caçadors fanfarrons. Pensau en Neleta; se l'imaginaue arraulida de dolor en estatge naut dera tauèrna, voludant-se en solèr, estofant es sòns rugiments, sense poder cridar entà aleugerir eth sòn patiment.

Dehòra dera barraca sonaue es esquera dera casa dera *Demanà* damp un timbre tremolós de campana d'ermita.

- *Que ja van dus*, didec er oncle *Paloma*, que compdaue eth número de tòcs damb grana atencion, cranhent mès arribar tard ena *Demanà* que pèrder ua missa.

Quan sonèc era esquera per tresau viatge, abandonèren era taula es caçadors e barquèrs, acodint toti aquiu a on se designauen es lòcs.

Era lum deth fanau s'auie aumentat damb era lum des quinquets, plaçadi sus era taula dera estrada. Darrèr dera rèisha i auie es arrendataris dera Albufèra, e ath sòn darrèr, enquiara paret deth hons, es caçadors abonadi perpetuaument ath lac, qu'auien aguest lòc per dret pròpri. En aute costat dera rèisha, aumplint eth lumedan e escampilhant-se dehòra dera casa, i auie es barquèrs, es caçadors praubi, tota era gent menuda qu'acodie as tirades. Ua flaira de hlaçades umides, de pantalons tacadi de hanga, d'aiguardent e tabac dolent s'espargie sus era gentada que se sarraue contra era rèisha. Es blòdes impermeables des caçadors s'esquitlauen sus es còssi propèrs damb un fiulet qu'agudaue es dents. En gran lumedan dera ombra dera pòrta dubèrta se mercauen coma indecises taques es blanqui portaus des barraques pròches.

A maugrat d'aguest revolum de gent non s'alteraue eth silenci que semblaue dominar a toti a penes passauen eth lumedan. Se notaue era madeisha ansietat muda que i a enes tribunaus quan se decidís era sòrt d'un òme, o enes tòies quan se decidís era fortuna. Se quauquarrés parlaue qu'ère en votz baisha, damb timid mormolh, coma ena cramba d'un malaut.

Er arrendari principau se lheuèc:

- *Cavalièrs...*

Eth silenci se hec mès prigond. Que s'anaue a procedir ara *demanà* des lòcs.

En ambdús costats dera taula, quilhadi coma eralds dera autoritat deth lac, i auie es dus gardes mès ancians dera Albufèra: dus òmes primis, grisi de color, de movements ondulants e ròstre morrut; dues anguiles damb blòda, que semblauen víuer ath hons dera aigua entà non presentar-se qu'enes granes solemnitats cinegetiques.

Eth garda passaue lista entà saber se toti es lòcs serien ocupadi ena tirada de londeman.

- *Er un!... eth dus!...*

Qu'anaue per torns, segons era quantitat que pagauen Annaument e era sua ancianitat. Es barquèrs, en enténer eth número des sòns patrons, responien per aguesti:

- *Endauant! endauant!*

Dempús de passar lista arribaue eth moment solemne, era *demanà*, era designacion de cada barquèr, cossent damb eth sòn caçador o per compde pròpri coma mès expèrt, entath lòc dera tirada.

- *Eth tres!*, didie un des gardes.

E de seguit eth qu'auie aguest nomèro deishaue anar eth nòm qu'amiaue pensat. “Era mata deth Senhor”...” Era barca poirida”... “Eth cornèr dera Atina”. Atau anauen sonant es lòcs dera capriciosa geografia dera Albufera; batials ath gust des barquèrs; titols molti d'eri que non se podien repetir, sense rogit-se, dauant de hemnes o que lheuauen er estomac quan se nomentauen ena taula, e ça que la sonauen en aguest acte damb solemnitat, sense costar era mès leugèra arridalha.

Eth dusau garda, qu'auie ua votz de clarinet, en enténer era designacion hèta pes barquèrs lheuaue eth cap, e damb es uelhs clucadi e es mans ena rèisha didie a tota fòrça, damb un crit esgarrador que s'estenie en silenci dera net:

- *Eth tres va ena mata deth Senhor... Eth quate va entath cornèr de Sant Ròc... Eth cinc ena ca... deth barbèr.*

Se tardec lèu ua ora era designacion des lòcs, e mentre les cantauen es gardes tot doç, un gojatet les inscriuie en un gran libre sus era taula.

Acabada era designacion, s'estenien es licéncies de caça ambulantes entara gent menuda: uns permisi que sonque costauen dus duros e damb eri podien anar es lauradors enes sues barquetes per tota era Albufera, a ua cèrta distància des lòcs, aucint as audèths que s'escapauen des traits d'escopeta des rics.

Es grani caçadors se didien adiu en tot sarrar-se es mans. Uns volien dormir en Saler damb eth prepaus de vier en sòn lòc en trincar eth dia; d'auti, mès afogadi, partien de seguit entath lac, en voler susvelhar per eri madeishi era instalacion der endòrme ferrat qu'ath sòn laguens auien de passar era jornada. “*Au!... bona sòrt e a divertir-se!*” E cada un cridaue ath sòn barquèr entà convencer-se de qué arren mancaue enes preparatius.

Tonet que ja non ère en Saler. En silenci der acte dera *demanà*, l'auie cuelhut ua grana angonia. Qu'auie dauant des sòns uelhs era dolorida imatge de Neleta retortilhant-se damb eth patiment, soleta aquiu en Palmar, queiguda en solèr, sense trapar qui la consolèssse, menaçada pera susvelhança des enemics.

Non podec tier era sua pena e gessec dera casa dera *Demanà*, prèst a tornar de seguit en Palmar, encara qu'aquerò li costèssse pelejar-se damb eth sòn pairin. Apròp dera casa des Infantes, a on ère era tauèrna, entenec que lo cridauen. Qu'ère *Sangsuga*. Auie hame e set; auie rondat es taules des caçadors rics sense arténher era mès insignificanta dèisha: tot s'ac minjauen es barquèrs.

Tonet pensèc en èster substituit peth vagabond; mès eth hilh deth lac s'estranhèc que li demanèsssen menar ua barca, mès, encara, que s'eth vicari deth Palmar lo convidèsse a prononciar eth sermon deth dimenge. Eth que non servie entad aquerò; ath delà non l'agradue pergar entad arrés. Que ja coneishie eth sòn pensament: eth travalh ère causa deth dimòni.

Mès Tonet, impacent e angoishat, non ère entà enténer pegaries de *Sangsuga*. Arren de resisténcies, o li hège passar era hame e era set en tot lançar-lo en canau d'un còp de pè.

Es amics servissen entà trèir der embolh as amics. Pro que sabie pergar en vaishèths autrú quan anaue a calar es angles enes hilats des *redolins*, panant es anguiles! Ath delà, s'auie hame se podie assadorar coma jamès en cargament de provisions qu'aqueuth senhor se hec a vier de Valencia. En veir trantalhant a *Sangsuga* pera esperança der assadorament, acabèc de hèr-lo decidir damb fòrtes empossades, amiant-lo entara barca deth caçador e explicitant-li se com auie de premanir toti es preparatius. Quan se presentèsse eth patron li podie dider qu'eth ère malaut e l'auie cercat coma substitut.

Abans qu'er estonat *Sangsuga* acabèsse de trantalhar, ja Tonet auie pujat en sòn leugèr vaishèth e començaue era marcha pergent coma un desesperat.

Eth viatge qu'ère long. Li calie trauessar tota era Albufera entà arribar en Palmar, e non bohaue vent. Mès Tonet se sentie esperonat pera pòur, pera incertitud, e era sua barqueta s'esquitlaue coma ua lançadora sus er escur teishut dera aigua, esposcada pes punts de lum des esteles.

Qu'ère ja mès de mieja net quan arribec en Palmar. Ère fatigat, damb es braci trincadi peth desesperat viatge e desiraue trapar tranquilla era tauèrna entà quèir coma un soc en lhet. En amarrar era barqueta dauant dera casa, la vedec barrada e silenciosa coma totes es deth pòble, mès es henerecles des pòrtes se mercauen damb linhes de lum ròia.

Lo dauric era tia de Neleta, e en arreconeisher-lo hec un gèst d'atencion, en tot designar damb era coa deth uelh a uns òmes seigudi dauant deth larèr. Qu'èren lauradors dera part de Sueca qu'auien vengut ara tirada: ancians parroquians qu'auien camps près deth Saler e que non se les podie hèr enlà, se non volessen lheuar sospeches. Auien sopat ena tauèrna e miei dormien dauant deth huec, entà pujar enes sues barquetes ua ora abans dera auba e escampilhar-se peth lac, demorant as audèths qu'escapèssen des boni lòcs.

Tonet les saludèc a toti, e Dempús d'escambiar ues paraules sus era hèsta deth dia a vier, pugèc en dormitòri de Neleta.

La vedec en blòda, esblancossida, era sang dera cara perduda, sarrant-se es arnelhs damb es dues mans e damb ua expression de holia enes uelhs. Eth dolor li hège desbrembar era prudència, e deishaue anar rugiments qu'espaurien ara sua tia.

- *Que t'enteneràn!*, exclamaue era vielha.

Neleta, dominant eth patiment, se calaue es punhs ena boca e mossegau era ròba deth lhet entà estofar es gemiments.

Per conselh d'era, Tonec baishèc ena tauèrna. Que non podie hèr arren en tot estar-se naut. Acompanhant ad aqueri òmes, distreiguent-les damb era sua convèrsa, podie impedir qu'entenessen quauquarren que les balhèsse sospeches.

Tonet passèc mès d'ua ora escauhant-se ath costat deth huec, parlant damb es lauradors dera passada cuelheta e des magnifiques tirades que se premanien. I auec un moment

que braquèc era convèrsa. Toti enteneren un crit esquinçador, sauvatge: un crit semblable ath d'ua persona assassinada. Mès era impossibilitat de Tonet les padeguèc.

- *Era patrona qu'ei un shinhau malauta*, didec.

E seguiren parlant, sense hèr atencion as passi dera vielha, qu'anaue d'un costat en aute a tota prèssa, hènt tremolar eth tet. Passada mieja ora, quan Tonet comprenec que toti s'auien desbrembat der incident, tornèc a pujar en dormitòri. Quauqui lauradors cabecejauen, senhorejadi peth dromilhon.

Naut vedec a Neleta estirada en lhet, esblancossida, era sang dera cara perduda, quieta, sense mès vida qu'eth lusor des uelhs.

- *Tonet! Tonet!*... didec feblament.

Er aimant endonvièc ena sua votz e ena sua guardada tot çò que li volie díder. Qu'ère ua orde, un mandat inflexible. Era fèra decision que tanti còps auie espaurit a Tonet tornaue a campar en plia feblesa, dempús dera crisi espauridora. Neleta parlèc lentament, damb ua votz febla coma ua alendada luenhana. Çò mès dificil ja s'auie passat: ara li tocaue ada eth. A veir se mostraue coratge.

Era tia, tremolant, damb et cap percut, sense tier compde des sues accions, li presentaue a Tonet un paquet de ròba, qu'ath sòn laguens se botjaue un petit èsser, lord, pudesenc, damb era carn plia de macadures.

Neleta, en veir apròp sòn ath nauèth neishut, hec un gèst de terror. Que non lo volie veir: cranhié guardar-lo! Qu'auie pòur d'era madeisha, segura que se tachaua era guardada en eth pendent un instant, reneisherie era mair e li mancarie valor entà deishar que se lo hessen a vier.

- *Tonet... ara prèssa... hè-te-lo a vier!*

Eth *Cuban* li balhèc es instruccions ara vielha rapidament e baishèc entà dider-se adiu des lauradors, que ja èren esclipsadi. Dehòra dera tauèrna, pera part deth canau, era vielha l'autregèc er animat paquet a trauèrs d'ua hièstra der embaish.

Quan se barrèc era hièstra e Tonet se quedèc solet ena escurina dera net, sentec que de pic s'esbauçaue tot eth sòn valor. Er embolh de ròba e de carn mofla qu'amiaue dejós deth braç li costaua pòur. Semblaue que de ressabuda s'auie desvelhat en eth un nerviosisme estranh qu'agudaue es sòns sentits. Entenie toti es mormolhs deth pòble, enquia es mès insignificants, e li semblaue qu'es esteles cuelhien un color ròi. Eth vent secodic un olivèr petit pròche ara tauèrna e eth mormolh des huelhes hec córrer a Tonet, coma se tot eth pòble se desvelhèsse e se filèsse de cap ada eth preguntant-li se qué amiaue jos eth braç. Credec qu'era *Samaruca* e es sòns parents, estonadi pera abséncia de Neleta pendent eth dia, romauen pera tauèrna coma d'auti viatges e qu'era herotja bruisha anuae a aparéisher ena vòra deth canau. Quin escandal se l'agarrèssen damb aqueth paquet!... Quina desesperacion era de Neleta!...

Botèc ath hons dera sua barqueta eth paquet de ròba, que d'eth comencèc a gésser un plor desesperat, rabiós, e agarrant era pèrga passèc eth canau a ua velocitat hòla. Pergaue furiosament, coma esperonat pes plors deth nauèth neishut, cranhent veir illuminades es hièstres des cases e qu'es ombres des curiosi li preguntèssen a on anuae.

Lèu deishèc ath darrèr es cases silencioses deth Palmar e gessec entara Albufèra.

Era cauma deth lac, era penombra d'ua net tranquilla e estelada, semblèc que l'encoratjaue. Naut, eth blu escur deth cèu; baish, eth blu blanquinós dera aigua, esmoigut per estrementides misterioses que hegen tremolar ath sòn hons eth reflèx des esteles. Cridauen es audèths enes canets e mormolhaue era aigua damb eth movement des peishi que se perseguien. De quan en quan se confonien damb aguesti rumors eth plor rabiós deth nauèth neishut.

Tonet, cansat per aquera net de contunhs viatges, seguie botjant era sua pèrga, empossant era barqueta entath Saler. Eth sòn còs se sentie enlordit pera fatiga; mès eth pensament, desvelhat e agudat peth perilh, foncionaue damb mès activitat encara qu'es braci.

Que ja ère luenh deth Palmar, mès encara li mancaue mès d'ua ora antà arribar en Saler. D'aquiu enquira ciutat dues ores mès de camin. Tonet guardèc entath cèu: que deuien èster es tres. Abans de dues ores vierie era auba e eth solei serie ja en orizon quan arribèsse eth en Valencia. Ath delà, pensaue damb terror ena longa marcha pera òrta de Ruzafa, susvelhada tostems pera Guardia Civil: ena entrada dera ciutat, jos era guardada des deth recebut de consomacion, que volerien examinar eth paquet qu'amiaue jos eth braç; ena gent que se lheuaue abans de trincar eth dia e lo traparien en camin, arreconeishent-lo. E aqueuth plor desesperat, escandalós, que cada viatge ère mès fòrt e constituie un perilh enquia e tot ath miei dera solitud dera Albufèra!...

Tonet vedie ath sòn dauant un camin interminable, infinit, e sentie qu'es sues forces l'abandonauen. Jamès arribarie enes carrers dera ciutat, desèrtes en hèr-se dia, enes lumedans des glèises, a on s'abandonen es mainatges coma un hardèu anujós. Qu'ere aisit des deth Palmar, ena solitud silenciosa deth dormitòri, díder: "Tonet, hè aquerò"; mès, era realitat s'encargaue dempús de calar-se ath dauant damb es sòns obstacles impossibles de trauessar.

Enquia e tot en madeish lac creishie per moments eth perilh. D'auti viatges se podie navegar d'ua arriba en auta sense trapar ad arrés, mès aquera net era Albufèra ère poblada. En cada *mata*, en cada lòc se notaue eth trabalh d'òmes invisibles, es preparatius dera tirada.

Tot un pòble anuae e venguie ena escurina sus es neres barquetes. En silenci dera Albufèra, que deishauve anar es bronits a granes distàncies, sonauen es martèths clauant es estaques des lòcs des caçadors, e coma ròies esteles ludien a ras d'aigua es manats d'inflamades èrbes, qu'ara sua lum acabauen es sòns preparatius es barquèrs. Com seguir entà dauant, entre gent que lo coneishie, accompanhat pes plors deth nauèth

neishut, planh incomprendible ath miei deth lac? Se crotzèc damb ua barca que passèc a longa distància, encara que se podien enténer es votzes. Solide que s'aurien estranhat d'aqueth plor.

- *Companh, cridèc ua votz luenhana, qué amies aquiu?*

Tonet non didec arren, mès es sues forces l'abandonèren entà seguir eth viatge, e se seiguec en un extrèm dera barqueta, deishant anar era pèrga. Que volie estar-se aquiu, encara que l'agarrèsse era auba. Auie pòur de seguir e s'abandonau damb er aclapament der arreculat que se lance en solèr sabent que va a morir. S'arreconeishie impotent entà complir era promesa. Que l'agarrèssen, que toti s'en sabessen de çò que s'auie passat, que Neleta perdesse eth sòn eretatge!... eth non podie mès!

Mès a penes cuelhec aguesta decision desesperada, comencèc a mercar-se en sòn cervèth ua idia que semblaue usclar-lo damb eth sòn contacte. Prumèr siguec un punt de huec, Dempús ua brasa, ara seguida ua ahlamada, enquia que fin finau trinquèc coma un formidable incendi que holaue eth sòn cap, en tot menaçar-lo damb un crebament, mentre ua sudor gelada s'espargie peth sòn front coma se siguesse era respiracion d'aguest remolin.

Entà qué anar mès luenh?... Eth desir de Neleta ère que despareishesse eth testimoni dera sua fauta entà non pèrder ua part dera sua fortuna; abandonar-lo, pr'amor que damb era sua preséncia podie comprométer era tranquillitat des dus, e entad aquerò arren coma era Albufera, qu'auie amagat fòrça viatges a òmes cercadi pera justícia, en tot sauvar-les de minucioses persecucions.

Tremolaue en pensar qu'eth lac non conservarie era existéncia d'aqueth petit còs, fèble e neishent. Mès, dilhèu eth petit auie mès assegurada era sua vida se lo deishaue en quinsevolh carreron dera ciutat? "Es mòrts non tornen entà comprométer as vius". E Tonet, en pensar aquerò, sentie ressuscitar en eth era duretat des vielhs *Palomes*, era crudèu heredor deth sòn pairin, que vedie morir as sòns hilhs petits sense ua lèrma, damb eth pensament egoïsta de qué era mòrt ei un ben ena familia deth praube, pr'amor que dèishe mès pan entàs que subreviuen.

En un moment de luciditat, Tonet s'avergonhèc dera sua marridesa, dera indiferéncia que pensaue ena mòrt der èsser qu'ère as sòns pès, e que caraue ara coma fatigat pes plors rabiosi. L'auie contemplat pendent un instant, e ça que la, era sua vista non l'auie costat cap emocion. Rebrembaue eth sòn ròstre damb macadures, eth crani ponchuc, es uelhs gessudi, era boca enòrma, que se contreiguie, en tot estirar-se d'aurelha a aurelha. Ua ridicula tèsta de grapaud que l'auie deishat hered, sense que batanèsse en eth cap sentiment. E totun aquerò, ère eth sòn hilh!...

Tonet entà explicar-se aguesta heredor, rebrembaue çò que fòrça còps auie entenut ath sòn pairin. Sonque es mairs senten ua trendesa instintiu e immensa pes sòns hilhs des deth moment que neishen. Es pairs que non les estimen de seguit: les cau que passe eth

temps, e sonque quan creish eth petit se senten junhudi ada eth per un contacte contunh, damb afeccion reflexiua e grèu.

Pensaue ena fortuna de Neleta, ena integritat d'aqueth eretatge que consideraua coma pròpri. S'alterauen es sues entralhes de guiterós que ve apraiat entà tostemp eth problema dera sua existéncia, e eth sòn egoisme se preguntaua s'ère prudent comprométer era bona fortuna dera sua vida entà conservar un èsser petit e lèg, parièr a toti es nauèth neishudi, e que non les costaua era mès leugèra emocion.

Peth hèt de qué eth despareishesse arren de dolent les arribarie as pairs; e s'eth viuie, aurie de regalar a gents odiades era mitat deth pan que se hègen a vier ena boca. Tonet, confonent era crudeutat e eth valor damb aguesta ceguetat pròpria des criminaus, se repotegaue era sua indecision, que l'auie coma clauat ena popa dera barca, deishant passar eth temps.

Era escurina ère cada còps mès teunha. S'endonviaue era proximitat deth dia. Sus eth cèu gris dera auba passauen, coma esquitloses gotes de tinta, quauqui grops d'audèths. Luenh, pera part deth Saler, sonauen es prumèrs traits d'escopeta. Eth petitet comencèc a plorar, martirizat pera hame e peth hered deth maitin.

- *Cuban!... ès tu?*

Tonet credec enténer aguesta crida d'ua barca luenhana.

Era pòur a èster arreconeishut li hec calar-se de pès, agarrant era pèrga. Enes sòns uelhs ludie ua punta de huec, semblable ath qu'illuminaue quauqui viatges era verda guardada de Neleta.

Metec era sua barqueta laguens des canets, seguint es torçadi carrerons d'aigua dubèrts entre es canes. Qu'anaue ar edart, passant d'ua mata en auta, sense saber cèrtament a on se trapaue, augmentant es sòns esfòrci coma se quauquarrés l'acacèsse. Era proa dera barqueta separaue es canes, trincant-les. Se daurien es nautes èrbes entà balhar pas ara embaracion, e es lhòcos impulsi dera pèrga la hègen esquitlar-se per lòcs lèu en sec, sus es sarrades arraïcs des canes, que formauen espesses madèishes.

Que hugie sense saber de qui, coma s'es sòns criminaus pensaments voguèssen ena sua esquia en tot perseguir-lo. S'inclinèc diuèrsi còps sus era barqueta, estirant ua man ad aquera envelopa de liròts que d'era gessien furiosi sorriscles, e la retirèc de seguit. Mès en enredar-se era barca enes ues arraïcs, eth miserable, coma se volesse aleugerir era embaracion d'un lèst immens, agarrèc era envelopa e la lancèc damb fòrça per dessús deth sòn cap, mès enlà des canets que l'enrodauen.

Eth paquet despareishec entre eth croishit des canes. Es liròts s'agitèren pendent un instant ena penombra dera auba, coma es ales d'un audèth blanc que queiguesse mòrt ena misteriosa prigondor deth canet.

Un aute còp sentec eth miserable era necessitat de húger, coma se quauquarrés anèsse ath sòn darrèr. Perguèc coma un desesperat a trauèrs deth canet enquia trapar ua vena d'aigua; la seguic en totes es sues tortuositats entre es nautes mates, e en gésser ena Albufera, damb era barqueta liura de tot pes, alendèc, contemplant era faisha bluenca dera auba.

Dempús s'estirèc ath hons dera embarcacion e dormic damb saunei prigond e aclapador: eth saunei dera mòrt qu'arriba dempús des granes crisis nervioses e surgente lèu tostemp ara seguida d'un crim.

IX

Eth dia comencèc damb granes contrarietats entath caçador fidat ara competéncia de *Sangsuga*.

Abans de hèr dia, en cluar eth lòc, eth prudent borgès li calec demanar era ajuda de quauqui companhs, qu'arriren fòrça en veir eth nau mestier deth vagabond.

Damb era adretia de costum clauèren tres estaques ath hons hangós dera Albufèra e placèren, emparadi en eres, un enòrme ferrat qu'auie de servir de refugi ath caçador. Dempús enrodèren de canes eth lòc entà enganhar as audèths e que s'apressessen confiadi, credent qu'ère un tròc de *canet* ath miei dera aigua. Entà ajudar ad aguesta enganha, ath torn deth lòc flotauen es *bots*: ues quantes dotzenes de lits e folques escultadi en siure que, damb es ondulacions deth lac, se botjauen ath ras dera aigua. De luenh dauen era impression d'ua volada d'audèths que nadauen tranquillement près des canes.

Sangsuga, satisfèt d'auer-se desliurat de tot travalh, convidèc ath patron a ocupar eth lòc. Eth s'aluenharie ena barquetsa a cèrta distància entà non espaurir era caça, e quan amiesse mòrtes diuèrses folques, sonque li calie cridar, e eth vierie a recuelher-les dera aigua.

- *Au!... Bona sòrt, D. Joaquim!*

Eth vagabond parlaue damb tanta umilitat e mostraue taus desirs d'ester util, qu'eth bontadós caçador sentec que s'aluenhaue er anuèg per çò des turpituds anteriores. Plan, donc: eth lo cridarie tanlèu hesse quèir un audèth. Entà non engüejar-se pendent era demora, podie foter-li bèra nhacada enes aguisats des aprovediments. Era senhora l'auie aproedit damb tanta abondància coma s'auesse de hèr eth torn ath mon.

E senhalaue tres enòrmes topins suenhosament tapadi, ath delà d'abondosi pans, un tistèr de fruta e ua gran bòta de vin. Eth morret de *Sangsuga* tremolèc d'emocion en veir fidat ara sua prudència aqueth tresaur que venguie en tot temptar-lo ena proa dès era net anteriora. Que non l'auie enganhat Tonet quan li parlèc de çò de ben que tractauen ath parroquian. Gràcies, D. Joaquim! Donques qu'ère tan brave e lo convidaue a minjar, se permeterie quauqua leugèra *suceta* pr'amor d'entretier eth temps. Solet ua *suceta*.

E aluenhant-se deth lòc, se botèc a posita dera votz deth caçador, en tot arraulir-se Dempús ath hons dera barqueta.

Que ja hège dia e es traits d'escopeta sonauen en tota era Albufèra, agranidi peth resson deth lac. A penes se vedien peth cèu gris es volades d'audèths, que se quilhauen espauridi peth tarrabastalh des traits. Qu'ère pro qu'en sòn velòç vol baishèssen un shinhau, cercant era aigua, entà que de seguit ua broma de plomb queiguesse sus eri.

En demorar-se D. Joaquim solet en sòn lòc, non podec evitar ua emocion semblabla ara pòur. Se vedie isolat ath miei dera Albufèra, laguens d'un pesant ferrat, sense cap auta

empara qu'es estaques, e cranhie botjar-se, damb era sospecha de qué tot aqueth cadafalc aquatic se n'anèsse entà baish, en tot sepultar-lo ena hanga. Era aigua, damb leugères ondulacions, tumaue contra eth bòrd deth ferrat, ara nautada dera barba deth caçador, e eth sòn contunh *chap-chap* li costaua caudheireds. S'aquerò s'en.honsaue, pensaue D. Joaquim, per lèu qu'arribèsse eth barquèr ja serie ath hons damb tot eth pes dera escopeta, es cartoches e aqueres bòtes enòrmes, que li produien piquèra, en.honsades ena palha d'arròs qu'ère fornit eth ferrat. L'usclauen es cames, encara qu'es sues mans èren heredes pera fresca deth maitin e eth hered glaciu dera escopeta. E aquerò ère divertir-se?... Que començaua a trapar pòqui auantatges a un plaser tan costós.

E es audèths? A on èren aqueri audèths qu'es sòns amics caçauen a dotzenes? I avec un moment que se boleguèc impetuosament en sòn sèti giratòri, en tot hèr-se a vier ena cara era escopeta damb tremolosa emocion. Que ja èren aquiu!... Nadauen descuedadament ath torn deth sòn lòc. Mentre eth reflexionaue, lèu adormit pera fresca deth maitin, auien arribat a dotzenes hugent des luenhants traits d'escopeta e nadauen ath sòn costat damb era confiança d'aqueh que trape un bon refugi. Non li calie que tirar a cègues... caça segura! Mès quan anèc a tirar, arreconeishec es *bots*, tota era banda d'audèths de siure qu'auie desbrembat per çò dera manca de costum, e baishèc era escopeta, guardant ath sòn entorn, damb eth temor de trapar ena solitud es uelhs borlesqui des sòns amics.

Tornèc a demorar. Contra qui dimònisi tirauen aqueri caçadors qu'es sues escopetes non deishauen de trincar era cauma deth lac?... Pòc dempús de gésser eth solei, D. Joaquim podec ara fin tirar damb era sua arma vèrge. Passèren tres audèths lèu a ras d'aigua. Eth nauèth caçador hec huec tremolant. Que li semblauen enòrmes aqueri audèths, monstruosi, vertadèrs agles agegantades pera emocion. Eth prumèr trait servic entà qu'ahisquèssen mès eth vol, mès de seguit gessec eth dusau, e ua folca, plegant es ales, queiguec dempús de diuèrses viroletes, demorant quieta sus era aigua.

D. Joaquim se lheuèc damb tanta fòrça, que hec tremolar eth lòc. En aqueth mment se consideraua superior a toti es òmes: s'admiraua ada eth madeish, endonviant en eth ua feresa d'eròi que jamès auie sospechat.

- *Sangsuga!...barquèr!...*, cridèc damb votz tremolosa d'emocion. *Ua!... que ja n'auem ua!*

Li responèc un gronhament lèu inintelligible: ua boca plia, boçada, qu'a penes daue pas as paraules... Fòrça ben! que ja vierie a recuelher-les quan n'auesse mès.

Eth caçador, satisfèt pera sua hèta, tornèc a amagar-se darrèr dera cortina de canets, segur de qué ère pro eth solet entà acabar damb toti es audèths deth lac. Tot eth maitin lo passèc tirant, sentent cada còp damb mès intensitat era embriaguesa dera povora, eth plaser dera destrucción. Tiraue e tiraue sense guardar es distàncies, saludant damb era escopeta a toti es audèths que passauen davant dera sua vista, encara que volèssen près des bromes. Crist! Be n'ère de divertit aquerò! E en aguestes tirades a cègues, bèth còp

tocaue eth plomb a malerosi audèths, que queiguien gràcies ara fatalitat, víctimes d'ua man maladreta, Dempús d'auer-se escapat indemnes des caçadors mès adreits.

Mentretant, *Sangsuga* s'estaue invisible ath hons dera barca. Quin dia, redena! Er Arquebisbe de Valencia non serie melhor en sòn palai qu'eth ena sua barqueta, seigut sus era palha, damb ua *pataca* de pan ena man e sarrant un topin entre es cames. Que non li parlèssen ada eth des abondors dera casa de *Canhamèl!* Misèria e presompcion que solet podien enludernar as praudi! Es senhors dera ciutat èren es que se suenhauen ben!...

Auie començat passant revista as tres topins, suenhosament barradi damb gròsses teles amarrades ena boca. Quin serie eth prumèr?... Alistèc ar edart, e en daurir-ne un se li holèc eth nas voluptuosament damb era flaira deth bacalhà amb tomata. Aquerò qu'ère codinar! Eth bacalhà ère des. hèit entre era pasta ròia dera tomata, tan leugèra, tan saborosa, qu'en avalar-se *Sangsuga* era prumèra bocada credec que li baishaue per erbèr un nectar mès doç qu'eth liquid des canadelhes que tant lo temptau enes sòns tempsi de sacristan. Que se quedaue damb aquerò! Non calie passar mès endauant. Volec respectar eth mistèri des auti dus topins; non estavanir es illusions que desvelhauen es dues boques tapades, qu'ath sòn darrèr auie era presentida de granes suspreses. Ara ad aquerò qu'èrem! E botant entre es dues cames eth flairós topin, comencèc a avalar damb sabenta cauma, coma eth qu'a tot eth dia per dauant e se'n sap de qué non li mancarà ocupacion. Chauchaue doçament, mès damb tau adretia, qu'en calar era sua man en topin, armada damb un tròc de pan, baishaue considerablament eth nivèu. Era enòrma bocada occupaue tota era sua boca, en tot holar-li es caròles. Trabalhauen es maishères damb era fòrça e era regularitat d'ua arròda de mòla, e mentretant, es sòns uelhs, tachadi en topin, explorauen es prigondors, calculant es viatges qu'encara aurie de hèr era man entà hèr-s'ac a vier tot ena boca.

De quan en quan deishau aguesta contemplacion. Crist! Er òme aunèst e trabalhador non a de desbrembar es dues obligacions ath miei deth plaser. Guardaue dehòra dera barca, e en veir apressar-se as audèths hège un crit avisant:

- *D. Joaquim! Peth costat deth Palmar!... D. Joaquim! Peth costat deth Saler!*

Dempús d'avalar ath caçador per quin costat venguien es audèths, se sentie cansat de tan travalh e hège un fòrt atac ara bota de vin, en tot contunhar eth mut dialòg damb eth topin.

Qu'amiaue ja eth patron tocades ues tres folques, quan *Sangsuga* deishèc en un costat eth topin lèu uet. Ath hons, apegades as parets de hanga, quedauen ues quantes filfres. Eth vagabond sentec era crida dera sua consciéncia. Què li quedarie ath patron se s'ac avalaue tot? Que s'aurie de contentar damb ua chaupadeta mès e pro. E sauvant eth topin jos era proa, suenhosament tapat, eth sòn curiosèr l'ahisquèc a daurir eth dusau.

Redena, quina suspresa! Lomb de porcèth, langoïsses, botifarres de çò melhor; tot hered, mès damb ua flaireta de greish qu'esmoiguec ath vagabond. Guaire temps eth sòn

estomac, acostumat ara carn blanca e sense gust des anguiles non auie sentut eth pes des causes bones que se hèn tèrra entà laguens!... *Sangsuga* se repoteguèc coma ua manca de respècte ath patron mespredar ath dusau topin. Que serie madeish que manifestar qu'eth, er ahaimat vagabond, non l'agradauen es bones causes que codinauen ena casa de D. Joaquim. Per ua *sukaeta* mès non s'anarie a anujar eth caçador.

E un aute còp tornèc a calar-se ath hons dera barca, damb es cames crotzades e eth topin entre eres. *Sangsuga* s'esmoiguiet voluptuosament quan s'avalauet es bocades: barraue es uelhs pr'amor d'apreciar melhor en sòn lent pas entar estomac. Quin dia Senhor, quin gran dia!... Li semblaue que nhacaue per prumèr còp en tot eth maitin. Ara que guardaue damb mesprètz ath prumèr topin, botat jos era proa. Aqueth aguisat qu'ère bon coma aperitiu, entà enganhar ar estomac e divertir as maishères. Çò de bon qu'ère aquerò; es botifarres, es longaïsses, eth lomb saborós que se des.heiguie entre es dents, en tot deishar tau sabor, qu'era boca cercaue un aute tròç, e un aute dempús, sense auerne jamès pro.

En veir era facilitat que se uedaue eth dusau topin, *Sangsuga* auie afogament per servir ath patron, complint minuciosament es sues obligacions, e tostemp damb es maishères ocupades, guardaue pertot, deishant anar uns crits que semblauen brams:

- *Peth costat deth Saler!... Peth costat deth Palmar!*

Entà que non se fotesse un tap ena sua gòrja, a penes deishauet quieta era bota. Beuie e beuie d'aqueuth vin, fòrça melhor qu'eth de Neleta; e eth ròi liquid semblaue excitar eth sòn apetís, daurint naus traucs en sòn estomac sense hons. Es sòns uelhs ludien damb eth huec d'ua embriaguesa erosa; era sua cara, a truca de colorejar-se, cuelhie un color violeta, e es ròts sonors lo botjauen de cap a pès. Damb un arridolet d'alegria se fotie còps en holat vrente.

- *Ep!, qué tau? com va aquerò?, li preguntaue ath sòn estomac, coma se siguesse un amic, en tot dar-li copets.*

Era sua embriaguesa qu'ère mès doça que jamès: ua embriaguesa d'òme ben minyat que beu en plia digestion: non era peta trista e tenebrosa que l'escometie ena sua misèria quan se fotie copes e copes en estomac uet, trapant enes arribes deth lac gent que tostemp lo convidauen a béuer, mès arrés que l'aufrisse un tròç de pan.

Se calaue ena sua embriaguesa arridolenta, sense deishar, totun, çò de minjar. Era Albufèra la vedie de color ròsa. Eth cèu, d'un blu luminós, semblaue estarnar-se damb un arridolet semblable ad aqueuth que l'amorassèc ua net en camin dera Devesa. Solet vedie nere, damb era tenèbra d'ua hòssa ueda, eth topin que sauvaue entre es cames. Que s'ac auie avalat tot. Ne rèstes quedauen dera botifarra.

Se demorèc espaurit pendent un moment per çò dera sua voracitat. Mès dempús, eth sòn apetís li balhèc arridalhes, e entà passar er amarum dera fauta, lheuèc era bota ua bona estona.

S'estarnèc en arridalhes pensant en çò que diderien en Palmar en saber-se'n dera sua hèta, e damb eth desir de completar-la, tastant toti es viures de D. Joaquim, destapèc eth tresau topin.

Redena! Dus capons aganchadi entre es parets de hanga, damb era pèth daurada e regolejant greish: dues adorables creatures deth Senhor, sense cap, damb es cueishes junhudes ath còs per diuèrsi tors de rostit hiu e eth pitrau gessut e blanc coma eth d'ua senhoreta. Se non metie era man en aquerò, que non ère òme! Encara que D. Joaquim li fotèsse un trait d'escopeta!... Be ne hège de temps que non tastau taus lecaries! Que non auie minyat carn des dera epòca que servie de gosset a Tonet e caçauen ara brava pera Devesa. Mès pensant ena carn mofla e aspra des audèths deth lac, se l'aumentaua eth plaser qu'avalaua es blanques fibres des capons, era pèth daurada, que croishie entre es sòns dents mentre regolejaue eth greish pera comissura des sòns pòts.

Minjaue coma un automata, damb era voluntat tenaça d'avalar e avalar, guardant ansiosament çò que restaua ath hons deth topin, coma se siguesse cuelhut per ua escomesa.

De quan en quan notaue exaltacions mainadenques: desirs d'embriac, de hèr rambalh e jogades. Agarraue pomes deth tistèr dera fruta e les lançaue contra es audèths que volauen luenh, coma se podesse tocar-les.

Que sentie entà D. Joaquim ua grana trendesa per çò dera felicitat que l'auie proporcionat; desiraue auer-lo apròp entà abraçar-lo; li parlaue de tu damb tranquilla insolència, e sense que se vedesse un solet audèth en orizon, bramaue damb un rugiment interminable.

- *Chimo!... Chimo!... Tira!... que t'entren!*

En bades se voludaue eth caçador guardant pertot. Non se vedie un solet audèth. Què volie aqueth lhòco? Çò qu'auie de hèr ère apressar-se entà recuélher es folques mòrtes que flotauen ath torn deth lòc. Mès *Sangsuga* tornaue a amagar-se ena barca sense aubedir eth mandat. Qu'auie temps! Ja i anarie Dempús! Eth sòn desir ère qu'aucisse fòrça!... Ena sua afogadura de tastà'c tot, destapaue ara es botelhes, tastant tanlèu eth ròm coma er absinti pur, mentre era Albufera començaue a escurir-se entada eth a plen solei e es sues cames semblauen clauar-se enes hustes dera barca sense fòrces entà botjar-se.

Tà meddia, D. Joaquim, ahaimat e desirós de gésser d'aqueith ferrat que l'obligaue a estar-se immobil, cridèc ath barquèr. En bades sonaue era sua votz en silenci.

- *Sangsuga!... Sangsuga!*

Eth vagabond, damb eth cap per dessús deth bòrd, lo guardaue fixament, repetint que venguie de seguit: mès s'estaue quiet, coma se non lo cridèsssen ada eth. Quan eth caçador, ròi de tan cridar, lo menaçaue damb un trait d'escopeta, hec un esfòrç, se botèc

de pès trantalhant, cerquèc era pèrga per tota era barca, quan l'auie ath costat des suas mans, e ara fin comencèc a apressar-se de man en man.

En sautar D. Joaquim ena barqueta podec estirar es suas cames, enregdides per tantes ores de demora. Eth barquèr, peth sòn mandat, comencèc a recuélher es audèths mòrts; mès ac hège a paupes, coma se non les vedesse, botant eth còs dehòra damb tanta enventida, que diuèrsi còps aurie queigut ena aigua se non l'auesse agarrat eth patron.

- *Marrit!*, exclamaue eth caçador. *Qu'ei qu'èst embriac?*

Lèu n'auec era resposta en examinar es sòns viures dauant dera guardada estupida de *Sangsuga*. Es topins uets; era bota arropida e passida; es botelhes dubèrtetes; de pan solet uns crostons, e eth tistèr dera fruta se podie virar sus eth lac sense pòur de qué queiguesse arren!

D. Joaquim sentec desirs de quihar era culassa dera escopeta sus eth barquèr, mès Dempús d'aguest impuls, se quedèc contemplant-lo damb estonament. Tot aqueth estralh l'auie hèt solet?... Vai, quina manèra de balhar *sucáetes* qu'auie eth golard! A on s'auie botat tanta causa?... I podie càber en estomac uman?...

Mès *Sangsuga*, entenent ar anujat caçador, que lo cridaue tafurèl e pòcavergonha, sonque sabie respóner damb votz planhosa:

- *Ai, D. Joaquim!... Que sò malaut! Plan malaut!...*

Plan que se sentie mau. Sonque calie veir era sua cara auriolència, es sòns uelhs qu'en vaganaut lutauen per daurir-se, es suas cames que non podien tier-se quilhades.

Emmaliciat eth caçador, anaue a pataquejar a *Sangsuga*, quan aguest queiguec ath hons dera barqueta, en tot cluar-se es unges ena faisha coma se volesse daurir-se eth vrente. S'acorbaishaua coma ua pilòta, damb doloroses convulsions que crispauen era sua cara, en tot balhar as uelhs ua veirenca opacitat.

Gemegaue e a ath còp s'arquejaue damb prigondes convulsions, lutant per lançar deth còs era prodigiosa hartèra, que semblaue estofar-lo damb eth sòn pes.

Eth caçador non sabie se qué hèr, e un aute còp trapaue anujós eth sòn viatge ena Albufèra. Après mieja ora de renecs, quan ja se pensaua èster condemnat a agarrar era pèrga e entamenar per eth madeish eth viatge entath Saler, cuelheren pietat des sòns crits uns lauradors d'aqueri que caçauen escampilhadi peth lac.

Arreconeisheren a *Sangsuga*, e endonvièren eth sòn mau. Qu'ère ua hartèra de mòrt: aqueth vagabond auie d'acabar atau.

Ahiscadi per aguesta fraternitat dera gent deth camp, que les posse a prestar ajuda as mès umils, carguèren a *Sangsuga* ena sua barca entà her-lo-se a vier entath Palmar, mentre un d'eri se quedaue damb eth caçador, satisfèt de servir-li de barquèr a cambi de tirar damb era sua escopeta.

A mieja tarde vederen quèir es hemnes deth Palmar ath vagabond ena vòra deth canau, coma se siguesse un paquet.

- *Tafurèl!.... Quauqua peta!* cridauen totes.

Mès es bravi òmes que hègen era bona òbra d'amiar-lo entara sua miserabla barraca botjauen eth cap tristament. Que non ère solet ua peta, e s'eth vagabond se'n gessie d'aguesta, pro se poirie díder qu'era sua carn ère de gosset. Relatauen aqueuth assadorament prodigiós que lo botaue a morir, e era gent deth Palmar arrien estonadi, sense amagar ath madeish temps era sua satisfaccion, contents de qué un des sòns demostrèsse tant immens estomac.

Praube *Sangsuga*! Era notícia dera sua malautia correc per tot eth pòble, e es hemnes vengueren en grops entara pòrta dera sua barraca, pistant en aguesta tuta, que d'era toti hugien abans. *Sangsuga*, estirat ena palha, damb es uelhs veirencs tachadi en tet e era cara color de cera, s'estrementie, rugint de dolor, coma se l'esbocinèssen es entralhes. Lançaue ath sòn entorn hastigosi arrius de liquids e d'aliments a miei mastegar.

- *Com te va, Sangsuga?* preguntauen dera pòrta estant.

E eth malaut contestau damb un rugiment dolorós, cambiant de posicion entà virar era esquia, shordat pera desfilada de tot eth pòble.

D'autes hemnes, mès coratjoses, entrauen, ajulhant-se ath sòn costat, e li paupauen er abdomen, entà veir a on li hège mau. Discutien entre eres sus es medicaments mès avients, rebrembant es qu'auien dat efècte enes sues familhes. Dempús cercauen a cèrtes vielhes acreditades pes sòns remèdis, que gaudien de màger respècte qu'eth madeish mètge deth Palmar. Venguen ues damb cataplasma d'èrbes sauvades misteriosament enes sues barraques; se presentauen d'autes damb un topin d'aigua cauda, sajant qu'eth malaut se l'avalèsse de còp. Era pensada de totes qu'ere unanima. Eth malurós qu'auie era parva *arturada* ena boca der estomac e calie hèr qu'*arrinquèsse*... Senhor, quina pena d'òme! Eth sòn pair mòrt per ua peta e eth estirant era pauta per un assadorament. Quina familia!

Arren hège veir a *Sangsuga* era gravetat deth sòn estat coma aguesta sollicitud des hemnes. Se guardaue ena commisearcion generau coma un miralh e endonviaue eth perilh en veder-se atengut pes madeishes qu'eth dia abans se burlauen d'eth, pelejant as sòns marits e as sòns hilhs quan les vedien ena sua companhia.

- *Praubet! Praubet!*, gasulhauen totes.

E damb aguesta valentia que solet ei capabla era hemna dauant dera desgràcia, l'enrodauen, sautant sus es sòns vomècs que gessien dera sua boca. Eres sabien çò qu'ère aquerò: qu'auie un *nud* ena tripa, e damb amorasses mairaus l'ahiscauen tà que daurisse es sues maishères, sarrades pera crispacion, en tot hèr-li avalar tota sòrta de liquids miraculosi, que de seguit vomegaue as pès des infermières.

En barrar era net l'abandonèren. Qu'auien de hèr eth sopar enes sues cases, e eth malaut quedèc solet ath hons dera barraca, quiet jos era lum d'un candelh qu'es hemnes pengèren d'ua henerecla. Es gossets deth pòble pistauen pera pòrta es sòns morrets e campauen longament damb es sòns uelhs prigonds ath malaut, en tot aluenhar-se Dempús damb un lugubre udol.

Pendent era net sigueren es òmes es que visitèren era barraca. Ena tauèrna de *Canhamèl* se parlaue der eveniment, e es barquèrs, estonadi dera hèta de *Sangsuga*, lo volien veir per darrèr viatge.

Pistauen pera pòrta damb pas trantalhant, pr'amor qu'era màger part d'eri anauen embriacs Dempús d'auer minyat damb es caçadors.

- *Sangsuga... Hilh mèn! Qué te cau?*

Mès de seguit arreculauen, heridi pera pudor deth lhet que se voludaue eth malaut. Quauqui uns, mès coratjosi, arribauen enquuada eth entà badinar damb brutau ironia, en tot convidar-lo a béuer era darrèra copa ena casa de *Canhamèl*; mès eth malaut solet contestau damb un leugèr rugiment e barraue es uelhs, en tot calar-se de nauèth en sòn sopor, talhat per vomècs e estrementides. A mieja net eth vagabond quedèc abandonat.

Tonet non volet veir ath sòn ancian amic. Auie tornat ena tauèrna, Dempús d'un long saunei ena barca; saunei prigond, enlordidor, trincat a còps per ròis mausòns e amanhagat pes traits des caçadors, que rodauen en sòn cervèth coma trons interminables.

En entrar s'estonèc de veir a Neleta seiguda dauant des tonèls, era sang dera cara perduda, mès sense era mendre inquietut enes sòns uelhs, coma s'auesse passat era net tranquil·lament. Tonet s'estonaue dauant dera fòrça d'anemositat dera sua aimanta.

Escambièren ua guardada prigonda d'intelligéncia, coma miserables que se senten junhudi damb naua fòrça per çò dera complicitat.

Dempús d'ua longa pausa, era gausèc preguntar-li. Volie saber se com auie complit eth sòn encargue. E eth responèc, damb eth cap clin e es uelhs entà baish, coma se tot eth pòble lo contemplèsse... Òc; que l'auie deishat en lòc segur. Arrés lo poirie trapar.

Dempús d'aguestes paraules, escambiades damb rapiditat, es dus quedèren silenciosi, pensatius: era, darrèr deth taulèr; eth, seigut ena pòrta, d'esquia a Neleta, evitant veder-la. Que semblauen aclapadi, coma se gravitèsse sus eri un pes immens. Cranhién parlar-se, pr'amor qu'eth resson dera sua votz semblaue ahiscar es rebrembes dera net anteriora.

Qu'auien gessut dera situacion deficila: ja non corrien cap perilh. Era coratjosa Neleta s'estonaue dera facilitat que tot s'auie apraiat. Fèbla e malauta, trapaue fòrça entà estar-se en sòn lòc; arrés podie sospechar çò que s'auie passat pendent era net, e ça que la, es aimants se sentien sobtament aluenhadi. Quauquarren s'auie trincat entà tostemp entre

es dus. Eth uet que deishaua era desaparicion d'aqueith petitet a penes vist s'agranie immensament, en tot isolar as dus miserables. Pensauen qu'en avier non aurien mès approximacion qu'era guardada que se crotzauen rebrembant eth sòn ancian crim. E en Tonet encara ère mès grana era inquietud quan rebrembaue qu'era non sabie era vertadèra sòrt deth petit.

En escurir s'aumplic era tauèrna de barquèrs e caçadors que tornauen entàs sues tèrres dera Ribera, mostrant es manats d'audèths mòrts, aganchadi peth bèc. Ua gran tirada! Toti beuien, comentant era sòrt de determinadi caçadors e era brutau hèta de *Sangsuga*. Tonet anaue de grop en grop, damb er in d'esvagar-se, discutint e beuent en toti es rondèus. Eth sòn prepaus de desbrembar mejançant era embriaguesa lo hège bèuer e bèuer damb forçada alegria, e es amics celebrauen eth bon umor deth *Cuban*. Jamès l'aiuen vist tan content.

Er oncle *Paloma* entrèc ena tauèrna e es sòns uelhs se tachèren en Neleta.

- *Reina!... Be n'èst d'esblancossida! Qu'ei qu'èst malauta?...*

Neleta parlèc vagament d'un mau de cap que non l'auie deishat dormir, mentre eth viell guinhaue es uelhs maliciosament, associant era mala net ara hujuda inexplicabla deth sòn arrèhilh. Dempús s'acarèc ad aguest. Que l'auie botat en ridicul dauant d'aqueith senhor de Valencia. Era sua conducta non ère digna d'un barquèr dera Albufera. Damb mens motiu l'auie fotut bohets a mès d'un enes sòns boni tempsi. Sonque a un percut coma eth se li podie acodir convertir en barquèr a *Sangsuga*, qu'auie crebat d'assassadorament a penes lo deishèren solet.

Tonet se desencusèc. Que ja li quedarie temps entà servir ad aqueith senhor. En dues setmanes serie era hèsta de Santa Caterina, e Tonet se prestaue a èster eth sòn barquèr. Er oncle *Paloma*, padegant era sua colèra dauant des explicacions der arrèhilh, didec que ja auie convidat a D. Joaquim a ua cacèra pes canets deth Palmar. Vierie era pròplèu setmana, e eth e Tonet serien es sòns barquèrs. Se non, qué serie dera gent deth lac?

Aquera net s'embriaguèc Tonet, e en sòrta de pujar ena cramba de Neleta se quedèc roncant ath costat deth larèr. Degun des dus se cerquèc; que semblauen húger er un der aute, trapant càrt aleugeriment en sòn isolament. Tremolauen de veder-se es dus ena cramba. Cranien que ressuscitèsse eth rebrembe d'aqueith èsser qu'auie passat entre es dus coma eth planh d'ua vida immediatament estofada.

A londeman Tonet tornèc a embriagar-se. Que non se volie veir solet damb era sua rason: li calie enlordinar-la damb er alcoòl entà sauvar-la muda e adormida.

Arribauen ena tauèrna naues notícies sus er estat de *Sangsuga*. Que se morie sense remèdi. Es òmes aiuen tornat ath sòn travalh e es hemnes qu'entrauen ena barraca deth vagabond arreconeishien era impotència des sòns remedis. Es mès vielhes explicauen era mnalautia ara sua manèra. Que se l'auie poirit eth tap des aliments que barraue era boca der estomac. Sonque calie veir se com se li holaua eth vrente.

Arribèc eth mètge de Solana en ua des sues visites setmanaus, e l'amièren ena barraca de *Sangsuga*. Eth jornalèr dera sciéncia botgèc eth cap negatiuament. Que non se podie hèr arren. Ère ua apendicitis mortau: era conseqüéncia d'un abús extraordinari qu'aumplie d'estonament ath mètge. E peth pòble repetien çò dera apendicitis, en tot recrear-se es hemnes en prononciar ua paraula tant estranha entada eres.

Eth vicari D. Miquèu credec arribat eth moment d'entrar ena barraca d'aqueuth renegat. Arrés coma eth sabie escampar ara gent rapidament e damb franquesa.

- *Che!, didec dera pòrta estant. Tu ès cristian?*

Sangsuga hec un gèst d'estonament. Que s'ère cristian? E coma scandalizat pera pregunta, guardèc eth tet dera sua barraca, amorassant damb embeliment e esperança eth tròc de cèu blu que se vedie pes henerecles dera teulada.

Plan, donc, entre òmes, dehòra mentides!, seguic eth vicari. S'auie de cohessar, perque s'anaue a morir... Ne mès ne mens. Aqueth prèire d'escopeta non s'estaue d'arren damb es sòns feligrèsi.

Pera guardada deth vagabond passèc ua expression de terror. Era sua existéncia, plia de misèries, se l'apareishèc damb tot er encantament dera libertat sense limits. Vedec eth lac damb es sues aigües resplendent; era Devesa rambalhosa, damb es sues espessures perhumades, plia de flors silvestres, e enquia e tot eth taulèr de *Canhamèl*, qu'ath sòn dauant soniaue contemplant era vida de color de rosa a trauèrs des veires... E tot aquerò ac anaue a abandonar!... Des sòns uelhs veirencs comencèren a regolejar lèrmes. Que non auie remèdi: l'auie arribat era ora de morir. Contemplarie en aute mon melhor er arridolet celestiau, d'immensa misericòrdia, qu'ua net l'amorassèc ath cant deth lac.

E damb sobta tranquillitat, entre nausèes e crispacions, se cohessèc en votz baisha es sòns panatòris contra es pescadors, tan nombrosi que non les podie rebrembar senon ar engròs. Ath delà des sòns pecats revelaue es sues esperances: era sua fe en Crist, que tornarie de nauèth a sauvar as òmes; eth sòn encontre misteriós de cèrta net ena arriba deth lac. Mès eth vicari l'interrompie damb duretat:

- *Sangsuga, mens condes. Tu qu'ès hòl!... Era vertat... digues era vertat.*

Era vertat que ja l'auie dit. Toti es sòns pecats s'estauen en húger deth travalh, per creir qu'ère contrari as manaments deth Senhor. Un còp s'auie resignat a èster coma es auti, a prestar es sòns braci as òmes, metent-se en contacte damb era riquesa e es comoditats, e, ai!, pagaue aguesta inconseqüéncia damb era vida.

Totes es hemnes deth Palmar se mostrèren atrendides peth finau deth vagabond. Qu'auie viscut coma un eretge Dempús dera sua hujuda dera glèisa, mès morie coma un cristian. Era sua malautia non li permetie recéber ath Senhor, e eth vicari l'administrèc eth darrèr sacrament, en tot tacar-se era sotana damb es sòns vomècs.

Sonque entrauen ena barraca quauques vielhes coratjoses que se tenguien per abnegacion a enlençolar a toti es que morien en pòble. Ena barraca era pudor qu'ère insuportabla. Era gent parlaue damb mistèri e estonament dera agonia de *Sangsuga*. Des deth dia anterior non èren aliments aquerò que lançaue era sua boca; qu'ère quauquarren pejor: e es vesies, tapant-se eth nas, se l'imaginauen estirat ena palha, enrodat de bruticia.

Moric eth tresau dia dera malautia, damb eth vrente holat, era cara crispada, es mans contreigudes peth patiment e era boca dilatada d'aurelha a aurelha pes darrères convulsions.

Es hemnes mes riques deth Palmar, que frequentauen eth presbitèri, sentien trenda pietat per aqueth malerós que s'auie reconciliat damb eth Senhor Dempús d'ua vida de gosset. Voleren qu'entamenèsse dignament eth darrèr viatge, e partiren entà Valencia pr'amor de hèr es preparatius der acogament, despennen ua quantitat de sòs que jamès auie vist *Sangsuga* ena sua vida.

Lo vestiren damb un abit religiós, laguens d'un taüt blanc damb galons de plata, e eth vesiat desfilèc dauant deth cadavre deth vagabond.

Es sòns ancians companhs se heregauen es uelhs roigli per alcoòl, tient er arridolet que les costauve veir ath sòn amiguet tan net, en ua caisha de fadrin e vestit de fraire. Enquia e tot era sua mòrt semblaue causa de trufaria. Adishatz, *Sangsuga!*... Que ja non se uedaràn es hilats, abans dera arribada des sòns patrons; ja non s'ornarie damb es flors des ribassi coma un pagan embriac! Qu'auie viscut liure e erós, sense es fatigues deth travalh, e enquia en moment dera mòrt partic entar aute mon damb mina de ric, a cargue des auti.

A mieja net meteren eth taüt en *car des anguiles*, entre es tistèrs dera pesca, e eth sacristan deth Palmar, amassa damb tres amics, amièc eth cadavre entath cementèri, en tot arturar-se en totes es tauèrnes deth camin.

Tonet non se n'encuedèc ben dera mòrt deth sòn amic. Que viuie entre tenèbres, tostemp beuent, e era embriaguesa costauve en eth un mutisme prigond. Era pòur tenguie era sua verbositat, en crànher parlar massa.

- *Sangsuga s'a mòrt! Eth tòn companh!*, li didien ena tauèrna.

Eth responie damb rugiments, beuent e dormint, tant qu'es parroquians atribuien eth sòn silenci ara pena pera mòrt deth camarada.

Neleta, esblancossida e trista, coma se cada ora passèsse e tornèsse a passar un hantauma dauant des sòns uelhs, sajaue d'evitar qu'eth sòn aimant beusesse.

- *Tonet, non begues*, didie doçament.

E s'espaurie dauant deth gèst de rebellion, de sorda colèra que li responie er embriac. Endonviaue qu'eth sòn domèni sus aquera volontat s'auie estavanit. Quauqui viatges

vedie lúder enes sòns uelhs un òdi creishent, ua animositat d'esclau decidit a tumar contra eth sòn ancian opressor, anequelint-lo.

Non prestaue atencion a Neleta, e aumplie eth sòn veire en toti es tonèls dera casa. Quan l'agarraue eth dromilhon, s'estiraue en quinsevolh cornèr, e aquiu s'estaue coma mòrt, mentre era *Centelha*, damb eth doç instinct des gossets, amorassaue eth sòn ròstre e es sues mans.

Tonet non volie que se desvelhesse eth sòn pensament: tanlèu coma era peta començaua a anar-se'n, sentie ua inquietud penibla. Es ombres des qu'entrauen ena tauèrna, en projectar-se en solèr, li hègen lheuar eth cap damb alarma, coma se cranhèsse era aparicion de quauquarrés que trebolaue eth sòn sòmi damb eth caudheired deth terror. Li calie cuéller ua auta peta, non gésser deth sòn estat d'enlordiment, que l'aclapaue era amna embotant es sues sensacions.

A trauèrs des vels qu'era embriaguessa caperaue eth sòn pensament, tot li semblaue luenhant, difús, trebol. Credie que s'autien passat molti ans dès aquera net passada en lac; era darrèra dera sua existéncia d'òme, era prumèra d'ua vida d'ombres, que trauessaua a paupes, damb eth cervèth escurit per alcoòl. Eth rebrembe d'aquera net lo hège tremolar a penes se sentie liure dera embriaguesa. Solet embriac podie tolerar aguest rebrembe, en veder-lo indecís, coma ua d'aguestes vergonhes luenhanes qu'era sua evacion hè mens mau quan ei perduda enes bromes deth passat.

Eth sòn pairin venguec a susprener-lo en aguest enlordiment. Er oncle *Paloma* demoraue a londeman era arribada de D. Joaquim entà ua cacèra enes canets. Volie eth sòn arrèhilh complir era sua paraula? Neleta l'ahisquèc a acceptar. Qu'estaue mau, li convenie esdegar-se, amiaue mès d'ua setmana sense gésser dera tauèrna. Eth *Cuban* se sentec atirat pera promesa d'un dia d'agitacion. Eth sòn entosiasme de caçador tornèc a renéisher. Qu'ei qu'auie de víuer tostemp luenh deth lac?

Passèc et dia cargant cartoches, netejant era magnifica escopeta deth defuntat *Canhamèl*. E tengut ad aquerò beuec mens. Era *Centelha* sautaue ath sòn entorn, lairant d'alegria en veir es preparatius.

A londeman se presentèc er oncle *Paloma*, en tot hèr-se a vier ena barqueta a D. Joaquim damb toti es sues aisines de caçador.

Eth vielh ère impacient e pressaue ath sòn arrèhilh. Sonque volie arturar-se eth temps de besonh entà qu'eth senhor hesse ua mossegada, e de seguit entàs canets. Que s'auie de profitar eth maitin.

Ath cap d'ua estona partiren: Tonet dauant, amiant a *Centelha* ena sua barqueta coma un mascaron de proa, e ara seguida era barca der oncle *Paloma*, a on D. Joaquim examinaue estonat era escopeta deth vielh, aquera arma famosa claufida de pedaci, que tantes hètes se condauen en lac.

Es dues barquetes gesseren entara Albufèra. Tonet, en veir qu'eth sòn pairin pergaue entara quèrra, volet saber a on anauen. Eth vielh s'estonèc dera pregunta. Qu'anauen entath *Bolondró*, era *mata* mès grana des qu'èren proximes ath pòble. Aquiu abondauen mès qu'en d'auti lòcs es pothi de canet e es poretes d'aigua. Tonet volie anar mès luenh; entàs *mates* deth centre deth lac. E entre es dus barquèrs comencèc era discussion. Mès eth vielh acabèc impausant-se, e Tonet l'auec de seguir de mala encolia, botjant es sues espatles coma resignat.

Es dues barquetes entrèren en un carreron d'aigua entre es nauti canets. Era sanha creishie a manats entre es canes que se confonien damb es joncs, e es arrominguères, damb es sues campanetes blanques e blues, s'enredauen ena seuva aquatica formant garlandes. Eth confús revolum d'arraïcs daue ua aparença de solidesa as macisi de canes. En carreron, era aigua mostraue ath hons estranhes vegetacions que pujauen enquiarà superficia, sense saber s'en cèrts moments navegauen es barquetes o s'arrossegauen sus es camps verdosi caperadi per un fèble cristau.

Eth silenci deth maitin ère prigond en aguest cornèr dera Albufèra, e encara semblaue mès sauvatje ara lum deth solei: de quan en quan un sorriscle d'audèths ena espessura; un bronit de bambolhes ena aigua, denonciant era preséncia de bestiòles amagades entre es viscositats deth hons.

D. Joaquim premanie era escopeta, demorant que passèssen es audèths d'un costat en aute der espés canet.

- *Tonet, hè un torn*, ordenèc eth vielh.

E eth *Cuban* gessec damb era sua barqueta a tota pèrga entà rodar ath torn dera mata, secodint es canes pr'amor de que, espauridi es audèths, anèssen d'ua punta en auta deth canet.

Se tardèc mès de dètz menutes en hèr eth torn ath canet. Quan tornec ath costat deth sòn pairin ja tiraue D. Joaquim contra es audèths que, inquieti e espauridi, cambiauen de amagader, passant per espaci descubèrt. Pistauen es poretes en aqueth carreron desaprovedit de canes, que deishaueth sòn pas ath descubèrt. Trantalhauen un moment en riscar-se, mès a tot darrèr, ues volant e d'autes nadant, passauen era via d'aigua, e en madeish moment les cuelhie eth trait deth caçador.

En aguest espaci estret eth trait qu'ere segur, e D. Joaquim gaudie des satisfaccions d'un gran tiraire, en veir era facilitat qu'abatie es pèces. Era *Centelha* se lançaue dera barqueta, agarrant nadant as audèths, encara vius, e se les hège a vier damb expression trionfanta entàs mans deth caçador. Era escopeta der oncle *Paloma* non ère inactiva. Eth vielh ère entestat en agradar ath parroquian, en tot vantar-lo a traits, ère eth sòn costum. Quan vedie a un audèth a punt d'escapar-se, tiraue, hènt creir ath borgès qu'ère eth qui l'auie hèt quèir.

Passèc nadant ua beròia sarcèla, e per lèu que tirèren D. Joaquim e er oncle *Paloma*, despareishec en canet.

- *Qu'ei herida!*, exclamèc eth vielh barquèr.

Eth caçador se mostraue contrariat. Quin malastre! Moririe entre es canes, sense que la podessen cuélher...

- *Cèrca-la, Centelha, cèrca-la!*, cridèc Tonet ara gosseta.

Centelha se lancèc dera barca, calant-se en canet damb gran tarrabastalh des canes, que se daurien ath sòn pas.

Tonet arrie, segur dera capitada: era gosseta se harie a vier eth audèth. Mès eth pairin mostraue ua cèrta incredulitat. Aqueri audèths les herien en un costat dera Albufèra, e s'arribauen en canet, anauen a morir en extrèm opausat. Ath delà era gosseta ère ua anticalha coma eth. En d'auti tempsi, quan la crompèc *Canhamèl*, que valie çò que siguesse, ara non s'auie de fidar en sòn olfacte. Tonet, mespredant es opinions deth sòn pairin, se limitaua a repetir:

- *Ja ac veiratz!... Ja ac veiratz!*

S'entenie eth chambotadís dera gosseta ena hanga deth canet, tanlèu pròche coma luenhant, e es òmes seguien en silenci deth maitin es sues interminables evolucions, en tot guidar-se peth croishit des canes e peth rumor dera malesa que se trincaue ar impuls dera vigorosa bèstia. Dempùs de quauqui menutes de demora la vederen gésser deth canet, damb aspècte desalenat e es uelhs tristi, sense amiar arren ena boca.

Eth vielh barquèr arrie trionfant. Què ja ac didie eth... Mès, Tonet, en veder-se en ridicul, ahiscaue ara gosseta en tot menaçar-la damb eth punh entà que non s'apressèsse ara barca.

- *Cèrca-la!... Cèrca-la!* tornèc a ordenar imperiosament ath praube animau.

E un aute còp se metec entre es canets, botjant era coa damb expression de mesfidança.

Era que traparie ar audèth. Ac afirmaue Tonet, que l'auie hèt realizar travalhs mès dificils. De nauèth sonèc eth chambotadís der animau ena seuva aquatica. Anuae d'un lòc en aute damb indecision, cambiant en cada moment de pista, sense confiança enes sues desordenades carrères, sense gausar mostrar-se vençuda, pr'amor que tanlèu coma tornaue enes barquetes, pistant eth sòn cap entre es canes, vedie eth punh deth patron e entenie eth *cèrca-la!* qu'ère parièr a ua menaça.

Diuèrsi còps tornèc a flairar era pista, e fin finau s'aluenhèc autant enes sues invisibles carrères, qu'es caçadors deishèren d'enténer eth bronit des sues pautes.

Un udol luenhant, repetit diuèrsi còps, hec arrir a Tonet. Què? Era sua vielha companha se podie tardar, mès que non se l'escapaue arren.

Era gosseta seguie lairant luenh, plan luenh, damb expression desesperada, mès sense apressar-se. Eth *Cuban* fiulèc.

- *Aciu, Centelha, aciu!...*

Comencèc a entener-se un chambotadís cada còp mès apròp. S'apressaua trincant canes, abatent èrbes, damb gran rambalh d'aigua remoiguda. Fin finau apareishec damb un objècte ena boca, nadant peniblament.

- *Aciu Centelha, aciu!... seguie cridant Tonet.*

Passèc peth costat dera barca deth pairin, e eth caçador se metec era man enes uelhs, coma se l'auesse herit un relampit.

- *Mair de Diu!* gemeguèc espaurit, mentre era escopeta se l'anaue des mans.

Tonet se lheuèc, damb era guardada hòla, estrementit de cap a pès, coma se li manquèsse de pic er aire as sòns paumons. Vedec ath costat dera barca un paquet de liròts, e en eth quauquarren livid e gelatinós ericat de sangsugues, un capet holat, defòrme, nere, damb es orbitas uedes e penjant d'ua d'eres eth globus d'un uelh: tot tan repugnant, tan pudesenc, que semblaue escurir còp sec era aigua e er espaci, en tot hèr qu'en plen solei queiguesse era net en lac.

Lheuèc era pèrga damb es dues mans, e siguec tan terrible eth còp, qu'eth cap dera gosseta croishic coma se se trinquèsse, e eth praube animau, s'en.honsec damb era sua presa enes aigües remolinadas.

Dempús guardèc damb uelhs perdudi ath sòn pairin, que non endonviaue çò qu'auie passat, ath praube D. Joaquim, que semblaue aclapat peth terror, e pergant instintiuament, gessec coma ua flècha pera via d'aigua, coma se s'incorporèsse eth hantauma deth remòrs, adormit pendent ua setmana, e corresse ath sòn darrèr, gratant-li era esquia damb es sues ungles implacables.

X

Era sua carrèra que siguec cuerta. En gésser dera Albufera vedec apròp diuèrses barques, entenec crits d'aqueri que les tripulauen e volec amagar-se damb era rojor deth que se ve despolhat dauant de gent estranha.

Eth solei semblaue herir-lo: era immensa superfícia deth lac li hège pòur. Qu'auie besonh d'ajocar-se en un cornèr escur, non veir ne enténer arren; e virèc, en tot calar-se enes canets.

Non anèc guaire luenh. Era proa dera barqueta s'en.honsèc entre es canes, e eth miserable, deishant anar era pèrga, queiguec ath hons dera embaracion damb eth cap amagat entre es mans. Es audèths carèren pendent fòrça temps, cessèren es bronits en canet, coma s'era vida amagada entre es canes carèsse, espaurida per un rugiment sauvatge, un planh entrebracat, que semblaue eth sanglòt d'un moribond.

Eth miserable ploraue. Dempús der enlordiment, que l'auie sauvat en complèta insensibilitat, eth crim se quilhaue dauant d'eth, coma se non s'auesse passat eth temps, coma se venguesse de cometer-lo. Quan pensaue qu'ère apròp a delir-se entà tostemp eth rebrembe deth sòn delicte, era fatalitat lo hège renéisher, lo passeaue dauant des sòns uelhs, e de quina manèra!

Eth racacòr ressuscitaue en eth es instints de pair, mòrts des d'aquera net fatau. Er orror li hège sénter eth delicte damb crudèu intensitat. Aquera carn abandonada as reptils deth lac qu'ère carn sua; aquera envelopa de matèria, plantèr de sanguines e èrves, ère eth fruit des sues escometudes apassionades, deth sòn amor insadorable en silenci dera net.

Era enormitat deth crim l'aclapaua. Arren de desencuses: que non auie de cercar pretèxi coma d'auti viatges entà seguir endauant. Qu'ère un miserable, indigne de víuer; ua arrama seca der arbe des *Palomes*, tostemp dret, tostemp vigorós, damb aspror sauvatja, mès san ath miei deth sòn isolament. Era mala arrama qu'auie de desparéisher.

Eth sòn pairin auie rason de mespredar-lo. Eth sòn pair, eth sòn praube pair, qu'ara contemplaue damb era granesa des sants, hège ben de refusar-lo coma un borron infame dera sua existéncia. Era malerosa *Bòrda*, damb era sua vergonhosa origina, ère mès hilha des *Palomes* qu'eth.

Qué auie hèt pendent tota era sua vida? Arren; era sua voluntat sonque auie forces entà húger deth travalh. Eth malerós *Sangsuga* auie estat melhor qu'eth: solet en mon, sense familia, sense necessitats ena sua dura exiséncia de vagabond, víuer inactiu, damb era doça inconsciéncia des audèths. Mès eth, avalat per arderosi desirs, hugent egoistament deth déuer, auie volut èster ric, víuer descansat, seguint retortilhades corsères, mespredant es conselhs deth sòn pair, qu'endonviaue eth perilh; e dera guitèra sense dignitat, auie queigut en crim.

L'espaurie eth sòn delicte. Era sua consciéncia de pair l'engarrauaue en desvelhar-se, mès encara patie ua herida màger e mès sagnosa. Era supèrbia virila, aquera afogadura d'èster fòrt e dominar as òmes pera valentia, li hège patir eth torment mès crudèu. Que

vedie eth castig ena luenhor, era preson, sabi pas s'eth cadafalc, darrèra apotèosi der òme-bèstia! Tot ac acceptaue, pr'amor qu'a tot darrèr, s'auie hèt entàs òmes; mès per bèra causa digna d'un èsser fòrt, per pelejar, per aucir cara a cara, ròi de sang enquias codes, damb era holia sauvatja der èsser uman que se convertís en fèra... Mès, aucir a un nauèth neishut sense cap auta defensa qu'es plors! Cohessar dauant deth mon qu'eth, eth valent, er ancian guerrilhèr, entà quèir en crim solet auie gausat assassinar a un hilh sòn!

E ploraue, ploraue sentent, mès qu'es racacòrs, era vergonha dera sua covardia e eth mesprètz pera sua viletat.

Enes tenèbres deth sòn pensament ludie coma un punt de lum cèrta confiança en eth madeish. Eth que non ère dolent. Amiaue era bona sang deth sòn pair. Eth sòn delicte qu'ère d'egoisme; era voluntat fèbla, que l'auie hèt enlà dera luta pera vida. Era dolenta qu'ère Neleta, aquera fòrça superiora que lo cadenaue, aqueth egoisme de hèr que dominaue ath sòn, en tot plegar-lo en toti es sòns contorns coma un vestit ductil. Ai, se non l'auesse coneishut! S'en tornar de tèrres luenahnes non auesse trapat tachadi en eth es uelhs verds que semblauen dider-li: "Cuelh-me, que ja sò rica; è realizat era illusion dera mia vida; ara me manques tu."

Era qu'auie estat era temptacion; er impuls que lo lancèc ena ombra; er egoisme e era cobesença damb era caretà der amor que l'amièren entath crim. Per sauvar mores dera sua fortuna, non trantalhaue era en abandonar un tròç des sues entralhes; e eth, esclau inconscient, completaue era òbra anequelint era sua pròpria carn.

Be n'ère de miserabla era sua existéncia! Passaue confusament pera sua memòria era vielha tradicion dera *Sancha*, aqueth conde dera sèrp que repetien es generacions dera arriba deth lac. Eth qu'ère coma eth pastor dera legenda: auie amorassat era sèrp de petita, l'auie alimentat, prestant-li enquia e tot eth calor deth sòn còs; e en tornar dera guèrra s'estonaue de veder-la grana, poderosa, emberida peth temps, mentre era se l'enrotlaue damb ua abraçada finau, en tot costar-li era mòrt damb es sues amorasses.

Era sua sèrp qu'ère en pòble, coma era deth pastor ena planhèra sauvatja. Aquera *Sancha* deth Palmar, des deth sòn sèti dera tauèrna, ère era que l'aucie damb es sòns anèths inflexibles deth crim.

Que non volie tornar en mon. Impossible víuer entre era gent: que non poirie guardarles; veirie pertot eth capet difòrme, holat, monstuós, damb es sues orbites prigondes avalades pes vèrmes. Sonque de pensar en Neleta un vel de sang passaue pes sòns uelhs, e ath miei deth sòn empenaïment se lheuaue eth desir omicida, er impuls d'aucir ara que consideraua era coma era sua enemiga implacabla... Entà qué un nau crim?

Aquiu, ena solitud, luenh de tota guardada, se sentie melhor, e aquiu se volie demorar.

Ath delà, ua pòur aclapanta surgentaue en eth damb tota era fòrça der egoisme, soleta passion dera sua vida. Dilhèu en aqueres ores circulaue peth Palmar era notícia der òrrre eveniment. Eth sòn pairin cararie, mès aqueth estranh vengut dera ciutat non li calie sauvar silenci. Cercarien, se'n saberien, vierien es tricòrnis envernissadi dera òrta de Ruzafa; eth, que non aurie talents de tier es guardades, non saberie mentir; cohessarie eth crim, e eth sòn pair, aqueth trabalhador pur dauant de Diu, se moririe de vergonha... E s'artenhesse embarrar-se ena sua mentida sauvant eth cap, qué guanhaue damb aquerò?, auie de tornar enes braci de Neleta, entà veder-se serrat un aute còp pes anèths

deth reptil?... Non; tot s'auie acabat. Qu'ère era arrama dolenta, e auie de quèir; non entestar-se a seguir, mòrt e sense chuc, agarrat ar arbe, paralitant era sua vida.

Ja non ploraue. Damb un suprèm esfòrç dera sua voluntat gessec dera dolorosa abstraccion.

Queiguda ena proa dera barca i auie era escopeta de *Canhamèl*. Tonet la guardèc damb expression ironica. Pro aririe eth tauernèr se lo vedesse! Per prumèr viatge eth parasit engrassit ara sua ombra anaue a tier, entà ua accion bona, quauquarren d'aquerò que s'auie apoderat.

Damb era tranquillitat der automata se descaucèc un pè, lançant luenh era espardehlha. Montèc es dues claus dera escopeta e, discordant-se era blòda e era camisa, s'inclinèc sus era arma enquia emparar en doble canon eth sòn pièch despolhat.

Eth pè descauç pugèc tot doç ath long dera culassa cercant es gisclets, e ua dobla detonacion esmoiguec damb tanta fòrça eth canet, que de toti es costats gesseren volant es audèths, hòls de pòur.

Er oncle *Paloma* non tornèc en Palmar enquia escurir.

Qu'auie deishat en Saler ath sòn caçador, que desiraue coma mès lèu melhor gésser deth lac e arribar ena ciutat, jurant non tornar en aguesti lòcs. En dus viatges, dus malastres! Era Albufera solet sauvaue entada eth suspreses terribles. Era darrèra que li costarie ua malautia. Eth tranquil ciutadan, pair de nombrosa familia, non podie trèir dera sua memòria era lugubra envelopa qu'auie passat dauant des sòns uelhs. Solide qu'en arribar ena sua casa aurie de calar-se en lhet damb era desencusa de quinsevolh mau. Era suspresa que l'auie esmoigut prigondament.

Eth madeish caçador conselhaue ar oncle *Paloma* ua resèrva absoluta. Que non se l'escapèsse ua soleta paraula! Que non auien vist arren. Les calie conselhar eth silenci ath sòn praube arrèhilh, hujutiu, segur, pera impression dera terribla suspresa. Eth lac s'auie tornat a avalar eth secret, e serie ua pegaria qu'eri parlèsssen, en tot saber se com mèrque era justícia as innocents quan cometan era pegaria d'anar ara sua cèrca. Es òmes aunèsti les cau evitar quinsevolh contacte damb era lei... E eth praube senhor, dempús de desembarcar en terra fèrma, non se metec ena sua tartana enquia qu'eth barquèr, cada còp mès pensatiu, li jurèc diuèrsi còps que serie mut.

Quan, en escurir, arribèc er oncle *Paloma* en Palmar, amarrèc dauant dera tauèrna es dues barquetes qu'auien gessut peth maitin.

Neleta, dreta darrèr deth taulèr, cerquèc en bades a Tonet damb era sua guardada.

Eth vielh ac endonvièc.

- *Non lo demores*, didec en votz baisha, *non tornarà mès*.

E damb accent reconcentrat li preguntèc se se trapaue melhor, parlant deth pallitge dera sua cara damb ua intencion que hec estrementir a Neleta.

Era tauernèra endonvièc de seguit qu'er oncle *Paloma* se'n sabie deth sòn secret.

- *Mès, e Tonet?*, tornèc a preguntar damb votz angoniosa.

Eth vielh parlaue virant es uelhs, coma se desirèsse non veder-la, entà tier era sua forçada cauma. Tonet non tornarie mès. Qu'auie hujut luenh, plan luenh: entà un païs d'a on jamès se torne. Qu'ère çò melhor que podie auer hèt... Atau tot demoraue apraiat e en mistèri.

- *Mès, vosté?... vosté?... gemeguèc* Neleta damb angoisha, cranhent qu'eth vielh parlèsse.

Er oncle *Paloma* cararie. Ac afirmèc en tot picar-se eth pièch. Mespredaue ath sòn arrèhilh, mès non volie qu'arren se sabesse. Eth nòm des *Palomes*, Dempús de sègles d'aunèst prestigi, non ère entà èster arrossegat per un guiterós e ua gosseta.

- *Plora, gosseta, plora!*, didec eth barquèr damb anuèg.

Li calie plorar pendent tota era sua vida, donques qu'ère era perdicion d'ua familha. Que se sauvèsse es sòns òs! Non serie eth qui venguesse a demanar-les a cambi deth sòn silenci... E se volie saber a on ère eth sòn aimant, a on eth sòn hilh, non li calie senon guardar entath lac. Era Albufera, mair de toti, sauvarie eth secret damb tanta fidelitat coma eth.

Neleta quedèc espaurida damb tau revelacion, mès enquia e tot ath miei dera sua suspresa guardaue damb inquietud ath vielh, cranhent peth sòn avier en veder-lo fidat ath mutisme der oncle *Paloma*.

Eth vielh se piquèc un aute còp eth pièch. Que visquesse erosa e sauvèsse era sua fortuna! Eth cararie tostemp.

Era net siguec lugubra ena barraca des *Palomes*. Ara lum moribonda deth candelh, eth pairin e eth pair, seigudi cara a cara, parlèren fòrça temps, damb era sua gravetat d'èsser aluenhadi peth sòn caractèr, que solet podien apressar-se possadi pera desgràcia.

Er oncle *Paloma* non tenguec palliatius entà dar era notícia. Qu'auie vist ath gojat mòrt, damb eth pièch estrossejat per dues cargues de plomb, en.honsat ena hanga dera *mata* damb es pès dehòra dera aigua, ath costat dera barqueta abandonada. Er oncle Tònho a penes parpelegèc. Sonque es sòns pòts se sarrèren convulsiuament, e damb es mans crispades s'engarrapèc es jolhs.

Eth planh prolongat, estrident, gessec der angle escur dera barraca a on i auie era codina, coma s'en aguesta escurina esgorgessen a quauqu'un. Qu'ère era *Bòrda* que gemegaue, espaurida pera notícia.

- *Silenci, gojateta!*, cridèc imperiosament eth vielh.
- *Cara, cara!*, didec eth pair.

E era malerosa plorèc sordament, sarrada en sòn dolor pera fermetat d'aqueri dus òmes de volontat de hèr que, en èster nhacadi pera desgràcia, s'estauen damb un anament impossible, sense era mendre emocion enes sòns uelhs.

Er oncle *Paloma* relataue çò que se passèc a grani traits; era aparicion dera gosseta damb era sua terribla presa, era hujuda de Tonet: Dempús, en tornar deth Saler, era sua minuciosa exploracion pera *mata*, en tot presentir eth malastre, e era trobada deth cadavre. Eth ac endonviaue tot. Rebrembaue era desaparicion de Tonet era vesilha dera

tirada; eth pallitge e er aclapament de Neleta; eth sòn aspècte de malauta dempús d'aquera net, e damb era sua astúcia de vielh rebastie era jasilha dolorosa en silenci nueitiu, damb era pòur d'estèr entenuda pes vesins, e dempús er infanticidi; un crim que li hège mespredar a Tonet, mès per covard que per criminau.

Eth vielh, dempús de deishar anar eth sòn secret, se sentie aleugerit. Ara sua tristesa se succedie era indignacion. Miserables! Aquera Neleta resultaue ua gosseta arderosa qu'auie perduit ath gojat, ahiscant-lo entath crim pr'amor de sauvar es sòns sòs; mès Tonet qu'ère covard dus viatges, e mès que peth sòn delicte, renegaue d'eth en veder-lo que s'aucie, hòl de pòur, dauant des conseqüéncias. Eth *senhor* se fotie dus traits abans de dar era cara: que trapaue mès comòde desparéisher que pagar era sua fauta, patint eth castig. Tostemp hugent dera obligacion, cercant es corsères faciles per pòur ara luta. Quini tempsi, Crist! Quina joenessa ère aquera?...

Eth sòn hilh a penes l'escotaue. Seguie immobil, aclapat peth malastre, e inclinaue eth cap, coma s'es paraules deth sòn pair siguessen un còp que l'esbauçaue entà tostemp.

Era *Bòrda* tornèc a gemegar.

- *Silenci, qu'è dit silenci!*, didec damb votz escura er oncle Tònho.

Ara sua pena immensa, reconcentrada e muda, li shordau que d'auti s'aleugerissen damb es plors, mentre qu'eth, pera sua duretat de baron, non podie espandir-se deth dolor damb lèrmes.

Era oncle Tònho parlèc ara fin. Era sua votz non tremolaue, mès se velaue damb era febla roncadissa dera emocion.

Era mòrt vergonhosa d'aqueth malerós qu'ère un finau digne dera sua conducta. Que ja l'ac auien dit: acabarie mau. Quan un neish praube, era guitarra qu'ei eth crim. Atau ac a apraiat Diu, e cau conformar-se... Mès ai!, qu'ère eth sòn hilh... eth sòn hilh!, era carn dera sua carn! Era sua fòrta actitud d'òme aunèst se mostraue insensibla dauant dera catastròfa; mès aquiu, laguens, sentie cèrta opression, coma se l'auessen arrincat part des sues entralhes e siguessen ad aqueres ores servint de peishèu as anguiles dera Albufèra.

Que lo volie veir per darrèr viatge; lo comprenie eth sòn pair?... Volie tier-lo en braça, coma de petit, quan l'adormie en tot condar-li qu'eth *pair* travalhaue entà hèr-lo un laurador ric, patron de molti camps.

- *Pair... pair!*, didie damb votz angoniosa ar oncle *Paloma*, a on ei?

Eth vielh responec indignat. Qu'auien de deishar es causes coma les auie apraiat er edart. Qu'ère ua lhocaria tòrcer eth cors des causes. Arren d'escandals ne de desnishar era punta deth mistèri. Atau estaue ben: tot amagat.

Era gent, en non veir a Tonet, se pensarie qu'auie hujut ara cèrca d'aventures e de vida regalada, coma quan se n'anèc entà America. Eth lac sauvaue ben es sòns secrets: se passarien fòrça ans abans qu'ua persona venguesse peth lòc a on ère eth suicidari. Era vegetacion dera Albufèra qu'ac capère tot. Ath delà, se parlauen, se publicauen era mòrt, toti volerien saber mès causes, actuarie era justícia, se desnisharie era vertat, e en sòrta d'un *Paloma* despareishut, qu'era sua vergonha solet sabien eri, aurien un *Paloma* desaunèst que se suicidaue per hèger dera preson e dilhèu deth cadasfalc. Non, Tònho;

qu'ac didie eth damb era sua autoritat de pair. Pes pòcs mesi que li restauen de vida, l'auie de respectar, non amargar es sòns darrèrs dies damb eth desaunor. Que volie béuer tranquil damb es auti barquèrs, podent guardar-les cara a cara. Tot estauen ben; a carar, donc... Ath delà, se desnishauen eth cadavre non l'acogarien en lòc sagrat. Eth sòn crim e eth sòn suicidi lo privauen deth madeish linçò de tèrra qu'as auti. Qu'ère melhor ena aigua, en.honsat ena hanga, enrodat de canes, coma darrèr descendant maudit d'ua famosa dinastia de pescadors.

Excitat pes plors dera *Bòrda*, eth vielh la menaçaue. Li calie carar. Qu'ei que volie perder-les?

Era net siguec interminabla, d'un silenci tragic. Er escur ambient dera barraca semblaue encara mès dens, coma se sus eth projectessen era sua ombra es ales neres dera desgràcia.

Er oncle *Paloma*, damb era insensibilitat deth vielh dur e egoista que desire prolongar era sua vida, miei dormie ena cagireta d'espart. Eth sòn hilh passaue es ores immobil, damb es uelhs desmesuradament dubèrti, tachadi enes onades d'ombra qu'era tremolosa lum deth candelh hege ena paret. Era *Bòrda*, seiguda dauant deth huec, ploraue feblament, amagada ena ombra.

I avec un moment qu'er oncle Tònho s'estrementic, coma se se desvelhèsse. Se lheuèc, anèc entara pòrta dera barraca e, en daurir-la, guardèc eth cèu estelat. Que deuen èster es tres. Era cauma dera net semblèc entrar en eth, en tot assolidar era resolucion que venguie de surgentar ena sua voluntat.

S'apressèc ath vielh e lo possèc, enquia desvelhar-lo.

- *Pair...pair!*, didec damb votz suplicant. *A on ei?...*

Er oncle *Paloma*, miei adormit, protestèc furiós. Que lo deishèsse en patz. Aquerò non auie remèdi. Que volie dormir, e pro que non se desvelhèsse jamès!...

Mès er oncle Tònho seguie suplicant. Qu'auie de pensar qu'ère eth sòn arrèhilh; eth, qu'ère eth pair, non poirie víuer mentre non lo contemplèsse per darrèr viatge. Que se l'imaginarie a totes ores ath hons deth lac, corromput pes aigües, avalat pes bèsties, sense er acogament en tèrra qu'artenhien es mès miserables, enquia e tot aqueth *Sangsuga*, que viuec sense pair. Ai! Trabalhar patint tota era vida, entà assegurar eth pan ath solet hilh e abandonar-lo Dempús, sense saber a on ei era sua hòssa, coma es gossets mòrts que se lancen ena Albufera! Que non podie èster, pair!, qu'ère molt crudèu! Jamès aurie fòrça entà navegar peth lac, pensant que dilhèu era sua barca passaue sus eth cadavre deth hilh.

- *Pair... pair!*, imploraue botjant ath vielh lèu adormit.

Er oncle *Paloma* se lheuèc, coma s'anèsse a picar-lo. Volie deishar-lo en patz?... Cercar eth un aute còp ad aqueth covard?... Que lo deishèssen dormir! Non volie remenar era hanga, damb eth perilh de hèr public eth desaunor dera familha.

- *Mès... a on ei?*, preguntaue ansiós eth pair.

Eth que i anarie solet; mès, per Diu!, l'auie de díder eth lòc. S'eth pairin non parlaue, se sentie capable de passar era rèsta dera vida escorcolhant eth lac, encara que hesse public eth sòn secret.

- *Ena mata de Bolodrò*, didec ara fin eth vielh. *Te costarà de trapar-lo.*

E barrèc es uelhs, inclinant eth cap entà contunhar aqueth sòn que d'eth non volie gésser.

Er oncle Tònho li hec un gèst ara *Bòrda*. Agarrèren es dues aishades d'acogadors, es dues pèrgues de barquèrs, es agudents tridents que servien entara pesca de pèces gròsses, aluguèren un fanau ena lum deth candelh, e en silenci dera net trauessèren eth pòble entà embarcar-se en canau.

Era nera barqueta, damb eth fanau ena proa, passèc tota era net evolucionant per interior des canets. Se la vedie coma ua estela ròia errant a trauèrs des canes.

Apròp dera auba, era lum s'amortèc. Qu'auien trapat eth cadavre, Dempús de dues ores de cèrca angoniosa; tau coma lo vedec eth pairin, damb eth cap en.honsat ena hanga, es pès dehòra dera aigua e eth pièch convertit en ua massa sagnosa, estrossejat a boca de canon pera mitralha des cartoches de caça.

L'agarrèren damb es sòns tridents deth hons dera aigua. Eth pair, en clauar eth trident en aquera bonha mofla, en tot quilhar-lo enquiarà barca damb un gran esfòrç, credec que lo clauaue en sòn pròpri pièch.

Dempús siguec era marcha lenta, angoniosa, guardant pertot, coma criminaus que cranhèn èster susprenudi. Era *Bòrda*, totemp somicant, pergaue ena proa: eth pair ajudaue en aute extrèm dera barca, e entre aguestes dues figures regdes, que rebracauen era sua nera siluèta ena lum dera net estelada, jadie estirat eth cadavre deth suicidari.

Abordèren enes camps der oncle Tònho, aqueth solèr artificià, format cabàs a cabàs, a fòrça de mans, damb ua tenacitat hòla.

Eth pair e era *Bòrda*, agarrant eth cadavre, lo baishèren suenhosament en tèrra, coma se siguisse un malaut que podie desvelhar-se. Dempús damb es dues aishades d'acogadors infatigables, comencèren a daurir era hòssa.

Ua setmana abans encara amiauen tèrra aquiu de toti es extrèms deth lac. Ara la treiguen entà amagar eth desaunor dera familia.

Arribaue era auba quan baishèren eth cadavre ath hons dera hòssa, que regolejaue aigua per toti es costats. Ua lum hereda e bluenga s'estenie sus era Albufèra, en tot balhar ara superfícia eth dur reflèx der acèr. Per espaci gris passauen en triangle es prumères volades d'audèths.

Er oncle Tònho guardèc per darrèr viatge ath sòn hilh. Dempús virèc era esquia, coma se l'avergonhèssen es lèrmes que trincauen fin finau era duretat des sòns uelhs.

Era sua vida qu'ère acabada. Tanti ans de batalha damb eth lac, pensant que formaue ua fortuna, e premanint, sense sabè'c era hòssa deth sòn hilh!...

Que herie damb es sòns pès aquera tèrra que sauvaue era esséncia dera sua vida. Prumèr l'auie autrejat era sua sudor, era sua fòrça, es dues illusions: ara, quan ja l'auie de hiemar, l'autrejaue es dues pròpies entralhes, eth hilh, eth successor, era esperança, dant per acabada era sua obra.

Era tèrra complirie era sua mission: creisherie era cuelheta coma un mar d'espigues rogenques sus eth cadavre de Tonet. Mès ada eth... Què li quedaue entà her en mon?

Plorèc eth pair en tot contemplar eth uet dera sua existéncia; era solitud que lo demoraue enquiara mòrt, ua solitud lisa, monotòna, interminabla, coma aqueuth lac que ludie dauant des sòns uelhs, sense ua barca que trinquèsse era sua lisa superfície.

E mentre eth planh der oncle Tònho esquinçaue coma un sorriscle de desesperacion eth silenci dera auba, era *Bòrda*, en veir d'esquia ath sòn pair, s'inclinèc ath cant dera hòssa e punèc et livid cap damb un punet ardent, d'immensa passion, d'amor sense esperança, gausant, dauant deth mistèri dera mòrt, revelar per prumèr còp eth secret dera sua vida.

Generalitat de Catalunya
Generalitat de Catalonha

Diputació de Lleida

**INSTITUT
D'ESTUDIS
ILERDENCS**

Conselh Generau d'Aran

BAQUEIRA/BERET